

Theodor Damian – 70
Teologia culturii și cultura teologiei

*

Coordonator: Prof. Univ. Dr. Ioan Gâf-Deac

Coordonator:
Prof. Univ. Dr. Ioan Gâf-Deac

THEODOR DAMIAN – 70

TEOLOGIA CULTURII ȘI CULTURA TEOLOGIEI

Tipărit cu binecuvântarea

I.P.S. Dr. Nicolae Condrea

Arhiepiscop al Arhiepiscopiei Ortodoxe Române a Statelor Unite ale Americii și
Mitropolit al Mitropoliei Ortodoxe Române a celor două Americi

Editura Napoca Star
2022

@ Theodor Damian

Volumul este rezultatul unui proiect cultural și comunitar, coordonat de dl Prof. Univ. Dr. Ioan Gâf-Deac, membru al Academiei Elitelor, Modelelor și Valorilor (<https://elite.mcb-institute.org>), realizat sub egida Academiei, în colaborare cu următoarele instituții academice și culturale reprezentative pentru spiritualitatea românească: Multicultural Business Institute (<https://mcb-institute.org/>), Institutul Român de Teologie și Spiritualitate Ortodoxă din New York (<http://www.romanian-institute-ny.org/>), Institutul pentru Dezvoltare Umană și Comunitară (<https://delphy-institute.org/>), cu binecuvântarea I.P.S. Dr. Nicolae Condrea, Arhiepiscop al Arhiepiscopiei Ortodoxe Române a Statelor Unite ale Americii și Mitropolit al Mitropoliei Ortodoxe Române a celor două Americi

Cartea cuprinde mesaje, cuvântări, articole și alte scrieri, de la înalte fețe bisericești precum și de la numeroase personalități ale mediului academic și cultural din țară și diaspora, care omagiază viața și activitatea Pr. Prof. Univ. Dr. Theodor Damian, personalitate de o valoare excepțională a spiritualității românești, cu ocazia împlinirii vârstei de 70 de ani, de către domnia-sa.

Academia Elitelor, Modelelor și Valorilor reprezintă o veritabilă tribună pusă la dispoziția purtătorilor de lumină (oameni remarcabili ai societății românești), invitați să ne vorbească nouă, tuturor, despre drumul care urcă spre înălțimi, despre modele de valori, caracter, existență, activitate, demne de urmat de către generațiile tinere, despre cum să ne regăsim și dezvoltăm fiecare propria identitate și cale în viață, dar în același timp să învățăm să trăim frumos și virtuos, în armonie, comuniune și împărtășire cu toți ceilalți membri ai comunității umane, precum și cu dragoste, admirație și respect față de natura înconjurătoare – față de întreaga Creație, lăsată nouă spre purtare de grijă, de către Dumnezeu.

Editura Napoca Star

Strada Ploiești, nr. 35, ap. 11

Cluj-Napoca, România

+40 264 432547

+40 740 167461

dinuvirgil2000@gmail.com

www.napocastar.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Theodor Damian - 70 : teologia culturii și cultura teologiei /

coord.: Ioan Gâf-Deac. - Cluj-Napoca : Napoca Star, 2022

ISBN 978-606-062-473-8

I. Gâf-Deac, Ioan (coord.)

2

Cuprins

Prof.Univ.Dr. Ioan Gâf-Deac

Un mesaj de suflet: Theodor Damian – 70 ani..... 11

MESAJE OMAGIALE

P.F. Părinte Dr. Daniel Ciobotea Patriarhul Bisericii
Ortodoxe Române

*Ordinul Sfântul Cuvios Ioan Iacob de la Neamț,
Noul Hozevit.....* 19

I.P.S. Părinte Dr. Nicolae Condrea,
Mitropolit al Mitropoliei Ortodoxe Române a celor
două Americi

*Cuvânt de felicitare Părintelui Profesor Theodor Damian la
împlinirea vârstei de 70 de ani.....* 21

I.P.S. Părinte Dr. Teofan Savu, Mitropolitul Moldovei
și Bucovinei

*Părintele Profesor Theodor Damian, omul dialogului și al
bucuriei autentice.....* 23

P.S. Părinte Dr. Ignatie Trif, Episcopul Hușilor

*Părintele Theodor Damian – ambasador al spiritualității
creștine și culturii românești în Statele Unite ale Americii.....* 27

Pr. Prot. Marcel Miron

Doru29

Pr. Prof. Viorel Laiu

*Un dar de la Dumnezeu pentru viața mea - Părintele
Theodor Damian*.....33

Protos. Dr. Maxim (Iuliu-Marius) Morariu

Părintele profesor Theodor Damian – cultură și Duh38

Prof. univ. Dr. Ioan N. Roșca

Gânduri la aniversarea unui mare compatriot.....43

Dr. Lucia Olaru Nenati

La aniversară46

Dr. Marian Nencescu

*Din dragoste pentru oameni. Părintele-profesor Theodor
Damian, la 70 de ani*48

Lucian Vasiliu

Theodor Damian – Vocea României din America.....52

Muguraș și David Vnuck

Theodor Damian la ceas aniversar55

Gheorghe Pârja

*Theodor Damian – 70: Ochiul pustiei, sau aproapele
de departe*57

Viorica Pârja

*Pr. prof. Theodor Damian - Spiritualitate, credință,
generozitate*64

Elena Mitru

Un model spiritual și moral.....66

Redacția revistei „Muzeul presei românești”

Strălucire și dăruire în slujba culturii române70

POEME, DEDICAȚII

Passionaria Stoicescu – *Dedicație*79

Passionaria Stoicescu – *Poezii*.....80

Spovedanie către duhovnicul absent80

Scrisoare canon82

Profesia83

Primăvara asta84

Mâine85

*La aniversară (lui Theodor Damian, la ceremonia de
decernare a înaltului titlu de doctor honoris causa)*86

Într-un cer.....88

Testul88

„Lumină Lină” – la aniversară90

Marian Nicolae - <i>Dedicație</i>	93
Marian Nicolae - <i>Poeme</i>	103
<i>Epilog</i>	103
<i>Schimbul cel mare</i>	103
<i>În loc de încheiere</i>	107
Dumitru Ichim - <i>Psalmul fără titlu</i>	109

LUCRĂRI DEDICATE

Theodor Codreanu

<i>Universul poetic al lui Theodor Damian</i>	113
---	-----

Menuț Maximinian

<i>O poveste de neuitat</i>	163
-----------------------------------	-----

Menuț Maximinian în dialog cu Theodor Damian

<i>„Văd cea mai mare compatibilitate între vocația preoțească și cea literară, pentru că ambele propovăduiesc cuvântul”</i> ..	171
--	-----

Tudor Nedelcea

<i>Un posteminescian creator: Theodor Damian</i>	195
--	-----

Prof. univ. Dr. Ion Haineș

<i>Florentin Popescu – „Convorbiri cu Theodor Damian”</i>	205
---	-----

Pr. Prot. Dr. Alexandru Nan

Tânărul în fața chemării lui Hristos și a ispitelor lumii.....211

Prof. Univ. Dr. Aurel V. David

Patriotismul - sau „iubirea de patrie”220

Prof. Univ. Dr. Doru Tsaganea

*From Disenchantment to Re-Enchantment in Theoretical
Physics*.....228

Prof. Univ. Dr. Aurel M. Cazacu

Omilii, Predici și Retorica Creștină238

Prof. univ. Dr. Stoica Lascu

*Nicolae Iorga: „În numele sfințelor principii ale întemeierii
sale, marea Republică a Lumii Nouă se simte chemată a da
umanității legile ei viitoare”*273

**Un mesaj de suflet
Theodor Damian – 70 ani**

Prof. Univ. Dr. Ioan Gâf-Deac

Cu aleasă considerațiune și sincere gânduri de bine avem onoarea să vă semnalăm că Pr. Prof. univ. dr. Theodor Damian, în mod fericit, cu binecuvântare de la Dumnezeu, în luna decembrie 2021 împlinește 7 decenii de viață.

La mulți ani, distinse Domnule Theodor DAMIAN !

Această frumoasă aniversare este prilej de evidențiere a unei minunate vieți puse în slujba ideilor de bine, de credință, comuniune și îndemn la înțelegere și speranță, prin cultură, creație teologică, literară și filosofică de excepție, model de spiritualitate și umanism.

Profesorul universitar Theodor Damian este o personalitate excepțională a neamului românesc, teolog cu două doctorate în teologie, poet, eseist, remarcabil om de cultură și spiritualitate, enciclopedist și povățuitor, sprijinitor al românilor din America și de pretutindeni.

Profesorul universitar Theodor Damian (n. 28 decembrie 1951, Botoșani) este un poet și eseist român stabilit la New York, S.U.A. Membru al Uniunii Scriitorilor din România, Membru al Uniunii Ziaristilor Profesioniști din România,

președinte al filialei USA a Academiei Oamenilor de Știință din România.

Este absolvent al Institutului Teologic București (1975), Master în Teologie (Princeton Theological Seminary, Princeton, SUA, 1990) și Doctor în Teologie (Fordham University, New York, 1993; și Universitatea București, 1999). Alte studii: Institutul Ecumenic, Bossey, Elveția, 1979-1980, Universitatea din Lausanne, Elveția, 1980-1983. În 1988 s-a stabilit în Statele Unite, unde a fondat Institutul Român de Teologie și Spiritualitate Ortodoxă cu parohia ortodoxă română "Sf. Ap. Petru și Pavel", Astoria, New York și Cenaclul literar "M. Eminescu" din New York, toate în 1993. Din 1996 publică o revistă bilingvă, română/engleză: *Lumină lină / Gracious Light*, Revistă de spiritualitate și cultură românească / Review of Romanian Spirituality and Culture. A editat ani la rând revistele *Symposium* și *Romanian Medievalia* în limba engleză. Este autorul a numeroase lucrări teologice și literare. Poet, teolog, profesor universitar, eseist de factură creștin-ortodoxă; important promotor cultural, editor.

Este binecunoscut faptul că *Lumină Lină / Gracious Light*, Revistă de spiritualitate și cultură românească, membră a Asociației Publicațiilor Literare și a Editurilor din România - APLER, are 26 de ani de apariție și este realizată la New York sub grija și munca directă a Pr. Prof. univ. dr. Theodor Damian și a soției sale, Claudia, și distribuită în SUA, România, Moldova, Ucraina, Rusia, Canada, Austria, Germania, Belgia, Olanda,

Italia, Franța, Elveția, Spania, Suedia, Norvegia, Danemarca, Grecia, Cipru, Serbia, Ungaria, Israel, Australia.

A publicat poezii, peste 800 de studii, eseuri, recenzii, articole în cărți, ziare și reviste academice și literare de prestigiu din România și din străinătate. A participat și prezentat comunicări științifice la peste 100 congrese internaționale din S.U.A., Finlanda, România, Cipru, Turcia, Portugalia, Japonia, Malta, Polonia, Grecia ș.a., organizând și prezidând peste 70 dintre ele.

În egală măsură, Profesorul universitar Dr. Theodor Damian, distins cu premii, având recunoaștere enciclopedică, este personalitatea excepțională în lumea teologică, academică prezentă în peisajul cultural-literar din România, SUA și pe plan internațional, fiind activ prin publicarea lucrărilor sale, intervenții în mass-media cu atitudini de înaltă competență, realism, convingere pentru binele societal general.

Așadar, o viață închinată artei, culturii, credinței, frumuseții omului și gândurilor sale, prieteniei, speranței și demnității.

30 octombrie 2021

Nota redacției: în afară de omagiile cuprinse în prezentul volum, Domnul Pr. Prof. Univ. Dr. Theodor Damian a primit numeroase alte scurte mesaje de la colegi și prieteni de pretutindeni, cărora le aduce, pe aceasta cale, călduroase mulțumiri!

MESAJE OMAGIALE

Ordinul
Sfântul Cuvios Ioan Iacob de la Neamț, Noul Hozevit

P.F. Părinte Dr. Daniel Ciobotea
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Patriarhia Română
Cancelaria Patriarhului
Nr. 70/2021

Ascultând cuvintele de îndemn ale Sfântului Apostol Ioan: „Oricine este născut din Dumnezeu biruiește lumea, și aceasta este biruința care a biruit lumea: credința noastră” (I Ian 5, 4);

Luând aminte la încredințările primite de noi despre activitatea deosebită în susținerea și promovarea credinței creștin-ortodoxe, a filantropiei, a pelerinajelor, a culturii românești, a vieții parohiale și a vieții monahale, pe temeiul prerogativelor conferite de Statutul pentru organizarea și

funcționarea Bisericii Ortodoxe Române și ca semn al prețuirii noastre, acordăm:

ORDINUL

Sfântul Cuvios Ioan Iacob de la Neamț, Noul Hozevit

P.C. Pr. Prof. univ. Dr. Theodor Damian

Parohia Sf. Apostoli Petru și Pavel din New York, S.U.A.

Data în reședința noastră patriarhală din București, în anul mântuirii 2021, luna Decembrie, ziua 28.

† DANIEL

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

**Cuvânt de felicitare Părintelui Profesor Theodor Damian
la împlinirea vârstei de 70 de ani**

*I.P.S. Părinte Dr. Nicolae Condrea,
Mitropolit al Mitropoliei Ortodoxe Române
a celor două Americi*

Ne bucurăm să adresăm un cuvânt de felicitare Părintelui Profesor Theodor Damian cu ocazia împlinirii vârstei de 70 de ani. Este un moment aniversar cu totul deosebit, nu numai cel al împlinirii unei cifre alese a vârstei, ci și al împlinirii unei misiuni ca preot și scriitor.

Această aniversare este un prilej de mulțumire către Bunul Dumnezeu pentru toate darurile revărsate asupra Părintelui Theodor: darul vieții, darul chemării la slujirea preotească, darul cântării și al predicării cuvântului lui Dumnezeu, darul scrisului, darul tâlcuirii către alții, de la catedră, a tainelor vieții. Numai enumerând aceste daruri înțelegem mulțimea binecuvântărilor pogorâte asupra Părintelui Theodor și a responsabilităților ce i-au revenit. Toate aceste daruri le-a înmulțit după modelul slujitorului harnic și înțelept din *Parabola talanților* (Matei 25, 14-30).

Preot, poet, publicist, critic literar, profesor universitar (la Metropolitan College of New York), editor al revistei *Lumină*

lină. Gracious Light, președinte fondator al Institutului Român de Teologie și Spiritualitate Ortodoxă și al Cenaclului literar „M. Eminescu” din New York, preot paroh al Bisericii „Sf. Apostoli Petru și Pavel” din Astoria, NY, Părintele Theodor a îmbinat slujirea Bisericii cu cea a culturii, slujirea la sfântul altar cu cea la catedră, dedicându-și timpul și energia răspândirii educației creștine. Prin cântare și cuvânt, prin conferințe și lucrări de teologie, Părintele Theodor a cultivat cu prisosință darurile și le-a înmulțit. Ele au rodit în sufletele păstoriților săi, dar și ale cititorilor versurilor sale. Pregătirea teologică deosebită i-a permis să descopere către cei trecători prin această lume tainele cele veșnice ale Împărăției lui Dumnezeu. Și prin aceasta să fie ecoul chemării către veșnicie a lui Dumnezeu Însuși.

Îl felicităm pe Părintele Theodor la această aniversare și îi dorim mai departe sănătate, pace, bucurii și aceeași râvnă sfântă pentru Biserica lui Hristos. Îi dorim să se bucure împreună cu cei dragi de ani lungi și buni cu binecuvântarea lui Dumnezeu!

La Mulți Ani!

† NICOLAE
Mitropolit al Mitropoliei Ortodoxe Române
a celor două Americi

**Părintele Profesor Theodor Damian,
omul dialogului și al bucuriei autentice**

*I.P.S. Părinte Dr. Teofan Savu,
Mitropolitul Moldovei și Bucovinei*

Slujitor al Bisericii și exponent de marcă al culturii, spirit academic și pasionat al jurnalelor literare, Părintele Profesor Theodor Damian împlinește 70 de ani. Cifra 70 este una simbolică și sintetizează întreaga sa viață și operă. Ea este obținută prin înmulțirea a două cifre cu adâncă semnificație teologică: de șapte ori zece. Șapte – numărul zilelor creației. Zece – numărul poruncilor date de Dumnezeu pe Muntele Sinai. A fi creator și a fi împlinitor al voii lui Dumnezeu – iată poate cea mai cuprinzătoare și succintă descriere a personalității unui om care a înmulțit neobosit fiecare talant ce i s-a încredințat de-a lungul unei vieți pline, deloc monotone.

Începuturile formării sale duhovnicești și cărturărești, deopotrivă, sunt legate de Arhiepiscopia Iașilor. Născut la Botoșani, urmează, la vremea rânduită, între anii 1966-1971, cursurile Seminarului de la Mănăstirea Neamț. Iar la începuturile preoției sale, Părintele Theodor Damian a fost, pentru scurt timp, Protopop al Protopopiatului Dorohoi. Așadar, bazele pe care s-au edificat apoi atâtea realizări în plan bisericesc și spiritual sunt cele dobândite în patria lui Mihai Eminescu și a

Sfântului Ioan Iacob Hozevitul – reperi atât de dragi sufletului său.

Aplecarea spre reflecție se vedește încă din vremea anilor de seminar. Avea obiceiul, păstrat până în studenție și mai târziu, ca pe fiecare carte achiziționată să noteze o scurtă meditație. Un gând al său, notat pe un volum publicat în 1975, adică în plin comunism, sună așa: „Simplul fapt că omul este în permanență nemulțumit și este într-o continuă căutare a unor lucruri materiale sau spirituale este o dovadă că idealul său există undeva” (Theodor Damian, *Un alt jurnal New York-ez*, Editura Rawex Coms, București, 2017, p. 43). Cu siguranță, la Părintele Profesor Theodor Damian avem o paradoxală îmbinare între nemulțumirea celui mereu însetat de Adevăr și Frumos cu mulțumirea iradiind pe chipul său întotdeauna zâmbitor către Dumnezeu și către semenii.

„Theodor Damian, o personalitate complexă” – iată o sintagmă adesea întâlnită în rândul celor care sesizează ușurința cu care acesta se mișcă în domeniile teologiei, filosofiei, poeziei – literaturii, în general. Aceasta nu a afectat slujirea sa de preot, ci i-a conferit noi dimensiuni, i-a adus mereu un suflu nou. De altfel, cu multă râvnă misionară a păstorit comunități ortodoxe în contextul dificil din diaspora, mai cu seamă în Statele Unite, unde slujește din 1993.

Theodor Damian este omul care găsește mereu timp: și pentru catedra universitară, și pentru cercetare, pentru scriere de studii, de articole sau de cărți, pentru editarea de reviste, pentru organizare de simpozioane, congrese sau cenecluri

literare. A avut, de-a lungul vieții, șansa de a avea o soție care să-i împărtășească preocupările și care să-l sprijine în mod activ, fie de la strana bisericii, fie de la biroul unde lucrează la punerea în pagină a revistei *Lumină lină* (*Gracious Light*).

Preotul și profesorul sunt două fațete ale aceluiași om: Theodor Damian, fire pasionată, de vocație enciclopedică, un adept al culturii dialogului. Întotdeauna găsește o cale de comunicare cu cei pasionați de filosofie sau de literatură, cu cei ce îngenunchează la scaunul de spovedanie sau cu cei de altă confesiune sau de altă religie. Inclusiv în relația cu studenții arată o mare deschidere, printr-un mod interactiv de predare.

Poezia lui Theodor Damian este adesea expresia sintetică a unor idei și frământări teologice, alimentate și de temperatura unor evenimente cu care este contemporan: „Unde vom fugi de mânia cea dinapoi? / Și iată / marea cea imposibilă devine posibilă / iată valurile-i tulburi despicându-se / încătușat / iată Paștile înaintea noastră / și noi în Paști / de la moarte la viață / de la ură la dragoste / de la noi la Dumnezeu / de la mine până la tine / topind gheața în care eram ținuți / dezghețând cuvântul din inimă / și pe Dumnezeu din cuvânt”.

Deși integrat în societatea americană de peste 30 de ani, este unul dintre preoții din diaspora care a ținut cel mai mult legătura cu țara. Având în vedere distanța, cel mai adesea conexiunile sale cu cei din țară sunt înlesnite de telefon sau de internet. Dar oricând are ocazia vine în România, dă curs invitației de a participa la evenimente culturale, vizitează

locurile pe unde a trăit cu sentimentul că nu a încetat să aparțină acestui tărâm. Dacă îl întrebi cum e să fie departe de țară, răspunde simplu: „am plecat din România, dar n-am plecat de acolo”.

Părintele Profesor Theodor Damian se înscrie în galeria unor personalități ale vieții bisericești care au convins prin opera lor și publicul iubitor de cultură. Așa cum îl avem în țară pe omul de litere și preotul Ioan Pinteș sau tot în Statele Unite pe Părintele Profesor Eugen J. Pentiu. Credință și cultură – iată o îmbinare pe care încă o mai găsim la cei ce au modele ilustre precum monahul Nicolae Steinhardt sau Părintele Andrei Scrima.

Dacă ar fi însă să rețin ceva care îl definește cel mai bine pe Părintele Profesor Theodor Damian, nu m-aș opri nici la lucrarea de slujitor al altarului, nici la cea de om al catedrei sau al condeiului. Ci aș evoca persoana dinamică, plină de căldură și cu bună așezare duhovnicească a celui pe care-l regăsim total în autocaracterizarea: „n-am liniște o clipă, dar am bucurie tot timpul”.

Întru mulți și binecuvântați ani, Părinte Profesor! Să fie și anii ce vor urma cu rod bun și cu mult folos pentru toți cei vă cunosc, vă ascultă sau vă citesc!

† TEOFAN

Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

Părintele Theodor Damian – ambasador al spiritualității creștine și culturii românești în Statele Unite ale Americii

*P.S. Părinte Dr. Ignatie Trif,
Episcopul Hușilor*

Părintele Theodor Damian, ambasador al spiritualității creștine și culturii românești în Statele Unite ale Americii, împlinește venerabila vârstă de 70 de ani, prilej binecuvântat pentru a-i transmite urările noastre de sănătate, precum și aprecierea și profunda recunoștință pentru întreaga misiune pe care o face, deosebit de inspirat, pe continental american.

Prin slujire, cuvânt și ales condei, părintele Theodor Damian a reușit să imprime în conștiința multora frumusețea Ortodoxiei trăite și parfumul inconfundabil al culturii românești, în cele aproape trei decenii și jumătate de când s-a stabilit în Statele Unite ale Americii.

Sacerdot, poet, eseist, editor, profesor, sunt tot atâtea ipostaze în care reușește să transmită duh și cuvânt autentic, care zidesc conștiințe și fac să dăinuie valorile nepieritoare, care ne definesc ca neam între popoarele lumii.

Avem nevoie de astfel de prezențe, care definesc generații, și de mărturia lor cea bună care să inspire mereu.

Rugăm pe Milostivul Dumnezeu, Cel pe care Îl slujește părintele Theodor cu atâta râvnă, să reverse har îmbelșugat asupra sa și asupra familiei precucerniciei sale, pentru a bucura și de acum înainte, prin prezența și intervențiile sale, pe toți cei ce iubesc Ortodoxia dăltuită în suflet de român.

Dorindu-i sănătate deplină, bucurii în tot lucrul bun și binecuvântare îmbelșugată de la Dumnezeu, îl asigur de cele mai frumoase gânduri și simțăminte.

Cu nediminuată prețuire și aleasă considerație,

† IGNATIE

Episcopul Hușilor

Doru

Pr. Prot. Marcel Miron

Seminarul Teologic de la Mănăstirea Neamț, în toamna anului 1966, la întâi octombrie, a adunat pentru anul întâi, clasa a IX – a, 29 de copii în vârstă de 14 și 15 ani. Aceasta era singura școală teologică ortodoxă pentru cele șase județe ale Mitropoliei Moldovei, adică aproximativ patru milioane de creștini ortodocși.

Era la șapte ani după ce regimul comunist din România desființase două treimi din mănăstirile existente, iar din cele rămase, mai ales istorice, personalul monahal de până la 50 de ani femeile și 55 de ani bărbații, fusese evacuat; și la aproape doi ani după ce deținuții politici din țară, patrioți români și creștini, fuseseră eliberați, adică acei care mai puteau merge pe picioare, pentru că marea lor majoritate s-au eliberat prin moarte, luminând din împărăția lui Dumnezeu familiile lor, bisericile pustiite, poporul român cel asuprit, dar și mormintele lor fără de Cruci.

Într-o zi, eram la rând pentru a intra la masă, în fața sufrageriei. Înainte de a intra la masă, toți copiii stăteau la rând, pe clase, în ordine alfabetică. Cinci rânduri. Intrau întâi cei mai mari, care erau împrăștiați strategic prin toată sufrageria, la toate

mesele – șefi: la șase elevi, unul era șef și era de obicei din anul cinci.

În amiaza aceea, profesorul de serviciu era directorul, preot Vasile Ignătescu, un om micuț de statură, cu nas roman bine înfipt în obraz, ochii vioi, fața numai zâmbet. Vorbea foarte încet, chiar și când striga, încât nimeni nu-l auzea, dar toți înțelegeam ce spunea, până la ultimul elev.

Damian a ieșit din rând, din față, și a venit la Miron. La litera M eram trei elevi în catalog, pe aceeași foaie: Merticaru, Miron, Muscă, mai târziu, un sfânt vesel – toți sfinții sunt veseli -, un prieten și un cumnat. Mi s-a adresat direct: vrei să fii prietenul meu? Era mai înalt decât mine cu vreo cinci centimetri, părul tuns zero – toți eram tunși chilug -, ochii ușor pieziși și sfredelitori, fața inundată de acnee.

Sfântul părinte Vasile Ignătescu, sfânt a fost până ce a trecut la Domnul, fiind misionar în Canada, în California și apoi acasă, a început să se agite sus pe balcon. Damian aștepta răspunsul, colegii mai mari și mai mici se enervau pentru că în dezordine nu se putea intra la masă. I-am răspuns scurt: da. A plecat imediat la locul lui, la litera D, iar cei din anul cinci au început să urce treptele.

De atunci am rămas prieteni, chiar și colegi de bancă vreo doi ani.

El vorbea mult, uneori prea mult. Eu tăceam aproape întotdeauna. Ascultam, nu ascultam, el vorbea.

Prin anii terminali scriam scrisori la fete, mai ales după adrese luate dintr-o revistă care promova prietenia. Într-o vreme el scria la vreo șapte – opt fete scrisori lungi de multe pagini. Dar uneia, s-a apucat să-i scrie scrisori de 10, 20, 30, 50, 70, ultima de 99 de pagini.

A vrut să-mi citească acea scrisoare lungă, dar ei i-am spus că știu ce scrie în ea. Cum, tu îmi citești scrisorile? A, nu, stai liniștit, mi-ai povestit-o vorbind! S-a liniștit.

Cred că de la el a apărut dorința noastră ca să scriem o revistă. Și după discuțiile incipiente și inerente, zbaterile, transpirațiile începutului, a apărut „Răsăritul” în câteva numere scrise de mână.

Următoarea revistă a scos-o la Lausanne, unde a avut o bursă de studii și apoi a ostenit la Telegraful Român din Sibiu, unde a avut bucuria să lucreze cu mitropolitul cărturar Antonie Plămădeală, un „noptatec”, Doru fiind tot un „noptatec” cum avea să povestească peste ani în balconul casei sale din New York, adică încheiau ziua de lucru pe la ora două dimineața, cum face și azi.

Revista *Lumină Lină* este iubirea lui cea mai mare. Nu știu să fi iubit pe cineva mai mult, căreia să-i fi închinat mai multă energie, atenție, tandrețe, grijă. Și asta pentru că ea, revista, s-a născut cu mult timp înainte de a-i fi cunoscut pe cei care au fost și îi sunt intimi, soție, copii, nepoți, prieteni.

Această revistă a coborât într-o seară de iunie prin fasciculusul de lumină care pătrundea prin vitraliile ferestrelor bisericii Mănăstirii Neamț, Înălțarea Domnului unde, miercuri seara,

la slujba de priveghere pentru hramul ctitoriei mușatine, cei peste optzeci de tineri din ultimii ani de curs seminarial, cântau imnul milenar creștin „Lumină Lină”.

Fumul de tămâie oferea consistență portativului desenat pe razele acelei sfinte lumini de seară, iar noi, tinerii între 18 și 21 de ani, citeam acele note în cheie personală, fiecare după inspirația și idealul lui.

Doru cred că a fost marcat atât de mult de acele momente încât s-a legat pe viață de acea viziune în care a apărut diafana mireasă care acum împlinește vârsta de 25 de ani de când ne caută, ne mângâie, ne soarbe și ne mistuie cu frumusețea și noblețea ei.

Doru este mirele acestei doamne care nu încetează să-l domine pentru că ea, doamna aceasta de stirpe nobilă, naște mereu copii, iar el îi mângâie, îi încurajează, îi laudă, le pune nume precum Adam în rai și îi lasă liberi să rodească fiecare după datul lui.

Dacă ar trebui să-i ofer o cunună și i-o ofer pentru că merită pe deplin, voi scrie pe bentița de sub florile de laur un text pe care toți absolvenții seminarului știu a-l cânta pe note psaltice: „Omule al lui Dumnezeu și credincios slujitor”, dar și mire al distinsei doamne Lumină Lină, felicitări!

Un dar de la Dumnezeu pentru viața mea - Părintele Theodor Damian

Pr. Prof. Viorel Laiu

Puține sunt în viață ocaziile de a întâlni oameni în adevăratul sens al cuvântului. Fiind ființă personală creată de Dumnezeu, pentru a comunica, pentru a-și face cunoscută dorința și sentimentul de apropiere față de Creatorul său și față de aproapele, omul ca să primească trebuie mai întâi să ofere.

Unul dintre darurile cele mai frumoase pe care Dumnezeu mi l-a dat a fost să îl cunosc pe părintele Teodor Damian. Auzisem de părintele încă de când eram student. Dacă îmi amintesc bine cred că primul contact cu activitatea sa au fost răsfoirea unor pagini din ziarul Telegraful Român. Cum am ajuns să îl cunosc și fizic?...

În vara anului 1997, după ce absolvisem cu licență Facultatea de Teologie din Iași, aveam să particip la examenul de capacitate preoțească care se dădea în prezența chiriarhului, în cazul meu, Mitropolitul Daniel. Aceste examen l-am susținut la Durău. Mi se pare că era într-o de marți, la începutul lunii iulie. Avea să mi se întâmple în aceeași zi ceva foarte interesant.

Pe la ora 15.00 la amiază, am primit vestea rezultatelor la acest examen. Mitropolitul Daniel luase deja hotărârea ca

primii trei, cu cele mai mari medii, să fie propuși ca profesori la seminariile teologice din eparhie. Deci dimineața căutam parohie, iar după amiază, am fost chemat pentru a fi informat că sunt posturi libere de profesori la Seminarul Teologic de la Mănăstirea Neamț și Seminarul Teologic de la Agapia.

În jurul ora 6.00 seara m-am întâlnit, de fapt am fost căutat de părintele Ioan Dogaru, parohul bisericii Sfinții Voievozi din Târgu Neamț. M-a invitat să mă plimb câteva minute prin curtea Mănăstirii Durău. De-a lungul acestei plimbări mi-a vorbit dacă aş dori să merg cântăreț și dirijor la o biserică din Statele Unite. Greu de înțeles această propunere. Credeam că visez. Orice tânăr român și nu neapărat tânăr visa să ajungă în Statele Unite ale Americii.

Așa l-am cunoscut pe părintele Teodor Damian. După propunerea și susținerea făcută de părintele Dogaru, în luna august părintele Damian a venit între o seară pe la biserica din Pometea știind că fac repetiție cu corul bisericii. Eu nu am știut nimic că va veni. Nici părintele paroh nu-mi spusese nimic despre prezența părintelui Damian la Tg. Neamț. Însă aici după repetiție am schimbat câteva vorbe cu părintele Theodor Damian. Atât aflasem în acea zi că este preot în Statele Unite fără însă să știu că el îmi va face vreo invitație. Mai erau pe lista lui cel puțin 20 de absolvenți de facultate din Moldova, poate din țară. Aveam să calc pe pământ american, în ziua de 5 noiembrie 1997, împreună cu colegul meu de an, de facultate, Iulian Aniței, actualmente preot în Houston - SUA.

Ajuns în America, în New York, aveam se petrec timpul circa 7 luni atât la biserica sfinții apostoli Petru și Pavel dar mai ales în familia părintelui Theodor Damian. Doamna preoteasă Claudia ne-a primit cu multă dragoste. M-a impresionat atașamentul ei pentru biserica ortodoxă și slujbele ei și mai ales spiritul jertfelnic arătat față de românii aflați în Statele Unite care erau legați de biserică. Ea m-a susținut foarte mult în ceea ce privește activitatea corală la biserica parohială „Sfinții Apostoli Petru și Pavel”.

În timpul săptămânii lucram la o firmă americană însă în fiecare seară mergeam la părintele Damian. Ce seri frumoase! Ce discuții interesante, nu numai teologice, erau purtate după ce stăteam la masă. În fiecare zi altceva. Eram cu totul impresionat de vasta cultură a părintelui Damian. Ce frumoase erau serile și întâlnirile la cenaclul „Mihai Eminescu” și de la Studiul biblic. Muncea foarte mult. Își făcea timp pentru toate.

Timp de o lună am locuit la el. Îi deprinsesem obiceiul zilnic. Dimineața răspundea la scrisori și e-mail-uri, începea sau continua articolele pentru diversele volume, apoi după amiază merge la cursuri, la universitate. Pentru o zi chiar am fost invitați să participăm la un curs al său. Vorbea studenților cu atâta deschidere și lumină întru o limba engleză perfectă, de parcă era nativ. Atunci auzisem de la părintele că și profesorii primesc note de la studenți. Așa ceva nu era în România în acea vreme. Însă după modul cum preda și cum era urmărit de către studenți gândesc că niciodată nu a avut din partea lor o notă mai mică decât cea maximă.

La biserică, slujbele erau înălțătoare. Părintele a fost hărăzit cu multe daruri. O voce deosebit de caldă, ca pentru un adevărat sacerdot, iar predica era una bine pregătită ancorată atât în Scriptură și în operele Sfinților Părinți pe care reușea cu multă măiestrie să le facă cât mai actuale și mai înțelese de enoriași.

Toată perioada petrecută în alături de părintele Teodor și doamna preoteasă Claudia Damian în Statele Unite a fost pentru mine o experiență de neuitat, un timp câștigat din plin. Consider aceasta un dar neprețuit de la Dumnezeu. Prin părintele am cunoscut oameni deosebiți, atât români cât și americani.

Dorul însă de casă m-a făcut să mă întorc în țară. Părintele m-a înțeles. Poate că nu eram singurul. Dar m-am simțit întotdeauna vinovat pentru faptul că poate luasem locul altcuiva, ca să fii acolo sprijin pentru părintele și sprijin poate pentru parohie. Acum am înțeles mai bine greșeala „fiului risipitor”. Nu a fost să fie. Însă părintele mi-a arătat că m-a iertat, pentru faptul că întotdeauna când venea în România, în Moldova, în județul Neamț, la Mănăstirea Neamț sau la Petricani la nași, întotdeauna mă suna să ne vedem măcar o oră.

La cei 70 de ani pe care tocmai i-a împlinit doresc și eu să mă alătur celor care nutresc pentru părintele cele mai frumoase gânduri și să așez și eu la inima Sfinției sale sentimentele mele de recunoștință, de respect și de mulțumire pentru tot ce a făcut pentru mine. Experiența câștigată alături de părintele, în această scurtă perioadă de timp petrecută în America eu nu aș fi căpătat-o în ani de zile.

Bunul Dumnezeu să-i înmulțească darurile, să-i umple viața de sănătate, de putere și de inspirație pentru slăvirea lui Dumnezeu și slujirea aproapelui!

Părintele profesor Theodor Damian – cultură și Duh

Protos. Dr. Maxim (Iuliu-Marius) Morariu

E o sarcină deosebit de dificilă aceea de a scrie despre o personalitate de talia și complexitatea părintelui profesor Theodor Damian. Dacă uneori, cuprins de o ciudată și destul de nejustificată dorință, adăstat între lucrările dânsului, mi-am permis răgazul unor remarci punctuale, de-această dată, grija mea e amplificată de mai mulți factori.

Pe de-o parte de micimea celui care s-a așezat în fața foii și-ncearcă să aștearnă câteva gânduri. Sunt tare mărunț în raport cu omagiatul și mă tem că istoria nu-mi va ierta obrăznicia de a îmi da cu părerea despre dânsul. Apoi, nu am competența de a evalua cu maximum de obiectivitate biografia și opera unui asemenea om. Cu un background științific de invidiat (studii la universități prestigioase precum Fordham sau Princeton și dascăl de vocație, deja vreme de mai multe decenii la Metropolitan College din New York), o operă densă și variată deopotrivă din punct de vedere teologic, cât și științific, părintele profesor a reușit să îmbine vocația omului de cultură cu cea a omului interior. A fost deopotrivă dascăl, scriitor și cercetător, animator cultural și ctitor de instituție, dar și preot în deplinătatea sensului acestui termen. Ba mai mult, nu a uitat niciodată să viseze, iar din reveria care l-

a caracterizat în anumite momente s-au născut valoroase volume de versuri, crochiuri, interviuri, analize teologice ori literare

Pastorația din Astoria, voluntară din perspectivă pecuniară, dar îmbogățitoare sub aspect sufletesc, a fost dublată de minunate realizări. Institutul Român de Teologie și Spiritualitate Ortodoxă din New York e mai mult decât un copil de suflet pentru eruditul Avvă. A odrăslit la rândul lui cenaclul *Lumină lină*, revista omonimă, trecută deja de două decenii și jumătate de existență, dar și periodice de referință în peisajul publicistic precum *Symposium*, ori *Romanian Medievalia*, ori manifestări culturale greu de egalat în țară, sau peste ocean. Așa cum va mărturisi într-unul din volumele de dialoguri¹, în spatele acestor demersuri stă o muncă uriașă², care nu are alt scop

¹ Cf. Florentin Popescu, *Convorbiri cu Theodor Damian*, Editura Rawex Coms, București, 2020.

² Atunci când decidem să ne apucăm de un număr de revistă, Claudia scoate la imprimantă toate textele venite. Mircea vine la noi, teancurile cu textele imprimate (mereu în jur de 100 de materiale) sunt apoi distribuite pe categorii: studiu, eseu, critică literară, poezie, proză, dramaturgie, reportaj, recenzie, documente și mărturii etc. Apoi eu cu Mircea ne uităm cine a mai fost publicat în numărul precedent, ca să îl sărim în acest număr (decât dacă nu e o continuare a textului care apare ca absolut necesară sau dacă sunt alte motive pe care le considerăm). Ideea este că numărul de revistă avut în vedere ar trebui să se înscrie undeva între 120-130 pp. (foarte rar se întâmplă așa ceva!) Deci în funcție de importanța autorilor, a articolelor, a lungimii lor, a publicării lor repetate, a spațiului avut în vedere, eu cu Mircea facem selecția. Trimitem Claudiei un cuprins provizoriu. Ea pune selecția noastră în computer în ordinea transmisă de noi. Imprimă textele. Ajung iar la noi. Acesta e primul șpalt. Apoi urmează corecturile. Prima mână, grosso modo, unde curățim problemele, nu numai de cules, gramatică, stil, dar și de tehnoredactare, adică: de pus în stilul

decât promovarea culturii române pe meleagurile yankeilor. Recunoașterea, pauperă și destul de tardivă, n-a constituit niciodată scopul părintelui profesor. Căci dacă ar fi făcut anumite lucruri doar pentru efemerul unei glorii pământene, nu ar fi fost astăzi semnatarul unui număr atât de mare de texte valoroase³, nici părintele de suflet al unei comunități atât de vivace, cum este cea pe care o păstorește.

Profunzimile teologice sunt deconspirate de modul în care părintele a știut să se aplece, când cu accent poetic, când folosindu-se de instrumentarul filosofic, asupra unor aspecte de teologie profundă precum gândirea Sfântului Grigorie

revistei ceea ce ne vine cu ghilimele, italice, bold, capitale, sublinieri, notele bibliografice etc. Muncă uriașă”. *Ibidem*, p. 74.

³ Reunind texte precum: Theodor Damian, *Ideea de Dumnezeu în poezia lui Eminescu*, Editura Eikon, București, 2016; Idem, *Altare – antologie de poezie contemporană româno-americană*, Editura Gee, Botoșani, 2007; Idem, *Calea împărăției / The door to the Kingdom*, col. „Cultura ortodoxă”, Editura Timpul / Institutul Român de Teologie și Spiritualitate Ortodoxă din New York, Iași / New York, 2000; Idem, *Dimineața Învierii*, col. „Erato-diaspora”, Editura Axa, Botoșani, 1999; Idem, *Exerciții de înviere*, col. „Poezie”, Editura Universalia, București, 2009; Idem, *Filosofie și literatură – o hermeneutică a provocării metafizice*, ediția a 2-a, Editura Fundației „România de Măine”, București, 2009; Idem, *Gregory of Nazianzus’ Poetry and His Human Face in It*, Sophia Institute - Theotokos Press, New York, 2017; Idem, *Introducere în istoria creștinismului. Primul mileniu*, Editura Fundației „România de Măine”, București, 2008; Idem, *Răsăritul cel de sus: De la naștere la Înviere*, București, Lumea Credinței, București, 2006; Idem, *Implicațiile spirituale ale teologiei icoanei*, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2003; Idem, *The Icons: Theological and Spiritual Dimensions According to St. Theodore of Studion*, The Edwin Mellen Press, New York, Kingston, 2002; Idem, *Trăirea în cuvânt – interviuri*, cu o prefață de Aurel Sasu, Cluj-Napoca, Editura Eikon, 2011.

Teologul, iconografia, ori ideile unor teologi mai recentți precum Nicolae Berdiaev⁴. Cele ale poeziei, analizate deja de către reprezentanți de prim rang ai culturii și spiritualității lirice și literare românești, sunt legate de modul în care autorul a știut să-și illustreze dorul de țară și de Dumnezeu prin intermediul cântului inimii. Frumusețea și aplicatul gândirii lui rezidă însă în însoțirea fericită dintre om, profunzimea reflecțiilor și înfăptuirile ce-ajung să-i poleiască *brand-ul*. Căci Theodor Damian a fost prin vocația sa un ctitor. Pe unde a trecut a studiat, s-a documentat, dar a și zidit. Nu doar cu mistria și forța brațelor, ci și cu cea a inimii și sufletului. A ctitorit un protopopiat, mai multe reviste și a înființat parohii deopotrivă la Lausanne, cât și pe meleagurile americane.

Pentru toate aceste lucruri, dar și multe altele, dintre care o seamă vor rămâne privilegiul cunoașterii exclusive a Divinului, părintele profesor Theodor Damian se dovedește un om care-și merită cu prisosință locul într-o posteritate duiosă și îndelungată. Îi doresc și eu, aidoma multor altora, să aibă parte de ani mulți, fericiți și rodnici. Și mă mir că argintiul pletelor și al mustății devenite parte a unei adevărate hermeneutici damiani-ene, au ajuns să devină mărturia unor ciudate soroace. Vârsta psalmistului! Îi doresc s-o depășească cu inima voioasă și sufletul senin, așa cum a fost mereu. Și nădăjduiesc s-apuc să-l aniversez măcar până pe la 150. Apoi, nu știu de-oi mai

⁴ Cf. Theodor Damian, „The concept of freedom in Nicholas Berdiaev's Philosophy”, în *Analele Universității Spiru Haret. Seria Studii de Filosofie*, XII (2010).

apuca.... Întru mulți ani buni și rodnici, părinte profesor! Vă mulțumesc pentru tot ceea ce ați însemnat și făcut pentru mine!

Gânduri la aniversarea unui mare compatriot

Prof. univ. Dr. Ioan N. Roșca

A vorbi despre Theodor Damian la împlinirea celor șapte decenii de viață în anul 2021 înseamnă a ne referi la data de 28 Decembrie, ziua sa de naștere, ca la o sărbătoare, când putem medita mai mult la valorile spirituale de adevăr, bine, frumos și sacru, valori cărora sărbătoritul nostru li se consacră pe cât posibil în cuget, în vorbă și faptă. Totodată, vă propun să ne gândim și la celelalte sărbători ale lunii Decembrie, pe care, personal, nu pot să nu le corelez cu ipostaze ale personalității celui aniversat.

Înainte de toate, mă gândesc la faptul că ziua de 28 Decembrie se situează în apropiere de sărbătorirea Nașterii Domnului, iar cel care a văzut lumina zilei în preajma Crăciunului, dacă n-a fost numit Cristian, a primit numele de Theodor nu tocmai întâmplător, având în vedere faptul că el avea să devină un dăruit sacerdot al Divinității treimice.

În acest context, e cazul să precizez că Theodor Damian este nu numai un preot de vocație, ci și un teolog strălucit, cu un doctorat în teologie la Fordham University din New York (în 1993) și altul obținut la Universitatea București (1999), care a publicat valoroase cărți de explicare și hermeneutică

a doctrinei creștine, alături de câteva sute de studii, articole și eseuri teologice. Este, totodată, și ctitor a două de instituții religioase: Parohia „Sfinții Trei Ierarhi”, fondată și păstorită de el la Lausanne (1980-1983) în timpul studiilor efectuate acolo, și Parohia Ortodoxă Română „Sfinții Apostoli Petru și Pavel”, înființată la New York (1993), după stabilirea sa în Statele Unite (1988), pe care o deservește și în prezent ca paroh. De notat și faptul că activitățile sale de preot și teolog s-au împletit cu cele didactice, de profesor care a predat la Metropolitan College of New York, unde i s-a conferit și titlul de profesor emerit (2019), dar și la universitățile bucureștene „Spiru Haret” și Bioterra, ultima acordându-i și înaltul titlu de Doctor honoris causa.

Revenind la luna Decembrie, aceasta cuprinde, potrivit documentelor, și ziua de naștere a poetului nostru național Mihai Eminescu (mutată și aniversată, prin tradiție, pe 15 ianuarie), iar Theodor Damian, născut în aceeași lună și, mai mult, în același oraș, Botoșani, întreține cultul genialului poet prin omagierea lui anuală, prin crearea la New York a cenaclului literar „Mihai Eminescu” (1993), precum și prin complexul, subtilul și lămuritorul său volum *Ideea de Dumnezeu în poezia lui Eminescu* (2016). De altfel, este el însuși un poet reflexiv novator, autor al mai multor volume de poezii, prin care a intrat în istoria literaturii române.

Se mai poate stabili o corelație între sărbătoarea laică, dar sacră pentru români, cu care debutează luna Decembrie, Ziua Națională a României, și faptul că Theodor Damian este și un

bun român, un mare patriot, care păstrează flacăra românismului printre românii din diaspora new-yorkeză, organizând anual la New York, ca Președinte al filialei din New York a Academiei Oamenilor de Știință din România, simpozioane consacrate Marii Uniri, precum și, pe parcursul anului, alte manifestări dedicate culturii române. De aceea, m-am bucurat atunci când, în 2018, a primit medalia „100 pentru Centenar” conferită de către Guvernul României, ca și pentru multe alte împliniri ale sale.

Iată ce portret al lui Theodor Damian aș putea să schițez, dacă l-aș cunoaște numai din ipostazele sale, pe care ni le sugerează luna Decembrie, cu sărbătorile sale religioase sau laice. Dar, cum îl cunosc și personal și am privilegiul de a mă număra printre prietenii săi, adaug că preotul, teologul, profesorul, poetul, jurnalismul, ctitorul de instituții religioase și de cultură, este și un om deosebit, cu vocația omeniei și prieteniei. De aceea, pe lângă minunata lui familie, în care doamna preoteasă Claudia Damian îl ajută îndeosebi în activitățile de tehnoredactare, are, aș zice, și o familie culturală mult mai numeroasă, în care el este ca un frate care îi inspiră și pe ceilalți la mai multă muncă și împlinire.

Un frățesc La mulți ani, prietene Doru Damian, și toți buni și rodnici, spre Centenar și mai departe!

La aniversară

Dr. Lucia Olaru Nenati

Preotul Theodor Damian este o persoană atipică în lumea de azi. Plecat din Botoșanii nordului românesc, acel loc uimitor de obârșie a excelențelor, a ajuns pe cale ocolitoare în „Acoperișul Lumii”, cum i se mai spune orașului New York. Dar despre el se poate vorbi mult și cu folos, ceea ce mulți dintre noi au făcut-o nu o dată. Asta pentru că într-o lume în care nevoia de senzațional ce hrănește orice post public de emitere e satisfăcută mult prea des de elemente negative cât mai uimitoare, iar sfinția sa compensează flagrant acest coeficient, restabilind echilibrul dezirabil. Aproape că e greu de însumat totalitatea îndeletnicirilor, meritelor și însușirilor sale, căci mereu poate rămâne ceva în uitare pe lângă capacitatea de-a se exprima perfect în mai multe limbi, de a fi scris sute de lucrări de referință, de a preda în învățământul universitar de peste ocean – având desigur toate gradele trebuitoare – de-a fi înființat un cenaclu românesc longeviv – firește, numit „Eminescu”!, de-a participa la numeroase simpozioane și alte felurite și superioare manifestări la care logosul său pare mereu a fi conectat la întâlnirea cu Duhul Sfânt. Și încă altele, precum faptul de-a fi înființat o publicație românească de calibru, intitulată *Lumină lină* și distribuită în zeci de țări, spre bucuria românilor desțărați, de-a păstra cu

sfințenie tradițiile românești ale sărbătorilor (ca, de pildă, sfințirea crucii de gheață la Iordan) de-a invita la cinaclul său diferite personalități literare românești din țară, de-a organiza nu o dată „Zilele *Lumină lină*” în diferite localități din țară, de-a scrie ritmic noi și noi cărți de diferite genuri, cărora nu li se poate reproșa grăbirea și, vă asigur, încă destule altele. Ei bine, pentru cine nu știe cum să fie și să arate un asemenea om factótum! Nu e un uriaș, nici un prelat matusalemic cu barbă colilie, ci un om mai degrabă obișnuit, dar neașteptat de tânăr și cu o privire foarte ageră, cu un zâmbet, nu blând, ci strălucind de inteligență, de bunăvoință, dar și de un umor mereu tonic. Iar acum, iată că acest tânăr care conduce mașina printre granițele geografiei fără să se plângă de oboseală, ne face o neașteptată surpriză: se apropie razant de borna 70! Așa că la acest eveniment cred că se cuvine ca, recunoscându-i și apreciindu-i calitățile și meritele uimitoare, să-i urăm ca toate acestea atribute să dăinuiască încă multă vreme, desigur din aleasă și sinceră prețuire, dar și din alte motive, mai ales, pentru că el are încă mult de activat pentru ca MODELUL său atât de admirabil să fie văzut, înțeles, asumat, pe cât posibil, de cât mai mulți conaționali – și un numai. Acum însă, alături de profunda și sincera prețuire, să-i dorim cu toții, sănătate deplină și îndelungată dăinuire într-o lume care are atât de multă trebuință de asemenea oameni exemplari!

MULȚI ANI TRĂIASCĂ, LA MULȚI ANI !

Din dragoste pentru oameni. Părintele-profesor Theodor Damian, la 70 de ani

Dr. Marian Nencescu

Pe 28 decembrie, părintele-profesor Theodor Damian, scriitor, jurnalist cultural, profesor emerit la Metropolitan College, din New York, dar mai cu seamă desăvârșit predicator, după pilda Sfântului Ioan Gură de Aur, „ambasadorul săracilor”, cum îl numea cândva părintele Damian într-o omilie publicată la Lausanne, în 1983, a împlinit frumoasa vârstă de 70 de ani. Cu acest prilej, Prea-Fericitul Daniel, Patriarhul României, i-a acordat preotului-paroh al Bisericii „Sfinții Apostoli Petru și Pavel” din Astoria, New York, Ordinul „Sfântul Cuvios Ioan Iacob de la Neamț, Noul Hozevit”, răsplătind astfel „activitatea deosebită în susținerea și promovarea credinței creștin-ortodoxe, a filantropiei, a vieții culturale și parohiale, și ca semn al prețuirii noastre”. Ordinul patriarhal răsplătește astfel o viață dedicată comunității creștine românești, de peste Ocean, efortului de a elimina, cel puțin în planul credinței, diferența dintre „ce e al meu” și „ce e al nostru”, de a cultiva iubirea creștină sub cea mai înaltă formă a sa, milostenia, „regina între virtuți”, cum o numea Sfântul Ioan Gură de Aur în Tratatul său „Despre preoție”.

Preot, jurnalist cultural, scriitor și ideolog de factură doctrinar -creștină, Theodor Damian s-a născut la 28 decembrie 1951, la Botoșani. A absolvit Institutul Teologic din București, și, după o activitate pastorală și publicistică în țară, și-a susținut Doctoratul în Teologie, la Fordham University, din New York, în 1993, reeditând această performanță și la Universitatea din București, în 1999. Din anul 1988 s-a stabilit în Statele Unite, unde a înființat Parohia Ortodoxă „Sf. Ap. Petru și Pavel”, dar și Cenaclul Literar „Mihai Eminescu” și Institutul Român de Teologie și Spiritualitate Ortodoxă, ce funcționează sub egida Academiei Oamenilor de Știință din România, conducând totodată și Filiala pentru America a acestei organizații științifice de prestigiu. Din 1996 publică lunar, la New York, revista trimestrială bilingvă, *Lumină Lină/ Gracious Light*, o punte culturală între România și Occident. De-a lungul anilor, părintele-profesor Theodor Damian a publicat peste 30 de volume originale – poezie, eseuri, cronici literare, interviuri, meditații filosofico-teologice -, participând la peste 100 de congrese și consfătuiri internaționale, și prezidând peste 70 dintre acestea.

Membru al UZPR din 1996, părintele-profesor Theodor Damian are vechi și temeinice legături cu jurnalismul cultural, încă din vremea când lucra ca secretar de redacție la *Telegraful Român*, revista Mitropoliei Ardealului, cea mai veche publicație cu apariție neîntreruptă din România, înființată în 1853 de *Sfântul*, pomenită să-i fie amintirea!, Andrei Șaguna. Membru în Comitetul de redacție de la peste 20 de publicații din țară și

din străinătate, Theodor Damian a participat, pe 20 septembrie 2019, la Adunarea Generală solemnă, prilejuită de împlinirea a 100 de ani de la înființarea UZPR, de la Sala de Concerte a Radiodifuziunii Române, rostind cu acest prilej un memorabil discurs: „Cum se vede România de la New York? Depinde cine o vede. Frumusețea e în ochii privitorului, ca și urâtul. Când e vorba de Țara-mamă, cu frumusețile și spiritualitatea ei, se vede cu drag și cu nostalgie. Când e vorba de realitățile politico-sociale, ea se vede diferit, și în general impresia este de nemulțumire. Când e vorba de talente, cum e cazul în sport, acestea generează justificata mândrie de a fi român”.

Tot în 2019, părintele Theodor Damian a primit, la New York, o delegație a UZPR alcătuită din regretatul Doru Dinu Glăvan și Miron Manega, directorul publicației *Certitudinea*. Cu acest prilej, gazdelor le-au fost oferite daruri din partea Uniunii, inclusiv Placheta „100 de ani de UZPR”, și Diploma „Loialitate și Credință”. Câteva luni mai târziu, în ianuarie 2020, i-am cunoscut și eu pe o parte dintre inimoșii compatrioți și coreligionari ai părintelui Theodor Damian, stabiliți în Lumea Nouă, participând, cu o comunicare științifică, la ediția a 27-a a Simpozionului anual „Mihai Eminescu”, găzduit de Biserica „Sfântul Andrei” (preot-paroh Ioan Proteasa), din Jamaica, NY.

Autor complex și polivalent, jurnalist cu har, Theodor Damian abordează fenomenul cultural românesc, în armonie cu creștinismul ancestral nativ al neamului, promovând România la un nivel științific încă neatins până azi. Este și motivul

pentru care Ministerul de Externe român, prin Departamentul Românilor de Pretudinteni i-a acordat, în Anul Centenarului, 2018, distincția „100 de personalități din întreaga Diaspora”, o recunoaștere unanimă a unei strălucite cariere în slujba culturii și a neamului românesc.

La mulți ani, rodnici și fericiți, iubite Părinte Theodor Damian!

Theodor Damian – Vocea României din America

Lucian Vasiliu

Când eram copil, în urbea lui Tache, Ianke și Cadâr (Baaadul poetului Cezar Ivănescu), tatăl meu, preot interbelic de țară (cu Seminarul la Huși și Teologia la Cernăuți) asculta, discret, radio „Vocea Americii”. La o vreme, vocea americanilor (încă așteptați în Estul european cedat Uniunii Sovietice), vocea de peste Ocean începu să se audă și la vecini. Eram despărțiți, în aceeași locuință ființând, nu de Zidul Berlinului, ci de un compact „perete” de scânduri, care împărțise în două intrarea unei aproape ruinate case „burgheze”. Locuiam, înghesuite, două familii, în câte o cameră a aceleiași case, naționalizată.

După 1990 și spulberarea zidului berlinez, „Vocea Americii” a devenit, pentru mine și vocea poetului, preotului, profesorului carismatic Theodor (alintat Doru, de botoșăneni și de alți comilitoni).

În Doru viețuiau încă două *doruri*: colegii de seminar nemțean, ulterior consacrați teologi, rămași în țară, respectiv prietenii excepționali Dumitru Merticaru (un fel de preot al artiștilor, în Iașii Junimii de pe strada – celebră – Lăpușeanu și poetul, ex-episcop de Huși, Marcel Miron.

De câte ori i-am revăzut în 3, miraculoși, unioniști, colocviali, mi-am amintit de un document păstrat din arhiva tatălui meu: spre finalul anilor 1930 fusese selectat la nivel național și invitat să se stabilească într-o comunitate românească din Statele Unite. Solicitarea era semnată de Patriarhul Miron Cristea. Dar, în acea perioadă, mama tatălui meu, bunica mea Maria, era grav bolnavă, încât preotul de țară Ștefan (Comuna Puiești, fostul ținut Tutova, situat între Bârlad, Bacău, Vaslui), tânărul paroh alintat Fănică a preferat să rămână aproape de mama și de sătenii lui, destul de debusolați.

În anul 2018, am avut ocazia, grație unui proiect dedicat Centenarului 1918-2018, coordonat de infatigabilul Ion Caramitru (pe atunci Ministrul Culturii) și de Florin Cântec (istoric, eseist, coordonator al Direcției pentru Cultură Iași) să văd statele miraculoase (o săptămână la Washington, o săptămână la New York, 1-15 septembrie), pe fondul unui dens, fructuos program cultural. Am răspuns invitației lui Theodor și am participat la o seară memorabilă a cenaclului „Mihai Eminescu”. Două dintre enoriașe, doamne mature, m-au și întrebat, ca bărlădence de ale mele, dacă nu accept să îmi aduc familia și să mă stabilesc în New York, ele garantându-mi tot confortul! Le mulțumesc și pe această cale dacă vor mai fi fiind în viață!

Și Marcel Miron și Theodor Damian au publicat în revista *Scriptor*. Ambii au fost editați de „Junimea”: Marcel Miron cu volumul de debut *Versuri albastre și aurii* (Cuvânt însoțitor de Ioan Holban, coperta de Vasilian Doboș), colecția „Atrium”, 2005; Theodor Damian cu volumul *Lazăre, vino afară*, în

colecția „Cantos” (Cuvinte însoțitoare de Nicolae Manolescu și de Ioan Holban). Doar prietenul – spirit poetic prin excelență – Dumitru Merticaru s-a grăbit către bibliotecile celeste ale Domnului.

În paginile revistei *Lumină lină*, publicație cu originală, accentuată amprentă damiană, ne regăsim, din timp în timp, în aceeași clepsidră vie a credinței, amicitiei, creativității.

Theodor Damian la ceas aniversar

Muguraș și David Vnuck

Acum zece ani în urmă, prietenii și cunoșcuții așterneau pe hârtie gândurile și urările lor de bine adresate Preotului Profesor de Etică și Filosofie de la Metropolitan College din New York, dar și omului, Dr. Theodor Damian, care împlinea 60 de ani. Și totul a luat forma unei cărți.

S-au scris și se vor mai scrie încă sute de pagini despre Theodor Damian, care și-a continuat activitatea și mai perseverent, devenind, între timp, *Professor emeritus* la Metropolitan College of New York, sau primind nenumărate alte premii și distincții înalte. Scriitor, Președinte al Filialei americane a Academiei Oamenilor de Știință din România și al Institutului Român de Teologie și Spiritualitate Ortodoxă, New York, filosof și poet, dar mai presus de orice, prietenul nostru al tuturor, personalitate multiplă și omniprezentă, Theodor Damian are o activitate culturală și socială făurită, cu migala unui bijutier și cu harul dăruit de Dumnezeu, de-a lungul a zeci de ani de muncă asiduă. Deschizător constant de noi drumuri, pionier și adept al noului pe care îl exprimă în scrierile sale, nu doar de dragul de a surprinde, ci din convingerea ideilor exprimate prin cuvintele pe care le folosește cu măiestrie, îmbinând ideile filosofice cu cele

religioase și de viață, în general, opera lui Theodor Damian, și mai presus de orice poezia lui dar și textele de proză, învăluie într-o combinație perfectă cuvântul liric cu o muzicalitate interioară pe care o descoperi pe măsură ce o citești. Totul se împletește cu măiestria și finețea interpretativă a unui fior transmis prin Cuvânt – elementul suprem – așteptat într-o tăcere smerită să coboare de sus.

Iată că a venit și clipa în care să-l felicităm pentru succesul publicațiilor sale. Este o muncă grea, asiduă și constați că, imediat ce a terminat de scris un text, munca lui se reia, iară și iară cu aceeași pace și seninătate în suflet, cu aceeași generozitate, dăruire și bucurie de a împărtăși din spiritul său tuturor și pentru toți.

Te felicităm din toată inima pentru efortul, munca ta deosebită și talentul de a aduna în jurul revistelor tale de prestigiu, *Lumină Lină* și *Symposium*, nume mari ale spiritualității internaționale și românești, precum și atâtea mii de texte, pe care cu răbdare le-ai citit și, cu generozitate sufletească, le-ai răspândit în întreaga lume.

Se vede clar că internetul a „explodat” acum mai mult ca oricând și, în preajma zilei tale de naștere, o aniversare frumoasă, încununată de succesul unei munci de o viață, așa cum se spune duminica la Sfânta Liturghie: „Ale tale, dintru ale tale, Ție îți aducem de toate și pentru toate.”

LA MULȚI ANI CU SĂNĂTATE!

Theodor Damian - 70
Ochiul pustiei, sau aproapele de departe

Gheorghe Pârja

La jumătatea lunii noiembrie a anului 2009, a avut loc la Mănăstirea Bârsana, din Maramureș, Simpozionul Național dedicat Anului omagial al „Sfântului Vasile cel Mare și Sfinților Capadocieni”, organizat de Catedra de Teologie Ortodoxă și Asistență Socială a Universității de Nord Baia Mare, cu sprijinul Episcopiei Ortodoxe a Maramureșului și Sătmăruului, unde invitat de marcă a fost părintele profesor universitar Theodor Damian, din New York, teolog de mare profunzime și elevată expresie lingvistică, poet de excepție și un hermeneut al sacrului. Așa l-a definit distinsul critic literar M. N. Rusu.

Îi cunoșteam personalitatea din lecturile mele, mai ales din paginile celebrei reviste *Lumină Lină / Gracious Light*, revistă de spiritualitate și cultură românească, care apare la New York de un sfert de secol, din inițiativa și sub conducerea sa. O primesc în Maramureș de aproape două decenii. Cum am ajuns pe lista de prieteni ai revistei? Scriitorii din Botoșani, în special poetul Gellu Dorian, prezenți an de an în Maramureș, m-au recomandat întemeietorului publicației. Așa că la Bârsana am constatat amândoi că ne cunoaștem din lecturi reciproce,

dar nu ne-am dat niciodată mâna. Acolo, în pridvorul mănăstirii, ne-am îmbrățișat. Similar mi s-a întâmplat și cu poetul și academicianul Nicolae Dabija, pe un pod la Prut.

Acolo în sala de conferințe a mănăstirii, am luat seama de dimensiunea teologică a părintelui Damian, de inflexiunile unei voci care onorează altarul. Și a venit vremea să trec și eu Oceanul, la prima întâlnire cu Marco, urmașul. Încă din Maramureș mi-a fost gândul la prietenul Theodor Damian. Un dor de departe să mă văd cu el pe pământ american. Așa că a treia zi de Crăciun (27 decembrie 2015), dimpreună cu Viorica și Horațiu am ajuns la Biserica „Sfinții Apostoli Petru și Pavel”, unde tocmai începuse serviciul religios. Dacă în Seara de Crăciun am fost într-o biserică de piatră, cu cruce, din preajma locuinței din Wilmington, aici, în Astoria, mi-am regăsit cadența interioară a sufletului.

Vocea preotului Damian, enoriașii și rugăciunile în limba română, ceremonia ortodoxă au avut darul regăsirii. Acolo, pe banca de lemn a sfântului lăcaș, am prețuit atât valoarea lacrimii, dar și asumarea cu folos a exilului. Într-o aripă a celui mai orgolios oraș american, un român a învățat cum se prind rădăcini în loc străin. Și cum îmi mărturisea în dialogul avut la Bârsana: „Este extrem de important felul în care ne definim printre străini.” Și părintele Theodor Damian a reușit. A știut cum să adune în jurul său români pe care destinul i-a stârnit din locurile de baștină. După un timp, suficient de lung de vorbire în cerc restrâns a limbii române, mi-am dat seama că pustia, acel pergament ceresc, este de multe ori ca o izbăvire. La

Centenarul României Mari, din anul 2018, a fost recunoscut drept unul dintre primii zece români din Statele Unite ale Americii.

După slujbă, am fost invitați în sala socială a bisericii. S-a nimerit să fie cinstită și Ziua de naștere a preotului Theodor Damian (născut în 28 decembrie 1951, în Botoșani). A fost un prilej fericit să aflu, în direct, păreri ale românilor din preajma lui, nescrise în cărți, ori pe rețele de socializare. Am descoperit destine complexe, surprinzătoare, curajoase, pe care nici imaginația mea nu le putea atinge. Am priceput câte ceva din psihologia emigrantului. Cât a fost nevoia plecării, aventură ori căutarea unei cămăși pe măsură. Am înțeles nostalgia, dorul, ori pur și simplu povestea unor oameni în căutare de noi orizonturi. Am întâlnit doamne din Baia Mare ori din Botiza, universitari, artiști plastici, oameni de afaceri, ori jurnaliști. Cu povești americane, cu amintiri din România.

Am priceput ce înseamnă aproapele de departe. Românii americani prezenți la întâlnirea cu noi, au depus mărturie despre câtă istorie au făcut laolaltă. Amintesc doar cuvintele profesorului de matematică Doru Tsaganea (cu două doctorate) de la Metropolitan College din New York, coleg acolo cu preotul Damian, care îl consideră o inspirație pentru el. Mi-a spus despre prestigiul de care se bucură profesorul Damian la universitate, din partea colegilor de nații și religii diferite. Acolo, în acea seară de decembrie, mi-am dat seama că în șirul preoților misionari Theodor Damian face o figură aparte. Un ziditor continuu, un păstrător de identitate. Un slujitor al altarului

bisericesc, dar și al celui academic. A întemeiat lăcașuri sufletești întru slava lui Dumnezeu, în numele valorilor de spiritualitate creștină românească.

Acolo, în sala socială a bisericii, am făcut înfrățirea între revista *Nord Literar* din Maramureș și revista bilingvă *Lumină Lină* din New York.

A fost și un moment prielnic să-mi îndrept preocuparea spre poezia dumisale. De care eram aproape de mai multă vreme. De la volumul *Semnul Isar*, poezia unei profunde experiențe de viață, la *Nemitarnice*, un elogiu adus spațiului românesc, de la căutarea lutului, la zborul ancestral, la volumul *Apofaze*, sunt cărți de versuri prin care poetul Theodor Damian ni se relevă ca un exponent al abisului, pendulând între o arzătoare experiență existențială și un religios sugerat, izvorât din înțelepciunea omului simplu și tâlcul textelor sacre. Autorul crede că adevărurile dogmatice, mărturisirile mai ales, au forma poemului și a expresiei metaforice (Lumina din lumină).

La întâlnirea dintre sărbători, de la New York, decembrie 2015, mi-a dăruit volumul *Singurul dincolo* (Editura RawexComs, București, 2015) în care am regăsit atmosfera lirică din cărțile anterioare. De la atmosfera teologică, experiența concretă, arhetipuri mitice la spațiul daco-roman. Și nu în ultimul rând spiritul nemitarnic (cuvânt vechi, revigorat de autor), care este tradus prin cinstit, corect, integru, onest, incoruptibil. Așa se dovedește că poetul este și un inventator de limbaj.

Nume de prestigiu ale literaturii române, critici mai ales, au conturat apăsat profilul liric al lui Theodor Damian. Criticul M. N. Rusu, cel mai fin cunoscător al poeziei sale, un apropiat colaborator al revistei, a constatat unicitatea poeziei lui în contextul liricii românești postmoderne. Deși trăiește de ani buni departe de țară, el ne este aproape, în interiorul poeziei noastre contemporane. Poetul Gellu Dorian consideră că autorul a ajuns „la o poezie de o originalitate frapantă, care dezvăluie profilul unui poet rafinat, în spiritul esențelor estetice.” Criticul Theodor Codreanu, într-un amplu eseu despre Călătoria liturgică a lui Theodor Damian, îl socotește un poet al arhetipurilor, cu fața spre izvoare, față în față cu Dumnezeu, cu începuturile primordiale. Gheorghe Grigurcu, pe un ton mai echilibrat, așează lirica lui Damian între credință și simbolism. „O producție lirică orientată religios, deși nu neapărat sub chipul adorației, al extazei topite fără pauză în luminiscente verbe,” constată criticul.

Dacă Mircea A. Diaconu socotește că poetul este un continuator al marilor clasici interbelici – Tudor Arghezi, Radu Gyr, Nichifor Crainic -, Ioan Holban identifică metafore și simboluri pentru poezia lui, precum: drumul, pustia, râurile vieții, ori stânjelul (floarea preferată a poetului). În volumul *Singurul dincolo*, cum spuneam, autorul acoperă o bună parte a geografiei liricii sale. Este mai insistentă metafora pustiei, un simbol liric complex întâlnit și în volumele anterioare. Timid, unii critici l-au apropiat de universul liric al lui Ioan Alexandru, cel din *Vămile pustiei*. Și nu au exagerat în nici un

fel. Dacă la Ioan Alexandru, Pustia este întruchiparea lirică a unui moment de profundă neliniște existențială, anunțând drumul mistic al sufletului de la rătăcire la cunoaștere, la Theodor Damian, Pustia parcurge calea de la smerenie și resemnata înțelepciune, la lumina harului.

De altfel, poetul din Astoria newyorkeză mărturisește: „Eu scriu din partea și din cauza pustiei. Pustia este locul unde Dumnezeu te duce să vorbească inimii tale. În pustie ești mult mai aproape de cine ți-e dor decât altundeva. Pustia nu-i dată oricui.” Poetul a găsit admirabile metafore pentru a înfrumuseța acest mit al sacralului. Al devenirii prin creație: „Totul este să treci proba de foc / Când pustia te cucerește / și moartea e-un joc / dar nu-l pierzi / căci pustia este mai tare ca moartea.” Din locul de meditație și asumare a singurătății, acel *locus theologicus*: „Proorocii încă mai strigă / în pustie / chemând însetații la ape.”

Dar nu oricine poate trece prin marile încercări, probele sufletului, necesare pentru purificare: „Câți vor reuși să străbată arșița pustiei / și ajungând la izvor / să devină ape curgătoare.” Ca orice spațiu care ademenește, pustia are o stea fixă, un centru după care se rotesc luminile și umbrele. Adică un ochi care vede dincolo de orizonturi. Transcendentul este mirajul oricărui poet, care nu operează numai cu experiențe directe. Ci mai ales cu duhul lor. Care se poate prelungi până la nedeslușit. Acesta este ochiul pustiei, ispită dar și patimă: „Ca un marinar / îndrăgostit de fata morgana / așa alergi / atras de ochiul alb / al pustiei.”

Prin Cuvânt, poetul și teologul pătrund în misterul vieții. De la tonul liturgic, la un real colțuros, prins în miezul simbolurilor lirice. Are știința meșteșugului poeziei, imprevizibil în imagini, folosind cu suplețe și înțelepciune motivele creștine. Poetul-preot Ioan Pinteza crede că poezia creștină nu poate fi ca un fluture în insectar, fără aripi, fără libertate. Ci, din contră, de o libertate covârșitoare. Aici m-am întâlnit cu poezia lui Theodor Damian. Cuvintele lui fiind arme extrase din arsenalul de taină al limbii române.

La cei 70 de ani de viață ai autorului, cuvintele criticului Theodor Codreanu se potrivesc la acest ceas aniversar. Vorbind despre Theodor Damian el scrie: „Ne aflăm în fața unui gânditor profund și a unui poet care, încă de pe acum, se prefigurează ca o singularitate canonică în câmpul divers al liricii românești.” Iar eu adaug reverența spirituală a Maramureșului, iluminată lângă turla bisericii Mănăstirii din Bârsana.

**Pr. prof. Theodor Damian - Spiritualitate, credință,
generozitate**

Viorica Pârja

Despre părintele profesor Theodor Damian poți scrie în foarte multe feluri. Fiindcă, prin harul său, putem vorbi despre poet, teolog, eseist de factură creștin–ortodoxă, profesor, formator, om al cetății și multe se pot adăuga aici. Am scris și în cartea mea *365 de gânduri* că părintele profesor Theodor Damian este unul dintre românii care nu uită o clipă de locul în care s-a născut. Din 1988, când s-a stabilit în SUA, n-a obosit să promoveze credința, spiritualitatea și tradiția românească.

Institutul Român de Teologie și Spiritualitate Ortodoxă, cu parohia ortodoxă română „Sf. Ap. Petru și Pavel”, Astoria, New York, Cenaclul literar „Mihai Eminescu”, revista bilingvă, română/engleză *Lumină lină / Gracious Light* stau mărturie în acest sens.

Nu pot să uit că la Domnia sa am apelat atunci când am obținut prima viză de intrare în SUA. N-a ezitat să mă ajute, chiar dacă îmi știa doar numele, așa cum a procedat cu mulți alți oameni de cultură din România. Peste ani, ne-am întâlnit la Biserica „Sf. Ap. Petru și Pavel”, la cenaclul „Mihai Eminescu”, în casa domniei sale, din New York, unde am petrecut clipe de neuitat, alături de alți români stabiliți în

Statele Unite. Ne regăsim împreună ca membri ai Academiei Elitelor, Modelelor și Valorilor, din Cluj-Napoca, a scris cu multă generozitate prefața la cea de-a doua ediție a cărții mele *Cuvântul, ziaristul și lumea*, a înnobilat cuvintele prin multele cărți tipărite.

I-am admirat, de fiecare dată, generozitatea, blândețea, vocea care îți dă liniște, atitudinea umilă, prietenia. Iubește România și iubește Maramureșul, despre care vorbește la New York, la cenaclul literar „Mihai Eminescu”, la biserica unde slujește, la universitatea unde are cursuri.

A cunoscut lumea, dar n-a uitat că pentru el pământul făgăduinței tot România se cheamă. Iar revista *Lumină lină* rămâne vocea scrisă a acestei puternice oaze de spiritualitate românească, de pe pământ american. Promovare a valorilor românești face și Institutul Roman de Teologie și Spiritualitate Ortodoxă, al cărui obiectiv principal îl constituie unitatea și solidaritatea românilor din diaspora, mai buna lor integrare, consolidarea conștiinței și identității naționale și culturale, într-o lume globalizată.

La ceas aniversar, ce poți să-i spui OMULUI Theodor Damian decât să fie sănătos, să-și împlinească destinul pământean, să dăruiască *lumina și spiritualitatea cuvântului de învățătură, să împrăștie în jur puterea modelatoare a faptelor*.

LA MULȚI ANI!

Un model spiritual și moral

Elena Mitru

Iată că mi-a fost dat încă odată să cunosc alt preot în cu totul alte împrejurări - preot profesor universitar doctor Theodor Damian. Amănuntele care m-au purtat pe acest drum, spre El, sunt multe. Se zice: Întortochiate sunt căile Domnului.

Într-un fel, îl cunoșteam din publicațiile românești locale, ziarele *Romanian Journal* al cărui editor este dl Vasile Bădăluță și redactor șef dna Mariana Terra, cât și din *New York Magazin* al cărui editor este dl Grigore Culian.

În paginile acestor publicații citisem multe articole despre el și mai ales despre aportul lui la comunitatea românească din New York. Mult, foarte mult și extraordinar de frumos și interesant.

La Cenaclul literar „Mihai Eminescu” din New York, pe care l-a înființat și condus timp de 29 de ani, l-am cunoscut personal, secondat de un proeminent reprezentant al criticii literare, dl M. N. Rusu, redactorul șef al revistei *Lumina Lină/Gracious Light*, fondată și condusă tot de dl prof. univ. dr. Theodor Damian.

Revenind la dl Theodor Damian, să încerc a vorbi despre activitatea sa literar-științifică îmi este aproape imposibil. Cred

că pentru asta, aș avea nevoie de ceva anișori să studiez și să cuprind tot ceea ce a făcut și face domnia sa.

Cu toții știm că ziua -noaptea are numai douăzeci și patru de ore. Oare câte ore (și de unde le ia) o avea ziua-noaptea lui? Mă întreb așa, fiindcă de când mă știu, sunt într-o permanentă luptă cu timpul. Niciodată nu mi-a fost de ajuns. Parcă mă împinge din spate timpul ăsta.

Am citit ceva, câtva, din operele domniei sale. Sunt de necuprins. Fiecare vers, fiecare cuvânt are un farmec și o învățătură. Te captivează, nu-ți dau voie să respiri, te îndeamnă să parcurgi mai departe alte și alte pagini care parcă nu au sfârșit. Ce spun eu acum, este infim față de ce și cum scrie domnia sa.

Pentru mine, preotul Theodor Damian este un fenomen. Mi se pare că omul, clericul, a fost trimis de undeva de sus, pentru noi enoriașii, pentru noi păcătoșii și neînțelegătorii. Este vizibilă misiunea pe care o are pe acest pământ și mai ales modul în care și-o îndeplinește.

Un om deschis, calm, apropiat, bun, săritor pentru ajutor, mereu zâmbitor. Oare el nu o avea dureri, suferințe ca tot omul? Întotdeauna știe să vorbească cu fiecare astfel încât acesta să nu se simtă neînsemnat, marginalizat sau limitat, chiar. Aceste sentimente sunt cele care încă îi domină pe românii care au trăit și au suferit înjosiri, umilințe, denigrări, jigniri, în epoca „luminoasă” comunistă. El se poartă astfel încât fiecare să înțeleagă că este o persoană importantă, că toți

suntem egali în fața lui Dumnezeu. Știe, nu știu cum știe, ca așa, cât ai clipi, să rezolve problemele și să-i mulțumească pe toți. Este înzestrat cu mult har de la Dumnezeu. M-am gândit îndelung la preotul Theodor Damian pentru că am simțit puterea ce o are și am vrut să fiu sigură că nu mă înșel. Văd cum fără cuvinte adună oamenii în jurul lui și ce mare bucurie! Are o putere de atracție, cum nu am întâlnit la alți preoți cunoscuți și mai ales nu-l poți refuza, fiindcă ești sigură că atunci când el spune că trebuie făcut ceva, aceasta este spre binele fiecăruia.

Nu cu mult timp în urmă, am citit cartea *Motive pentru a zâmbi*, autor Zig Ziglar. Am ajuns la capitolul „Ambiția, bună sau rea?” Acesta mi s-a părut mai interesant și pentru că ambiția, cuvântul tratat aici în două pagini, este dorința pe care am întâlnit-o trecând de nenumărate ori pe drumurile vieții mele. Printre altele, am găsit și câteva exemple care întăresc cele spuse mai înainte.

George Matthew Adams a remarcat: „Cel mai sus ajunge cel care-l ajută pe altul să urce”.

John Lubbock, a spus în felul următor: „Să faci ceva oricât de neînsemnat, pentru ca oamenii din jur să devină mai fericiți și mai buni este cea mai mare ambiție și cea mai înălțătoare speranță ce poate însufleți o ființă umană”.

Sunt convinsă că în acest loc, pe acest pedestal, se află părintele nostru Theodor Damian. Așa l-am cunoscut și așa îl văd mereu, interesat de viața, de starea sufletească în care ne

aflăm noi, cei ce suntem mereu aproape de domnia sa. Desigur, așa cum am mai spus, este o persoană înzestrată de Bunul Dumnezeu, cu multe calități, cu puterea de a-i sluji pe semenii, dar nu oricum, ci cu dragoste părintească, dăruire sufletească și bucurie. Dacă eu, un modest enoriaș, mă simt copleșită, bucuroasă, fericită, de tot ce face pentru noi, cât de mare o fi bucuria domniei sale realizând toate acestea? Și nu numai pentru noi cei de aici, de la „familia de Duminică”, ci și acasă la familia de zi cu zi, la facultate printre studenții pe care-i pregătește pentru viață.

Hans Selje spunea: „Recunoștința este cea mai frumoasă emoție umană”.

Să-i fim deci recunoscători părintelui nostru !

Strălucire și dăruire în slujba culturii române

Redacția revistei „Muzeul presei românești”

Părintele profesor Theodor Damian face parte din stirpea veche și tot mai rară a savanților de splendidă distincție intelectuală, a cărui prodigioasă operă este menită a trece cu brio veacul, înnobilând galeria de cărturari ai acestui neam cu un tablou votiv de prim rang.

Sărbătoritul pe care îl omagiem în acest număr de revistă s-a născut la 28 decembrie 1951, la Botoșani, loc sfințit de pronia cerească să ne dăruiască numai genii. Simțind că drumul său în viață înseamnă smerenie și mucenie, își îndreaptă pașii spre altarul bisericii și, în 1975, absolvă strălucit *Institutul Teologic* București, continuându-și pregătirea prin studii ecumenice și doctorale la Bossey și Lausanne (1979-1983).

Urcușul spre desăvârșirea pregătirii academice debutează printr-un master în teologie la *Princeton Theological Seminary*, urmat de obținerea titlului de Doctor în teologie la *Fordham University*, New York (1993), însoțit cu brio de un altul susținut la *Universitatea București* (1999).

Vocația profesorală este o fațetă strălucită a ilustrei personalități căruia îi dedicăm acest modest dar sincer cuvânt omagial.

Martore sunt numeroase generații de studenți și masteranzi din Statele Unite ale Americii și România, care au avut șansa de a se hrăni cu roadele înțelepciunii și lumina minții strălucite a acestui pedagog de excepție:

1992-2019 - Profesor de filosofie, etică și sociologie la *Metropolitan College of New York*, Facultatea de Științe Sociale;

2008-2011 - Profesor, *Universitatea Spiru Haret*, Facultatea de Jurnalism, București, catedra de Filosofie și Literatură;

2001-2002 - susține Cursul „*Experience, Learning and Identity*” la *College of New Rochelle*, New York;

1996 - coordonator de programe de masterat la *Audrey Cohen College*, filiala din Staten Island.

2019 - Profesor emerit, *Metropolitan College of New York*.

Dintre multiplele înfăptuiri de admirat ale personalității părintelui Theodor Damian, pe care le putem asemăna cu strălucirea unui poliedru diamantin, vrem să punem în prim plan pe acelea săvârșite în calitate de ctitor. Astfel, a fondat și păstorit Parohia ortodoxă română „*Sfinții Trei Ierarhi*” din Lausanne (1980-1983).

Stabilindu-se în 1988 în Statele Unite, a pus bazele *Institutului Român de Teologie și Spiritualitate Ortodoxă*, unicat în peisajul variat și complex al diasporei, apoi a dat viață *Parohiei Ortodoxe Române „Sfinții Apostoli Petru și Pavel”*, din Astoria, New York, precum și *Cenaclului Literar „Mihai Eminescu”* din același oraș (toate trei au fost create în 1993).

Pe acest postament solid de profundă și rodnică trăire spirituală, omul de știință, teologul și omul de cultură Theodor Damian a scos la lumină valoroase reviste de nivel academic.

Experiența a dobândit-o în perioada 1986-1988, când a îndeplinit funcția de secretar de redacție al *Editurii Arhiepiscopiei* din Sibiu (unde a diortosit revistele *Telegraful român*, *Mitropolia Ardealului*, *Îndrumătorul bisericesc*), fiind și preot slujitor la *Catedrala Mitropolitană*.

Începând cu 1994, a editat *Revista Symposium*; 2000-2007, *Romanian Medievalia*; 1993-1996, *Buletinul Institutului Român de Teologie și Spiritualitate Ortodoxă*, New York; 1996 *Lumină lină/Gracious Light* – revistă de spiritualitate și de cultură românească, ediție bilingvă, română-engleză, care a ajuns la un sfert de secol de existență neîntreruptă. La aceasta adăugăm o publicație tipărită în Elveția: *Adusu mi-am aminte*, Lausanne (1982-1983).

Bogata biografie a Părintelui Profesor Dr. Theodor Damian are un capitol impresionant, care dezvăluie valoarea condeiului său, talentul, acribia și hărnicia cu care a îmbogățit cultura română cu vrednice de laudă opere teologice, literare, științifice. Toate acestea pun în valoare activitatea sa ca teolog, poet, profesor universitar, eseist de factură creștin ortodoxă, important promotor cultural și editor. Din lungul șir de creații de referință, enumerăm doar câteva dintre titlurile purtând semnătura ilustrului cărturar: *Introducere în istoria creștinismului - primul mileniu*, *Răsăritul cel de sus*, *De la naștere la Înviere*,

Implicațiile spirituale ale teologiei icoanei, Gregory of Nazianus` Poetry and His Human Face in it.

În ultima jumătate de secol, este autorul a aproape 1000 de studii, eseuri, recenzii, meditații, interviuri, articole în cărți, ziare și reviste, academice și literare.

De asemenea, răsfoind paginile diverselor reviste din țară sau din diaspora, întâlnim o bogată activitate publicistică, semnată de Theodor Damian în *România Literară, Convorbiri Literare, Viața Românească, Hyperion, Scrisul Românesc, Literatura și Arta* etc.

Toate acestea se adaugă la cele peste 40 de volume în domeniile teologie, etică, poezie și comentariu literar, printre care: *The Icons. Theological and Spiritual Dimensions According to St. Theodore of Studion* (The Edwin Mellen Press, New York, 2002), *Filosofie și Literatură: Implicațiile spirituale ale teologiei icoanei* (Eikon, Cluj, 2003) etc.

Dintre volumele de critică literară și eseuri amintim: *Ideea de Dumnezeu în poezia lui Eminescu, Trăirea în cuvinte (interviuri), Filosofie și Literatură – O hermeneutică a provocării metafizice, Roua cărților, Pasiunea textului.*

Theodor Damian este un mare poet, al cărui nume este menționat în numeroase dicționare, compendii sau culegeri de poezie românească contemporane, cu prezențe constante în revistele literare, cu poezii traduse în engleză, germană și albaneză. Între cărțile de poezie amintim: *Apofaze, Semnul Isar, Exerciții de înviere, Stihiri cu stânjenei, Ispita răni,*

Calea Împărăției, Rugăciuni în infern, Lazăre, vino afară, Perihoreze (unele au fost traduse).

Prieten, îndrumător și promotor al creatorilor de pretutindeni, Theodor Damian a editat valoroase culegeri literare: *Lăuntru și Departele Antologia Cenuclului literar „Mihai Eminescu” din New York*, Iași, 2007; *Eminescu 2000*, Botoșani, 2000; *Mai am un singur dor*, New York, 1995.

Recunoscut pe plan intern și internațional drept o somitate a teologiei ortodoxe, Părintele Prof. Dr. Theodor Damian este invitat frecvent, participând și prezentând comunicări științifice la peste 100 de congrese internaționale din Statele Unite ale Americii, Cipru, Finlanda, România, Japonia, Malta, Polonia, Turcia, Portugalia, Brazilia, Grecia dintre care, la peste 70, a avut sesiuni organizate și prezidate personal.

Nu putem să nu amintim în acest succint tablou al celui ce împlinește frumoasa vârstă de 70 de ani faptul că este Președinte al *Filialei americane a Academiei Oamenilor de Știință din România*; membru al *Academiei Elitelor, Modelelor și Valorilor*; membru al *Uniunii Scriitorilor din România*; membru al *Uniunii Ziariștilor din România* (2005); membru în peste 35 de colegii de redacție de reviste literare și academice din România și SUA, precum și în numeroase asociații naționale (România, SUA) și internaționale.

Toate acestea demonstrează în mod elocvent dimensiunea și valoarea personalității sărbătoritului din aceste zile.

Urmare firească a recunoașterii meritelor sale de ordin științific, literar, de cărturar și simbol pentru cultura română, preotului, poetului și cadrului didactic universitar Theodor Damian i-a fost conferit, în 22 martie 2016, titlul de *Doctor Honoris Causa* din partea *Universității Bioterra* din București. Cu acest prilej, Preafericitul Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, a transmis felicitările sale și l-a îndemnat pe filosoful și teologul Theodor Damian să continue activitatea pastoral-misionară pentru românii din diaspora, apreciindu-l ca fiind „o personalitate recunoscută care transmite lumină românilor din diaspora”.

Printre numeroasele premii și distincții pe care le-a primit de-a lungul anilor amintim: 2002 - Cetățean de onoare al Municipiului Botoșani; 2017 - premiul *Queens Ambassador Awards* oferit de Times Ledger Newspapers; 2018 - ordinul *Donum Sacrum Unitatis* din partea Î.P.S. Arhiepiscop Irineu Pop de la Alba Iulia; 2018 - medalia „100 pentru Centenar” conferită de către Guvernul României.

În încheierea acestei succinte însemnări biografice, fatalmente incompletă, fiindcă personalitatea cărturarului Theodor Damian este mult mai amplă, mai plină de roade ale minții, decât am putea noi să rezumăm în această prezentare, adăugăm și calitatea de talentat jurnalist, prețuită și respectată de către chiar *Uniunea Ziariștilor Profesioniști din România*, din partea căreia a primit Trofeul „*Sens și contrasens în mass media*”, acordat în iulie 2021, pentru activitate publicistică; Distincția „*Acta Non Verba*” pentru promovarea *Centenarului UZPR* în presa

online românească din Diaspora, precum și *Diplomă de Merit* din partea UZPR, în martie 2015.

Cu smerenie și dragoste frățească urăm celui ce împlinește frumoasa vârstă de șapte decenii mulți și rodnici ani, sănătate deplină, încredințându-l de toată prețuirea și admirația noastră nemărginită.

POEME, DEDICAȚII

Passionaria Stoicescu – Dedicăție

Sfinția Voastră Domnule Preot,
Luminăția Ta, Părinte Duhovnic,
Stimate Domnule Profesor,
Neasemuitule Domn Poet,
Pretutindenarule Patriot,
Neprețuitule Prieten,
Minunatule Om,
Dragă Doru Damian,

Cifra șapte e numărul perfecțiunii divine sau al desăvârșirii, semnul lui complete, al creației încheiate, precum în cer, așa și pe pământ...

Cuvintele mele, care se vor aniversare, aureolează această cifră, dezvăluind „mărturisirile și plânsurile” făcute preotului duhovnic, cel care ai avut bunătatea și milostenia să-mi fii.

Sunt 7 poeme, în afara dedicației pricinuite de decernarea onorantului titlu de Doctor Honoris Causa, oferit de prestigioasa Universitate bucureșteană „Bioterra” și de acel *laudatio* firesc al revistei *Lumină Lină*, pe care de ani buni o păstorești. Cu ele, omagiul meu e complet și sincer.

La mulți ani, întru sănătate, pace și inspirație!

Passionaria Stoicescu

Passionaria Stoicescu – Poezii

Spovedanie către duhovnicul absent

*De morți, numai bine,
amintește-i cu bucurie...*

*Și eu sunt un mort,
mortul viu care scrie,
cum ucid ce-i în mine
plusul ăla prea viu
în ideea lui „încă”,
a lui „încă să fiu”...*

*Și cine-i „a fi”?
Un efemer legământ,
semn de apă, de aer,
de foc, de pământ
pentru clipă sau zi.*

*Răul rămâne adjudecat de cei vii,
de cei care au născocit
clipa, ziua și anul,
să-i poată socoti
pe morți cu toptanul...
Sfinte Părinte,*

*mi-e dragă țărâna
deasupra nu sub,
și apa, și focul la fel,
doar cerul cu aer
mă rabdă sub el
să nu-i pot decât mulțumi.*

*Oricum, răul
rămâne adjudecat de cei vii,
de șapte ori câte șapte
în vorbe, în fapte...*

*Fără aer de respirat
și lumină de băut și mâncat,
n-am să invidiez
întunericul cât cuprinde...
Pot să mă mânii oricât
de Nimicul care mă strânge de gât
de când am crescut câte-un pic,
să mă întorc în Nimic...*

*Trupul cu care am iubit,
averea infimă pentru care
am ucis și-am prădat,
faima cu care-am trufit,
mi-au fost și nu mi-au fost de folos –
viața m-a-mbrăcat la fel cu cei goi
cu căptușeală de moarte pe dos,*

*(straiul ei de când lumea împrumutat),
iar ce-i de-mprumut, trebuie dat înapoi.*

*Din flacăra lumânării,
Părinte Duhovnic învii,
deși foarte departe
aproape oricând
luminându-mi drumul și sinele,
pentru că binele
rămâne adjudecat de cei vii.*

Scrisoare canon

*Dimineața-i cernită, ploioasă...
Înger al meu păzitor,
ajută-mă să străpung nor după nor
și s-o văd luminoasă!*

*Prânzul e sărac...
Îngere totdeauna cu mine,
fă să nu tânjesc după bucate,
alungă necumpătările toate
și-n îndestularea gândului mă ține!*

*Seara e searbădă, doar cu pereții...
Îngere ocrotitor, ajută-mă
să-mi umplu golul vieții*

cu plinătate de dor!

*Noaptea e neagră ca un abis...
Îngere care-mi veghezi făptura,
revarsă-mi sufletul și-ntipărește-l în scris,
albindu-mi cu zorii trufia și ura!*

*Îngere, tu, cealaltă jumătate a mea,
atinsă de-un strop de Dumnezeire,
îngăduiește-mi vulnerabila fire
și călăuzește-mă pe drum drept,
ca să iert, să mă iert
și să mă pot îndrepta!*

Profesia

*Sunt săracă...
Trec neștiută prin lume
cu singura podoabă
sclipind la gleznă
- sufletul meu -
și nici vreo altă limbă decât a mea
nu știu anume...
Traduc luminoasă
iubită de-ntuneric
mici fragmente din Dumnezeu...*

Primăvara asta

*Se vede că Sfântul din Sarov anume
cu îngerul în nume, Prea Cuviosul Serafim,
a trăit pe vremea cailor,
nu a lighioanelor contemporane,
altfel n-ar fi perorat din simplele naturii amvoane:
„Bea apă din izvorul
în care caii s-au adăpat!”
Și încă a viețuit înțelept și înțelepțit
pe vremea fluturilor,
altfel n-ar fi zis iar, ghiduș:
„Mănâncă fructul în care
un vierme și-a făcut culcuș!”
Și câte și câte sfaturi de-nțelepciune probată:
„Culcă-te și trezește-te cu păsările deodată,
astfel ale zilei de aur grăunțe vei dobândi...”
„Casa clădește-o unde un șarpe se va sori...”
„Pomul sădește-l unde o cârtiță sapă...”
„Înoată des și te vei simți pe pământ
ca peștele-n apă!”*

*S-a dus ce-a fost înainte,
voi, Prea Sfinte,
și tu, duhovnice părinte,
bieții cai au murit când câinii au vrut,
mărul de azotați și nitrați s-a umplut,
păsări sub gripe aviare s-au decimat*

*nemaifîind ornic la culcat și sculat,
șerpîi s-au înmulțit, dar nu se soresc,
casele urcă-ntr-un cer diavolesc,
păduri și grădini de-a valma dispar,
doar cârțițe sapă voios la hotar,
iar apa ucide și oameni și pești,
n-ai unde să-noți și amarnic trăiești...*

*Învățăturile voastre rămân
edenice, amintitoare povețe...
Primăvara asta dau alzheimerii-n floare,
e doar ploaie și vânt, fără soare
și cine să mai învețe
pilda-nțeleaptă și gândul bun?*

Mâine

*Mărturisesc, mă disperă oricând
unul și același cuvânt: „Mâine”,
un fel de început de cap fără trunchi,
care există, dar nu există,
care dă de-a dreptul sau cu straniu ocol,
care e plin pe cât e de gol...*

*„Mâine” - zădărnîcind sau născînd
adevăruri/ povești,
o promisiune de puști imberb,*

*ticăitul neauzitului ceas,
nici substantiv, nici adverb,
în care nu știi dacă mori sau trăiești,
încremenești sau faci înc-un pas.*

*Gândurile cad ca-ntr-o ceață...
Despre „Mâine” nimeni nu știe
nici în eter, nici pe hârtie -
sau ce știe, n-ar vrea să spună,
cum că el e cealaltă față,
cea nevăzută din Lună...*

*„Mâine”, un fel de cifru în Braille,
fiindcă e orb cine citește,
fiindcă e mut cine-l pronunță,
fiindcă e surd cine-l ascultă...
Te pipăi cu bucurie ocultă
și nu-ți rămâne decât în rugă să cazi
murmurând: „Mulțumesc, Doamne,
pentru Ieri, pentru Azi!”*

***La aniversară (lui Theodor Damian, la ceremonia de
decernare a înaltului titlu de doctor honoris causa)***

*Cuvântul meu e unul modest, însă curat,
cum plin de modestie e cel sărbătorit:
un **Preot** sau **Părinte**, **Profesor** luminat*

împrăștiind credința cu gest obișnuit.

*Revista lui de suflet e-un pod sub depărtări
legând pământul țării, departe-n lume dus
cu-acea „**Lumină Lină**” înluminând în zări
înțelepciunea, vatra și crezul neapus.*

*Litera „**P**” îl scrie de multe ori la rând
în văzul meu ce poartă un tainic alfabet:
„**Preot**”, în fapt „**Părinte**”, precum un Christ purtând
spre ispășiri păcatul acestei lumi... „**Poet**”*

*în dorurile sale purtate-n nume chiar,
însuflețind Pustia ce-l arde nelumesc;
„**Profesor**” ce împarte din trudnicul nectar
mierea teologiei cu har Dumnezeiesc.*

*„**Prieten**” ce nu-i uită pe-ai lui – tărâm și neam
și care-n dărnicie bogat, oferă tot
lăsând cu modestie lui însuși doar un dram...
Însă presus de toate un mare „**Patriot**”,*

*ce onorează locul din care a plecat,
și tot mereu se-ntoarce modest, dar eminent,
cu magnanimitii lauri să fie-ncununat
ca azi, la **Bioterra**, într-un festiv moment!*

Într-un cer

*Există cuvinte care mă dor,
nu-și pot umple făptura...
Doar atât - le rostește gura
și gol e destinul lor.*

*Pe dinafară dibace
îmbrăcând acel sec mincinos,
pe dinăuntru găoace
cu golul melodios...
I-auzi: „milă”, „iubire”, „pace”...*

*E plină viața de ele
ca noaptea spuzită de stele,
adică de focuri abia văzute,
pâlpâind într-un cer,
amintitor de tărâmurii pierdute,
nici nu luminează, nici nu-ncălzesc,
până pieri, până pier...*

Testul

*„Eu, fir de praf, trufesc să știu
când, cum și câți citesc ce scriu?
Pentru ce apă sar în foc?
Schimb sorți și port cuiva noroc?”*

*Cu tunet surd și mut, hârția
mi-a tălmăcit durut trufia:
„Ce-i de la Dumnezeu, chiar prost,
pe lumea asta are-un rost:
se naște fără-a năzui
cui, cât și cum va trebui,
există iluzoriu parcă
și pleacă fără să se-ntoarcă...
De bănuți tot periplu-acest
scrii, ca să dai și tu un test...*

*Soarele, cât va străluci,
nu-ntreabă cui va trebui!
Apa, izvor și apoi fluviu,
mare, ocean, străvechi diluviu,
suită-n cer, suptă-n abrupt,
nu-ntreabă cât stă-n dedesubt...
Tu, fir de praf și nerozii,
trufești să știi, cutezi să scrii?*

*Răspunsul? Scrii ca să exiști -
un răs cu plâns în ochii triști;
din Domnul ești, să te întorci
sfântă din troacele de porci,
ca Domnul, răbdătoare-n vreri,
să-ngădui Sfinți și Luciferi!
E-un test din cele pământești -
Iubește-te așa cum ești!”*

Lumină Lină – la aniversară

Dacă se zice că „omul sfințește locul”, atunci de la omul gata sfințit, în trup de plaiurile natale românești, în spirit de ortodoxie și filosofie, în cuget de harul duhovnicesc și în suflet de Poezie, la ce să te aștepți? La toate cele de mai sus îngemănate într-o revistă cu nume de rugăciune liturgică la vreme de Vecernie, pentru că a fost dimineață, și prânz și amiază, apoi seară, când lucrurile s-au adunat în matcă și ți-ai rostit rugăciunea ca pe o alinare a dorului de acasă... *Lumină Lină* e acest nume al unei reviste ajunsă azi la maturitate, 25 de ani de existență, adică o viață de OM, pentru oameni...

Cel care a ctitorit-o este nimeni altul decât Theodor Damian, premiat al Guvernului României, ca una dintre primele 10 mari personalități ale românilor din America, în ultimii 100 de ani, clasându-se în 2019 printre cei mai valoroși promotori ai culturii românești din New York, Profesor de Filosofie și Etică la Facultatea de Științe Sociale „Metropolitan College of New York”, președinte al Institutului Român de Teologie și Spiritualitate Ortodoxă și al Cenaclului literar „Mihai Eminescu” din New York, paroh al Bisericii Ortodoxe Române „Sfinții Apostoli Petru și Pavel” din New York, editor al revistei *Lumină Lină*, Președinte al Filialei Americane a Academiei Oamenilor de Știință din România, scriitor, membru al Uniunii Scriitorilor

din România, ziarist, membru al Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România.

Lumină Lină de la bun început a promovat cultura românească în diaspora din SUA, s-a străduit și a reușit să dezvolte în conștiința românilor de acolo apartenența la neamul și limba română cu toate valorile sale multimilenare, a creat și a menținut constant o punte de legătură între cultura de acasă și cea a românilor americani, în așa fel încât, conform aprecierilor editorului, „să elimine falsa presuposiție că ar exista două sau mai multe culturi românești”, să fie un mijloc de informare și dezbateri asupra problemelor culturale și teologice contemporane.

Grație paletii largi de dimensiuni pe care le întruchipează, *Lumină Lină* are un conținut cu totul special: literatură, teologie, istorie, filologie, arhitectură, sculptură, informații culturale, cronica de cenaclu, pagini din exil-emigrație, note și consemnări, revista presei, index de nume etc. Ea înseamnă cu adevărat o publicație ce te ajută să afli multe informații internaționale privind diverse activități culturale, cărți nou-apărute, ziare, oameni ce colaborează aici, din SUA și România. Valoarea ei nu e doar informativă și documentară, ci și de sensibilizare sufletească.

Revista este vie, în sensul racordării și reflectării a ceea ce se întâmplă în România ca activitate spirituală și culturală, teologică și pastorală, de prezentare a literaturii clasice și contemporane. În varii perioade, ea ajunge și în România, în chip de *caravană culturală*, stabilind concret „poduri” de legătură cu diverse reviste și cenacluri literare din unele zone

ale țării. Personal, am avut onoarea de a participa la câteva astfel de manifestări la Sibiu, Giurgiu și Bistrița.

Nivelul ei intelectual și artistic s-a relevat prin ani, grație unor studii și articole de mare diversitate și scrise cu profesionalism, într-un format grafic elegant, depășind stadiul inițial de „buletin” și trecând în acela de „carte”, prin care se promovează spiritualitatea românească pentru un public de largă rezonanță națională și internațională.

Lumină Lină e un soi de manual cu lecții de viață și înțelepciune, lecții de patriotism, lecții de religie. Biserica a fost și a rămas „maica spirituală a neamului românesc”, după cum o percepea Mihai Eminescu. Ea are rolul de a sensibiliza sufletul omenesc, dar mai ales de a-l responsabiliza.

Pe lângă „familia” care îngrijește revista la New York, unde alături de Theodor Damian își dă obolul neprecupețit, distinsa sa Doamnă, presbitera Claudia, trudește o întreagă pleiadă de colaboratori, redactori (în SUA și în România), fotoreporteri, consilieri editoriali, talentați și loiali cauzei înalte a publicației. Și grație lor, revista a ajuns la acest nobil prag de maturitate: un sfert de veac!

„La mulți ani”, *Lumină Lină!*

„La mulți ani!”, dragă Theodor Damian!

Sănătate, izbândă-n toate și, mai ales,

„La mulți fani!”

Marian Nicolae - Dedicăție

La ceas aniversar, când îngerii grăbiți, parcă simțindu-se vinovați de o întârziere nejustificată, scot astăzi din clepsidra nisipul și o umplu cu versurile sărbătoritului nostru drag cu care măsurăm de acum timpul edenic coborât pe pământ, îi dorim Părintelui Profesor Theodor Damian sănătate, inspirație, har și invitația de a fi contemporan cu lumina Taborului, ca dar al prieteniei cu Hristos.

La mulți ani!

Din ciclul Teologia fără note de subsol sau parafrazându-l pe Aristotel: „Prieten mi-e Platon, dar mai prieten îmi este adevărul”, aș conchide că *Adevărul, Calea și Viața* este Hristos, care implicit este și teologul prin excelență al omenirii, chemate să parcurgă drumul anevoios înapoi în Eden. Un Eden regăsit acum și transfigurat desigur cu *cer nou și pământ nou*.

Pentru Theodor Damian, teologul

Adevărurile esențiale, existențiale sunt profund teologice

Toate religiile care contează au orientarea către bine, frumos și adevăr: „*Amintește-ți că nicio filozofie nu ne depărtează de adevărul misterelor: filozofia caută adevărul, teologia îl*

găsește, religia îl posedă (Giovanni Pico della Mirandola)”. Mai înainte de toate, înainte de a fi totemică, cultică, și apoi culminând cu pretenții elitist-juridice, *lumea este morală*, tablele legii cu cele zece porunci reprezintă un cod moral exhaustiv, o chintesență a educației continue a barbarului care se finisează, ajustează și culminează cu predica de pe munte a Mântuitorului (Matei 5-7).

Cunoașterea tainelor Universului reprezintă un act de generozitate divină, Dumnezeu se lasă revelat, cunoscut, nu prin ființa Sa – *ousia*, ci prin lucrarea Sa minunată în creația văzută.

Societatea informațională, tehnologizată este generatoare de progres educațional și spiritual?

Tehnologia nu produce implicit progres spiritual, însăși *istoria, ca epic, poate fi considerată un eșec* (Berdiaev), de-a lungul vremii doar *educația* și-a păstrat paradigma, de cea care *face diferența între oameni, natura făcând asemănarea* (Confucius). Fructul educației nu trebuie limitat la informație în stare pură, la produsul de vitrină, aceasta trebuie să producă transformare la nivel de individ și câștig cuantificat în societate, prin folosirea morală a cuceririlor tehnicii. De-a lungul istoriei a existat o competiție furibundă în a fi pionier în inventica armamentului, prin folosirea cercetării științifice (Arhimede – oglinzile focalizate care au ars corăbiile, DaVinci – prototipul tancului, elicopterului, tunul cu trei țevi,

Einstein – experimentul Philadelphia, etc) în arta războiului, supremația furibundă în a finisa arta omorării omului a prevalat folosirea atomului la Hiroshima și Nagasaki decât cumișirea lui prin fisiune nucleară în reactoarele centralelor atomoelectrice. Omenirea se maturizează greu, Einstein a decis ca testamentul lui (păstrat la dospit în bibliotecile secrete ale Vaticanului) să fie deschis după 75 de ani de la moartea sa (în anul 2030), considerând că omenirea nu are maturitatea necesară și că există riscul major ca research-ul său să fie folosit exclusiv în scopuri militare și nu circumscrise filtrelor morale care să decanteze binele de rău. Nu a contribuit direct la dezvoltarea proiectului bombei atomice, dar a fost unul dintre semnatarii scrisorii adresate lui Roosevelt pentru fabricarea ei pentru scurtarea celui de-al doilea război mondial (și germanii lucrau la finalizarea aceluiași proiect). Nu știu dacă este moral să salvezi niște vieți omeniești condamnând pe alții, dintr-un calcul contabilicesc, că ești pe plus în balanța „vii-morți”. Și dacă ne gândim că și indispensabilul *Internet* a apărut *mulțumită* războiului rece, ca o contrapunere la progresul sovieticilor în domeniul cosmosului, fiind un proiect al ARPANET, divizia de research a Pentagonului.

Omul contemporan care își face din știință religie caută dovezi palpabile ale sacrului nu în universul interior, ci într-un univers care să-i satisfacă nevoia de minuni cinematografice, repetabile.

Dintre cele trei mari religii monoteiste (creștinism, iudaism și islamism) doar la una s-a oferit ca cineva să ia asupra sa păcatele lumii, să împece pe creator cu omul prin simplul fapt de a crede în actul de jurisdicție divină, de răscumpărare a păcatelor, prin sacrificiul Fiului Omului. Căci tot ne spune unul Manole, că dacă nu îngropi în zidul mănăstirii din tine fără ritualuri sacerdotale renunțarea la sinele din vitrina cu trofee, nu ține nimic. Lumina învierii se coboară în chip miraculos la Biserica Sfântului mormânt, icoanele plâng, stâlpnicii merg pe deasupra apelor, norul se pogoară miraculos pe Muntele Tabor în timpul Sfintei Liturghii ce se săvârșește la Schimbarea la Față a Domnului, în Sfântul Munte Athos avem izvorul de aghiasmă al Sfântului Atanasie, sfinții trecuți la cele veșnice se arată fraților, la Frăsinei-Vâlcea plouă când se face slujbă, părintele Iustin Pârvu înmulțea mâncarea în ceaune când se ruga, iar noi oamenii ca să ne satisfacem lipsa noastră din noi căutăm cu disperare tonomate să introducem câte *30 de talanți* ca să ne facă, în exclusivitate, *Dumnezeu cu mâna...*

Teologia bucuriei implică moralitatea unei creații care nu implică o dependență a creatorului de creatură. Creația înseamnă bucurie, iubire, sacrificiu.

Creația înseamnă bucurie

Numai în extaz creativitatea dă contur ideii, cuvântul lui Dumnezeu dă viață materiei, o însuflețește, deși ea există

acolo de la început în iconomia divină, *ex nihilo*, în potențarea atributelor ființei divine, care nu poate fi cunoscută decât după lucrarea sa, altfel fiind de nepătruns după căderea edenică. Dumnezeu a creat lumea cu un zâmbet!

Timpul nu există decât în clepsidra creației văzute, altfel, în cotidianul divin toate s-au *întâmpilat* deja în viitor. Divinitatea își exersează identitatea prin actul creației care nu reprezintă o multiplicare a mondenului divin și nici o condiționare vis-avis de evoluția creației, fără *liberul arbitru* al omului totul ar deveni o realitate virtuală, un task conform fișei postului sau o joacă dintr-o după-amiază liberă, un amuzament de duminică.

Creația, ca finalitate tinde către un absolut perpetuu, într-un perimetru transfigurat în care, în casa omului are și Dumnezeu o cameră. Dumnezeu nu se multiplică pe sine, nu dublează habitatul său original pentru om, îi rezervă în cele din urmă chemarea și invitația chiar acasă la El, omul este un musafir care devine chiriaș la o mondenitate divină colocvială. Creatorul dorește ca omul să guste din aceeași sticlă de șampanie cu El, să-i fie ghid și să se plimbe pe aceleași alei ale parcului celest, să-și împărtășească dragostea și cunoașterea graduală care duce la asemănare nu însă și la congruență, duce la conștiința cetățeniei raiului, a bucuriei chipului regăsit. Dumnezeu nu are nevoie de recunoașterea satisfacției omului adusă ca tribut al fricii față de o putere copleșitoare, didactica punitivă din Sinai este transformată prin Hristos în pedagogia dragostei, a iubirii dezinteresate și sincere față de Dumnezeu Tatăl, ca rezultată deopotrivă a revelației naturale și supranaturale. Nu

știm conform fișei postului cât de mult are în bugetul de timp preocupări Dumnezeu cu omul, dacă este marea sa pasiune, probabil că lucrează și la alte proiecte, dar a făcut o pasiune din mântuirea omului din moment ce l-a trimis pe singurul său fiu să se sacrifice pentru a salva omenirea în prima sa misiune de acest fel. Și ultima... Paradisul rememorat, regăsit acum cu maturitate după un periplu spiritual negociat și asumat depășeste autosuficiența lui Adam din Edenului de altădată. Comportă dinamism creator, omul ca și consumator educat de ultim are intimitate cu creatorul, nu se topește în El, reface comuniunea și urcă pe spirala infinită a sublimului, devine, într-o traducere metaforică *dumnezeu de probă* în pauzele de cafea inopinate ale oftatului divin, când Dumnezeu și omul își deapănă amintiri cu istoria.

Dumnezeu nu se justifică pe sine prin creație, nu este generator de interdependență în raport cu omul, participă antinomic la guvernarea lumii, fiind transcendent și imanent deopotrivă, nu este una cu lumea și este prezent la invitația omului în periplul spiritual. Liberul arbitru al noului Adam care este contemporan cu Iisus, viitorul cetățean al *cerului și pământului nou* este supus asistenței harului divin care potențează căderea harismelor asupra lui, energiile necreate fiind modul discret de intervenție divină în destinul spiritual. Dumnezeu predestinează toți oamenii la mântuire, contrar a ceea ce afirma Fericitul Augustin că numai unii sunt aleși, nu intervine la nivel epic, evoluția omului în plan socio-profesional este rezultanta determinismului propriu în raport

cu determinismul societății, familiei, cercul de prieteni și colecția de *întâmplări programatice*. Este interesant de reflectat asupra intervenției după a tot știința divină asupra epicului din cotidianul omului. Dumnezeu cunoaște răspunsul omului la invitația de a fi cetățean al raiului, dar nu îl impune, îi creează omului oportunități multiple de a găsi cărarea îngustă bine marcată care duce spre rai. Dar rațiunea umană nu poate cuprinde *rațiunea* divină, fiindcă Dumnezeu nu este rațiune, este suprrațiune, este dincolo de orice terminologie care limitează necuprinsul transcendent. Minte coborâtă în inimă după arhetipul isihast poate cunoaște prin comuniune cu Dumnezeu revelația creației atât cât epectaza îi permite fiecăruia în parte, după cum și în casa Tatălui sunt *multe încăperi* felurite unde vom poposi la un moment dat, fiecare se plasează în topologia intimității divine după întrebuițarea dorului de absolut.

Nu avem de aici imaginea ansamblului, a întregului, o fotografie cu cerul și pământul la un loc, ne lipsește radiografia cerului, dar avem toate câte ne sunt de folos pentru mântuire, chiar bonusuri suplimentare pentru a experimenta cetățenia raiului încă de aici de pe pământ. Putem fura startul la cele sfinte și să coborâm raiul pe pământ, să-l experimentăm încă de pe aici. Pentru creștini moartea înseamnă bucuria vederii lui Hristos, sfinții știau ceasul trecerii la cele veșnice, pentru mulți dintre ei timpul necesar primenerii sufletului pentru a câștiga privilegiul de a sta de-a dreapta Tatălui a fost scurt, dar suficient, însă planul lui Dumnezeu pentru mântuirea lumii

implică munca sfântului în folosul comunității, sfântul trăiește și pentru alții, iconomia mântuirii lui implică și iconomia mântuirii aproapelui.

Creația înseamnă iubire

Dacă am primi toate după meritele noastre am eșua lamentabil în mici *dumnezei* în căutarea disperată a unui cer de împrumut căruia nu i-am putea achita chiria pentru ziua a opta. Dumnezeu creează bine, *toate sunt bune* în zilele creației, eșecul mântuirii îl face culpabil pe om care are toate elementele necesare reparcurgerii drumului înapoi către Edenul pierdut. Nostalgia edenică o resimțim acut în ruperea comuniunii directe cu Dumnezeu și în nesupunerea naturii care devine potrivnică. Dar dragostea lui Dumnezeu pentru om este cea mai mare mângâiere, cel mai mare reazem, un sprijin pe care dacă l-am decupa din referatul creației existența noastră ar fi un experiment de inteligență artificială din partea creatorului.

Suflarea de viață asupra omului face diferența între orice alt tip de creație, omul potențează asemănarea cu Dumnezeu prin actul creației, pictează, sculptează, compune muzică, scrie poezie, exersează *îndumnezeirea* tânjind după chipul creatorului, însă nu poate da suflare de viață, el nu este stăpânul său, însăși viața lui aparține lui Dumnezeu.

Iubirea lui Dumnezeu de către om nu este una statică, declarativă, ea comportă dinamism, bucurie, epectază, trebuie să fie generatoare de frumos, de valori, omul se înobilează,

acumulează și din preaplinul său revarsă la rândul său creație. Omul îl întâlnește pe Dumnezeu în creație, după ce ajunge înapoi în Eden nu postește în autosuficiență, răspunde chemării la îndumnezeire prin acumulare de iubire și cunoaștere creativă graduală care-l pune cu Dumnezeu la masă în dialog direct.

Creația înseamnă sacrificiu

Căci Dumnezeu așa a iubit lumea, încât pe Fiul Său Cel Unul-Născut L-a dat ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică (Ev. Ioan, Cap.3, 16).

Jurisdicția divină repune în drepturi omenirea în ceea ce privește actul mântuirii: Iisus plătește pentru noi prețul păcatului, iar noi prin semnarea identificării asumării hristice avem pașaportul pentru rai. Sacrificiul prin care este testată dragostea și fidelitatea lui Avraam față de creator prin aducerea arderii de tot a unicului fiu - Isaac (Facerea, cap. 22) Dumnezeu îi răspunde prin aducerea arderii de tot față de omenire a unicului său fiu Iisus Hristos. Dacă Dumnezeu îl oprește în ultima clipă pe Avraam de a duce la bun sfârșit sacrificiul, nu la fel se întâmplă cu Iisus Hristos, omul îl jertfește, nu-i întoarce favorul lui Dumnezeu.

Ar părea de neînțeles, în *logica umană*, cum Dumnezeu atotputernicul se umilește în fața omenirii prin dezvăluirea sa chenotică oferindu-l pe Iisus Hristos plată pentru factura mântuirii noastre. *Dumnezeu se face om ca omul să se facă Dumnezeu* (Sf. Atanasie cel Mare), însă invitația este la liber,

discretă și fermă deopotrivă. La noi la români meșterul Manole ne-a spus răspicat că *fără sacrificiu creația nu ține*, numai că el nu a putut să o mai învie pe Ana din zidul bisericii la trei zile, altfel ar fi devenit Dumnezeu. Fără răstignirea pe cruce *istoria ar fi un eșec*, o încercare de exteriorizare divină la care omul l-ar fi muștrat pe creator: „Doamne, cred că poți și mai bine!” Câți dintre noi am aduce sacrificiu pe singurul fiu pentru a fi credibili în dragostea noastră pentru identitatea unei creații care nu este imaginară și nici nu are acte false? Sau câți dintre noi am urca cu bucurie în locul lui Iisus pe cruce? Știu, teoretic, unii dintr-un fotoliu confortabil ați spune: „Da, desigur!”, alții ați răspunde acuzator: „Au făcut-o mulți dintre mucenici deja”, dar omul nu poate salva creația care nu-i aparține și nici Dumnezeu nu are curiozitatea să testeze scenariul la care mai poate trage o dublă până când iese cât de cât acceptabil. El certifică creația cu sacrificiul divin, salvează omul, nu ține egoist să-și salveze creația de dragul ei, cu un Iisus personaj principal într-o distribuție doar de om. Fără urcatul conștient pe cruce al lui Iisus Hristos, deopotrivă om și Dumnezeu lumea ar fi eșuat lamentabil, tablele legii adoptate în unanimitate și printate color, în relief dintr-o imprimantă 3D puse pe peretele de la răsărit în locul icoanei ar produce apocalipse fără *cer nou și pământ nou* (Apocalipsa 21:1), ci doar cer radiat și pământ poluat și desigur nepopulat...

Marian Nicolae - Poeme

Epilog

*Dumnezeu a creat lumea cu un zâmbet
când era vesel, nu când era trist,
de fapt, tocmai voia să scrie și El
o poezie, ca tot omul,
și își tot căuta versurile care nu-i prea veneau,
apoi, după ce a zâmbit puțin încurcat
își spuse: cred că pot și mai bine de atât...*

Schimbul cel mare

*aseară, un înger de lumină transpirat tot, mi-a propus un
târg cinstit:
să facem zilnic schimb de roluri, doar până la miezul
noptii,
timp de patruzeci de zile, având doar o singură regulă:
să nu depășesc ora limită fiindcă apoi, pentru totdeauna,
îl voi condamna pe el să rămână om, iar eu o să rămân pe
veci un înger.
adică, să îmi dea el mie aripile lui ălea mari, cu tot cu fișa
postului,*

*iar eu, să-l distribui în rolul omului aflat sub semnul
căderii edenice.
hm, ce-o mai fi și ispita asta?, parcă îmi scapă ceva,
dar l-am recunoscut, era chiar el..., îngerul cel iubit al
Domnului!
o fi plictiseală mare prin cer, se joacă popa prostu pe
pedepse,
s-or fi îmbătat îngerii și ei odată ca tot omul,
trebuie să fie ceva necurat în toată lucrarea asta!
nu merit eu așa onoare, i-am spus umil îngerului de
lumină,
încercând să trag puțin de timp, sincer, mi-era și puțin
cam frică,
dar mă încerca un dor nebun să deschid ușa cerului, ce
spargere perfectă,
e ca și cum aș intra clandestin în seiful cu secrete al
Domnului Dumnezeu.
ei, hai nu te teme, o să-ți placă și o să te descurci tu,
spuse încurajator chiar îngerul cel iubit al Domnului,
vei asculta muzică cum urechile tale needucate
și nici un muritor nu au mai făcut-o la voi pe pământ,
pe aici tot compunând, Chopin, Mozart, Porumbescu sau
Schubert
au ajuns în sfârșit să-mbătrânească cum trebuie,
că doar nu crezi că stau la păstrare aici ca și conservele
de iarnă cumiți pe rafturile unui beci.
poți citi, tot aici, ce poezii mai trebuiau să scrie pe
pământ Eminescu, Labiș, Villon sau Esenin,*

*să te bucuri de ce au mai pictat, doar aici, Rafael,
Luchian, Gauguin sau Van Gogh,
uite, tablourile lor neștiute de voi oamenii
și-au aflat odihna binecuvântată pe pereții exigenți ai
cerului cel nou,
tu ești alesul, o să vezi și tu cum este să fii nemuritor,
până la... miezul nopții.
mă cam îndatorezi cam mult, îngerule, eu ce pot să-ți ofer
la schimb?,
o oală în clocot din care să-ți picur regulamentar
pe obrazul tău atât de perfect lacrimi fierbinți, sterile,
tusea seacă a planetei albastre pricopsită chiar în zilele
noastre
cu o afectare totală pulmonară și chiar mentală,
un strigăt mut, de durere al copiilor desculți,
cei fără școală, pentru urechea ta atât de cultă,
va trebui să mai și muncești, ceva cam mult,
pe la stăpânii lumii ăsteia văzute doar pentru câțiva bănuți,
doar dacă nu vii tu de acolo zilnic cu ceva mană
cerească.
eram din nou ca Adam ispășit în grădina Edenului și mă
tot codeam,
să accept sau nu?, să mușc cu poftă din mărul oferit de
data aceasta
cu atâta generozitate chiar de îngerul cel iubit al
Domnului.
și s-au cam făcut anul acesta merele în curtea mea
curată, cea de dinainte pregătită...*

*adică, stați liniștiți, am făcut și eu ce ați fi făcut și voi,
la fel ca și tine dragă cititorule,
am acceptat bineînțeles târgul cel onest al îngerului de
lumină
și mi-am început cu râvnă și mult trac rolul acesta de
Cenușereasă,
o navetă obositoare, zilnică, de la pământ la cer, până la
miezul nopții.
desigur, vreți acum breaking news-uri, să vă povestesc,
cum este pe dincolo,
cu cine își beau dimineața sfinții cafeaua, care este limba
oficială
sau dacă raiul și iadul chiar există așa cum ne spun popii,
dar poezia mea nu este despre aceasta, o să stăm la
taclale altădată,
în altă poezie, acum ascultați ce mi s-a întâmplat.
chiar în ultima seară, când îmi terminasem conștiincios
treaba mai devreme ca de obicei,
am găsit, întâmplător desigur, ușa uitată deschisă către
cel de-al treilea cer
unde fusese răpit odată și Sfântul Apostol Pavel,
și, deși se apropia ora la care trebuia să mă întorc
degrabă pe pământ,
am zăbovit uitat acolo, împietrit, cu aripile ălea grele cât
o așteptare coaptă,
să privesc din ușă la necuprinsul care nu poate fi cuprins
de cuvânt vreodată*

*și de neînțeles pentru cei care nu pot măcar certa furtuna
ca să o cumițească
și încă nu pot merge lejer pe deasupra apelor.
de atunci, fiindcă am întârziat să mă întorc pe pământ
la îngerul pe care-l văd cum dansează și râde acum fericit
am rămas încremenit odată cu timpul,
cu aripile ălea, cele mai grele dintre toate aripile,
odihnindu-se pe limbile ceasului așteptându-l pe
ceasornicar.
de ce ești fericit?, l-am întrebat contrariat pe înger care
radia tot,
ești acum și tu doar un biet muritor de rând
și în sudoarea frunții tale îți vei mânca pâinea.
zis-a îngerul: văd că ți s-au deschis tocmai acum ochiii,
dar tu ai rămas acolo sus,
doar un înger, cu aripile ălea grele, mult prea grele
pentru tine,
iar eu, ca om aici pe pământ, și... fără aripi, tocmai am
aflat binecuvântarea
de a purta această grea povara a bucuriei,
a răstignirii Mântuitorului pe cruce și pentru mine.*

În loc de încheiere

*Raiul de dincolo este și dincoace pe pământ
hai, recunoaște Doamne,*

*că uneori mai tragi cu coada ochiului
să vezi ce a creat frumos omul aici pe pământ
că să te inspire acolo sus la tine.
uneori mai tragi cu urechea
să asculți ce a mai compus omul aici pe pământ
când vrei să vezi din când în când cum e să fii om.
uneori, și văd că faci treaba asta din ce în ce mai des,
îți mai trimiți și îngerii aici să cerceteze
să vezi dacă Pământul
nu a luat-o cumva înaintea raiului tău,
ca să ne exilezi pe noi la ceruri
și să te muți tu aici, pe Pământ.*

Dumitru Ichim - Psalmul fără titlu

Prietenului meu Theodor Damian
la jumătatea numărului sfânt

*De-ajuns îi era roșul, de ce i-ai dat și spinul?
Nu-i lacrima povară cât ochiul poate duce?
Ca țipătul luminii ce a-njunghiat rubinul
Te-aud pe muchea-mi strâmbă lucind încă-o răscruce.
Din nou mușcă-ntrebarea. Beteagă-i și hapsână!
Ce-o fi frumosu-n sine de poate-atât să doară?
Să-și amintească spinul cum a trecut prin mână
Ca inima-mi s-o frângă ca pâinea-a doua oară?
Nu i-a gândit petala nici acul, nici andreaua.
Din cele zece gânduri, jumate-au fost nebune.
Stând în genunchi pe iazu-mi, cui i se roagă steaua?
Cum nu-mi rodește vatra pâinea dospind minune?
Grăia un om cucernic: "Știu că nu știu nimica!"
- Mai strigă-mi mers pe ape! Eu știu că știu - da'i frica!*

LUCRĂRI DEDICATE

Universul poetic al lui Theodor Damian

Theodor Codreanu

De la teologia icoanei la poezie

Icoana – fereastră către cer

Cunoscându-se pe sine, în sens socratic, Theodor Damian mărturisește, în convorbirea cu Dorin Ploscaru: „În cazul meu, personal, primează teologul, latura sacramentului, latura preoției. Acest lucru este vizibil în majoritatea poeziilor mele, dar, bineînțeles, inspirația sau înclinația spre poezie poate că a existat înainte de consacrarea – să zicem finală, în preoție. Probabil că pe undeva și preotul, și poetul se întâlnesc, fiind vorba de un dar divin sau de o vocație”¹. Într-adevăr, există o ambiguitate în fixarea întâietății unei vocații și părintele Damian o surprinde cu luciditate. Chiar pretinzând primatul matematicii (Dan Barbilian), Ion Barbu constata, paradoxal, că se realizase, mai întâi, în poezie, culminând cu apariția volumului *Joc secund*, în 1930, pentru ca, după aceea, să se dedice cu adevărat matematicii, atingând și aici marile sale performanțe. Într-adevăr, plecat în Germania spre a-și pregăti

¹ Theodor Damian, *Trăirea în cuvânt*, Ed. Eikon, Cluj, 2011, p. 9.

teza de doctorat, pe care tot o va amâna, s-a lăsat învins de ispita poeziei, în emulație prietenească cu Tudor Vianu și alți colegi de generație, dând cale liberă „vocației secunde”, *Jocul secund!* Încât te întrebi, ca părintele Damian, dacă nu cumva poezia a existat înaintea matematicii, marcând-o esențial. Oare nu și în cazul său a venit, mai întâi, *Liturghia Cuvântului* (1989), și apoi lucrările de teologie și istorie a creștinismului?

Implicațiile spirituale ale teologiei icoanei (2003), într-o variantă și fostă teză de doctorat, precedă sofisticata și complexa carte a lui Sorin Dumitrescu, *Noi și icoana (I). 31+1 iconologii pentru învățarea Icoanei* (2010). Fundată pe teologia patristică a icoanei, dar recurgând și la o bogată bibliografie modernă, occidentală și românească, cartea părintelui Theodor Damian pleacă de la celebra cugetare a lui Pascal că omul modern, cu precădere cel european, nu știe cum să fie mulțumit într-o cameră goală („o cameră goală este insuportabilă pentru omul modern”²). Incapacitatea suportării *golului* a dus la o cultură și civilizație a *acumulării, agresiunii, violenței, expansiunii și dominării*. Nu sunt sigur însă că afirmația lui Pascal este valabilă numai pentru omul modern. Aceeași incapacitate de mulțumire o trăiește Cain în raport cu Abel, ca și omul din toate vremurile, până la cel contemporan. Este condiția omului care se vrea *autonom* în raport cu Dumnezeu, exersându-și *libertatea* la modul luciferic, operă a secularismului european modern. *A avea* devine țintă existențială. Pascal înțelesese bine asta, fapt

² Th. Damian, *Implicațiile spirituale ale teologiei icoanei*, Ed. Eikon, Cluj, 2003, p. 13.

care înseamnă „tulburare, zbucium, mizerie, adică tragedie”³. Totuși, spune părintele Damian, n-au dispărut oamenii „care știu cum să fie mulțumiți într-o cameră goală; toți cei care, în multe feluri, trăiesc o viață ascetică sunt mărturii ale acestui fapt”. Ceea ce nu duce la „abandonul” vieții. Dimpotrivă. Căci violența, observa Emil Cioran, nu atestă *vigoarea* omului, ci *debilitatea* lui. Christopher Lasch identifica în violență izvorul *victimizării*. Ecuția violență/ victimă ispășitoare va deveni nucleul iradiant al filosofiei creștine a lui René Girard. Rezultatul inevitabil: omul narcisiac, economic, antipersonal, consumist, omul-mașină, omul-distrație, rezultat din denaturarea cartezianismului: „pentru omul modern (prin excelență, cel postmodern, n.n.) distracția devine obligatorie tocmai pentru că este privat de capacitatea de a slăvi, de a iubi, de a contempla, câtă vreme el nu știe cum să fii mulțumit într-o cameră goală”⁴. Dar, în ciuda tuturor așteptărilor, cu divertismentul, golul din cameră se extinde, iar drama devine și mai insuportabilă.

Soluția găsită de părintele Damian este *reinventarea* relației noastre „cu Dumnezeu și comuniunea dintre noi”⁵. Firește, nu e o noutate, fiindcă marile conștiințe de la finele secolului al XX-lea și de la începutul noului veac (de la Mircea Eliade la Sallie McFague) au văzut că autonomismul uman trebuie abandonat pentru o „nouă conștiință umană”, dincolo de utopiile raționalismului modern, o conștiință globală (*the global*

³ *Ibidem*, p. 14.

⁴ *Ibid.*, p. 31.

⁵ *Ibid.*, p. 41.

village), „o realitate ecumenică”: „ceea ce ne trebuie nouă acum în lume este o comunitate celebrativă, trăind plener caracterul sărbătoresc al vieții, doxologia ei, singurul mod în care depresiunea, amorteala, desperarea pot fi oprite”⁶. Numai că există o necurmată primejdie de a rămâne în câmpul vast al utopiilor globaliste, *political correctness*, de care nu e scutit nici ecumenismul interreligios contemporan. Părintele Theodor Damian însuși pare a fi ispitit de asemenea promisiuni, de vreme ce a lăsat o astfel de impresie unor critici, ei înșiși scaldându-se în apele călduțe ale „corectitudinii politice”. Dar părintele Damian preîntâmpină o atare primejdie, găsind calea cea dreaptă, hristologică, din ortodoxie. Originalitatea demersului său vine din revitalizarea teologiei icoanei.

Din secolul al XVIII-lea încoace, odată cu invazia secularismului, s-a reîntronat și un soi de iconoclastie raționalist-gnostică, adâncind criza spirituală și având echivalent în artă *autonomismul* uman simbolizat de mitologia narcisistă. Observația capitală de la care pornește părintele Theodor Damian este aceasta: „Spiritualitatea icoanei nu implică o atitudine narcisistă față de sine ori a sinelui”⁷. Or, modernii și postmodernii înclină să creadă tocmai contrariul, dând câștig de cauză oglinzii lui Narcis în defavoarea icoanei, confundată abuziv cu idolatria. Când Ion Barbu a înțeles impostura narcisismului clasic, reinterpretând *actul clar de narcissism* în spiritul profund al dogmei creștine, el a provocat

⁶ *Ibid.*, p. 50.

⁷ *Ibid.*, p. 54.

un șoc uriaș în poetica modernă, încât critica s-a văzut în incapacitate de a pătrunde, cu uneltele vechii estetici, în ceea ce poetul a numit *ermetism canonic*, opus *ermetismului filologic* de tip mallarméan sau Valéry care se funda, semnificativ, tot pe mitul lui Narcis⁸. Degradarea simbolismului icoanei în favoarea autonomismului narcisiac a fost presimțită și de Eminescu. Ceea ce e mai grav e că Eminescu a resimțit că preoții înșiși, pândiți de secularism, contribuie la golirea sensului icoanei, într-o instituție bisericească amenințată de a pierde dimensiunea comuniunii întru iubire în favoarea celei administrative, ca în legenda Marelui Inchizitor din romanul lui Dostoievski, *Frații Karamazov*. Or, de la icoană la idolatrie nu este decât un pas. Iar Eminescu este veghetor al credinței ca filosof și poet, îngăduindu-și să reproșeze celor care „văd icoana, înțelesul nu”: „Ascundeți adevărul în idoli, pietre, lemn, / Căci doar astfel pricepe tot neamul cel nedemn / Al oamenilor zilei sublimul adevăr – / Ce voi spuneți în pilde, iar noi l-avem din cer” (*Preot și filosof, 1880*).

Hristos le vorbește în pilde celor încă necopți pentru a înțelege adevărul, celor aflați încă în *stadiul oglinzii* („hrăniți cu lapte”, cum sunt și apostolii, înaintea cinei de taină, a Învierii și pogorării Duhului Sfânt), cunoscând prin aceasta,

⁸ Celebra *Hérodiade* este varianta feminizată a mitului lui Narcis, iar Paul Valéry scria în *Fragments du Narcisse*, în *Charmes*, 1922, trad. rom. de Ioan Matei: „Căci eu, iubitul Narcis, eu nu sunt curios / Decât de-a mea esență; / Un altul are numai un plus misterios, / Un altul e absentă. / Scump corp, bun suveran, te am numai pe tine, / Cel mai frumos din oameni se vrea iubit de sine...”.

„ca-n ghicitură”, nu *față către față* cu Dumnezeu. Eminescu refuză să vadă în icoană doar oglinda, fără adevăr, *fără înțeles*. Meritul excepțional al părintelui Theodor Damian este a de a fi disociat între *oglinďă* și *icoană*. O face pe urmele Sf. Teodor Studitul care a distins între *idol* și *icoană*: și icoana, „dacă nu e corect înțeleasă poate deveni idol”⁹.

Pentru a pricepe de ce icoana nu este cunoaștere prin oglindă, „ca-n ghicitură”, trebuie plecat de la temeiul dogmatic al icoanei: „temeiul icoanei constă în decizia pe care însuși Dumnezeu o ia de a lua chip văzut și să se arate lumii în întruparea Fiului Său, fapt absolut unic în istoria omenirii și în același timp piatră de temelie pentru o nouă înțelegere, fundamentală, a relației om-Dumnezeu”¹⁰. Iată și temeiul nou-testamentar: „Cine M-a văzut pe Mine a văzut pe Tatăl” (Ioan 14, 9). Hristos nu este oglinda Tatălui, nu e un *intermediar*, ci Treimea cea de o Ființă: *vedere față către față*. Părintele Dumitru Stăniloae a vorbit de „icoane ontologice”, odată cu manifestarea vizibilă și a Duhului: „În acest sens, cea mai reală, cea mai vitală imagine a dumnezeirii a fost omenitatea lui Hristos, un chip adus întru ființă prin actul Întrupării”¹¹. Icoana este Arhetipul, arheul arheilor, în limbajul lui Eminescu, partea vizibilă din Dumnezeu, cum a spus și Sf. Ioan Damaschinul. „Contemplarea icoanei – spune părintele

⁹ Theodor Damian, *Implicațiile spirituale ale teologiei icoanei*, p. 63.

¹⁰ *Ibidem*, p. 64.

¹¹ Dumitru Stăniloae, *Chipul Nemuritor al lui Dumnezeu*, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1987, p. 132.

Damian – mă duce într-o întâlnire față către față cu Dumnezeu, arhetipul icoanei”¹².

Și acum vine partea cea mai interesantă care apropie poezia de teologie. Întruparea, ne spune părintele Theodor Damian, a transfigurat oglinda lui Narcis, cu autonomismul ei cu tot (care duce la moarte), în *fereastră*. Numai fereastra transcende zidul oglinzii. (A se vedea splendidul distih al lui Nicolae Dabija: *Doru-mi-i de dumneavoastră / Ca unui zid de o fereastră*.) Oglinda este un intermediar, unul care deformează inevitabil, pe când *fereastră spre cer*, cum o numește Theodor Damian, e ceea ce pune omul față către față cu Dumnezeu. În definitiv, ce a făcut creștinismul cu oglinda lui Narcis? Acea oglindă care fragmentează, care izolează omul de creație și de Dumnezeu. Dându-i demnitatea de fereastră, o transformă în *oglină totală* a lumii-ca-lumen (Dumitru Stăniloae), acea lume care-și pierduse *transparența* originală, opacizându-se: „Prin reflectarea globală a întregii creații în ea, icoana poate vindeca boala fragmentării, a disperării”¹³. Or, asta realizase și Eminescu în opera lui nutrită direct „din cer”, cum spune poetul. Și tot astfel trebuie interpretat *actul clar de narcisism* al lui Ion Barbu, cucerit după îndelungate *exhauțiuni*, numele dat de el reducățiilor fenomenologice, purificărilor, spre a ajunge la *un joc secund mai pur: Întocma – dogma*. Vers-cheie care definește poetica lui Ion Barbu mai exact decât sintagma *act clar de narcisism*. Iată de ce repetă Eminescu: numai

¹² Theodor Damian, *Implicațiile spirituale ale teologiei icoanei*, p. 145.

¹³ *Ibidem*, p. 123.

„*Credința zugrăvește icoanele-n biserică*” (*Melancolie*, 1876). Nu idolatria, nu fariseismul, nu fanatismul. Nu vorbăria. De aceea, spune părintele Damian, icoana este indisolubil legată de *tăcere*, de *isihie*. Ca și marea poezie: „o taină a tăcerii, un limbaj al tăcerii. Deschiderea omului spre simbolism, spre limbajul tainic al icoanei îl ajută, îl întărește, îl face capabil să avanseze cu un nou pas spre descifrarea misterului”¹⁴.

De aici decurge dimensiunea *liturgică* atât a icoanei, cât și a poeziei, dimensiune părăsită de poeții postmoderniști. De aceea, când un coleg și prieten de generație postmodernistă, precum Gellu Dorian, încearcă s-o recupereze, ieșind din rătăcirea disperării și a acuzelor raționaliste adresate lui Dumnezeu, Theodor Damian o salută cu înțelegere și entuziasm, când scrie despre cărți precum *Singur în fața lui Dumnezeu* (2001) sau *Poesia mirabilis* (1999)¹⁵.

Latura liturgică a icoanei este strâns legată de *pelerinajul către Ființă*: „Dacă icoana indică prototipul, cum s-a spus, ea reprezintă pelerinajul nostru către acest prototip, către începuturi, spre *Origo*, spre Dumnezeu”¹⁶. Iar acest pelerinaj coincide cu exigențele lui Eminescu din reproșul că oamenii sunt tentați să vadă icoana, *imaginea*, nu și *înțelesul*: „un pelerinaj «de la imagine la sens» în lucruri”¹⁷. Așadar,

¹⁴ *Ibidem*, p. 129.

¹⁵ Theodor Damian, *Pasiunea textului*, Editura Universală, New York – București, 2003, pp. 87-96.

¹⁶ Theodor Damian, *Implicațiile spirituale ale teologiei icoanei*, p. 157.

¹⁷ *Ibidem*.

peleraiajul către Ființă nu este joc, parodie, simulacru postmodernist. Gânditorii și poeții postmoderniști au mari reticențe în privința conceptului de *sens* în artă și în filosofie. Când voi vorbi despre poezia părintelui Damian, se va vedea cât de importantă este *metafora drumului* ca acces la adevăr. Or, atrage atenția că modernii și postmodernii n-au putut rezista tentației de a degrada icoana din *fereastră* în *oglină*: „Când nesupunerea a dus la separare și a blocat calea de la oameni la lucruri și la Dumnezeu, atunci, fereastra ce le permitea oamenilor să vadă a devenit oglindă și în loc să mai vadă realitatea lucrurilor din jurul lor, oamenii au văzut propria lor proiecție nu numai în lucruri, dar și în Dumnezeu”¹⁸. Semnificativ mi se pare momentul când un filosof ca Ludwig Feuerbach (mult lăudat de la Marx și Engels la Michel Onfray) răstoarnă dogma creștină, considerând că nu Dumnezeu l-a creat pe om după chipul și asemănarea lui, ci omul l-a creat pe Dumnezeu după chipul și asemănarea sa (*Esența creștinismului*, 1841). E ceea ce a dus „la dezordinea cosmică ce constituie istoria umanității”¹⁹. Echilibrul dintre *minte* și *inimă*, spusese încă Eminescu, s-a spart în favoarea minții care duce la *epigonism* în cultură și în creație („simțiri reci, harfe zdrobite”). *Libertatea* omului stă în raportul dintre *minte* și *inimă*. Cea dintâi trebuie să coboare în *inimă*, fiindcă „inima este locul unde Dumnezeu ne vorbește”²⁰. Peleraiajul de la *minte* la *inimă*

¹⁸ *Ibid.*

¹⁹ *Ibid.*, p. 159.

²⁰ *Ibid.*

înseamnă „realizarea unității persoanei”, adaugă părintele Damian: „Riscul filosofilor fără inimă este speculația rece, atee, fără nici un element constructiv pentru viața spirituală; riscul sentimentalismului constă în bigotism, fanatism, obscurantism, superstiție”²¹.

„Unitatea persoanei” înseamnă dobândirea adevăratului eu, eul arheal, *eul-fereastră*, ar putea spune părintele Theodor Damian, contrapus *eului-oglină*. Eminescu a cunoscut ca nimeni altul această transformare a eului-oglină în eufereastră, proces izomorf jertfei hristice și Învierii. Între eminescologii care au intuit această transfigurare ființială la Eminescu este și Mihai Cimpoi care a scris o carte cu titlu grăitor: *Narcis și Hyperion* (1979). *Proprio motu*, de la Narcis la Hyperion, metamorfoza arhetipală din acea inegalabilă capodoperă care este *Odă (în metru antic)*. Jertfa este a micului eu, cel fragmentat de oglindă. *Melancolie*, una dintre cele mai adânci și mai tulburătoare poezii eminesciene, se încheie cu emistihul: *Parc'am murit de mult*. Raționaliștii sunt înclinați să vadă aici suprem pesimism și resemnare. Nici vorbă. După 38 de ani, părintele Pavel Florenski scrie același lucru de parcă l-ar fi „plagiat” pe Eminescu: „...mi se pare că am murit de mult”²². Mărturia se produce în Scrisoarea a IV-a către un tânăr discipol, în 1914, pentru a sublinia jertfirea eului-oglină spre Învierea eului-fereastră, în sensul teologiei

²¹ *Ibid.*, p. 160.

²² Pavel Florenski, *Dogmatică și dogmatism*, Ed. Anastasia, București, 1998, p. 171.

icoanei lui Theodor Damian: „Am renunțat la mine însumi și astfel am încălcat regula fundamentală a identității, deoarece Eul primar a încetat să existe. Am constatat o anumită întărire a Eului, dar într-un sens nou. (...) A apărut un fel de însănătoșire ca după o boală (*maladie à la mort*, a lui Søren Kierkegaard, n.n.). Se simțea deja prospețimea înviorătoare și îndepărtata izbăvire a valului Veșniciei”²³. Este chiar înțelesul pelerinajului liturgic: „Sf. Liturghie este locul unde credincioșii aduc jertfa lui Dumnezeu ca expresie a ofrandei într-o slujire ce o oferă unul altuia”, momentul când comunitatea „recapitulează jertfa lui Hristos actualizată de Duhul Sfânt în viața Bisericii”²⁴.

Nimic n-a mai rămas din jertfele și ofrandele precreștine. Toate se aduceau Zeului spre îmbunare. Pentru prima oară în istorie se jertfește Dumnezeu înomenit, iar noi, recapitulând liturgic evenimentul, ne dăm ofrandă micul eu pentru primirea adevăratului eu, cel *înviator*. Se găsește aici și dimensiunea eshatologică a teologiei icoanei, a pelerinajului liturgic: „Icoanele devin transparente, credincioșii pot vedea dincolo de ele cu ochiul spiritual. Ele sunt acum ferestre spre cer, permițând credincioșilor să vadă înaintea drumul pe care s-au înscris în pelerinajul lor spre Împărăție”²⁵.

²³ *Ibidem*, p. 172.

²⁴ Theodor Damian, *Implicațiile spirituale ale teologiei icoanei*, pp. 175-176.

²⁵ *Ibidem*, p. 178.

De la Logos la poezie

Marea ispită a secularismului modern și postmodern a fost să creadă că poezia este substitutul religiei, deși, mai degrabă, nu e decât un mod de a rămâne în ceea ce s-a numit autonomia esteticului, în *poezia pură*, concept răsărit chiar în mintea unui prelat, abatele Brémond²⁶. Relația dintre teologie și poezie este una complexă, între două niveluri de Realitate diferite, soluționabilă doar cu uneltele metodologiei transdisciplinare. Părintele Theodor Damian nu o abordează prin grila transdisciplinară a paradigmei transmoderne (rămânând la nivel simpatetic și teoretic în paradigma postmodernistă), însă o presimte, sesizând incompatibilitățile cu profunzimile teologice. El gândește, s-ar spune, transdisciplinar într-o paradigmă revolută deja. Relația religie – poezie nu este nicicum una de tip hegelian pentru a-și găsi „rezolvarea” prin „sinteză” (și nici prin substituție), ci e vorba de complementaritate, de o antinomie transfigurată între două niveluri de Realitate diferite. Proba supremă e de ordin eshatologic: „Poezia nu salvează din nimic. Ea nu poate fi comparată cu Învierea, singura sursă de salvare reală. Poezia te poate pune pe calea salvării în schimb”²⁷. Ceea ce Theodor Damian recunoaște artei, în genere, și filosofiei. Ele i-au deschis calea spre teologie, îi mărturisește lui Romulus

²⁶ Henri Brémond, *La Poésie pure: Un débat sur la poésie. La poésie et les poètes*, 1926, dezbateri cu Robert de Souza.

²⁷ Theodor Damian, *Trăirea în cuvânt*, p. 55. Convorbirea cu Carmina Popescu, 2004.

Giorgioni, în 2009: „Filosofia și literatura m-au convertit la teologie”²⁸. În spațiul acestora, poezia pare a fi „avangarda”, anticamera Împărăției: „Ea este cântecul doxologic al mântuirii”²⁹. Sau, putem spune, legătura tainică, regăsită, între canonul biblic și cel laic, pe care a reușit, cu atâta strălucire să o refacă, spre exemplu, Dante în *Divina comedie*, capodoperă pe care el o considera un „al treilea Testament”. Harold Bloom însuși, teoreticianul canonului literar occidental, recunoaște această legătură invizibilă dintre canonul literar laic și cel biblic. Referindu-se la *Divina comedie* ca la un al treilea Testament, Harold Bloom sesizează cordonul ombilical ascuns dintre Cartea Cărților și cărțile laice ale canonului occidental: „Opera, ca toate celelalte scrieri canonice, elimină distincția dintre sacru și laic. Beatrice este astăzi pentru noi alegoria contopirii dintre sacru și laic, dintre profeție și poezie”³⁰.

O asemenea viziune întâlnim și la Theodor Damian, convins că „esteticul este de origine divină”, având „o funcție sacră”³¹. Aici, el se desparte radical de propria generație, mai precis de ceea ce Constantin Virgil Negoită numea *postmodernism modern*: „nu caracterul laic face poezia adevărată, ci caracterul

²⁸ *Ibidem*, p. 118.

²⁹ *Ibid.*, p. 55.

³⁰ Cf. Harold Bloom, *The Western Canon: The Books and School of the Ages*, New York, Harcourt Brace, 1994, v. trad. din engleză, Delia Ungureanu, *Canonul occidental – Cărțile și școala Epocilor*, Grupul Editorial Art, București, ediția a II-a, 2007, p. 103.

³¹ Theodor Damian, *Trăirea în cuvânt*, p. 10.

ei mistico-religios”³², mistica și poezia nefiind antinomice, ci complementare, i se destăinuiește lui Gellu Dorian, în 2001. Argumentul e de ordin teologic, cel al compatibilității dintre haină și trup: „Haină fără trup nu-și are rostul”³³. În cartea lui de antropologie patristică (*Omul – animal îndumnezeit*, 1979), Panayotis Nellas ne reamintește de transparența originară a trupului adamic aflat în armonie cu întreaga Creație, purtând un veșmânt *țesut de Dumnezeu*, care era chiar veșmântul „chipului lui Dumnezeu” (Grigorie de Nyssa): „Dacă vom înțelege «goliciunea» ca transparență, putem spune că trupul lui Adam era atât de simplu încât în realitate era transparent, deschis creației materiale, nu întâmpina nici o rezistență și lumea nu-i opunea nici ea rezistență, fiindu-i predată întru totul”³⁴. După cădere, Dumnezeu a dat omului „hainele de piele” („Și a făcut Dumnezeu și femeii lui haine de piele și i-a îmbrăcat cu ele.” – Facerea 3, 21), semne ale morții, dar, în același timp, și o a doua șansă, o „a doua binecuvântare a omului autoexilat”³⁵. Această „mască hidoasă” – întunecare a chipului lui Dumnezeu (Grigorie de Nyssa), are o dublă față, pedeapsă și leac (*pharmakon*): „o posibilitate nouă pe care o dă Dumnezeu omului ca să poată supraviețui în moarte”³⁶.

³² *Ibidem*, p. 19.

³³ *Ibid.*

³⁴ Panayotis Nellas, *Omul – animal îndumnezeit. Perspective pentru o antropologie ortodoxă*, studiu introductiv și traducere, de diac. Ioan I. Ică jr., ediția a II-a, Editura Deisis, Sibiu, 1999, p. 91.

³⁵ *Ibidem*, p. 99.

³⁶ *Ibid.*, p. 101.

Icoana este această a doua șansă dată omului trezit în fața oglinzii lui Narcis. Oglinda trebuie privită ca anticamera icoanei, *fereastră către cer*. Repet: aceasta este semnificația *actului clar de narcisism* al lui Ion Barbu: recuperarea transparenței trupului îmbrăcat în veșmântul *țesut de Dumnezeu*. Accesul poetic la frumusețea divină. Oglinzile poezilor sunt de o diversitate uriașă, inepuizabilă, putând deveni lesne *jocuri* facile de lumini și umbre, jocuri de vorbe, divertisment. Dar talentul adevărat, spune Eminescu, știe să le stăpânească spre a le transforma în icoana armoniei divine recuperate. Iată cum concepe Eminescu talentul: „Oamenii învățați, dar fără talent propriu, adică purtătorii științei moarte mi-i închipuiesc ca o sală întunecată cu o ușă de intrare și cu una de ieșire. Ideile străine intră printr-o ușă, trec prin întunericul sălii și ies pe cealaltă, indiferente, singure și reci. Capul unui om de talent e ca o sală iluminată cu pereți de oglinzi. De-afară vin ideile într-adevăr reci și indiferente – dar ce societate, ce petrecere găsesc. În lumina cea vie ele își găsesc pe cele ce s’aseamăn, pe cele ce le contrariază, dispută – concesi și ideile cele mari, chintesența vieții sale sufletești, se uită la ele dacă și cum s-ar potrivi toate fără să se contrazică. Și cum ies ele din această sală iluminată? Multe, întâi inamice ies înfrățite, toate cunoscându-se, toate știind clar în ce relațiune stau sau pot sta – și astfel se comunică și auditoriului și el se simte în fața unei lumi armonice care-l atrage”³⁷. „Lumea

³⁷ Mihai Eminescu, *Fragmentarium*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1981, p. 544.

armonică” e tocmai transformarea oglinzilor din labirintul vieții în *icoană*. Ne găsim în fața contemplației poetice, în plină condiție a ceea ce părintele Damian numește caracterul mistico-religios al poeziei. Numai atunci cuvântul poetic coincide cu *Liturghia Cuvântului*, cu Logosul: „căutarea cuvântului potrivit mi s-a părut o lucrare liturgică, doxologică, de aceea majoritatea poemelor, dincolo de tema laică de multe ori, se încheie cu un cuvânt, o parafrază, o aluzie fie la Biblie, fie la Liturghie, fie la vreo altă rugăciune cunoscută în tradiția ortodoxă”³⁸.

Cum se poate desprinde din acest citat, Theodor Damian nu confundă nici o clipă poezia cu teologia. Mai mult de atât, el nu se comportă ca un poet religios, propriu-zis. Critica a sesizat acest aspect. Prezența cuvântului biblic în poeme are o funcție similară cu aceea a prezenței conceptelor matematice în lirica lui Ion Barbu. Rostul lor este să indice arhetipuri comune/izomorfe diverselor niveluri de Realitate. Pentru el, cuvântul este *locus teologicus*, care trimite la hölderliniana *locuire poetică* invocată de Heidegger. Altfel spus, părintele Damian consideră poetul ca păzitor al cuvântului în care sălășluiește Ființa. Iar cuvântul e viu în măsura heracliteană a *arderii*: „Cine citește cu mintea botezată-n apele inimii cuvântul poetic simte în el fierbințeala arderii și dansul flăcărilor”³⁹. Acesta este „dorul de Dumnezeu”, nostalgia Paradisului, care eliberează de dorințele narcisiace. De la

³⁸ Theodor Damian, *Trăirea în cuvânt*, p. 43.

³⁹ *Ibidem*, p. 44.

dorința *deviată* la cea *verticală*, cum ar spune René Girard. Este chiar călătoria centrală din marile romane europene, de la *Don Quijote* și *Madame Bovary* la *Idiotul* și *În căutarea timpului pierdut*⁴⁰.

Universul poetic al lui Theodor Damian

Poezia și logica învierii

Poate că reflecția teologică a indus o poezie de cunoaștere în cazul lui Theodor Damian, știindu-se bine că aceasta riscă să stea ca o *censură transcendentală* în calea fervorii existențiale. O asemenea constatare însă nu ne este permisă înainte de a face noi înșine un pelerinaj critic, dacă nu și liturgic, în universul operei ajunse la deplină maturitate. Acum, putem reveni la structura volumului antologic conceput de M. N. Rusu: a început cu *Apofaze* (2012) și a încheiat cu *Liturghia Cuvântului* (1989), cartea debutului, ceea ce sugerează că deja începutul consacra un poet matur, negrăbit să debuteze odată cu colegii de generație. Drumul parcurs de poet este între cele două căi de cunoaștere ale divinității: *apofatică* și *catafatică*, de la *deus absconditus* al Vechiului Testament la *eikon Eikonos* (chip al Chipului), indisolubil legat de *Logos* (Cuvântul lui Dumnezeu) din care se împărtășește și Poetul. Ruptura dintre *apofază* și *catafază*

⁴⁰ Vezi René Girard, *Minciună romantică și adevăr românesc*, 1961.

duce fie la nihilism, fie la abolirea utopică a *îndoielii*, ambele căi fiind întotdeauna excesiv raționaliste, supuse logicii aristotelice a terțului exclus. Dogma Sfintei Treimi, biruitoare la Conciliul de la Niceea (325), consacră o nouă logică în măsură să concilieze cunoașterea apofatică și cea catafatică. Este momentul care a declanșat făurirea Europei creștine, cu uimitoarea ei civilizație și cultură, observă Constantin Noica. Antichitatea, apoi gnosticii, se împotmoliseră în logica aristotelică, incapabilă să înțeleagă cum Trei pot fi Una: „Împotriva oricărui gnosticism, incapabil a înțelege cum pot trei să fie una, s-a decretat că trei *sunt* efectiv una. În termeni filozofici, ființa este și ea trinitară, neînsemnând numai *legea*, nici realitatea *individuală*, ci laolaltă legea, realitatea individuală și determinațiile sau procesele lor”⁴¹. Din păcate, ereziile și teologia de tip scolastic (care a dus la logica Inchiziției) au ocultat spiritul dogmei Sfintei Treimi, contribuind la ruptura dintre știință și religie. Cu astfel de reminiscențe din postmodernismul optzecist are a se confrunța și Theodor Damian când se află față în față cu raționalismul, incapabil să înțeleagă „logica Învierii”. El preia vechea denumire de *logica paradoxului*, perpetuată, altminteri, și de curentul paradoxist (deschis către paradigma transmodernismului), susținut, între alții, de scriitorul matematician Florentin Smarandache sau de poetul Ion Pachie-Tatomirescu. Noica o numise *logica lui Hermes* iar Ștefan Lupașcu – *terțul inclus* sau *logica dinamică*

⁴¹ Constantin Noica, *Modelul cultural european*, Editura Humanitas, București, 1993, p. 71.

a contradictoriului, pentru ca Basarab Nicolescu să vorbească de *terțul tainic inclus* iar Constantin Virgil Negoită– *logica fuzzy*, fecundă în sistemele cibernetice. Asta ca să ne referim doar la gânditorii autohtoni.

Părintele Theodor Damian, având avantajul pregătirii teologice, se despărțea, așadar, și aici de colegii de generație, postmodernismul modern fiind contaminat de logica determinismului marxist estic și de cea a raționalismului de cadru cartezian vestic. Logica Învierii descinde direct din logica Sfintei Treimi: „Dacă modul vechi de a gândi, reprezentat de felul cum gândeau fariseii și cărturarii, se concretiza într-o logică liniară, previzibilă și, deci, controlabilă (ei «știau» cum trebuie să se petreacă lucrurile, iar când acestea se petreceau altfel erau șocați, contrariați, perplecși și protestau cu vehemență), Mântuitorul, mai ales prin Învierea Sa, care era dincolo de orice previziune și control din partea fariseilor, ca și din orice parte omenească, introduce noul mod de a gândi bazat pe logica paradoxului, din care derivă logica credinței”⁴². Această nouă înțelegere a vieții și a morții „se desfășoară între două învieri: cea a Mântuitorului și cea de obște”, ceea ce arată „că suntem pelerini din înviere în înviere, că centrul vieții și al gândirii, al preocupărilor noastre nu e moartea, ci învierea”⁴³. Viața se compune din necurmăte „exerciții de înviere”, cum sună și titlul volumului din 2009, de la „țipătul dintâi” la „jocul cercurilor concentrice”, imagine arhetipală ce

⁴² Theodor Damian, *Trăirea în cuvânt*, p. 167.

⁴³ *Ibidem*.

ne îndrumă iarăși către geniul eminescian în ceea ce poetul a numit *încercare*, de la *cercul strâmt* la *cercul hyperionic*: „În orice om o lume își face încercarea” (*Împărat și proletar*), în „cercuri fulgerânde”, zice Eminescu, pe care părintele Damian le identifică *În casa fulgerului*, titlul antologiei sale.

Dar ce înțelege Eminescu prin *încercare*? A merge *în linia cercului*, a Adevărului. Iar suprema *încercare* este drumul Golgotei. Acesta e și sensul pelerinajului în cerc, din înviere în înviere, la Theodor Damian. Nașterea este prima *încercare*, „țipătul dintâi”, chiar esența poeziei (*Țipătul dintâi*):

*să-ți cauți țipătul dintâi
aceasta este fericirea
degeaba mai cauți
în alte țipete și zgomote
doar cu drama aceasta rămâi
așa cum ai intonat-o la început
așa joci
în tot ce e frumos pe lume*

Este jocul cu moartea, „cu îndărătnicul zmeu / cel din mine nu din afară / acolo se duce lupta / în care / unul din doi trebuie să moară”. E moartea eului narcisiac care coincide cu Învierea. *Cercul*, trebuie să conchidem, este metafora centrală a imaginarului poetic al lui Theodor Damian, grefată în propria structură antropologică, într-un adevărat dans al Ființei:

*și tu ai vrut să vezi
jocul cercurilor concentrice
tu prins la mijloc
amețit
rușinat
fericit
culorile nu mai contează
numai circumferințele
aluneci pe ele ca pe gheață
dintr-una în alta
de sus în jos
și de pe pământ la cer
din exces de cunoaștere
în mister*

Cu *cercul*, îi mărturisește autorul lui Aurel Pop, în 2011, s-a înfrățit din copilărie, împătimit de jocul cu cercul: „Am avut o mare pasiune pentru cerc, pentru mersul cu cercul. Era o modă, nu știu dacă foarte răspândită, dar știu că mulți dintre copii din preajma mea o practicau. /.../ Devenisem expert în a conduce cercul în situații care mai de care mai critice”⁴⁴. Cercul copilăriei (rememorat și în poeme) s-a transfigurat în cercul poeziei, trecând prin cercurile Domnului: „În cercuri/ poți să te și încurci / căci nepătrunse sunt căile cercului” (*Țipătul dintâi*). Aceste „căi nepătrunse” sunt inaccesibile logicii seculariste, moderne și postmoderne: „Logica

⁴⁴ *Ibid.*, p. 207.

Mântuitorului, adusă prin Înviere în special, adică logica paradoxului, a validității credinței, a rezistat ca o stâncă tare și nemișcată prin generații și secole, inclusiv în perioada istoriei moderne, când științele pozitive, cu logica lor liniară, previzibilă, controlabilă au încercat să o demoleze, să o marginalizeze, să-i reducă influența”⁴⁵. Încercările științei înseși au ajuns la demolarea logicii clasice: „Și totuși, odată cu finalul epocii moderne și mai ales odată cu noua epocă a dialogului interdisciplinar și cu dezvoltarea fizicii cuantice, modul de gândire promovată de științele pozitive a început să-și piardă din tărie, în timp ce logica paradoxului, a credinței, modul de a fi și a gândi, generat de Învierea Domnului, a rămas adânc înrădăcinat în conștiința umanității, solid și nemișcat, din generație în generație”⁴⁶. Or, interdisciplinaritatea invocată este pasul decisiv către logica transdisciplinară, locul luminos al întâlnirii dintre toate nivelurile de Realitate. Și, spre cinstea lui, părintele Damian are intuiția locului din „casa fulgerului”: „Învierea Domnului este «locul» unde Dumnezeu i-a dat omului întâlnire, pentru a-l aduce la frumusețea cea dintâi și la starea cea aleasă de la început, cum spune o rugăciune. Ea este izvorul strigătului divin sub cerul tulbure al Betaniei: «Lazăre, vino afară», strigăt adresat fiecăruia dintre noi cu fermitate și blândețe divină”⁴⁷.

⁴⁵ *Ibid.*, p. 169.

⁴⁶ *Ibid.*

⁴⁷ *Ibid.*

Dacă ne este permis, logica Învierii este Piatra de încercare de pe mormântul Mântuitorului, piatra grea a oricărei filosofii și teologii. Această logică, spune admirabil părintele Damian, nu-l include pe Mântuitor: „El poate crea o piatră așa de mare încât să n-o poată ridica?! Oricum ai răspunde, în sistemul logicii binare, rezultă că Dumnezeu nu este atotputernic. Dar Dumnezeu, de aceea este Dumnezeu, că e dincolo de toate, deci inclusiv de logica umană. Logica nu ne e dată pentru a-l conține pe Dumnezeu, ci pentru a ne ordona viața interioară și viața socială. Piatra pe care Dumnezeu o poate sau nu ridica este omul. Dumnezeu nu-l forțează pe om să-L iubească. Dumnezeu nu merge împotriva propriei Sale logici a creației. Ne-a dat libertatea și El însuși o respectă. De aici responsabilitatea noastră”⁴⁸.

Apofazele

Apofazele lui Theodor Damian (decriptabile și ca *anamorfoze*, postarea în al cincilea punct cardinal ducându-ne chiar în miezul acestei figuri!) ne introduc în cercurile acestei logici divine. Logica umană, de pildă, concepe doar existența a patru puncte cardinale. Dar pe apa Sâmbetei, apa uitării concretului, *dincolo*, dai de „al cincilea punct cardinal” (*Așa ți s-a spus*), care e *darul* ascuns, pregătit cu grijă, legătură a celor de jos *cu cele de sus*, cu condiția ca darul „să fie el munca ta/ pentru pâinea/ cea de toate zilele”. Cercul *în-cerc-ării*, așadar. În

⁴⁸ *Ibid.*, pp. 231-232.

„definiția” părintelui Damian, apofaza este *norul necunoașterii*, „întunericul ascuns în lumina/ din care vrei să te adapi/ dar nu poți să bei” (*Apofaza*, dedicată lui Nichita Stănescu):

*Veniți de luați lumină
apoi întunericul
apofaza*

Arhetipul, prin excelență, al necunoașterii (cercul apofatic căzut în cuadratură?) este *peștera*, aceeași, aparent, cu a lui Platon la care face și trimitere. Numai că în *peștera apofazei* nu a pierit *dorul* de lumina cealaltă. De aceea, Theodor Damian o numește *Peștera Dorului* și *corabia mântuirii*: „La *Peștera Dorului* / acolo am stat și am plâns”, căci e lacrima care măsoară „distanța de la pământ până la cer” (*Trăim cu peștera-n cap*):

*chiar dacă am ieșit din peșteri
stăm cu peștera-n cap*

Peștera este chiar condiția umanității (Urmele mele clocotind):

*Există o singură țintă
peștera
indiferent unde mergi și cum
tot acolo ajungi
și chiar când nu mergi
ești deja în ea
cum vikingii se nasc și mor
în corăbiile lungi*

Peștera, ca spațiu al Dorului în necunoaștere, devine *pustia*, altă metaforă vie a spațiului poetic al lui Theodor Damian. Într-un interviu recent acordat revistei *Vatra veche*, poetul revine asupra metaforei Pustiei și la modul interogativ-teoretic: „Ce este pustia? Pustia Saharei? Pustia nimicniciei? Pustia din interiorul creației (vezi meonul lui Berdiaev), pustia de care vorbesc Meister Eckhart și Pseudo-Dionisie Areopagitul? Într-un fel e clar. Este o pustie în noi, pe niveluri. La cel mai adânc nivel se află Cuvântul. Cum ajunge poetul acolo? Răspunsul ar fi că poezia este un personaj deosebit, dăruit cu har, ca să vadă coborârea Cuvântului în om (chenoza, vezi epistola Sfântului Apostol Pavel către Filipeni) și care vedere va genera o mărturie și mărturisire (chiar poetică), ce nu poate fi decât doxologică”⁴⁹. Iar în planul canonului poetic putându-i zice *transdisciplinară*, cu atât mai mult, cu cât Theodor Damian intuiește existența *nivelurilor de Realitate*.

În pustie, se adună toate chinurile călătoriei de 40 de ani, dar e și singura cale spre Mântuire, spre Logos, cu tot cu neputința de a cuprinde Totul în Cuvânt. „Pustia – ne avertizează în convorbirea din 2011 cu Gellu Dorian – este meta-cuvântul. Esența cuvântului doar o auzi, o simți, dar n-o cuprinzi. De aceea nici un cuvânt nu spune Totul. Nici toate cuvintele nu spun Totul. Dar ele îl indică”⁵⁰. Și tot de aceea cuvintele-simbol sunt

⁴⁹ Theodor Damian, „Fiul risipitor... n-a uitat niciodată de unde a plecat, de aceea a știut unde să se întoarcă”, interviu, de Flavia Topan, în *Vatra veche*, serie veche nouă, an. VI, nr 7 (67), iulie 2014, p. 5.

⁵⁰ Theodor Damian, *Trăirea în cuvânt*, p. 239.

condamnate să rămână oglinzi, *intermediare* platoniciene, iar nu *ferestre* către cer. Condiția poeziei în raport cu credința. Un asemenea intermediar este stânjenelul, căruia poetul îi dedică un întreg volum: *Stihiri cu stânjenei* (2007). Stânjenelul este oglinda acelui „infiniit de albastru” care este cerul. În pustie și în peșteră, ne ține în viață „Dorul de stânjenei / ca dorul de absolut / mergi din cutremur în cutremur / nu spre locul în care se moare / ci spre cel / unde te-ai născut” (*Dorul de stânjenei*). Dumnezeu îi dăduse lui Adam floarea vieții, stânjenelul, Eva însăși, „singura floare curată”. Dar pe Adam l-a cuprins *încremenirea* lui Narcis (cum a catalogat-o și Fr. Bacon), cel care a devenit surd la chemările nefericitei Echo, ecoul, durerea sau țipătul dintâi, cum îi spune Theodor Damian. Și cum *încremenirea* i-a adus moartea, ca și lui Adam, zeii, văzându-i chinul singurătății, s-au îmbunat transformându-l într-o floare, narcisa. Surzenia lui Narcis, ca și aceea a lui Adam la chemarea lui Dumnezeu, este contracarată orfic de enigmaticul cântăreț din Marienplatz, apărând fie ca un chitarist șchiop („poate un soldat din Irak”), care a pierdut războiul „înainte de a fi fost început/ pentru el însă a fost câștigat / căci numai el spune lumii / adevărul / pe care lumea încă nu l-a aflat”, dat fiind că nu noul Orfeu este șchiop, „ci lumea lui / cea cu capul de aur / cu trupul de argint / și cu picioarele de lut” (*Marienplatz*); fie ca acordionistul fără arginți în pungă, dar străjuțit de oameni, de lumea care „nici nu știe că are capul lipit de acordeon / ce strânsă îmbrățișarea/ cea de pe urmă”, muzica lui trecând „din eon în eon / și noi cu el / ... făcând stânjeneii / să zboare / și moartea schimbând-o / cu o moarte/ ce nu te mai moare” (*Dorul de stânjenei*).

Călătoria

Între încremenirea lui Narcis în fața oglinzii și descinderea lui Orfeu în infern, devenită rătăcire prin pustie după plecarea din Egipt, Theodor Damian alege *călătoria* (*Urmele mele clocotind*):

*Din vârful în adânc
și invers
așa călătoresc
ca îngerul mesager
niciodată rătăcit
între pământ și cer*

Pasiunea pentru cercuri venită din copilărie nu are echivalent, la maturitate, decât în voluptatea călătoriei. De altfel, între cerc și călătorie este o legătură existențială. „Cred – mărturisește – că eu sunt drum și drumul e-n mine. Eu cresc pe el, el crește din mine”⁵¹. Călătoria i-a fost *destin* întreaga viață, „ca rânduială a lui Dumnezeu”: „Cred că ideea de destin se leagă de destinație. Destinul este drumul spre țintă, dar și cum merg pe acest drum. Pot să-mi schimb ținta, deci destinația, deci drumul, ca atare merg altundeva și altfel (ținta impune și modul), ca atare îmi schimb destinul. Dumnezeu îmi menește, îmi intenționează o țintă. Decizia de a accepta este a mea”⁵². Dovadă a *libertății* dăruite de Creator.

⁵¹ *Ibid.*, p. 223.

⁵² *Ibid.*, p. 231.

Emigrarea din România intră în această ecuație a drumului și a destinației. Ține neapărat să precizeze că a ajuns în America nu în postură de *imigrant*, ci de *colonist*. De om liber, altfel spus, care călătorește pe linia cercului, a adevărului și destinat să (re)întemeieze o lume. De aceea, nu face parte dintre acei care, plecând, și-au uitat obârșia, „țipătul dintâi”, jocul cu cercurile. *Proprio motu*, a transmutat România în America: „trăiesc în America dar sunt legat cu zeci de rădăcini de România”⁵³. Tot ce a făcut în America (o atestă numeroasele dialoguri cu interlocutori din Țară) nu-i decât o mică Românie culturală și spirituală, indisolubil legată de cea de la București, Botoșani, Chișinău sau Huși (unde locuiește preotul și poetul Marcel Miron, fostul coleg de seminar, care l-a îndemnat spre poezie, acum, în anii din urmă, fiindu-i și cuscru). Ba chiar nu doar spirituală, ci și geografică, căci globul pământesc e unul singur, un organism viu și dacă ne gândim bine Dresleuca, pâraul orașului Botoșani, se varsă „prin dedesubturi în râul Menecaduzei sau în fluviul Hudson de la gura Atlanticului, sau mai degrabă – dacă e după cum simt, căci și asta e o realitate importantă – sunt fluviul Dresleuca de la marginea Botoșanilor vărsându-se învolburat în apele cumiți ale pâraului Hudson ce spală partea de vest a New Yorkului...”⁵⁴. Aceste imagini acoperă spațiul mai multor poeme, spovedania venind *post factum*. Pentru ca toate să se împlinească în

⁵³ *Ibid.*, p. 37.

⁵⁴ *Ibid.*, p. 38.

capodopera lui Theodor Damian, *Semnul Isar*, concepută ca „revizuire” a tuturor poemelor:

*Cred că trebuie să îmi revizuiesc
toate poemele
și să văd cum să fac loc Isarului
să treacă prin ele
să le mângâie
așa cum mângâie grădinile Münchenului
și patul în care zac (1)*

Poemul, alcătuit din 86 de „numere în labirint” (cum le-aș spune eu⁵⁵), concepute într-un moment de cumpănă, pe „insula” Isarului, menită parcă să oprească pelerinajul în pustie, dar care devine năzuința de salvare în Logos, în Carte, „un poem testamentar”, cum ne avertizează Vasile Andru în postfață. *Semnul Isar* este cea mai unitară operă a poetului, liric și arhitectonic vorbind, mai apropiată de conceptul de Carte, în sens mallarméan sau barbian. Poetul pare a fi pus la *încercare*, ca altădată Iov, bolnav, confruntându-se cu moartea în fața unei operații chirurgicale, într-un spital münchenez. „Moartea revizuieste viața, scrie Vasile Andru în postfață. Esențializează, alege, reazăază urmele lăsate de faptele noastre, de iubirea noastră, de cunoașterea noastră. Creează urgența unei revizuii totale, odată cu aflarea adevăratelor priorități ale vieții.

⁵⁵ Vezi Theodor Codreanu, *Numere în labirint*, I-III, Editura Opera magna, Iași, 2007-2009; vol. IV, Editura Detectiv literar, București, 2014.

Purifică ritual trăitul și scrisul omului. / Așadar este evocată o apă a purificării: râul Isar. / Spitalul este așezat chiar pe malul râului Isar. / Isar este râul care trece prin München. Izvorăște din Tirol și se varsă în Dunăre. Este un afluent al Dunării, fluviul ereditar”⁵⁶ - Accidentul biografic nu duce însă la o poezie ocazională, deși vagi ispite biografiste, în consens cu textualismul generației, există. O sesizează deja Vasile Andru când surprinde curgerea Isarului în Dunărea „ereditară”, precum Dresleuca Botoșanilor în fluviul Hudson. Blagian în misterul *luminii line* a imaginarului poetic, Theodor Damian rămâne, în schimb, un heraclitean, căci el reface, în „sedentarismul” insulei-spital, *curgerea* purificatoare a drumului, dar *à rebours*, structură interioară care este conservată de M. N. Rusu în volumul antologic, care dobândește, din atare pricină, statut de Carte, iar nu de simplă antologie. Pe „insula” Isar („Întreg spitalul acesta / ca o insulă pe Isar”), poetul ar fi putut adresa divinității ruga blagiană a *opririi trecerii*, dar nu o face. Din contră. El transformă primejdia morții într-o nouă geneză, iar spitalul într-un lăcaș al îngerilor, al iubirii și poeziei izvodite din rana trupului: „din rană mai curge-un poem”. Insula Isar devine arhetip al *spitalului*, în sensul dat cuvântului de *caritatea* creștină. Nicolae Paulescu, în conferința de deschidere a lecțiilor de medicină de la așezământul spitalicesc „Betleem” din București (1913), argumenta că înainte de creștinism n-a existat conceptul de

⁵⁶ Vasile Andru, „Un poem testamentar”, postfață la Theodor Damian, *Semnul Isar*, Editura Paralela 45, Pitești, p. 106.

spital, instituție care va deveni operă patristică prin Sfântul Vasile cel Mare, episcopul Cesareei Capadociei (372)⁵⁷. Theodor Damian face din *spital* o recapitulare a Creației, încât arhitectonica volumului *În casa fulgerului* capătă o structură muzicală, după tehnica contrapunctului, în particular, după jocul existențial al cercurilor concentrice: „În muzica concentrică / înflorește stânjenelul / cântă-i și se desface / cântă-i și se desface filozofic / stai în preajmă și fii pregătit / pentru-mbălsămare / parfumul lui te va trece vămile văzduhului / și te va purta-n veșnicii / acolo te vei opri și vei începe/ noua viață” (77). Ceea ce părea destinat *încremenirii* insulare stă sub semnul curgerii: apa vieții Isar. *Spitalul* dă o nouă dimensiune drumului, de parcă ne-am afla în misterioasa insulă eminesciană a lui Euthanasius, cu transparența apelor purificatoare, în *curgerea eternă*:

*Isarul trece prin rănile mele
și mi le spală
ca Iordanul păcatele
cele multe și grele
poate și rana tânărului croat
de lângă patul meu
cu șine de fier în mâini
și-n picioare
care noaptea nu poate dormi
că vede numai morți cu burțile tăiate*

⁵⁷ Nicolae Paulescu, *Spitalul*, ediție anastatică după cea din 1913, Society of Orthodox Studies, Spoudon, Tessalonica, Grecia, 2006, p. 16.

*și cu măruntaiele scoase
vai de pielea lui cusută peste tot
vai de săracele-i oase
ne uităm din paturile noastre
pe fereastră spre vârful de castani
și-mi povestește de fratele său mic
pierdut în război la paisprezece ani (25)*

Propria-i rană de la spate se transformă în „rana cea mare a lumii” („universu-i o rană”, **26, 28**). Unii ar vrea, din atare pricină, să-l stingă pentru a „pune capăt durerii”, nevăzând însă „în rărunchii universului” „freamătul Învierii”. De aceea, din starea pe loc a îndoielii și a morții, te salvează drumul:

*Crede și mergi înainte
dacă tot trebuie să mori
să nu fii niciodată pe loc
moartea te prinde mai greu
când înaintezi (7)*

Credința, ce-i drept, este veșnic primejduită de *îndoiala* carteziană. Raționalismul, în consecință, se arată a fi cădere din contemplație. E nevoie de o nouă naștere, de un nou botez în apele Isarului: „am căzut din contemplație/ problema e cum să intrăm înapoi în ea” (**37**). Pe drumul Golgotei, căci altul nu există decât ducând la rătăcire: „pe Isar în sus/ plânge Iisus/ pe Isar în jos/ suferă Hristos” (**53**). Sunt chiar durerile noii *faceri*. Imaginea arhetipală a *big-bang*-lui din cosmologia

modernă, având precedent în cosmogonia eminesciană a punctului primordial, revine în imaginarul poetic al părintelui Theodor Damian (*Încă o stihiră*):

*totul este geometrie
totul e punct
cea mai mare vrajă e aceea a punctului
absolut și omniprezent
n-ai unde să fugi de la fața punctului
încă o stihiră a acestei fericite iubiri
se va cânta în tact irmologic
cu glas domol
voce joasă
și se va folosi tămâie de trandafiri*

Big-bang-ul devine Marea Explozie a Iubirii, casa fulgerului. Explozie/ardere a punctului primordial în cercuri, căci „toate geometriile sfârșesc în cerc” (Ca o vrajă a vieții cercul):

*Existența este o vânătoare de cercuri
cercul este marea metaforă
și big-bang-ul este un cerc
este cercul redus la esența ultimă
a avea ascuns în avere*

Dar în *Semnul Isar* se arată ca o geneză inversă față de cea vechitestamentară: decalogul ia locul zilelor creației, poruncile

fiind acum șapte, rezidirea lumii cuprinzând numărul zilelor din spital:

*Oamenii trec grăbiți
nu mă observă
numai îngerul
e mai bine așa
arborii și apa, cerul și lumina
sunt noi și proaspete
ca după facerea lumii
așa va fi fost în ziua dintâi
o, ziua aceasta dintâi
deși la mine e-a patra
sau poate a zecea
fiecare zi vine cu propria ei poruncă (34)*

În a zecea zi, Herr Professor este anunțat de Schwester Stephanie că e *ultima zi*, că a ieșit învingător (50), facerea s-a încheiat. Acum, apa Învierii curge direct din cer: „Plouă pe Isar / această ultimă zi” (51). Dar nu numai peste Isar, ci și „peste Dresleuca și peste Menecadusa” (52). În aceste zece zile ale renașterii, apa Isarului i-a fost oglindă spre căutarea Mântuitorului, pentru ca la capăt să se transforme în fereastră, *față către față* (58), ceea ce e biruința liniștii/isihiei finale și a poeziei:

*Isihia, Isihia
din tine se naște cu adevărat poezia
trebuie să arzi mult pe rugul tăcerii*

*să duci cărbune încins
apoi să te așezi credincios în cuvânt
și să știi să aștepți
ți se va trimite glas subțire de vânt
ca să trăiești
fără vânt cărbunele moare
când vine glasul
trebuie să nu dormi
ci să-ți scoți smerit sandalele
din picioare
abia atunci ești gata s-ascuți
abia atunci vei face ce ți se spune
așa se scrie poemul
când fiecare cuvânt
a devenit rugăciune (86)*

Iar această facere a poemului-rugăciune, a Cuvântului Liturgic, poetul o datorează Mamei. Aceeași cu a pruncului Iisus: „Maica mea și Maica Domnului / Una înveșnicindu-se pentru Fiul / iar cealaltă înveșnicită de Fiul omului” (*După mine*). Însoțitoarele văzute și nevăzute pe drumul călătoriei. Nu întâmplător poemele **79-84** sunt închinare Sfintei Fecioare și Mamei, adevărata autoare a Cărții:

*Mamă, mamă
viața mea ca o carte
pe care tu o scrii
și eu o citesc*

*și-acum plecată o scrii
chiar mai bine
că nu mai ai nici o rană (82)*

Liturghia Cuvântului

Observam că *În casa fulgerului*, carte construită *à rebours*, se încheie cu *Liturghia Cuvântului*, volumul de debut, semn al viziunii circulare a lumii lui Theodor Damian. Antologatorul n-a făcut decât să respecte voința auctorială exprimată, programatic, în poemul **84** din *Semnul Isar*: „Trebuie să-mi rescriu poemele / s-ar putea să le scriu invers / de la moarte la naștere / atunci n-o să mă mai intereseze rima / metafora și stilul / o să mă intereseze pustia / de acolo se trage cu adevărat poezia”. Altfel de trecere decât cea prin *vămile pustiei* lui Ioan Alexandru (și totuși aceeași), poetul mult prețuit, altminteri, de Theodor Damian.

Poemul se întrupează în Cuvânt, după cum *kenoza* este Întrupare a Logosului divin. Este rostul cel mai înalt al poeziei, punctul de întâlnire, cum am văzut, dintre isihie și poezie. Ca și sfințenia, poezia este *ardere*, „dorul de Dumnezeu”: „Cine citește cu mintea botezată-n apele inimii cuvântul poetic simte în el fierbințeala arderii și dansul flăcărilor”⁵⁸. Semn al străbaterii pustiei: „Pustia este meta-cuvântul. Esența cuvântului constă în meta. Esența doar o auzi, o simți, dar n-o

⁵⁸ Theodor Damian, *Trăirea în cuvânt*, p. 44.

cuprinzi. De aceea nici nu spune Totul”⁵⁹. Uitând de *esența cuvântului*, modernii și postmodernii l-au redus la *textualizare în sine*, pierzându-i sensul, *destinația* despre care vorbește părintele Damian. Este o primejdie pe care au resimțit-o marii poeți, iar între cei contemporani cu Theodor Damian, Nichita Stănescu, și el bătuit de ceea ce *tac* cuvintele, numindu-le *necuvinte*. De aceea definește Theodor Damian *pustia* ca *meta-cuvânt*. În eseu *Cuvintele și necuvintele în poezie*, Nichita Stănescu atrăgea atenția că poetul folosește cuvintele *din disperare*, confirmând spusa lui Eminescu din *Criticilor mei*: „Ah! atuncea ți se pare / Că pe cap îți cade ceriul: / Unde vei găsi cuvântul / Ce exprimă adevărul?”. Concluzia lui Nichita Stănescu: „Nu se poate vorbi despre poezie ca despre o artă a cuvântului, pentru că nu putem identifica poezia cu cuvintele din care este compusă”⁶⁰. *Necuvântul* nichitastănescian ascunde în el dubla față a cunoașterii teologice, dar și poetice: apofaza și catafaza. Poetul basarabean Victor Teleucă vorbea de *cuvântul biform*, încapsulând în el aceeași dualitate paradoxală a cunoașterii. De aceea, putem fi îndrituiți a-l considera varianta canonică laică a Logosului, devenită *liturghie a cuvântului* în viziunea părintelui Theodor Damian. Comparativ cu vorbăria textualistă, vorbirea liturgică a poeziei este *nemitarnică*, cuvânt/necuvânt ce dă și titlul volumului din 2005. La *vămile pustiei* nu se poate da *mită*, căci Învierea, spune poetul, nu se cumpără.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 239.

⁶⁰ Nichita Stănescu, *Respirări*, Editura Sport-Turism, București, 1982, p. 173.

Prin liturghia cuvântului poetic ajungem la adevărata frumusețe: „Prăznuim Învierea Domnului cu credința și convingerea că prin participarea la Înviere, frumusețea chipului lui Dumnezeu strălucește din nou neîmpiedicat în noi. Prin Înviere, intrând în copleșitoarea apropiere a Domnului slavei, nu numai că intrăm noi înșine în dinamica interioară a Parusiei, dar întregul univers trece din starea frumuseții sale disperate, cum spune Sf. Grigore de Nyssa, în starea de har ce înalță și transfigurează” (*Nașterea Domnului, în Calea împărăției*, 2000).

Părintele Theodor Damian distinge, așadar, între *frumusețea disperată* a esteticii tradiționale și frumusețea *ce înalță și transfigurează*. Aici deslușim esența poeziei liturgice sau imnice, la care au ajuns poeții de geniu ai lumii, de la Dante la Vasile Voiculescu. Ion Barbu, pe care l-am invocat de mai multe ori în acest studiu, își mărturisea deschis năzuința către *poezia imnică*, poezia ca *sărbătoare*. La fel și Ioan Alexandru. Theodor Damian concepe poezia liturgică ca fiind adevărata carte, *Cartea timpului*, cea pe care puținii o scriu și toți o semnează, *pe urmele Cuvântului ce se-ntrupează*:

În poeme precum *Cuvântule!*, se închină adevărate cântece de slavă Cuvântului Întrupat:

*Ai venit prin lumină și stele
Până-n adâncul întrupărilor mele
Prin lacrimile nepătrunse
Ale lumilor în mine ascunse*

*Când Te-am văzut în fața templului meu
Am vrut s-ascund putreziciunea epavei
Dar n-am avut timp căci s-a strigat:
„Deschideți porțile, că iată, intră Împăratul slavei!”*

Poetul, ca ales al destinului, este martorul acestei slave liturgice a Cuvântului:

*S-a întâmplat că poetul a trecut prin fața noastră
Când a apărut acea lumină pe cer
L-am cunoscut după semințele ce ardeau în adâncuri
Și se țineau pe sub pământ după el
Nimeni n-a observat cum lumina
Spărgea semințele fecundându-le somnul
Și cum poetul trecea murmurând.
„Veniți să ne bucurăm de Domnul!”*

De la îndoială carteziană și apofază teologică la imnul liturgic, acesta este *cercul/drumul ființei* lui Theodor Damian. Dacă „maturii” (ateii) pot rătăci drumul, cum s-a întâmplat sub comunism (dar nu numai), copiii sunt aceia care aduc vestea Întrupării Cuvântului: „Copiii mergeau înainte și strigau / Că Domnul este aproape, Domnul vine / Ecoul străzilor cântecul lor repeta / În arlechini ardeau durerile de mâine. // După copii bătrânii mergeau din casă-n casă / Și sfîșteau sub pașii lor pământul / Și băteau pe la ușile Domniilor voastre: / Îl primiți pe Cuvântul? / Nu! Nu-L primim pe Cuvântul!” (*Copiii mergeau*).

Poezia lui Theodor Damian este, cu preponderență, una de *cunoaștere*, chiar în plină experiență existențială, dramatică, din *Semnul Isar*, cu avantajul de a nu se rătăci niciodată în gnoză. Cum a reușit să nu cadă în ispita raționalismului cartezian (precum s-a întâmplat cu mulți dintre colegii de generație), Theodor Damian ne-o spune în amintitul interviu acordat Flaviei Topan pentru revista *Vatra veche*. Întrebat dacă există compatibilitate între *cogito*, *credo* și *amo*, poetul răspunde că, înainte de toate, și poezia este act de cunoaștere, în pofida faptului că atât vechiul estetism, cât și textualismul îi neagă această dimensiune. Cunoașterea nu e doar apanajul rațiunii. A paria numai pe *cogito* înseamnă a rata cunoașterea, tocmai prin ruptura de *credo* și *amo*: „Primul aspect al problemei ar fi dacă cele trei, *cogito*, *credo* și *amo* sunt sau nu complementare. Dacă decidem că nu sunt, trebuie dovedit, rațional, nu mistic, de ce. Dacă decidem că sunt, și aici mă înscriu și eu, atunci trebuie demonstrată compatibilitatea dintre cele trei dimensiuni, ceea ce ar fi subiectul unei cărți, cel puțin. Eu, personal, cred că ierarhia acestor dimensiuni (de jos în sus) este clară: *cogito* (Descartes), este la bază, *credo* (Kierkegaard) este la mijloc, și *amo* (Dostoievski) este deasupra”⁶¹.

Amo, altfel spus, e ceea ce unește cele trei niveluri de Realitate, sub semnul lui *trans*, al logicii terțului tainic ascuns

⁶¹ Theodor Damian, „Fiul risipitor... n-a uitat niciodată de unde a plecat, de aceea a știut unde să se întoarcă”, interviu, de Flavia Topan, în *Vatra veche*, serie veche nouă, an. VI, nr 7 (67), iulie 2014, p. 5.

care este *neraționalizabil*. De la *cogito* la *credo* care „se desăvârșește în *amo*, iubirea ce trece dincolo de minte, de raționamentele obișnuite și «decide» o acțiune, paralogică, supra-rațională, ca întruparea, din iubire a Logosului divin în istorie, ca să luăm exemplul suprem”⁶². Pe această cale, nu mai există incompatibilitate între cunoașterea cuantică, bunăoară, și poezie și religie, demonstrează Basarab Nicolescu: „Cunoașterea poetică este cunoașterea cuantică a terțului tainic inclus”⁶³. Ea deschide drumul către Valea Mirării, cum o numește savantul, valea miracolelor (imagine prezentă și-n poemele și în interviurile lui Theodor Damian). Basarab Nicolescu n-are decât a regreta că savanții și filosofi „și-au risipit timpul negând miracolele. Așa am ajuns, firește, să negăm propria noastră existență, care este miracolul miracolelor. Elementară greșeală de logică”⁶⁴. Această Vale a Mirării este *abisul* (Theodor Damian îi va spune *pustia*) dintre două niveluri de Realitate⁶⁵, la confluența cărora se iscă „furtuna” ființării (*acțiunea*, zice părintele Damian), adevărata *sărbătoare* a existenței umane⁶⁶.

Să conchidem, și nu doar provizoriu, despre Theodor Damian: ne aflăm în fața unui gânditor profund și a unui poet care,

⁶² *Ibidem*.

⁶³ Basarab Nicolescu, *Théorèmes poétiques / Teoreme poetice* (VI, 1), trad. în franceză, de L. M. Arcade, grafică și ilustrații, de Mircea Dumitrescu, Editura Curtea Veche, București, 2013.

⁶⁴ *Ibidem*, II, 11.

⁶⁵ *Ibid.*, I, 1.

⁶⁶ *Ibid.*, II, 12, 13.

sperăm, încă de pe acum, se prefigurează ca o singularitate canonică în câmpul divers și bogat al liricii românești.

Încercarea pustiei cu cele două Marii

Poetul și-a întâmpinat a 70-a aniversară (n. la 28 decembrie 1951, la Botoșani) cu poeme inedite structurate în patru cicluri (*Maria Eich, Apokalipsa, Germering și Foc*) sub titlul *Poemele de la Maria Eich*, carte adusă sub ochii cititorilor de către Editura Timpul din Iași. Cum se vede, ineditele sunt germinate pe tărâm german, centrul spiritual stimulat fiind o cunoscută mănăstire augustiniană din Planegg, *Maria Eich*, în apropiere de München și de Germering, unde poetul și-a regăsit liniștea alături de doamna Damian, în vremea pandemică de coronavirus care l-a carantinat în Germania, timp de cinci luni, în februarie-iulie 2020. Acolo s-a plămădit cartea despre Maica Domnului din Stejar (vezi legenda despre construirea lăcașului), opul fiind tradus în germană imediat de către Christian Schenk. A fost ca o nouă trecere hiperconcentrată prin *pustie*, de un dramatism infuzat cu finețe de verbul poetului. Primul ciclu din volum (dar nu numai) are ca laitmotiv tocmai exodul din Egipt către țara făgăduită a Împărăției. Nu întâmplător întâlnirea cu Fecioara se întretaie și cu apariția celeilalte Marii, Egipteanca, a cărei viață din „cea mai dinăuntru pustie” a descoperit-o Sf. Zosima, lăsând-o urmașilor moștenire, de unde a auzit-o Sf. Sofronie.

Legătura organică cu ansamblul operei poetice și teologice este vizibilă și aici, poate mai dramatic decât în celelalte volume de versuri. Și minunea s-a petrecut prin ascultarea clopotelor de la Maria Eich, trezind, prin reverberație, cântecul poeziei, cele câteva taste din plânsul autocron al Demiurgului eminescian, ajunse la urechile lui Caragiale și semnalate în excepționalul eseu *Câteva păreri*. Este, poate, același cântec-plâns, cel al materiei din poema lui G. Bacovia, primit (uluitor lucru) tot de la o Biserică în al cărei clopotniță-torn a petrecut o noapte prin *pustia* care l-a urmărit toată viața. Clopotele de la Maria Eich au semnificația madelenei muiate în ceai în declanșarea marilor perioade muzicale proustiene din *În căutarea timpului pierdut*. E o artă poetică surprinzătoare pusă în ecuație de călugărul care trage clopotele în pustia pandemică: „Lumânările ard / pentru vii și pentru morți / călugărul ne-a spus / nu le mai puneți în sfeșnice separate / căci n-ai cum să știi / câți vii sunt morți / și câți morți sunt vii”. Neînțeleș de logica sa antinomic-chiasmatică, călugărul o încifrează în cântecul clopotelor: „Cum poți mărturisi / ceea ce n-ai văzut / se vor întreba unii / dar aceștia nu au auzit / de vederea în duh / despre asta povestesc clopotele / de la Maria Eich / trase de un călugăr rămas aici / de pe vremea / Fericitului Augustin / cel care l-a cunoscut / în duh / pe Pascal / convertit în botezul de foc / și care murea strigând / Amin, amin, amin” (*Maria Eich*).

Iar dacă nu e de înțeleș nici pariorul Pascal, atunci poate ne luminează Van Gogh, cel care aude glasul izvoarelor de sub

mănăstire, dar și Isarul dunărean, izomorfie-ecou a râului botezător, Iordan, prin care s-a curățit Maria Egipteanca: „Printre stejarii Mariei / curg apele / care-ți inundă / privirea / nu mai știi dacă ochiul tău / plouă / sau plânge / ploaia vine de sus / plânsul de jos / ca fulgerul care pornește / de la răsărit / și merge-n apus / așa arzi / Și plânsul / are fulgerul lui / ca orice apă / și mai ales aceea / în care vrei să te scalzi / Nu mai știi / dacă ochiul tău plouă / sau plânge / îl înțelegi pe Van Gogh / când striga / câtă lumină / suferința / strânge” (*Van Gogh*). Noutatea artei poetice damianiene ivită în acest volum vine din ecuația celor două Marii contrastante, între *puritate* metafizică și *păcatele* izbăvite cu asupra de măsură în pustie, la capăt Egipteanca fiind primită, cu iubire învăluitoare, în Biserică de către Preacurata, poate chiar la Maria Eich. Înțelegem că aceasta este și condiția apropierii de transcendent a poetului, care se identifică cu trecerea prin vămile pustiei a celei din urmă. Aici, Theodor Damian repune problema situării poetului între cunoașterea catafatică și apofatică, abordată, altminteri în teologia icoanei⁶⁷, iar în limbaj poetic încă în *Liturghia Cuvântului*⁶⁸ și în volumul *Apofaze*⁶⁹.

Drumul vieții poetului se identifică cu acela din pustie al Mariei Egipteanca. Teologul și scriitorul George Remete răsturna ierarhia treptelor cunoașterii omenești în favoarea

⁶⁷ Theodor Damian, *Implicațiile spirituale ale teologiei icoanei*.

⁶⁸ Theodor Damian, *Liturghia Cuvântului*, volum bilingv, Tremain, Klamath Falls, OR, 1989.

⁶⁹ Theodor Damian, *Apofaze*, București, Editura Tracus Arte, 2012.

poeziei, la antipod cu viziunea greacă a lui Platon, trecută și-n tradiția occidentală. Suprema cunoaștere, la Platon, este filosofia, la antipod cu poezia, considerată *umbră a umbrelor*. Creștinismul a adus în prim-plan *dogma teologică*, filosofia devenind *ancilla theologiae*. Poezia devenea a treia pe treptele cunoașterii, ceea ce era un progres în fața izgonirii poeților din cetate, ca mincinoși. În teologia Părintelui George Remete, treapta intermediară către cunoașterea creștină prin *dogmă* nu mai este filosofia, ci *poezia*⁷⁰. Aceasta este și viziunea Părintelui Theodor Damian, în dublu sens: pe de o parte, neîncrederea în supremația rațiunii, a logicii, pariu al ateismului și secularismului modern și postmodern: „posibilul / îl îmbrățișează / pe imposibil / Nu înțelegi / pentru că nu-i logic / dar ce faci cu logica / într-un univers al paradoxurilor / într-un univers ilizibil / unde cuvântul se ascunde-n tăcere / de unde vine ideea / că logica este / regula lumii / izgonind paradoxul de înviere” (*Am mai căzut o dată*); iar pe de alta, drumul pustiei spre Iordan, ca înfrângere a „lăuntricului animal”: „Singura scăpare-i pustia / de acolo începe / cu adevărat / veșnicia” (*Lăuntricul animal*).

Cum se vede, poezia are virtuți/rațiuni pe care rațiunea nu le cunoaște, după înțelepciunea lui Pascal și a lui Eminescu, cel care paria nu pe *rațiunea pură* a lui Kant, cum s-a crezut

⁷⁰ George Remete, *Cunoașterea prin tăcere* (I-V), retipărită în trei volume, într-o ediție revizuită, cu binecuvântarea I.P.S. Irineu, Arhiepiscop al Alba Iuliei, la Editura Reîntregirea, Alba Iulia, în 2020 (I, *Tăcerea artistică a lumii*, II, *Tăcerea artistică a omului*, III, *Tăcerea filosofică și teologică*).

și se mai crede, ci pe echilibrul dintre minte și inimă, crezând adânc: *și eu pun destinul acestei lumi într-o inimă de om*, contrariul *lăuntricului animal* care e însăși *pustia* în ontoestetica Părintelui Theodor Damian. Este drumul arșiței/ arderii prin pustie și drumul cunoașterii învierii de către cei doi apostoli, Luca și Cleopa, care l-au însoțit pe Iisus spre Emaus: „N-o să ajungi niciodată / dacă nu arzi/ cum ardeau cei doi / în drum spre Emaos / și dacă nu-l reții / pe străin / și nu-l hrănești / precum călugărul cu voce ștearsă / oile sale de la Maria Eich” (*Herr erbarme Dich*). Căci „La Maria Eich / ard lumânările / ca inimile ucenicilor/ în drum spre Emaos / ca bujorii deschiși / la un alt fel de botez / pe care ți-l asumi / prin lacrimi / treptat / înaintând între icoană și crez” (*Prin lacrimi*). De toate acestea aduce aminte limba clopotului de la Maria Eich: „Limba clopotului / Vrăjită / cântă dulce și parfumat / ca atunci când doctorul / te ține între viață și moarte / iar tu te rogi / și nu ne duce pe noi în ispită”.

Și aici e revelația sublimă: *limba clopotelor este chiar limba poetului*, idiom care, în primul rând, se opune *terorismului lingvistic* al corectitudinii politice, cel care ucide cuvântul *mamă*: „Cuvântul mamă va fi interzis / nu poți face discriminare / între cel născut din femeie / și cel născut în laborator / așa cum se interzice deja / să spui el sau ea” (*Vine vremea*). Și consecința, în plină pandemie, a încălcării spusei lui Eminescu: *Nu noi suntem stăpânii limbii, ci limba e stăpâna noastră*. Iar mai departe: „Va fi inventată o altă limbă / o altă gramatică / o altă minte / vei citi o reclamă fără să știi / că

reclama te citește pe tine / și te pune pe internet / deja este în facere / un alt alfabet / dar pe oameni nu-i mai interesează / ei au de luptat cu virusul / cu boala / când se vor trezi / limba lor va fi învechită / vor trebui să ia lecții / dar unde e școala”?

Este, totuși, o școală, cea a limbajului poetic, descins, *stricto sensu*, chiar din cântecul clopotului de la Maria Eich. Fenomenul transfigurării sublimbajelor naturii în idiom poetic este surprins de Eminescu prin propriile trăiri, atunci când era hotărât să abandoneze poezia precum Rimbaud, crezând că se opune chiar *pustiului* traversat: „Ah! De câte ori voit-am / Ca să spânzur lira-n cui / Și un capăt poeziei / Și pustiului să pui, // Dar atuncea greieri, șoareci, / Cu ușor-măruntul mers, / Readuc melancolia-mi, / Iară ea se face vers” (*Singurătate*). Convertirea glasurilor exterioare în Logos, în *Cuvântul d’întâi* (Eminescu) este și măiestria lui Theodor Damian, afirmând că noi, oamenii, nu suntem decât *umbre* ale acestui Cuvânt al Creației, suntem fie cuvinte, fie sunete/litere din Cuvânt: „Dar vine vremea când litera se va topi / în Cuvânt / ca înainte de facerea lumii / ca un soare ce se stinge / încet / atunci nu va mai conta / ce literă ești / și din ce alfabet” (*Umbra cuvântului*). Exiști câtă vreme ești literă din Cuvântul rostit la facerea lumii, fiindcă „Dumnezeu te-a avut în vedere”, fiind în inima lui „înainte de a fi” (*Ești literă*). Cuvintele poeziei sunt *arhei* (Eminescu), ghinde care cad din stejarul Mariei, făcându-te să crezi că poemele născute din ele îți aparțin: „Cad literele / una câte una / din cuvânt / ca lacrima crescută-n stejar / când ghindă se face / hrană blânelor animale / născute din / și

întoarse-n pământ / Așa se cade în erezie / când crezi că
poezia-i / a ta / dar fără să o dovedești / și o semnezi / ca să nu
ți-o fure / cineva / când poate furul / tu însuși ești” (*Viața ta*).

Suntem în plină probă a *labirintului* care e pustia, „lupta cu sine”, ca „drumul spre casă / spre paradis” (*Proba labirintului*), când te poate călăuzi și mânia, pustiirea precisă de prorocul Sofronie, cel crezut nebun, mânia fiind cea care vine prima, „ca un virus / ca un dușman nevăzut”, după care „va veni / ca un fulger / pe neașteptate / să curețe restul / ca un doctor / curățind putreziciunea din trup / un vânt măturând / într-o amară singurătate”, aducătoare, apoi, de o liniște de șapte zile, fiecare diferită, fără a mai ști că urmează ziua a opta (*Mânia*), cea care e în contrast cu creația de șapte zile și care „arată modul existenței mai presus de materie și de timp” (Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Capitole teologice*, I, 51).

O metaforă în noianul de comparații (am spus în altă parte că autorul *Apofazelor* este un mare poet al acestei figuri din anticamera metaforei, figură ce-i colorează puternic scriitura) este aceea a drumului curgător, fie în ipostaza celor de sub mănăstirea Mariei din Stejar, fie a râului primordial al creștinismului, Iordanul, cu variantele lui europene de pe teritoriul german, Isarul și Rinul. Cel dintâi trece prin trupul poetului, ca Iordanul, „cu tot cu Botezătorul/ predicând pocăința / și pe Cel care vine / Te scalzi în Isar / ca-ntr-o cristelniță / coborâtă din al nouălea cer / intri tu și ieși altul (...) / iar altul și-l amintește pe tu (...) / Trece iar Isarul / prin mine / cum trece / mănăstirea / tinereții / în așa fel / că într-

una revine / Trece Isarul prin mine / dar și eu prin el / aceasta
va fi marea-ntrebare / cine-l conduce pe cine / răspunsul va
veni / după multă vreme / pentru că de la facerea lumii / până
azi / toate lucrurile / sunt la fel / de aceea toate așteaptă veacul
ce va să fie / când fiecare va ieși / din peșteră / din cochilie /
și va intra călător obosit / prin pustia vieții / în mântuitoarea /
chilie” (*Isarul trece*).

Și trece fiind concurat de Rinul ale cărui ape „curg cam
sălbatic / ce a făcut Dumnezeu / nu mai coincide cu ce vrem
noi / Ar fi mai de folos / ca apele Rinului / să curgă înapoi”,
dar Rinul nu-i Iordan, căci Duhul Sfânt mișcă apele „între /
ceea ce se întâmplă în cer / și ceea ce se întâmplă / pe pământ”,
nedumirind lumea: „de fapt / întrebarea era / ce s-a întâmplat
cu izvorul / ale cărui ape ies din el / și intră-napoi / ieșitul sau
intrarea / care din ele dă definiția nouă / a izvorului / care din
doi / Da dar Duhul sfânt / este și suflare de vânt / glas subțire
/ cum îl auzi / în vuietul valurilor Rinului / te ascunzi într-unul
din ele / și te rogi / precum în cer/ așa și pe pământ” (*Taina
Rinului*).

Cu aceste versuri întrebătoare, sub taină, se încheie cartea
Mariei din Stejar, a cărei icoană făcătoare de minuni a fost
adăpostită, într-adevăr, de un Stejar, pentru ochii tinerilor
călugări augustinieni care i-au ridicat mănăstire de închinare
și de pomenire în veac. Și ne întrebăm, împreună cu poetul,
dacă nu cumva, păzindu-l de pandemie, nu rămâne amenințarea
să rămână goală de uitucii supraviețuitori amenințați, cum am
văzut, să uite *pustia* care a salvat-o pe cealaltă Marie, Egipteanca.

Maria Eich este una dintre cărțile memorabile ale anilor pandemici, o poezie a cunoașterii, pe care o datorăm lui Theodor Damian la încheierea celor *șapte* zile ale Vieții și Creației sale, pregătindu-ne pentru ziua a *opta*.

O poveste de neuitat

Menuț Maximilian

Pentru mulți dintre scriitorii români, întâlnirea cu tărâmurile americane se datorează unui om inimos, o personalitate ce ne face cinste departe de casă, peste Ocean. Pr. prof. univ. dr. Theodor Damian și-a transformat casa din Astoria, New York, într-un adevărat centru cultural și spiritual.

O poveste frumoasă despre sufletul de român, despre omenie, curaj, demnitate, victorie și credință va rămâne mereu prezentă în inima mea. Nu am cum să uit întâlnirile de pe terasa părintelui Damian, care a devenit un cenaclu viu, în care am dezbătut teme interesante despre literatură, filozofie și religie. În timp ce dialogam, din minut în minut, pe cer își anunța trecerea câte un avion ce aducea sute de oameni din toate colțurile lumii să vadă America. Poveștile noastre erau însoțite de bucatele românești, de la slănină la brânză și țuică, purtate de pe Valea Țibleșului în geamantan peste marea apă pentru a le aduce prietenilor noștri gustul de acasă. Toate întâmplările acestea mi-au dat inspirație, astfel încât am publicat o carte cu titlul *Povești românești din New York*, în care Theodor Damian este personaj principal.

Despre emoția întâlnirii cu locuri emblematice veți găsi mai multe dacă veți răsfoi această carte. Eu vreau acum să punctez

doar câteva aspecte legate de comunitatea românească și de cel care adună în jurul Bisericii pe toți cei cu drag pentru Hristos, bucurându-se împreună în cadrul Familiei de Duminică, o adevărată stare de spirit în care, precum la întâlnirile cu Mântuitorul ale apostolilor, după rugăciune, cu toții, stau împreună la masa de duminică. O socializare extraordinară în sala de festivități a bisericii, uitând pentru câteva clipe că ești în America, totul fiind ca în țara mamă, de la mâncărurile românești până la cântece și recitalurile din literatura noastră. Revii la starea de spirit americană în momentul în care ieși afară printre zgârie-nori.

Toate aceste lucruri se datorează părintelui Theodor Damian care știe să îi țină aproape pe români, împreună reușind să fie o forță. Mereu alături i-au fost și scriitorii, amintind aici pe Elena Mitru, împreună cu care au realizat câteva antologii ale Cenaclului „Mihai Eminescu”, Mariana Terra, un jurnalist extraordinar care a trecut de curând pragul veșniciei, prof. Nicole Smith, artista Lia Lungu, promotoare a cântecului nostru pe scenele americane, și l-aș menționa aici și pe Cătălin Condurache, diacul bisericii, un român de ispravă, trecut și el mult prea repede într-o stea.

Povestea românească nu mai poate fi spusă în momentul de față fără a pomeni numele lui Theodor Damian, cel care a făcut mult bine confracților noștri, ajutându-i în cele mai grele momente ale vieții, atunci când au descoperit că sunt singuri în America. Este cel care a ținut, de peste 20 de ani, vie flacăra ortodoxiei prin intermediul bisericii, dar și a culturii, prin

intermediul Cenaclului „Mihai Eminescu”, a Institutului și a revistei *Lumină Lină*. Membru al Uniunii Scriitorilor, Theodor Damian prezintă, în cărțile sale de poezie și teologie, crâmpoie de lumină adăpate la rădăcina neamului nostru.

Asupra scriitorului mă opresc doar la un volum, un omagiu adus Celui de sus - *Semnul Isar*, apărut la Editura Paralela 45. Scrise în momentul în care se afla într-un spital din Munchen, înaintea unei operații chirurgicale, versurile sunt pline de emoții, purtând cititorii spre lumea luminii, la care se ajunge parcurgând precum în basme anumite treceri, iar mai apoi curățenia se câștigă prin apa purificată a râului Isar: „Cred că trebuie să îmi revizuiesc / toate poemele / și să văd cum să fac loc Isarului / să treacă prin ele / să le mângâie / așa cum mângâie grădinile Münchenului / și patul în care zac”. Râu metaforic, spunem acest lucru, deoarece râul Isar se află chiar sub ochii celui greu încercat, peste drum de spital. Însă, cu siguranță, vorbim despre o apă a vieții în această carte, ce se obține prin rugăciunile preotului în momentul în care peste vasul din Sfânta Biserică coboară duhul sfânt: „Întotdeauna trece o apă / prin poezia noastră / În momentele mari”. Este o carte în care îl intuim mult mai mult și pe preotul Th. Damian, cunoștințele sale teologice reflectându-se aici: „Poezia săraca / ea și sănătatea / așa cum zicea cerșetorul blând și demn / și frumos ca Dumnezeu / pe străzile copilăriei / care m-a învățat să vorbesc / și să tac”. O carte despre viață și moarte în care regăsim acel sâmbure de credință insuflată de străbunii noștri: „Crede și mergi înainte / dacă tot trebuie să mori / să nu fii

niciodată pe loc / moartea te prinde mai greu / când înaintezi / mergi înainte și crezi”.

Îngerul este prezent în versurile poetului, ca o oază de lumină ce povățuiește calea acestuia: „Îngere / lasă-mă să te urmez / nu / du-te și spune cât de bine ți-a făcut ție / Dumnezeu”. Poate că acest atelier de creație construit ad-hoc, pe patul spitalului, este unul din care lumea este privită altfel, puterea rugăciunii fiind mai mare, iar prezența credinței mai accentuată: „După un timp vin îngerii albaștri / și te ridică în picioare / nu poți singur / te poartă cu atenție ca să mergi drept / ca la dreapta Judecată / pe drumul pe care ei ți-l arată”. Citind aceste versuri ne reapropiem încă o dată de adevăratul înțeles al sacralității, spărgând barierele miturilor și ajungând pe apele lui Isar și în bătai de clopote la momentul sărbătorii, în care, iar și iar, Mântuitorul se răstignește spre a învia pentru noi. „Azi e duminică / și e soare / și e slujbă / cineva lângă mine strigă că-l doare / îngerii și-au luat zborul / cei mai mulți / cred că au luat bolnavii pe aripile lor / să-i ducă Făcătorului tuturor” sau „Clopotele sună ca o chemare ce vine / din veșniciei / te duci sau nu te duci la Cină / o să fii sau n-o să mai fii”. Convins fiind că este ghidat precum o păpușă în mâinile păpușarului de către Cel de sus, poetul spune „Scrie și taci / nu întreba”, iar forța rugăciunii aduce vindecare „Și bolnav pot să merg / și să zbor”. Pândind în cuvânt poezia, Th. Damian scrie aceste versuri dinspre moarte spre viață, fiind precum o înviere a omului aflat în suferință, un pansament pentru rănilor ce prin cuvânt se vindecă: „Trebuie să-mi rescriu

poemele / s-ar putea să le scriu invers / de la moarte la naștere”. Cele 86 de poeme sunt, așadar, un bun balsam pentru omul aflat în suferință, cuvântul precum acum 2000 de ani când Mântuitorul propovăduia fiind la fel de puternic.

Absolvent al Universității București al Facultății de Teologie, cu studii doctorale la New York, părintele Th. Damian este unul dintre cei mai cunoscuți scriitori ai țării, stabilit peste ocean. Aici editează revista *Lumină Lină* și slujește la Parohia Ortodoxă „Sf. Ap. Petru și Pavel”. Mai mult, este fondatorul Institutului Român de Teologie și Spiritualitate Ortodoxă și al Cenaclului literar „Mihai Eminescu” din New York. Un intelectual al țării care face cinste prin întreaga lui activitate la New York, fiind un adevărat ambasador al literaturii noastre.

Și să mai pomenim antologia *În casa fulgerului*, apărută la Editura TipoMoldova în seria Opera Omnia – Poezie contemporană, întâlnirea cu poezii din volumele *Apofaze – 2012*, *Exerciții de înviere – 2009*, *Stihiri cu stânjenei – 2007*, *Semnul Isar – 2006*, *Nemitarnice – 2005*, *Calea împărăției – 2000*, *Rugăciuni în infern – 2000*, *Dimineața învierii – 1999*, *Lumea cuvântului – 1995* și *Liturghia cuvântului – 1989*.

În poezia lui Damian, așa cum este normal, străbate cuvântul sacru, talanții fiind cei care înclină spre descifrarea tainelor vieții. Poetul-preot, stabilit la New York, întemeietorul revistei *Lumină lină*, se descătușează prin poezie stâmpărându-și dorul de meleagurile natale „Scriu acest poem / ca un parastas pentru mama / aici toată jertfa va fi / în cuvinte / slujba în sine / ca o ființă vie”. De altfel, chipul mamei îl va însoți pe poet

în toată opera sa „Într-un singur cuvânt / acolo este mama / din cuvântul acela vin / din acela voi fi / și sunt”. Poetul este purtător de cuvinte, precum o pasăre a cerului „Așa călătoresc / ca un înger mesager / niciodată rătăcit / între cer și pământ”. Cât de frumos spune poetul despre confrății săi „Fiecare prieten al meu / este un înger literar botezând / universul / și-l face să crească / cum criticii ne cresc pe noi / poeții / și fac să ne scânteie versul”.

Dorul, cuvântul intraductibil din limba română, este des prezent în creație lui Theodor Damian „ochiul tău / fierbinte ca setea / privirea înverșunată / ca dorul / întemnițat în timpul tău / călător” sau „Dorul de stânjenei / cu dorul de absolut / albastrul bine mirositor / ca viața de dincolo”. Poetul știe care sunt „fazele” de creație în funcție de starea vremii „așa trebuie scris / poemul acesta / pe ploaie” sau „un cântec de dragoste / învolutează marea cea mare / se aude pe plajă / dar înfiorează adâncul”.

Cum este să scrii un poem pentru eternitate aflăm tot de la Damian „Am să scriu un poem verbal / căci acela rămâne în veci / îl voi scrie nu pe hârtie / ci pe inimă / nu pe a fiecăruia din voi / ci pe cealaltă / care este a tuturor”. Nu putea lipsi tematica religioasă, bine conturată în opera lui Damian: „Parcă-mi aduc aminte de / Maria egipteanca / de pe vremea când duhul meu / sălășluia în pustie” sau „toți avem nevoie de înviere / pentru că toți suntem în captivitate egipteană / pentru că toți trăim / în preajmă / cu îngerul întunericului /.../ iată Paștile înaintea noastră / și noi în Paști / de la moarte a viață /

de la ură la dragoste / de la noi la Dumnezeu / de la mine pân'
la tine / topind gheața în care eram ținuți / dezghețând cuvântul
din inimă”.

Poezia este pentru Theodor Damian ca o apă vie care stâmpără sufletele călătoare între două lumi „Poemele mele / ca un tunel în Carpați / trebuie să trec prin ele / cu luminile aprinse /.../ pe apele calde la vale / adunând grămadă / pe cavalerii rătăcitori”. În creația lui Damian „Continentele se învârtesc pe cer / ca o elice / dirijând universul / într-un zbor absorbant / ca o nucă de cocos”, iar noi „am căzut din cer / direct în peșteri / de atunci umblăm / întru întuneric / purtăm peștera în noi”, până când lumina speriată a unui fulger readuce eternitatea. Poetul este mereu pus pe drumuri, așteptând creația, „alerg / din loc în loc / din clipă în clipă / din fruct în fruct / din om în om / din lumină-n eon”.

Poemul aduce, în viziunea lui Theodor Damian, frumusețea vieții „Ție celui care ascuți și citești / ție-ți spun / cuvântul acela cules de pe drum / rătăcit din gură-n gură / istovit de atâta frământătură / ieșit din sufletul tău și al meu / din sufletul marelui zeu” sau „Aceasta este cartea timpului nostru / unii o scriu și alții o semnează / și așa intrăm în istoria eternității / pe urmele cuvântului ce se întrupează”.

Poetul aduce o poezie a luminii „Lumină din lumină ne alină / și ne preface sufletul în grădină / și ne gătește viața fără vină” sau „nimeni n-a observat cum lumina / spârgea luminile fecundându-le somnul / și cum poetul trecea murmurând / veniți să ne bucurăm de Domnul”.

Theodor Damian a reușit, prin versurile sale, să apropie lumea de calea cerului, lumina devenind cuibul în care se naște creația.

Îi port un respect aparte, îl felicit pentru tot ceea ce a făcut și-i doresc mulți ani cu sănătate pentru ca inima lui bună să împartă bucurii românilor din New York.

**„Văd cea mai mare compatibilitate între vocația
preoțească și cea literară, pentru că ambele
propovăduiesc cuvântul”**

Menuț Maximilian în dialog cu Theodor Damian

Theodor Damian s-a născut la 28 decembrie 1951, la Botoșani. Este absolvent al Institutului Teologic București cu un Master și un Doctorat în Teologie (Fordham University, New York, 1993; și Universitatea București, 1999) s-a stabilit în 1988 în Statele Unite, unde a fondat Institutul Român de Teologie și Spiritualitate Ortodoxă cu parohia ortodoxă română „Sf. Ap. Petru și Pavel”, Astoria, New York și Cenaclul literar „M. Eminescu” din New York, toate în 1993. Din 1996 publică o revistă bilingvă, română/engleză: *Lumină lină, Revistă de spiritualitate și cultură românească*. Este autorul a numeroase lucrări teologice și literare. Poet, teolog, profesor universitar, eseist de factură creștin-ortodoxă, important promotor cultural, editor. Câteva din publicațiile sale teologice sunt: *Introducere în istoria creștinismului. Primul mileniu, Răsăritul cel de sus: De la Naștere la Înviere, Implicațiile spirituale ale teologiei icoanei*. Volumele de critică literară și eseuri sunt: *Trăirea în Cuvânt* (interviuri), *Filosofie și literatură: O hermeneutică a provocării metafizice, Roua cărților. O hermeneutică teologică în context literar* (eseuri), *Pasiunea textului*. Cărțile de poezie: *Apofaze, Semnul*

Isar, The Isar Sign, Shenja e Isarit (traducere în albaneză de Baki Ymeri), *Prayers in Hell, Exerciții de înviere, Stihiri cu stânjenei, Nemitarnice, Poesías, Ispita răni, Calea Împărăției* (bilingv), *Rugăciuni în Infern*.

A publicat peste 500 de studii, eseuri, recenzii, articole în cărți, ziare și reviste academice și literare. A participat și prezentat comunicări științifice la peste 100 congrese internaționale din S.U.A., Cipru, Finlanda, Romania, Japonia, Malta, Polonia, Grecia și a organizat și prezidat peste 70 dintre ele.

*MM**: *Suntem pe terasa părintelui scriitor Theodor Damian și privim lumea. Casa dumneavoastră este, am văzut în cele două săptămâni cât am stat aici, un adevărat cenaclu. Cum vedeți dumneavoastră, de cel puțin 20 de ani, lumea de aici, din New York ?*

ThD: Este o întrebare pentru un roman. În primul rând, vreau să spun că sunt foarte bucuros că ați putut veni aici. Este o mare bucurie pentru mine personal și pentru comunitatea noastră pentru că ne-am întâlnit și la cenaclu, și la biserică, pentru că ați avut ocazia să ne cunoașteți un pic și din interior, nu doar de departe, din exterior, v-ați întâlnit cu oamenii, cu comunitatea românească din New York. Am observat și eu că, încet-încet, de la o zi la alta, v-ați simțit tot mai confortabil în comunitatea noastră, iar acesta este un lucru important care mă bucură foarte mult.

* MM – Menuț Maximilian; ThD – Theodor Damian

Cum să se vadă lumea de aici? Depinde, care lume. Ne referim la lumea lui Trump, la lumea doamnei Clinton, la comunitatea românească, la diasporă în general ? La modul general pot să spun că de aproape 30 de ani de când sunt aici văd lumea foarte bine, și asta în primul rând pentru că am vrut să vin aici. Nu m-a forțat nimeni. Pentru mine venirea aici a fost o împlinire și o bucurie. Și ca atare, am avut mereu un fel de convingere că, dacă am reușit să vin, voi reuși și să împlinesc ceea ce mi-am dorit să împlinesc, și anume să rămân, să-mi fac o situație, să las ceva în urma mea. Și Dumnezeu m-a ajutat în așa fel încât toate porțile mi le-a deschis an de an, caz după caz, am reușit să mă acomodez și să mă integrez. Dar asta e o chestie spirituală. E normal dacă am avut mai întâi dorința, atunci integrarea a devenit mai ușoară. Pe urmă am reușit să creez biserica, cenaclul, institutul, revistele, cu alte cuvinte, să creez o lume românească în jurul meu în care să mă simt ca acasă. Uneori spuneam, simte-te ca acasă, dar eu, ca să mă simt acasă, mi-am făcut acel acasă aici, în special prin biserică. Eu numesc biserica „familia noastră de duminică”. Datorită faptului că ne adunăm de atâția ani la biserică, într-adevăr suntem o familie. Ne ajutăm unii pe alții, ne înțelegem unii pe alții, bineînțeles, uneori mai sunt și disensiuni, exact ca într-o familie, ceea ce este absolut normal. Asta este, ca să spun așa, foarte pe scurt, vederea lumii de pe terasa din Astoria, New York.

MM: Dumneavoastră ați mai avut o asemenea experiență, ați mai pus bazele unei parohii într-un colț din Europa, iar

mai apoi ați venit în America. Ce v-a îndemnat să treceți Oceanul? De ce n-ați rămas în Europa?

ThD: Eu am plecat din România cu o bursă de studii oferită de Vatican în 1979, când eram deja protopop de Dorohoi, doctorand la Facultatea de Teologie din București, la Institutul Ecumenic Teologic din Bossey, care aparținea de Universitatea din Geneva. După terminarea studiilor la Bossey, această bursă a fost preluată de bisericile protestante elvețiene (EPER) și s-a oferit pentru a face cercetare doctorală la Universitatea din Lausanne. Așa se face că am stat vreo trei ani la Lausanne și, fiind preot, am întemeiat acolo o parohie, Sfinții Trei Ierahi, un cenaclul literar, și o revistă literară și de cultură, *Adusu-mi-am aminte*, cum am făcut mai târziu aici. Asta pentru că am simțit vocația literaturii și, fiind preot, chemarea către public și am vrut ca în paralel, pe lângă literatură să-mi continui studiile teologice și chemarea de a-L sluji și pe Dumnezeu și pe oameni. Ideea de plecare, de vizită, de cunoaștere era înrădăcinată în sufletul meu, împlinită parțial cu această ședere în Elveția, după care mi-am dorit să văd și America. Între timp am fost și în Israel, și mi-am spus că ar fi frumos să văd și America, mai ales că aveam aici un coleg de la Institutul Ecumenic de la Bossey, de lângă Geneva, cu care corespondam și care mi-a spus „Când vrei să vii, vino, stai la mine”. Așa se face că, având dorința de a vedea America, ca milioane de oameni din România sau din alte țări, am hotărât să vin aici. Atunci lucram la Telegraful Român la Sibiu ca secretar general de redacție, sub îndrumarea cu Mitropolitului Antonie

Plămădeală al Ardealului. Am fost încurajat și de el, mi-a dat chiar o scrisoare de recomandare către un profesor universitar, un teolog din Chicago, și am venit. Încurajarea marelui cărturar Plămădeală s-a potrivit perfect cu dorința inimii mele și așa am venit aici. Dumnezeu mi-a deschis absolut toate porțile. Am aterizat aici în 1988, pe 15 august, de marele praznic al Adormirii Maicii Domnului. Și sunt convins, în inima mea, că Maica Domnului a fost cea care a rămas cu mine zi de zi, ceas de ceas, din clipa pășirii din avion pe solul american, de ziua Adormirii Ei. Ea m-a protejat, mi-a îndrumat pașii și m-a ajutat să îndeplinesc ceea ce am îndeplinit, adică, ceea ce mi-am dorit – să-mi termin doctoratul început în România. Când am mers la Princeton University, în New Jersey, nu departe de New York, avem deja trei ani de studii făcute la București, lucrările teologice care trebuiau publicate în fiecare an erau deja publicate, trebuia doar să fac cercetare pentru teză. Am făcut cercetări și la Lausanne, dar dintr-o nefericită întâmplare acel material s-a pierdut. Ideea e că trebuia să termin acest doctorat. Aici, în America, nu am primit niciun credit pentru cursurile făcute în România, trebuia să o iau de la zero. Atunci, am făcut un masterat la Princeton, cu bursă acordată de Seminarul Teologic de acolo, seminarul având rang de facultate, nu liceu ca în România. După terminarea studiilor la Princeton, am trecut la Fordham University în New York. Am fost acceptat la încă două universități când am depus cererea pentru doctorat, dar am ales New York-ul pentru că aveam intenția să fac o parohie românească, știind că aici sunt mai mulți români decât în altă

parte. Și astfel, în 1993 am încheiat acest doctorat susținându-mi teza în materie. Între timp avusese loc lovitura de stat în România sau revoluția, cum vrem s-o numim, și s-a dat un decret cum că cei care și-au început studiile doctorale în România, chiar și cei din străinătate, se pot întoarce să-și completeze ce au de completat. Mai aveam doar teza de făcut. Materiale aveam destule din cercetarea din teza de la Fordham. Așa am scris a doua teză în românește și în anul 1999 mi-am obținut doctoratul în România. Acesta a fost unul dintre țelurile îndeplinite cu harul Maicii Domnului și al lui Dumnezeu, la care m-am gândit când am venit aici. Pe urmă, bineînțeles, serviciul. Am intrat ca profesor din 1992 la Facultatea de Științe Sociale de la Metropolitan College din New York iar în 1993 am fost titularizat pe catedra de filozofie și etică. Am trecut prin toate rangurile, de la asistent la asociat și de la asociat la profesor plin cum sunt acum. În paralel, în 1993 am întemeiat biserica, cu institutul, cenaclul și Buletinul duminical al bisericii, care după trei ani, în 1996, s-a transformat în revista *Lumină lină*. Sub egida Institutului Român de Teologie și Spiritualitate Ortodoxă organizez, anual, Simpozionul teologic ecumenic în engleză, în primul weekend din decembrie, Simpozionul Eminescu, în română, în fiecare ianuarie. Mulți ani am organizat, și voi continua, Simpozionul dedicat lui Eminescu, și în luna iunie, am organizat și, tot în ianuarie Simpozionul dedicat Unirii Principatelor, ajuns, ca și celelalte la a 23-a ediție, precum și sesiuni academice sub egida Institutului, la Universitatea de Vest din Michigan, din orașul Kalamazoo, în cadrul Congresului de Studii Medievale, care

are loc acolo în fiecare an, ajuns acum la a 52-a ediție. Aici, din anul 2000, împreună de marele cărturar român-american, George Alexe, am organizat sesiuni românești în cadrul acestui Congres de Studii Medievale, cel mai mare din lume, cu o prezență de 5-6000 de profesori și cercetători de profil din toată lumea. Între timp, George Alexe a plecat dintre noi, și am continuat să le organizez eu, până în prezent. Cele mai bune lucrări de la aceste simpozioane menționate le public în limba engleză, în două reviste, una chiar numită *Romanian Medievalia*, deci Studii de Medievalistică Românească, dar și din Europa de Sud-Vest și Centrală, precum și în revista *Symposium*, tot în engleză, unde public lucrări mai importante de la simpozionul din decembrie.

Familia mea este toată în America, toți copiii sunt aici, și nepoții și alte rude. O familie în care se vorbește pur românește. Soția mea este nemțoaică, dar a învățat limba română. A învățat cântările bisericești, conduce la strană cântările la Sfânta Liturghie. Lucrurile vieții se desfășoară frumos.

MM: Pentru un preot ortodox român în America este mai greu decât pentru un preot de acasă?

ThD: Cred că din mai multe puncte de vedere misiunea e mai grea. Știu asta, deci pot compara, pentru că eu am fost preot și în țară, am fost și protopop. În primul rând, ca să fii preot aici și să ai o parohie misionară, cum se mai numesc parohiile din Diaspora, misionară pentru că vrei să faci misiune și pe plan religios, ca să menții flacăra ortodoxiei într-un context neortodox, protestant-catolic, în special, dar și

misiune românească, pentru a menține flacăra conștiinței, a apartenenței noastre la neamul românesc, ca să nu ne pierdem identitatea într-o lume care face tot felul de presiuni pentru a te integra în ea și a-ți uita identitatea de origine, trebuie să lucrezi pe ambele planuri și de cele mai multe ori noi, preoții de aici, nu suntem plătiți. Sunt foarte rare cazurile unde preotul este plătit de parohie și are biserică proprie. În general, avem biserici închiriate, nu avem salarii și atunci trebuie să lucrezi undeva în altă parte ca să-ți menții viața și familia. E o muncă dublă, pentru că nu poți trăi din venitul parohial, ca atare, trebuie să faci niște sacrificii. Pastorația e aceeași; faptul că nu am salar nu înseamnă că lucrez și slujesc mai puțin. Cred că asta este una dintre problemele pe care le implică munca de preot în străinătate.

MM: Pe de altă parte, dumneavoastră sunteți un norocos, pentru că pe lângă faptul că sunteți preot și-i adunați pe români și i-am văzut și la „Familia de duminică” unde faceți lucruri frumoase, mai sunteți și scriitor și reușiți să-i adunați și la cenaclurile pe care le organizați și vin foarte mulți, semn că se dorește a se asculta literatură în limba română, se dorește a se comunica în limba română, și am văzut că de-a lungul timpului au fost prezenți la dumneavoastră, prin cenaclul „Mihai Eminescu”, prin Institutul pe care-l coordonați, foarte mulți scriitori din țară, pe care i-ați adus aici, i-ați primit cu drag în casa dumneavoastră, tocmai pentru comunitate, ca să simtă acest puls românesc. Este un atu faptul că un preot este și scriitor?

ThD: O întrebare frumoasă. Ce să spun? Vreau să spun că am început acest cenaclu literar în cadrul bisericii pentru că, la început, biserica ne-a oferit locul unde să ne adunăm. Din 1993 și până acum ne-am adunat de două ori pe lună, foarte des comparativ cu alte cenacluri din România, care se adună mai rar sau ocazional. Am început acest cenaclu cu gândul, pe de o parte, de a ne bucura de literatura noastră clasică pe care am învățat-o în școală, să citim din Eminescu, din Coșbuc, din Nichita Stănescu sau alți autori preferați de enoriașii iubitori de literatură. Pe urmă am început să citim din creația noastră, după care am început să lansăm cărți și în felul acesta s-a creat un fel de educație întru literatură, o educație a membrilor cenaclului și, cumva, am făcut asta într-o manieră care să placă și să se vadă că nu este ceva impus. Unul a spus „Hai să citim din nu știu cine vinerea viitoare”. Aurel Sasu când a fost aici ani și ani de-a rândul, pentru că ne întâlnim numai vineri, a numit întâlnirile noastre „întâlnirile de vineri”. S-a creat o structură și o obișnuință și în același timp, o nouă așteptare. Când nu se întâmplă un eveniment, de exemplu în vacanțe nu au loc întâlniri la cenaclu, mulți îmi trimit email-uri, telefoane cu mesajul „Ce facem? Când ne întâlnim?”, deci, oamenii așteaptă. Faptul că sunt și preot și scriitor este o problemă interesantă și filozofică în același timp. Sigur, eu văd cea mai mare compatibilitate între vocația preoțească și cea literară, pentru că ambele vin de la Dumnezeu. Pentru că Dumnezeu îți dă o chemare specială, pentru că preoția este o chemare specială, dar și chemarea literară este specială, ambele propovăduiesc cuvântul. Ambele au de-a face cu Logosul

divin, pe urmă inspirația literară, poetică, toate sunt de la Dumnezeu. Cred că preotul trebuie în mod permanent să interpreteze textele Sfintei Scripturi. Într-un fel preotul este filozof, pentru că tot timpul trebuie să interpreteze ceea ce este nou în acel text, să se gândească la felul cum trebuie să-l prezinte. Nu-și poate citi predica de anul trecut. Eu, personal, nici nu le am scrise. Uneori, le mai scriu după reportofon ca să le public. Nu poți lua o hârtie îngălbenită de vreme și să o citești an de an. În fiecare an te lași provocat și interpelat de textul respectiv și atunci ești într-o stare de permanentă gândire critică, analiză și interpretare, ceea ce este comun cu poezia. Poezia, în alt fel, face același lucru. Pentru că poetul vede realitatea într-un fel în care alții n-o văd și atunci trebuie s-o interpreteze. Poezia este o interpretare a realității din jur și în același timp este un dialog cu absolutul, cu Dumnezeu, pe care Dumnezeu tu Îl percepi ca absolut în felul tău. Și îl transmiți tot în felul tău. Uneori îl transmiți într-o formă directă, iar alteori indirectă. Pentru că și aici e o problemă a educației minții. Dacă tu ești un gânditor critic, atunci și acela care te va citi, când transmiți interpretarea ta, indirect, este și el obligat să gândească critic și să-și dezvolte imaginația. Cum spunea Mântuitorul, chiar în textul de duminică trecută, în pilda cu sămânța. El zice pilda cu sămânța și pe urmă spune „Cel ce are urechi de auzit să audă”; dar ei n-au înțeles ce a spus Mântuitorul, și nici apostolii. Apostolii s-au apropiat de Mântuitor și l-au întrebat ce înseamnă pilda aceasta. Și lor le-a spus, dar nu și celorlalți. I-a lăsat să descifreze singuri, ca și cum ar citi semnele timpului, potrivit unui alt îndemn al

Noului Testament, unde ni se spune: citiți semnele timpului, adică citiți și descifrați. N-o luați așa că trebuie să primiți totul mură-n gură. Aici văd o foarte interesantă legătură între predică și literatură, plus că un scriitor nu numai că scrie, ci și citește enorm. Și atunci, citind enorm, trebuie să fii la curent cu ceea ce se scrie și e normal că ai o mulțime de posibilități de a face corecții între felul cum interpretezi un text evanghelic și mulțimea de informații pe care le ai din cititul operelor colegilor sau ale clasicilor. Un scriitor nu este numai un scriitor; mai întâi este un cititor și abia pe urmă un scriitor. Oricum, pe tema asta, minunată de altfel, se poate reflecta îndelung și poate că n-ar fi rău, într-o altă ocazie, să ne gândim la cinci întrebări la care să se poată răspunde comprehensiv, numai pe tema asta.

MM: Rămânem în același domeniu. Când au apărut primele semne că vrei să devieți preot și când ați început să scrieți?

ThD: Este foarte interesant, pentru că eu n-am vrut să devin preot. Am avut o mare luptă cu părinții mei, mai ales cu mama mea care m-a împins către preoție, mai ales la Seminar. Avem 14 ani când am plecat la Seminar, la Mănăstirea Neamț, eu fiind din Botoșani; deja cu 2-3 ani înainte mama încerca să mă pregătească mental pentru Seminar. Bineînțeles că în acei ani, vorbesc de anii 64-65, se discredita masiv, profund, biserica, cariera preoțească. Colegii care auzeau că o să mă dea la Seminar râdeau de mine. La vârsta aceea e delicat să faci față la ironiile altora și să știi exact dacă asta vrei sau nu. Dar contextul general a fost că eu m-am opus. Până la urmă am

mers la Seminar pentru că am picat la Liceul Economic, unde am dat examen în vară și, noroc că la Seminar se ținea examenul toamna. Așa că, decât să stau un an acasă, am zis că mai bine încerc, și am luat al doilea examenul, iar cei cinci ani de Seminar i-am terminat primul pe listă. S-a văzut și aici mâna lui Dumnezeu și voința lui cu privire la destinul meu. Eu învățam pentru școală, dar din cauza frustrării că eram unde nu vroiam să fiu, citeam literatură și niciun pic de teologie, numai literatură și filozofie. Cumva, prin literatură și filozofie am reușit să înțeleg teologia, prin anul III și IV și să mă gândesc la cât de frumoasă este teologia, care este și ea un fel de filozofie. Când vedeam mari autori sau personaje de romane sau din viața social-politică, culturală care credeau în Dumnezeu, mărturiseau aceasta, m-a făcut să deschid ochii mai bine și să revin spre teologie prin ușa literaturii și filozofiei. Pe urmă, ca să fiu sigur că asta vreau în viață, datorită lecturilor mele filozofice și literare și datorită deja încercărilor de poezie, încă de prin clasa a VII-a sau a VIII-a și continuate în Seminar în anul I și II mai timid, pe urmă mai masiv în anii III, IV, V, am zis că și asta vreau în viață, nu numai preoție. Și iarăși spun că Dumnezeu a fost cu mine tot timpul și m-a ajutat, pentru că am catedră chiar de filozofie și etică la New York, la facultatea mea și, ca și scriitor, zic eu, cu o oarecare experiență, la cele peste 30 de cărți publicate, de eseistică, de poezie, de comentariu literar, teologie și altele, cred că vocația mea încă din Seminar s-a clarificat că era dublă – pentru teologie și literatură-filozofie. Acum, aproape de pensionare, zic că mi s-a împlinit vocația.

MM: Dacă ar fi să dăm un nume de preot-scriitor l-aș aminti pe Arghezi, însă sunt foarte multe nume și este foarte frumos să slujești cuvântul din ambele ipostaze. Vreau să vorbim puțin și despre revista pe care o coordonați și care în cei 20 de ani a crescut foarte frumos. Este o revistă râvnită nu doar de scriitorii de aici, din America, ci și de noi, cei de acasă care ne dorim să publicăm măcar o dată în revista Lumină lină. Este un mod pentru noi de a ne bucura, iată, să ni se vadă numele și cuvântul și peste Ocean. Știu că primiți foarte multe materiale în ultimii ani, poate sute de materiale de la număr la număr. Cum le triați, cum le selectați, cum faceți revista?

ThD: Mai întâi, ca o introducere, aș vrea să spun că Arghezi a fost călugăr pentru scurt timp, n-a funcționat ca și cleric hirotonit pentru parohie. Dar îmi amintesc că pe vremea când eram în Seminar, era un vicar de la Mitropolia Iașului, părintele Constantin Nonea, care era membru în Uniunea Scriitorilor, și noi, toți, ne uitam la el și spuneam: „Un preot este membru în Uniunea Scriitorilor”. Pe urmă, când am ajuns la facultate, la București, am avut un profesor, părintele Petru Rezuș, poet, folclorist, care ne preda Teologia Fundamentală, care era legătura între teologie și filozofie. Și el a fost membru în Uniunea Scriitorilor. Aveam față de el o admirație deosebită, pentru că era foarte rar și greu ca în anii aceia, pe vremea regimului comunist, ca un preot să fie membru al Uniunii Scriitorilor.

Revista a început în 1993 ca un buletin duminical în care anunțam tema Evangheliei și prezentam un plan al interpretării Evangheliei, precum și file din Sfinții Părinți, pe anumite teme, dar și, dacă aveam cenaclu, un mic raport de cenaclu, pentru că vineri era cenaclu, iar în buletinul duminical venea raportul cu câte o producție literară a cuiva din comunitate. Cu timpul, au tot venit tot mai multe solicitări de publicare și, din buletin duminical a trebuit să fac o revistă pur și simplu. Și pentru început, pentru câteva luni, revista a fost cu apariție lunară. Era făcută de mine și de Claudia, soția mea, în principal; mă mai ajuta și criticul Mircea Rusu, care de la început a fost cu mine, iar pe urmă Mihela Albu, când Mircea Rusu s-a retras de la revistă. La corectură și la selecția textelor am colaborat cu M. Rusu. Revista era finanțată din banii mei și ai parohiei. Nu am primit decât de vreo două ori mici finanțări, în ultimii cinci ani, de la Departamentul Românilor de Pretutindeni, pentru două numere, dar numai pentru tipografie, nu și expediție, nu și pentru muncă și toate celelalte.

În rest, toți anii aceștia revista s-a plătit din buzunarul meu și cu ajutorul bisericii. Ca atare, n-am mai putut s-o scot lunar, trebuia s-o scot trimestrial, pentru că n-am avut posibilitatea nici financiar, nici ca timp. Aveam și biserica, și serviciul la Universitate, și familia, și scrisul meu, și lucrările și conferințele, dar n-am vrut s-o reduc la mai puțin de trimestrial. Când vine momentul să mă apuc de revistă și văd cantitățile enorme de materiale venite, pe internet mai nou, încep activitatea de selecție, pe urmă vine corectura, punerea în pagină, tehnoredactare,

poze, ilustrații; este foarte multă muncă, dar este o muncă formidabilă, este o muncă minunată. Învăț foarte mult, pentru că, în primul rând, trebuie să citesc tot ca să pot selecta. Acesta este avantajul meu, în acest caz. De acum merg și în virtutea inerției, de atâția ani, până ies la pensie cel puțin, iar pe urmă, mă gândesc, voi ține revista numai format electronic. Ca atare, este foarte multă muncă, dar e plăcută, mai ales când vezi revista în mână așa caldă, frumoasă, munca ta, copilul tău, e o satisfacție într-adevăr extraordinară. Evident că în revistă încerc să țin o legătură între literatura română de acasă și literatura română din diasporă. Public texte ale scriitorilor români din afara granițelor țării, dar și pe foarte mulți din țară. Dar avem și rubrici academice, la studii și eseuri în special, pentru că prin asta ajut foarte mulți profesori și doctoranzi sau masteranzi din țară care au nevoie să publice lucrări în străinătate pentru un anumit punctaj, pentru avansare sau pentru încadrare. Este o revistă de ajutor efectiv, concret. Apoi, specific pentru revistă este și acest foto-album care reflectă viața comunității noastre românești din New York și foarte mulți, când primesc revista, prima dată se uită la albumul foto ca să vadă imaginile, mai ales că de-a lungul anilor au fost aici zeci de scriitori din România, de la Nicolae Manolescu până la unii pe care, poate, foarte mulți nu-i cunosc. Revista fiind foarte bine cotate, foarte mulți dintre cei care au fost aici vor să fie prezenți în continuare în revistă; pe urmă recomandă și pe alții. Nu de mult, Vasile Andru a recomandat pe cineva pe care l-am publicat și pe urmă mi-a trimis 5-6 materiale pentru publicare, ca să aleg ceva pentru

numărul viitor; așa se întâmplă cu cei mai mulți. Uneori primesc 80-100 poezii în loc de un grupaj de 50 ca să aleg. Dacă chiar sunt bune, atunci mai țin și pentru următoarele numere. Dar mai sunt și probleme cu unii care spun că i-am publicat într-un număr și pe urmă nu i-am mai publicat. Le spun că trebuie să stea la coadă, pentru că paginile sunt limitate și sunt atâția care scriu, îmi trimit materiale, și pe care îi țin în așteptare și atunci trebuie să-i mai rânduim. Dacă cineva a publicat într-un an, trebuie să mai aștepte un an, ca să le dăm șansa și celor care încă n-au apărut. Pentru începători am o rubrică specială, „Antologie de cenaclu” și acolo public lucrările lor, pentru că trebuie să și crești ceva pe lângă tine, măcar trebuie să le dai o șansă. În acești 20 și ceva de ani de revistă câțiva dintre cei publicați în „Antologia de cenaclu” au fost încurajați, au continuat munca de creație până când au ajuns să aibă volume bine cotate de presă și de critica literară din România. Așadar, este o muncă frumoasă, dar multă.

MM: Cu siguranță, această revistă, peste timp va avea o arhivă foarte frumoasă. Cred că este singura arhivă mai bogată din ultimii ani. Vreau să-mi spuneți câteva cuvinte și despre scriitorii noștri de aici, din America. Cum se descurcă scriitorii români? Dacă publică aici, dacă publică mai mult la editurile de acasă? Cum sunt văzuți, dacă au vreun ecou în America ?

ThD: Sigur, este o întrebare foarte bună pentru că de multe ori vorbim între noi, și am vorbit și la diverse conferințe ținute în România despre problema scriitorilor din Diasporă. Sunt

scriitorii din Diasporă scriitori de mâna a doua? Sau sunt pe același plan cu cei din țară? Pentru că a fost cândva o controversă pe această temă, cum că literatura diasporei este de second-hand, de mâna a doua. Sigur că reacția noastră este promptă și puternică. Nu se poate concepe așa ceva. Ca să nu mai spun că, în perioada regimului comunist, literatura diasporei a fost literatura adevărată a României și nu literatura din țară. Cu mici excepții. Altfel, literatura din țară a fost cenzurată, îngenuncheată, dar adevărata literatură a fost afară. Și, ca atare, nu se poate vorbi de o separație câtă vreme scrii în limba ta, în limba română și trăiești în spirit românesc. Dar aici, cel puțin în America și Canada, unde cunosc foarte bine situația, cei mai mulți dintre noi publicăm în limba română. Am și cărți în engleză, de poezie, de eseistică, dar cele mai multe sunt în română, mai ales cele de poezie. Mă gândesc la cei vreo 30 de scriitori de aici, din America și Canada. Dintre aceștia sunt foarte puțini care scriu în engleză, care s-au americanizat complet, unii dintre ei nici nu prea au de-a face cu România. Însă, marea majoritate a celor pe care îi am în minte, cu toate că mai scriu, ca și mine, două-trei cărți în engleză, restul sunt scrise în limba română și în cea mai mare parte publicate în România. Există și două rațiuni pentru asta. Prima ar fi că, mai ales poezia se scrie în limba ta. E vorba de metaforă, iar dacă încerci să-ți traduci metafora în engleză e stângace și nu ți-o acceptă și nu se califică. Câteodată există și presa „de vanitate”, unde îți plătești tirajul și îți publică chiar și cu o traducere foarte proastă, pentru că este tirajul tău și tu răspunzi, e numele tău acolo. Dar asta se întâmplă și în

România când îți plătești tirajul și îți publică orice, fără niciun fel de criteriu; însă poezia se scrie în limba de origine, în limba pe care o stăpânești cel mai bine. Al doilea lucru este legat de faptul că, aici în America, eu sunt de aproape 30 de ani aici, dar sunt și alții, mai puțini; care de 40-50 de ani sunt aici, și scriu în același timp. Nu ai șansa să te afirmi pentru că ești emigrantul, vii aici și prima dată trebuie să ai grijă să-ți găsești un serviciu, o locuință, să te integrezi, să-ți echivalezi studiile, dacă poți, dacă ai bani. Treci printr-o perioadă de adaptare, de sacrificiu, care poate fi povestită numai într-un jurnal sau un roman. Și atunci, chiar dacă scrii în paralel aici, la o țară de peste 350 de milioane de locuitori, șansele tale ca să devii un nume mare, cunoscut, sunt foarte mici sau zero. Atunci, ai mult mai multe șanse să fii cunoscut în țara ta, care este o țară mai mică, dar este totuși un tot unitar în el însuși și, până la urmă interesul este, vorbesc în numele meu personal, mai mare să fii cunoscut în țara mea, unde mă cunoaște atâta lume, decât să fii cunoscut în America, unde nu mă cunoaște nimeni sau mă cunosc foarte puțini. Poate că este și o chestie patriotică pe undeva, ceea ce e foarte bine și logic din acest punct de vedere. Ca atare, toți scriem în limba română, majoritatea dintre noi, ne publicăm cărțile în România, mergem la lansări acolo, ca și mine, care merg cu cărțile și cu revista Lumină lină acasă; am ajuns în aproape toate orașele din țară, inclusiv la Bistrița, acum 2-3 ani, unde m-ați primit frumos (tu, Dorel Cosma, Elena M. Cîmpan și ceilalți colegi de acolo), atât pe mine, cât și echipa de scriitori cu care am venit. Tocmai din acest motiv, iată, relația a dat roade, astăzi

sunteți aici, colaborăm și vor fi și proiecte de viitor, bineînțeles. Sufletul rămâne acasă, noi suntem aici fizic, dar spiritual suntem în țară.

MM: Cum arată atelierul dumneavoastră de creație? Când scrieți, cum scrieți și la ce lucrați acum? De exemplu, Rebreanu scria noaptea, cu cafelele lângă el.

ThD: Eu scriu pe unde apuc. Foarte mult pe genunchi, în metrou, mergând la facultate și înapoi. Acasă sună telefoanele tot timpul și am alte griji, preocupări. Când scriu acasă, scriu noaptea. De la facultate mă întorc la 11.30, pentru că la ora 10 termin orele. Pe urmă, încă 3-4 ore lucrez la ceea am de terminat pentru săptămâna următoare, conferințe, cercetare, reviste și ce mai este. Cumva, scriu aproape tot timpul, de multe ori pe sărite, pe apucate. Uneori scriu poezie, alteori pentru o lucrare pe care trebui s-o public, sau pentru conferința pe care trebuie s-o susțin. De exemplu, acum am o carte la Editura Junimea, de poezie, și tocmai am făcut recent corecturile. În paralel, lucrez la un text pentru o conferință pe care am susținut-o la Universitatea din Lodz, din Polonia, astă vară și acum editez, îmbunătățesc, elaborez textul pe care trebuie să-l termin în noiembrie, pentru că una este varianta colocvială pe care o susții acolo și alta este cea pe care trebuie s-o publici și s-o aduci în formatul necesar potrivit normelor pe care revista în care o publici le cere. Mai fac cercetare, citesc și scriu note pentru o lucrare pe care o voi prezenta la Simpozionul Teologic Ecumenic Interdisciplinar din primul week-end din luna decembrie, pe care eu o organizez în acest

an la mine, la facultate, la Metropolitan College. Deci, se apropie termenul și trebuie s-o am gata. Tocmai am terminat revista Simpozion, unde am adunat materialele de la simpozionul de anul trecut, am făcut corecturile și le-am trimis la tipografie, pentru că trebuie să am revista în luna decembrie, în curând, la următorul simpozion. Între timp, va veni și Romanian Medievalia; trebuie să am revista când merg la congresul de la Kalamazoo; citesc pentru facultate, pentru cursurile mele. Vin zilnic cărți pe care trebuie să le citesc, la care trebuie să le fac prefața, tot felul de solicitări, și stau teancuri de tot felul de reviste și cărți prin casă.

MM: Am văzut că primiți tot felul de cărți, reviste, aveți o bibliotecă foarte mare românească, o bibliotecă în limba engleză, o bibliotecă în limba germană. Biblioteca dumneavoastră de acasă este o bibliotecă plurilingvă, ca să spun așa. Mai citesc românii de aici? Prin ce se regăsește comunitatea de aici?

ThD: Sigur, generația mai veche încă mai citește. Generația mai nouă citește, dar pe tabletă, pe computer, pe iphone; cred că preocuparea cu cititul se diminuează de la generație la generație. Ce se citește mai frecvent este ziaristica de aici. Avem două ziare, *Romanian Journal* al domnului Vasile Bădăluță și *New York Magazin* al domnului Grigore Culian. Ziarele apar la două săptămâni și sunt o combinație între cultură, politică, viața din țară, viața de aici; știu că se citesc foarte bine. Poezie nu se prea citește decât de către cei care scriu poezie. Ca și în România, poeziile se citesc între ei. Același lucru mi-l spune și unul dintre editorii mei, Vali Ajder, de la

Editura Eikon, o editură mare și bună. Și el mi-a confirmat că poezia nu se vinde, mai degrabă se vinde proza; și este în țară destul de greu cu vânzarea producțiilor literare. Oamenii nu mai citesc. De exemplu, când mai scot din biblioteca mea cărți și le ofer la biserică, oamenii nu le mai iau. Probabil, că atât de multe am oferit că au foarte multe acasă, dar n-au nici timp să le citească. Este interesant faptul că oamenii nu mai au timp să citească. Dar înainte cum aveau? Eram tânăr și țin minte că oamenii citeau cu nesăț și cărțile apăreau în tiraje de zeci de mii de exemplare din clasicii noștri. Acum, dacă dai cuiva o carte de Rebreanu s-o citească, n-o iau. Chiar dacă-i gratis, nu iau. E o problemă, nu numai aici, dar și în țară. Sigur, literatura nu va muri niciodată. Sunt faze și valuri. Într-o zi, oamenii se vor deștepta, probabil, și vor realiza cât de stultifiant poate fi în multe cazuri internetul. Te prinde, îți faci corespondența, pe urmă intri din una în alta și, bineînțeles că ispitele sunt mari, ai tot felul de știri, de descoperiri, de întâmplări și stai acolo și citești. Și asta e un fel de cultură, dacă vrem să acordăm circumstanțe atenuante, dar nu e tipul de culturalizare pe care ți-l oferă citirea sistematică și consecventă de literatură. Să stai cu cartea în mână, pe scaun, și să citești. Să citești trei ore în șir, sau o o oră zilnic. Dar, ideal, trebuie să citești cel puțin câteva ore pe zi.

MM: Am văzut la dumneavoastră că în fiecare dimineață citiți ziarele și mă bucur pentru că și eu lucrez la un ziar. Pe lângă cele două ziare românești, citiți New York Times. Cred că este deja un tabiet pentru dumneavoastră. Vreau să vă

întreb, cum sunt priviți românii în America? Și dacă presa americană oglindește oarecum activitățile noastre, performanțele românilor de aici?

ThD: Din păcate, nu. Citesc ziarul de 25 de ani. În fiecare dimineață îmi vine la ușa, e frumos, m-am obișnuit. Cafeaua și ziarul pentru trezire. Citesc atent și îndelung tot ce se întâmplă în America și în lume, mai ales că predau filozofie și etică, iar în cadrul cursurilor mele nu discut numai probleme istorice, ci și probleme de actualitate, de aplicare a diferitelor principii la viața de zi cu zi din societatea noastră. Ca atare, trebuie să fiu la curent cu ce se întâmplă. Sigur că, New York Times-ul este unul dintre ziare; mai sunt și altele; pe internet avem ocazia să citim ce vrem, ca să avem un fel de echilibru, ca să nu ne lăsăm îndoctrinați numai de înclinațiile fie politice, fie de altă natură, ale unui ziar. Dar despre comunitatea românească, despre românii din America, aproape deloc. Foarte-foarte rar, dacă se întâmplă să se raporteze ceva.

MM: Cum este privită de aici, de către dumneavoastră, lung în zare, România?

ThD: Eu merg în România de două ori pe an. Îmi place să merg acasă și mereu țin legătura spirituală cu prietenii, cu locurile. Îmi place și o văd bine și frumoasă. Ceea ce nu-mi place este ce văd în politică. Dar despre asta se plânge toată lumea. Într-adevăr, este inexplicabil cum se distruge atât de mult în țară și cum se vinde atât de mult. Se distruge industria de dinainte, economia pe care am avut-o; acum ce a mai rămas din faimoasele fabrici și uzine? Totul se vinde și cineva

încasează niște bani din vânzarea respectivă. Apoi, corupția; este de neînțeles că nu se găsește o formulă prin care să se pună punct la această dramă, tragedie prin care trece România la nivel politic. Tot timpul am sperat că alegând pe altul o să fie mai bine și, cumva, nu a fost mai bine. Nu știu exact care este datoria externă a României, dar cred că este undeva pe la 100 miliarde de dolari. Ceaușescu a riscat să fie urât de populație ca să strângă cureaua și să plătească datoria de 14 miliarde. Le-a plătit. Nu sunt nostalgic după Ceaușescu, pentru că pe vremea aceea multe alte chestii nu erau în regulă deloc, dar mă refer doar la problema financiară, când se plăteau acele datorii fabricile existau – Năvodari, Laminorul Galați, Hunedoara – celebrele mari centre industriale nu mai sunt. Ce s-a întâmplat cu ele? Nu sunt, împrumutăm bani. S-au închis să meargă țara în jos și, în loc să exportăm, importăm și ne îndatorăm la băncile externe. Cine va plăti vreodată datoria de 100 miliarde de dolari, când știm cât de greu am plătit cele 14 miliarde? Țara în sine, oamenii în sine sunt frumoși, buni, minunați, dar sistemul, nu, din păcate.

MM: Părinte, vă mulțumesc pentru acest dialog, vă mulțumesc că m-ați primit în casă la dumneavoastră, că mi-ați oferit aceste două săptămâni de bucurii. Sper că pentru mine va fi rodnică această vizită. În încheiere, un mesaj pentru cei de acasă, pentru românii noștri.

ThD: În primul rând, mă bucur că sunteți aici, că ați putut veni, că am colaborat așa de frumos, că ne-am apropiat unii de alții la nivel de minte, inimă și literatură, ca să reiau celebra

expresie. Celor de acasă le doresc viață frumoasă, bună, blândă, pașnică și cu ajutorul lui Dumnezeu în tot ce fac; să nu-și ia Dumnezeu și Maica Domnului mâna de pe țara noastră. Asta este rugăciunea și gândul meu cel bun pentru ai noștri, pentru cei de acasă, și eu mă văd acasă, chiar dacă sunt aici. Vin sărbătorile, întâi Postul pe urmă sărbătorile Nașterii Domnului și doresc ca toată lumea să aibă pacea și liniștea din zilele acelea când Hristos s-a născut în iesle și steaua venea aducând magie, când îngerii cântau și păstorii fluierau, cum frumos spun colindele noastre. Le doresc tuturor celor de acasă inimă bună, pace și binecuvântare cerească.

MM: Vă mulțumesc.

Un posteminescian creator: Theodor Damian

Tudor Nedelcea

În 1981, mitropolitul cărturar Antonie Plămădeală, de vrednică pomenire, a tipărit în calitate de episcop al Buzăului, la Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR o carte incitantă, profundă, plină de învățăminte: *Dascăli de cuget și simțire românească*. A inclus în acest op figuri luminate ale inteligenței românești: Neagoe Basarab, Coresi, Varlaam, Petru Movilă, Dosoftei, Andrei Șaguna, N. Milescu, Stolnicul C. Cantacuzino, D. Cantemir, Gh. Șincai, G. Asachi, A. Pann, Gala Galaction, etc. Se cuvine ca în această „adunare solemnă de chipuri de oameni mari ai culturii noastre, de mari patrioți”, cum îi numește regretatul mitropolit, să-l includem, cu îndreptățit și deplin temei, și pe pr. prof. univ. dr. Theodor Damian, împlinitorul a șapte decenii de viață rodnică. Părintele Th. Damian este, incontestabil, o personalitate românească marcantă, atât în Țară, cât și în Diaspora, fiind deopotrivă teolog (cu doctorat în teologie și filosofie), poet și eseist, gazetar cu vocație și îndatoriri de neam.

Stabilit în SUA, în 1988, om al faptelor, părintele a fondat Institutul Român de Teologie și Spiritualitate Ortodoxă, fondează în 1993 și conduce cenaclul literar „Mihai Eminescu” din New York, iar trei ani mai târziu, revista bilingvă română/engleză:

Lumină Lină / Gracious Light, revistă de spiritualitate și cultură românească, având în redacție autori competenți (M. N. Rusu, Mihaela Albu, Dan Anghelescu, Gellu Dorian, Ioan Gâf-Deac, Aurel Ștefanachi etc.) și colaboratori de prestigiu (Miron Scorobete, Fl. Popescu, Mircea Popa, Tudor Rățoi, N. Mareș, N. Dan Fruntelată, Tudor Nedelcea etc.). De peste un sfert de secol, revista este distribuită nu numai în România și SUA, dar și alte țări, mari consumatoare de cultură (Franța, Spania, Germania, Grecia, Israel, Rusia etc.).

Autorul a peste 500 de studii și articole, răsplătit cu premii și distincții nobile, părintele Theodor Damian se definește ca o personalitate marcantă și necesară a vremurilor noastre (tulburate de „corectitudinea politică”), promotor al creștinismului și al valorilor umane.

Și, vorba lui Marin Sorescu, pentru ca toate acestea trebuiau să poarte un nume, îi zicem: *Theodor Damian, un dascăl de cuget și simțire românească*.

Și pentru că este legat de numele lui Eminescu, căruia îi poartă o veșnică și binemeritată recunoștință și îi popularizează ideile, îi dedicăm părintelui profesor, eseul nostru: *Eminescu și (neo)marxismul*.

Eminescu și (neo)marxismul

Se discută în ultima vreme, de când pe scena politică românească a apărut o anume formațiune politică, despre

neomarxism și influența sa nefastă în domeniul politic, economic și social. Pericolul ideilor și practicilor profesate sunt într-adevăr nocive și ele se manifestă în varii direcții: globalism fără măsură, incorectitudine politică, negarea preceptelor biblice, drepturile unor minorități (naționale, sociale, sexuale etc.) asupra majorității etc.

Dar, fenomenul nu este nou, cum nimic nou nu este sub soare. În ziarul *Timpul* (3, nr. 172, 6 august 1878, p. 4), Eminescu (blamat de neomarxiștii contemporani în toate felurile, fiind considerat „incorect politic” – vezi studiile lui Theodor Codreanu) atrăgea serios atenția: „O serioasă turburare socialistă amenință Europa. Cetățenii liberi, independenți și înfrățiți ai republicii universale, cari la noi sunt reprezentanți prin partidul roșu, încearcă a răsturna toate formațiunile pozitive de stat, și dacă n-o vor putea face aceasta, ceea ce e de mai nainte sigur, totuși vor încerca s-o facă pe calea lor obicinuită a atentatelor, scenelor de uliță, turburărilor etc., iar acele încercări încep a-și arunca umbrele de pe acum.”

Trăgând semnalul de alarmă privind pericolul „victoriei principiilor liberale socialiste”, care „însemnează moartea oricărei culturi și recăderea în vechea bărbărie”, el se angajează să combată aceste tendințe „ori în ce punct s-ar fi ivind”.

Știrea privind apariția „ciudatului fenomen al tendentelor comuniste agrare” sosește din Petersburg, capitala Rusiei (unde va izbucni, în 1917, revoluția bolșevică), comunismul având o „mulțime de adepți”. Eminescu face distincție între „socialismul orașelor industriale” (pe care-l consideră „esplicabil,

deși nu justificat”) și cel agrar, de neînțeles într-o țară „în care pământul ne-mpărțit există cu prisosință și populația e rară”. În opinia sa, „socialismul industrial pornește de la o iluzie economică. El ignorează pe deplin faptul că, chiar de s-ar împărți averea totală a claselor bogate între cele sărace, chiar de n-ar organiza altfel munca, mijloacele prime de existență nu se pot înmulți în infinit și că nevoile sociale trebuie neapărat să constate în renumita disproporție formulată de Malthus, conform căreia populația se-nmulțește în progresie geometrică, adecă în pătrat, pe când mijloacele de trai se-nmulțesc numai în progresie aritmetică”. Dar, din păcate, constată el, iluziile economice ale „sectei socialiste” s-a lățit însă și în state în care n-au rațiune de a fi, cum ar fi, de pildă, România, unde această sectă are adepți. „A început a apărea [la noi, n.n.] foi periodice care, scrisese, fără ortografie și fără primele cunoștințe gramaticale, totuși cred că cu acest minim capital de creieri și învățătură se poate reforma universul”.

Pertinent observator al realităților europene unde „spiritul public modern suferă de o boală”, internaționaliștii din Germania, Franța, Anglia, fiind „prieteni buni și personali” cu C.A. Rosetti și I.C. Brătianu, Eminescu vorbește și de unele măsuri protecționiste contra acestui „nemărginit individualism” (*Timpu*, 3, nr. 246, 8 nov. 1878, p. 1). De pildă, guvernul german a înaintat Reichstagului un proiect de lege contra socialiștilor germani, care a fost discutat la 9 septembrie 1878.

De fapt, polemica sa dusă cu oficiosul Partidului Liberal, *Românul*, și mai cu seamă cu renumitul director, C.A. Rosetti,

are la bază poziția față de această „sectă”, creată de Internaționala I a lui K. Marx. Este un pericol major pentru România, pentru că aceste idei pătrund sub lozinca-mască „libertate, egalitate, fraternitate”, o „marfă și scumpă și lesne de plasat” (*Timputul*, 6, nr. 67, 25 mart., 1881, p. 1-2). Eminescu nu are în vedere întregul liberalism (pe Mihail Kogălniceanu nu-l atinge nici măcar cu un cuvânt, de pildă), el însuși declarându-se liberal („Credem că destul am vorbit despre liberalismul nostru adevărat și sincer [...] Asta am dori să intre o dată în convingerea orcăruia; trebuie ca cetățeanul să vadă că fără muncă și capitalizarea ei, adică fără economie, nu există nici libertate [...] Suntem deci liberali în toată puterea cuvântului, dar nu înțelegem ca cineva, exploatând idei liberale, amăgind mulțimea, promițându-i munți de aur și râuri de lapte, fără muncă, să ajungă în fine a exploata acea mulțime, chiar și a o conduce din rău în mai rău” (*Timputul*, 4, nr. 5, 9 ian., 1879, p. 1. Apud Alexandra Olivia Nedelcea, *Eminescu, economistul*, Craiova, Fundația Scrisul românesc, 2000).

Eminescu critică „aripa roșie” a liberalilor, condusă de C. A. Rosetti pentru internaționalismul său. „Ai noștri tineri la Paris învăță / La gât cravata cum se leagă nodul” sunt, de fapt, fiii lui C. A. Rosetti. Acești tineri, sau mai bine zis, unii dintre ei (pentru că în Franța au învățat toți revoluționarii pașoptiști, care au făcut Unirea Principatelor și România modernă), întorși în țară „sunt de o remarcabilă sterilitate intelectuală” și în loc de a munci „își umplu capul cu tot felul de utopii politice și sociale, se erijează în mântuitori nu numai al poporului

nostru, ci ai omenirii întregi”, solicitând favoruri spre a ajunge mai iute la „pita lui Vodă”. Ei redigează *Dacia viitoare*, o revistă apărută la Paris, de tineri (V.G. Morțun, C. Mille) ce simpatizează cu camarazii, afișează „utopii cosmopolite”, „de-a tăia câinilor frunze”. O revistă „rău scrisă, fără stil, fără idei, fără entuziasm, semn de bătrânețe prematură, de incapacitate, de căldură”, o revistă pentru cei care „numără pietrele și mână muștele la apă” (*Timpul*, 8, nr. 62, 18 mart., 1883, p. 1).

„Nu cu utopii comunarde [...] se va putea ridica acest popor. O singură buruiănă de leac pentru acest scop – îi îndeamnă Eminescu – Muncă. Muncă, nu comunalism, muncă nu pomană. Iată mijlocul care va ridica poporul nostru” (*Ibidem*).

Eminescu nu dezavuează ideea unei Dacii viitoare, o promovează ca scop al unirii tuturor românilor sub această denumire, ceea ce a îngrijorat marile capete încoronate ale Europei. „Ideea unei Dacii viitoare e generoasă și ca atare solitară, dar numai o altă generație curățită prin abnegație și durere poate îndrăzni să gândească la ea” (*Timpul*, 8, nr. 37, 17 febr. 1883, p. 1).

Roșii foloseau frazeologia apuseană în scopuri propagandistice de a introduce ideile socialiste în țară fără a se ține cont de contextul istoric și social-politic al României, de structura psiho-socială a populației autohtone.

Ca student la Viena și Berlin (universitate pe care a absolvit-o, cum a demonstrat acad. Mihai Cimpoi), Eminescu a audiat

cursurile unor renumiți profesori de istorie, filosofie, economie, a aprofundat concepțiile socialiste utopice promovate de Thomus Morus (*Utopia*, 1516), Tommaso Campanela (*Cetatea soarelui*), Fr. Bacon (*Noua Atlantidă*), apoi gânditorii socialiști din epoca modernă (Saint-Simon, Fourier, Corey, E. Dühring, R. Owen, August Bebel, K. Marx, F. Engels etc.) G. Călinescu menționa că Eminescu a audiat și cursul germanului Rodbertus despre socialismul de stat.

Pe Eminescu, îl interesează în mod special educația tinerilor români studenți în Apus, să nu fie atrași de „organizația actuală a societății europene”, adică de Internaționala I, creată la 28 septembrie 1864, la Londra, sub denumirea Asociația Internațională a Muncitorilor, față de care ia atitudine la numai 14 ani de la înființare, adică în 1878, la vârsta de numai 28 ani! Prima mențiune despre Marx, „șeful socialiștilor din Londra”, apare în *Timpul* (nr. 92, 29 apr. 1881). Apoi, în același ziar din 6 mai 1881, scrie: „În Anglia sunt organele centrale ale Internaționalei roșii, trăiește Marx, generalisimul partidului și nici pe guvernul, nici pe poporul englez nu-i doare capul de aceasta”. Dintre lucrurile lui Marx, Eminescu consemnează doar *Capitalul*. Autorul *Luceafărului* a condamnat inegalitățile și nedreptățile, fenomenul de aservire și exploatare, este un revoltat în raport cu societatea vremii sale. El optează pentru calea occidentală a evoluției, echivalentă, în concepția sa, cu civilizația opusă barbariei. Are puncte comune cu teoreticienii socialiști europeni, deosebindu-se de aceștia prin teoria compensației, a „socialismului de stat”, a statului ca

armonizator și intervenționist, și, mai ales, prin respingerea ideii de revoluție în detrimentul evoluției.

Revoluția, în opinia sa, nu e o formă de progres social, datorită dezordinelor anarhiste și chiar teroriste, ci este un recul social și politic. Evoluția este cea recomandată de Eminescu, fără salturi economice și politice, căci saltul este o ruptură. Evoluția înseamnă progres, iar dacă „cine-și închipuiește a putea progresa prin salturi nu face alta decât a da înapoi”, genialul poet explică această teorie printr-un exemplu simplu, luat din lumea înconjurătoare, așa cum a făcut Iisus cu pildele sale. Zice Eminescu: „A îmbătrâni în mod artificial un copil, a răsădi plante fără rădăcină pentru a avea grădina gata în două ceasuri, nu e progres, ci devastare” (*Timpul*, 5, nr. 38, 17 febr. 1880, p. 1-2), conform principiului „Non datur saltus in natura”.

După o pertinentă, dar obiectivă incursiune asupra socialismului european, Eminescu se reîntoarce la realității țării sale, la intelectualii români interesați de această ideologie. Vasile Conta (1845-1882), apreciat ca filosof, dar amendat pentru unele convingeri de stânga („nu e timpul venit, mai cu seamă nu în România, de-a încerca realizarea unor asemenea idei”): „Cum că socialismul nu e decât forma în care organismul unui stat moare spre a face loc barbariei sau cuceririi prin popoare mai tinere, era o întâmplare ce i s-a spus ades, dar pe care n-a admis-o” (*Timpul*, 7, nr. 90, p. 25 apr. 1882, p. 2).

Privind opiniile fraților Gheorghe și Ion Nădejde, Eminescu își expune din nou, cu mai mare claritate opinia: „Socialismul având ca temă mizeria claselor de jos și exploatarea lor din

partea capitalului, se-nțelege că trebuie să cerce a dărâma baza societății actuale, proprietatea moștenită” (*Timpul*, 6, nr. 131, 18 iun. 1881, p. 1). Scopul socialismului îi era clar, nu accepta metodele de concretizare a acestor idei. Altfel spus, „socialismul nu se justifică dar la noi prin nimic și ca evoluțiune de idei nu-i decât aceeași jucărie ca abstracții străine” (*Timpul*, 6, nr. 131, 13 iun. 1881, p. 1). Pe frații Nădejde îi compătimizește ironic: „Au luat-o la seros cu socialismul și au pățit-o [au fost condamnați, n.n.]. Trebuiau să-l propage modest și mai mult de la catedră, pentru a fi aleși deputați, apoi ar fi ajuns miniștri, apoi membri la Curtea de Casație și ...cestiunea socială înceta de-a exista și pentru d-lor și pentru țară” (*Ibidem*).

Critica societății vremii sale este vehementă, pentru că Eminescu a constatat, cu multă amărăciune, fuga de muncă productivă a tineretului și acceptarea de „utopii comunarde”. Singura „buruiană de leac” este munca și nu comunismul, numai munca va ridica bunăstarea poporului. Comunismul, cum numește el adesea această concepție, a corupt „însuși nervul vieții oricărei societăți”, care este „iubirea de muncă”, avertizând dur: „Pieirea noastră prin pierirea muncii” (*Timpul*, 3, nr. 270, 9 dec. 1878, p. 1).

Eminescu s-a dovedit a fi și în acest domeniu un istoric autentic, un militant, un patriot în sensul real și adânc al cuvântului, cu iubire sinceră de țară: „E mică țărișoara noastră, îi sunt strâmte hotarele, granițele vremurilor au știrbit-o; dar această țară mică și știrbită e țara noastră, e țara românească, e patria iubită a orăcărui suflet românesc; într-înșea găsim toate

putințele dezvoltării întocmai ca într-una, oricât de întinsă”. Sau: „Iubim țara și nația noastră astfel cum n-o iubește nimeni, cum nimeni n-are puterea, caracter pe care voi în viața publică ați știut a-l nimici” (*Timpul*, 4, nr. 41, 22 febr. 1879, p. 2). Sau: „Dar sunteți voi români? Dar cunoașteți voi poporul? Sunteți în stare a pricepe geniul și înclinările lui? Știți voi românește măcar?” (*Timpul*, 6, nr. 142, 3 iul. 1881, p. 1). Sau: „Nu vă prefăceți a vă supăra pe ceea ce zicem, supărați-vă mai bine pe ceea ce se-ntâmplă, pe realitate” (*Timpul*, 7, nr. 200, 12 sept. 1882, p. 1) Sunt, așadar, temeuri ca neomarxiștii contemporani să-l considere pe Eminescu „incorect politic”, „cadavru din debara”, „nul” etc.

Dar, pentru vasta sa creație în varii domenii de activitate, concretizată prin cele circa 15.000 de pagini manuscrise, pentru noi, care ne mai socotim cu mândrie români, „Eminescu are meritul de a fi salvat onoarea spirituală a poporului român”, cum l-a caracterizat Petre Țuțea.

Florentin Popescu – „Convorbiri cu Theodor Damian”

Prof. univ. Dr. Ion Haineș

Doi scriitori, doi jurnaliști, doi oameni de cultură, doi prieteni, două personalități importante ale literaturii române actuale ne oferă bucuria de a-i descoperi într-un dialog sincer, deschis, într-un lung interviu, nesupus niciunei rigori formale, un dialog spumos, fascinant, de o înaltă ținută etică și estetică.

Este vorba despre Florentin Popescu și Theodor Damian și cartea *Convorbiri cu Theodor Damian*, apărută de curând la Editura RawexComs, București, 2020.

De fapt, *convorbiri* este mai mult decât un interviu, este o conversație liberă pe diverse teme, de la egal la egal. Ideea acestei cărți îi aparține, așa cum mărturisește, lui Florentin Popescu, care, inițial, a stat în cumpănă, neputându-se hotărâ la ce formulă să se oprească, din atâtea posibilități virtuale. În cele din urmă, el a ales una care iese din tipare, ca și personajul cărții sale-un „uomo universale”, „cunoscut, apreciat și iubit în foarte multe locuri de pe mapamond”. „Un dialog viu, spontan și sincer dintre doi prieteni” evidențiază laturi noi ale personalității lor, ale fenomenului cultural și literar din România acestor ani.

La rândul lui, Theodor Damian, printr-o adresare epistolară, prietenească, mărturisește că acum a sosit momentul acestei

lungi convorbiri, pentru că, așa cum spune Eclesiastul, există un timp pentru fiecare lucru de sub cer. Pentru el, este o bucurie de a se plimba prin viața sa, călăuzit de întrebările ziaristului, pentru că astfel are posibilitatea de a se cunoaște mai bine pe sine însuși, așa cum recomanda Oracolul de la Delphi sau Socrate.

Prima întrebare se referă la pensionarea lui Theodor Damian. Acesta răspunde că s-a pensionat (pentru anii de lucru din România) mai devreme (la 62 de ani și nu la 65) pe caz de boală (probleme cu inima), după ce povestește avaturile/coșmarul birocratic prin care a trecut. În septembrie 2019, prof. univ. dr. Theodor Damian a ieșit la pensie de la Facultatea de Științe Sociale de la Metropolitan College din New York, după 27 de ani de predare a cursurilor de Filosofie și Etică și de Sociologie. Bucuria lui este acordarea titlului de profesor emerit, ca o răsplată pentru îndelungata activitate la catedră.

Theodor Damian își continuă activitatea la parohia „Sf. Ap. Petru și Pavel”, înființată de el în 1993, la New York, precum și la Institutul Român de Teologie și Spiritualitate Ortodoxă, la Cenaclul literar „Mihai Eminescu” și la revistele *Lumină Lină* și *Symposium*.

Privind înapoi cu bucurie, el privește și înainte cu drag și speranță, cu dorința desăvârșirii propriei sale forme, scopul final al existenței.

În ceea ce privește pensionarea din preoție, părintele spune că acest lucru nu e posibil. „Preot voi rămâne cât îmi va da

Dumnezeu zile, chiar pensionat de la parohie tot voi putea participa și oficia slujbe religioase.” Pentru el, enoriașii reprezintă „familia de duminică”.

În plan cultural și literar, Cenaclul literar „Mihai Eminescu” și revista de cultură și spiritualitate românească *Lumină Lină*, unicat în America, promovează valorile culturii și spiritualității românești în conștiința și sufletele românilor din America. De aceea, el este la ora actuală „cea mai populară figură a diasporei românești din America. Și cea mai importantă”, după cum spune Florentin Popescu.

Personaj ubicuu, Theodor Damian este peste tot, atât în țară, cât și în străinătate, el este un călător, „un neastâmpărat al Duhului Sfânt”, cum l-a caracterizat Bartolomeu Anania. „Te miri în care universitate nu a studiat, în care facultate nu are un curs, cărei bibliotecă nu i-a răvășit rafturile și pe care meridian nu i se aude vocea”, spune acesta.

Evocarea nostalgică a copilăriei, cu jocurile ei nevinovate, a prietenilor, a părinților, a locurilor natale (Botoșani) e făcută cu dragoste și dor. „Toată copilăria mea, faza *botoșăneană* e-n mine. Vie și neștirbită”, spune scriitorul. Contactul cu Botoșanii se desfășoară ca un ritual. Acolo are familia, prietenii din copilărie, cimitirul. „Toate întâmplările copilăriei au fost niște porți, porți spre lumi fantastice, nebănuite, închipuite în mintea mea de copil, porți spre alte țări, universuri”. Metafora porții îmbină filozofia cu teologia. Nu întâmplător, Theodor Damian este mândru și bucuros că a primit titlul de *Cetățean de onoare* al urbei sale natale.

La o întrebare a lui Florentin Popescu privind chemarea către studiile teologice, Theodor Damian răspunde că datele nașterii sale (28 dec. 1951) „au reprezentat o matematică a divinității favorabilă de la început”. Născut din gemeni odată cu sora sa geamănă, Dorina, care a murit de pneumonie, el a fost hărăzit de mama lui, Dora, să i-l închine lui Dumnezeu, care i-a ascultat ruga de a-l ține în viață. „Toată copilăria mama mi-a vorbit de Dumnezeu, m-a dus la Biserică și a încercat tot timpul să-mi cultive ideea de a merge la seminarul teologic după terminarea primelor opt clase ale școlii generale”. Așa s-a și întâmplat. La admiterea la Seminarul de la Mănăstirea Neamț intrat al doilea (din opt pe un loc). Interesant, adolescentul nu voia să urmeze seminarul și chiar și mai târziu fuge, refuzând să se tundă zero, „oală”, așa cum cereau canoanele Seminarului. După o peripeție pe la Brașov, la un unchi al său, se întoarce la Tg. Neamț, unde o găsește pe mama lui, îngenunchiată în fața icoanei Maicii Domnului, rugându-se pentru el.

Un amănunt important: pasiunea lecturii. „Toți acești ani n-am făcut decât să citesc și iar să citesc”. „Filozofia și literatura m-au convertit la teologie. Pe veci”.

Theodor Damian povestește apoi cum a ajuns în America, la New York. El spune că a ajuns în America din întâmplare. Mai întâi, a avut șansa să obțină o bursă pentru studii de doctorat în Elveția. Apoi, la invitația unui prieten american, a cerut să plece în America și a obținut viza turistică pentru SUA. Pe 15 august 1988, a sosit în America. A obținut o bursă

de studii la Princeton University în New Jersey. În 1993, după ce a obținut un doctorat la Fordham University din New York, a înființat Institutul Român de Teologie și Spiritualitate Ortodoxă, Biserica „Sf. Ap. Petru și Pavel” și Cenaclul literar „Mihai Eminescu”, în acest oraș. Tot în 1993, a fost numit, prin concurs, titular al Catedrei de filozofie și etică.

O problemă importantă pusă în discuție este diaspora românească din America. Unii spun că ea este divizată, alții, dimpotrivă. Theodor Damian vorbește despre păstrarea identității cu care românii au venit, despre nevoia ca ei s-o cultive, să vorbească limba de baștină, să cultive religia, portul, tradițiile, muzica, bucătăria de origine. O problemă delicată este aceea a copiilor persoanelor din emigrație. Un exemplu concret este chiar cel al copiilor lui Theodor Damian. Acum, băiatul său, Andrei, de 21 de ani, vorbește fluent trei limbi - germană, engleză și română, pentru că mama lui Claudia, nemțoaică, i-a vorbit copilului din prima zi exclusiv în germană, iar Theodor Damian i-a vorbit exclusiv în română. În casă au vorbit românește. De abia la grădiniță copilul a învățat engleza.

„Păstrarea și transmiterea limbii române la urmași este o datorie morală de cea mai mare importanță”, spune el.

Editorul Theodor Damian vorbește apoi despre Cenaclul literar „Mihai Eminescu” și despre revista *Lumină Lină*, revistă de prestigiu internațional, înființată de el în 1996, despre colaboratorii și structura ei.

Theodor Damian răspunde și la o întrebare care îl privește direct: Cum trebuie să fie un preot, ce calități trebuie să aibă un preot pentru a-și cuceri enoriașii? El vorbește despre caracter și smerenie, despre respectul pentru ceilalți. El nu trebuie să fie un funcționar bisericesc. El trebuie să inspire încredere, deschidere. Preotul este un om ca toți ceilalți. În plus, el are harul primit la hirotonie. El trebuie să fie un model de credință, de duhovnicie, de comportament creștin. Recunoaștem aici un excelent autoportret.

În încheierea convorbirilor, Florentin Popescu mărturisește că a trăit o clipă astrală atunci când l-a cunoscut pe Theodor Damian, demn descendent al marilor figuri descinse de pe meleagurile mirifice ale Moldovei de Nord: Eminescu, Iorga, George Enescu, Ciprian Porumbescu.

Cartea se încheie cu o bogată, fascinantă biobibliografie a lui Theodor Damian și cu un excelent album foto, prezentat cronologic.

Mulțumim lui Florentin Popescu, mulțumim lui Theodor Damian, pentru că ne-au îmbogățit mintea și sufletul prin aceste dezvăluri memorabile.

Tânărul în fața chemării lui Hristos și a ispitelor lumii

Pr. Prot. Dr. Alexandru Nan

„Unii cinstesc aurul, alții argintul, iar alții o masă grasă, jucării ale vieții acesteia. Alții frumoasele țesături de mătase, alții câmpurile pline de spice, iar alții staulele cu dobitoace. Pentru mine însă bogăția mare este Hristos, pe Care fie să-L văd cândva curat cu mintea goală, iar celelalte să le aibă lumea” (Sf. Grigorie Teologul, Către sine însuși)

Într-o lume secularizată și postmodernă, credincioșii în general și tinerii, în mod special, care nu sunt bine ancorați în viața Bisericii, sunt supuși la tot felul de provocări și ispite, devenind o țintă care se poate transforma foarte repede într-o pradă ușoară.

Raportul dintre Biserică și lume își are originea în rugăciunea lui Iisus pentru ucenicii Săi, care sunt în lume, pentru lume, fără să fie totuși din lume (In. 17, 14-16). Cuvintele sunt contradictorii și consemnează situația de tensiune dintre Biserică și lume. Biserica, în virtutea misiunii ei, propovăduiește Evanghelia, prin intermediul căreia urmărește transfigurarea și sfințirea lumii, a societății.

Încă de la începuturile Bisericii, Evanghelia s-a găsit în opoziție cu societatea, pentru că Biserica a privit critic și a analizat, din punct de vedere al mesajului revelat, lumea și

valorile ei. Prezintăndu-i pe creștinii secolului al II-lea, *Epistola către Diognet* ne vorbește de prezența acestora în lume, deși ei, totuși, nu sunt din această lume:

„Locuiesc în patrii proprii, dar ca niște emigranți (paroiki), iau parte la toate (treburile publice) ca niște cetățeni și suportă toate (îndatoririle) ca niște străini. Orice pământ străin le este patrie, și orice patrie le este străină... Sunt în trup dar nu viețuiesc după trup. Petrec pe pământ, dar au cetățenia în cer... Sufletul locuiește într-un corp, dar nu este din corp; iar creștinii locuiesc în lume, dar nu sunt din lume”.

Această tensiune între Evanghelie și lume s-a făcut mereu simțită în misiunea bimilenară a Bisericii, dar, mai ales, după perioada iluministă. Iar între categoriile cele mai expuse diverselor pericole venite din partea lumii, tinerii s-au aflat mereu în prim plan.

Dacă în perioada comunistă activitățile cu tinerii au fost interzise, iar misiunea Bisericii a fost redusă doar la cea liturgică, desfășurată numai în interiorul locașului de cult, după Revoluție, Biserica noastră să străduiește, să-i aducă pe tineri (în prezent) la Hristos, iar această pregătire implică cele mai mari deschideri spre viitor.

Societatea umană de astăzi, într-o permanentă schimbare, uneori foarte rapidă, pune tânărul de astăzi, în fața multor provocări. Dificultățile cu care se confruntă un tânăr în diasporă sunt, în parte, aceleași cu care se confruntă în România și, totuși, aș îndrăzni să spun că, ceva mai mari.

Mă gândesc în primul rând la faptul că în străinătate, societatea în care trăiesc tinerii sau la care se străduiesc să se adapteze, se orientează după alte coordonate decât societatea românească, mai ales cu privire la cele duhovnicești. Fără dimensiunea spirituală nu putem vorbi decât de o „umanitate incompletă”. Desigur, situația nu este cu mult mai bună nici în țară, unde între 5 și 20 % din creștinii ortodocși sunt cu adevărat practicanți.

În Occident, tradițiile creștine, protestante și, în parte, Biserica Romano-Catolică, cedează asupra presiunilor și se adaptează după măsura lumii. Spațiul european occidental se află într-un declin vizibil, situație ce i-a determinat și îi determină pe liderii religioși să găsească noi strategii de evanghelizare și de misiune creștină, din care putem învăța și noi.

Așa cum sublinia un sociolog francez (Jean-Paul Willaime): „Într-o societate creștină, la bază, prin cultură, creștinismul însuși se află în minoritate, astfel că s-a trecut de la un creștinism prin moștenire la un creștinism prin alegere”.

Cu siguranță ați auzit de numărul mare al celor care se „retrag” din cele două Biserici predominante în Occident, între ei, cei mai mulți fiind tineri. Asta nu înseamnă că mulți dintre aceștia nu mai cred. A crede fără necesitatea afilierii la o biserică, un cult sau organizație religioasă, rămâne un principiu la care aderă tot mai mulți tineri occidentali și, nu numai ei. Cei care renunță la Biserica creștină ca instituție și la serviciile acesteia nu o fac, neapărat, pentru a se declara

atei, ci pentru motivarea unei credințe eliberate, cum cred ei, de „normele constrângătoare” sau „princiipiile rigide” ale Bisericii. Avem de-a face cu o religiozitate sincretistă, pestriță, difuză, improvizată, greu sistemabilă, situată la granița dintre ocultism și iraționalitate, păgânism și elemente creștine diluate, care vine în întâmpinarea dorinței individului postmodern de a-și compune și personaliza propria religie. Marea provocare a tinerilor, și nu numai a lor, este aceea cum ar trebui să se raporteze și cum să valorifice celelalte credințe religioase și, pe de altă parte, cum să rămână fideli principiilor creștine.

Dincolo de acest sincretism religios, de relativismul teologic și de ateism, tânărul de astăzi mai este provocat prin indiferentismul religios, prin atacul la familia creștină prin propunerea și acceptarea căsătoriilor de același sex, prin lipsa unui dialog între religie, cultură și știință, prin promovarea eutanasiei, prin susținerea teoriilor identității de gen.

Strâns legat de individualismul contemporan se află promovarea hedonismului. Doar o simplă vizionare a reclamelor de la tv sau pe internet atestă acest fapt. Pare că totul este fabricat pentru satisfacerea plăcerii celui ce privește / consumă, chiar și pentru o perioadă scurtă de timp. În fapt, satisfacerea plăcerii ar fi sinonimă cu fericirea, ceea ce nu este deloc adevărat. Așa cum sublinia cineva, lozinca zilelor noastre pare a fi următoarea: „omul este ceea ce consumă”. În spatele consumerismului se află o logică de a te raporta în mod egoist la lumea înconjurătoare. Trăind într-o lume a reclamelor care suprastimulează simțurile, exacerbând poftele și dorința de a

consuma, tânărul, și nu numai el, este supus unei depersonalizări, ajungând uneori să trateze și să reducă chiar și relațiile interumane la consum. Această societate de hiperconsum poate deveni un soi de religie ce îi promite omului contemporan satisfacerea imediată a dorințelor, aici și acum, ca într-un paradis terestru.

În „lumea apuseană”, marcată de dezvoltare tehnologică galopantă, economie de piață liberă și libertatea de exprimare a ideilor, gândirea creștină se confruntă cu curente raționaliste și manifestări secularizante. Secularizarea a condus, din punct de vedere cultural și sociologic, la formarea unei noi culturi bazate pe modernizare și tehnologie.

Și apoi o provocare mai nouă, pentru toți tinerii, nu numai pentru cei din Occident o reprezintă trăirea într-o lume virtuală.

Acestea sunt doar câteva dintre cele mai importante provocări pentru tânărul occidental de astăzi, cele mai multe dintre ele reprezentând provocări și pentru tinerii din țară. Biserica noastră caută soluții pentru ajutorarea acestora, învățând, ce-i poate fi de folos în reevangelizare și misiune, din experiența altor biserici și comunități creștine.

Dacă ar fi trăit în timpul nostru, Sfântul Grigorie, citat la începutul acestui cuvânt, ar fi surprins toate aceste pericole, care în fond sunt aceleași ca și cele din timpul lui, dar sub o altă formă, „adaptată” timpului nostru.

Dincolo de întâlnirile cu tinerii, organizate anual de către ATORG (Asociația Tinerilor Ortodocși Români din Germania) și

Nepسيس, în Mitropolia Ortodoxă Română pentru Europa Occidentală și Meridională, se organizează asemenea întâlniri și la nivel de parohie, după posibilități. De fapt, marea majoritate a activităților pastoral-catehetice oferite de către parohiile din Occident se adresează în special tinerilor, pentru că aceștia formează nucleul acestora, prin marea migrație din ultimii ani.

Așa cum susține și Înaltpreasfințitul Părinte Serafim, Mitropolitul nostru, în ultima Scrisoare pastorală la sărbătoarea Nașterii Domnului (Crăciun 2020), „specificul pastorației în Diaspora este tocmai acela al legăturii personale cu credincioșii”.

Specificul pastorației din diasporă, deci și cu tinerii, rămâne legătura personală cu preotul paroh / duhovnic, realizată în mod special prin Taina Spovedaniei. Mulți tineri, căutând mai întâi componenta socială a unei parohii, ajung la Biserică și se apropie treptat de Hristos. Mulți au descoperit / redescoperit Biserica ca fiind un „acasă”, în diasporă.

Tinerii Îl caută, în forme și pe căi diferite, pe Dumnezeu. Pe măsură ce-L descoperă pe Dumnezeu, se descoperă pe sine ca parte a planului lui Dumnezeu pentru lume. Uneori se petrece tocmai fenomenul invers: se caută pe sine și-L descoperă pe Dumnezeu. Ei caută liniștea, iubirea, pacea, uneori, puterea de a merge mai departe, în urma unei dezamăgiri, și-L descoperă pe Dumnezeu, Care este Izvorul a tot binele. Convingerea mea este că nu există rețete standard pentru apropierea tinerilor de Hristos.

Conservatorismul, fariseismul, triumfalismul, clericalismul excesiv, pasivismul laicilor și încrâncenarea (toate acestea reprezentând pericole care vin din interiorul creștinismului / Bisericii), nu-i aduc pe copii și tineri la Biserică. Ei au nevoie de întâlniri, de discuții cu oameni deschiși, sinceri, care să le înțeleagă nevoile, preocupările și care să-i primească cu dragoste și deschidere, așa cum Tatăl din parabola fiului risipitor, îl primește pe acesta cu bucurie, în ciuda căderii, rătăcirii sale.

În ciuda acestor multe provocări, majoritatea tinerilor de astăzi, poate și pentru faptul că au beneficiat de învățământ religios, cunosc diferențele dintre credință și necredință, dintre Biserică și sectă și surprind tot felul de nuanțe. Așa cum am subliniat și mai sus, cel mai greu pentru ei este să accepte chestiunile de morală creștină. Ei se raportează la câteva puncte de sprijin, între care se numără familia, eventual, duhovnicul, dar vin asupra lor presiunea grupului, televiziunea, moda ori cultura falsificatoare de libertate. Cum? Abținerea sexuală, renunțarea la alcool, renunțarea la jocurile pe calculator, la viața virtuală? Ești nebun ...

Presiunea pusă pe ei este mare, de aceea trebuie să fie iubiți și să se simtă iubiți. Așa cum spunea un părinte cu multă experiență în rândul tinerilor, aceștia nu trebuie crescuți în „rezervații mistice”. Ei trebuie conectați la Hristos și la viața liturgică a Bisericii.

Dacă ar fi să adresăm un îndemn părinților acestor tineri, uneori derutați și descurajați, în ce privește întoarcerea fiilor lor spre Dumnezeu și spre Biserică, mesajul ar fi acesta:

Apropierea tinerilor de Hristos, este o lucrare la care suntem chemați cu toții, și clerici și mireni. Chiar acolo unde nu mai vedem nicio cale, nicio șansă, și chiar mult mai devreme, trebuie să aplicăm acea sintagmă din genericul unei emisiuni de la Trinitas: „Când nu mai poți vorbi cu copilul tău despre Dumnezeu, vorbește cu Dumnezeu despre copilul tău”!

Întrucât acest articol se adresează în mod special tânărului de astăzi, stând în fața chemării lui Hristos, dar și a multelor ispite ale lumii de astăzi, aș încheia aceste rânduri cu acest îndemn:

Iubiți tineri,

Dacă citiți aceste cuvinte, înseamnă că L-ați re(descoperit) pe Hristos sau sunteți pe punctul să faceți acest lucru. Căutați-vă rapid un duhovnic, care să vă înțeleagă și să vă călăuzească, nu uitați că Dumnezeu ne iubește pe toți, în ciuda căderilor noastre și că El ne așteaptă. Iar dacă L-ați găsit pe Hristos și El este pentru voi o certitudine, nu vă rușinați! Mergeți și vorbiți-le și prietenilor voștri despre Hristos, Cel care S-a uitat cu bucurie la tânărul preocupat de dobândirea vieții veșnice. Împărtășiți această bucurie cu prietenii voștri și atunci veți avea o viață împlinită, în ciuda încercărilor, necazurilor și ispitelor care vor veni asupra voastră.

În final, tot ceea ce am spus mai sus, aș rezuma prin următoarele cuvinte:

Tinere, nu uita: Hristos te iubește, te cheamă pe nume, nu uita, tu ai un loc în sufletul Lui. Îndrăznește!

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ:

Ică, Ioan jr., „Epistola către Diognet”, în: Idem, *Canonul Ortodoxiei I (Canonul apostolic al primelor secole)*, Deisis 2008, pp. 381-389, aici p. 384.

Joantă, Serafim, Mitropolit, *Scrisoare pastorală la sărbătoarea Nașterii Domnului 2020*, varianta online: <http://www.mitropolia-ro.de/index.php/ro/publicatii/pastoral-scrisori-sinodale/1810-pastorala-mitropolitului-serafim-la-sarbatoarea-nasterii-domnului-2020>, pagină accesată la data de 28 ianuarie 2021.

Himcinschi, Mihai și Brudiu, Răzvan (edit.), *Biserica Ortodoxă și provocările viitorului*, Cluj-Napoca 2020, 495 pp.

Luțișina, Ecaterina, *Hristos și tinerii*, interviu realizat cu Pr. prof. dr. Constantin Necula, varianta online: <https://ziarullumina.ro/educatie-si-cultura/interviu/hristos-si-tinerii-89152.html>, pagină accesată la data de 28 ianuarie 2021.

Toroczka, Ciprian Iulian, *Misiunea Bisericii Ortodoxe, ieri și azi*, Sibiu 2019, 264 pp.

Patriotismul - sau „iubirea de patrie”

Prof. Univ. Dr. Aurel V. David

Experiența amară în lupta cu construcțiile politice mecanice (feude și imperii) au determinat adesea națiunile europene supuse și dominate să apeleze la „rasă” pentru a-și afirma „specificul național”, ca rezultat al „pecetei” istoriei și culturii și nu ca „fond biologic”. Unii ideologi au preluat în forme violente „fondul biologic”, pe suportul căruia au argumentat, în mod fals, că toate grupurile umane emergente din alt „etnic fondator” imigrate în spațiul național constituie elemente de disoluțiune, sunt „antinaționale” și au declanșat acțiuni politice destinate așa-numitei „purificări etnice”. Reprimarea acestora în anumite conjuncturi socio-politice au slăbit capacitatea de reproducere a națiunilor și au dus la confruntări sângeroase între state. Aceste suferințe create națiunilor de forțe antinaționale n-au slăbit sentimentul de iubire de patrie (țară), ci l-au întărit.

*

„Patriotismul” sau „iubirea de patrie” exprimă capacitatea de satisfacere a nevoii de sociabilitate a oamenilor, programați genetic pentru a fi toleranți cu semenii de același sânge („selecția de rudenie”). Acesta definește „starea de spirit” care întreține veșnica legătură a oamenilor, ca „ființe sociale” cu „patria” (țara) în care trăiesc, unde realizează, după cum se

exprima istoricul român A.D. Xenopol, „producții materiale și spirituale”, și pe care o amenajează ca „spațiu social”.

„Patriotismul” este rezultatul capacității oamenilor de a întreține conexiunile organice dintre procesele de socializare generate de grupul socio-uman nuclear - familia, precum și de către organizațiile cu finalități integratoare, în primul rând, școala și biserica națională și expresia manifestării libertății sociale. Între națiune și libertate există o legătură organică. „Iubind libertatea - spunea la vremea sa C. A. Rosetti -, am înțeles că numai prin ea se poate dezvolta, întări și prospera o națiune. Iubind libertatea, a trebuit să iubesc omenirea și, iubind omenirea, este natural să-mi iubesc familia, să iubesc națiunea”.

„Patriotismul” nu poate fi clădit pe suport ideologic, ci pe „spiritul” națiunilor. La timpul său, Mihai Eminescu era convins că „Naționalitatea trebuie simțită cu inima și nu vorbită numai cu gura. Ceea ce se simte și respectă adânc, se pronunță arareori. Hebreii cei vechi n-aveau voie să pronunțe numele Dumnezeuului lor! Iubesc poporul românesc fără a iubi pe semidoctii și superficialitățile sale”. El afirma că „Nu-i nevoie de manifestații de uliță și nici de fraze”, întrucât „nația trebuie iubită așa cum e, cum ne-a lăsat-o Dumnezeu”.

„Patriotismul” nu dezvoltă tendințe expansioniste și nici atitudini de izolare a națiunilor, așa cum cred ideologii unei anumite formule socio-politice a construcției identității europene. Adepții săi văd în tratatul de la Maastricht o „uniune de state-bunker” - creată pentru a distruge naționalitățile și

popoarele care construiesc spațiul european sau un „super-stat centralizat” - unde politica va fi decisă de către o birocrație nealeasă sau auto-impusă, deci nereprezentând „puterea poporului” (democrația).

Pentru că nu-l înțeleg, adepții „super-statului” european se arată mirați de faptul că începutul procesului de „unificare europeană” a deschis cutia pandorei pentru „naționalisme”. Acestea apără „patria” de tendințele globalizante ale ideologiilor antinaționale care astăzi stigmatizează și fragilizează statul național, numit de ideologi „stat-națiune” și considerat osatura „societății politice” actuale.

„Patriotismul” exprimă capacitatea de satisfacere a nevoii de identitate și de suveranitate asupra spațiului de viață, deci nu poate fi asimilat cu așa-numitul „naționalism excesiv”, emanat de mințile ideologilor pentru a domina și anexa teritoriile națiunilor considerate „slabe” sau „incapabile” să se integreze în „noua ordine europeană” ori pentru a le fărâmița.

În condițiile presiunilor fără precedent și a agresiunilor la adresa națiunilor și a statelor naționale, create pentru a apăra națiunile împotriva imperiilor, „patriotismul” poate fi penetrat de unele ideologii auto-proclamate „pro-naționale”, generând un fals naționalism. Sub stindardul acestuia, mișcările socio-politice vizând declarativ refacerea „patriei originare”, generează situații conflictuale cu consecințe distructive în plan integrator.

„Patriotismul” este asimilat astăzi de ideologi cu așa-numitul „naționalism excesiv” și interpretat ca „atitudine anti-

europăană”. El nu generează reacții ostile față de ideea „Europei unite”, cu condiția recunoașterii de către arhitectii ei, a identității națiunilor. Astfel trebuie interpretate acțiunile socio-politice vizând rezolvarea problemei bascilor, corsicanilor, irlandezilor, italienilor, românilor. În unele state europene s-au constituit partide și mișcări naționale, care militează pentru o Europă Unită, „a patriilor federate” - deci pentru o formulă socio-politică „non-hegemonică”, însă care îi stigmatizează pe „euristocrați” întrucât văd în ei pe reprezentanții „oligarhiei internaționale cosmopolite”.

„Patriotismul” nu generează concurență pentru hegemonia statelor naționale și pentru accentuarea divergențelor între națiunile situate în același spațiu de civilizație, ci procese sociale care susțin rolul culturii și educației, precum și specificul național și a spiritului națiunilor organice în „reformarea” Europei și reconstruirea acesteia pe baze sociale.

*

Pentru românii nativi, conștienți de propriul destin, Europa unită, ca „patrie comună”, este o „Europă juridică și procedurală”, care facilitează emergența organizațiilor și instituțiilor gestionare pe suportul „dreptului ginților”, care exprimă identitatea națiunilor, precum și dreptul acestora la existență, informare (cunoaștere) și protecție.

„Patriotismul” este veritabilul adversar al „comunitarismului” - traducerea franceză a „comunalismului” (după modelul „Comunei din Paris”) folosit mai ales în vocabularul socio-

politic anglo-saxon. Termenul „comunalism” este aplicabil grupurilor cultural-politice numite de ideologi „grupuri multiculturalale” care nu reprezintă entități semnificative în statul național unitar român. De aceea, așa-numiții „europeniști” le folosesc pentru construcția mecanică a Europei, mizând pe faptul că integrarea lor în statele naționale este relativă, iar pe de altă parte, grupurile respective nu pot evolua spre o formă de „naționalism etnic” și nu sunt capabile să formuleze revendicări de independență.

„Comunalismul” impus în orice formă, este atașat unei ideologii vecină cu „anarhia”, deci este o construcție socio-politică cu pretenții de modernitate, aflată în raporturi de subordonare față de tendințele de reformare sau de transformare a statului național unitar român pe baze pur ideologice. Este paradoxal faptul că, în timp ce „comunaliștii” agresează conștient fundamentele organice ale națiunii, în primul rând religia, fac apel la națiunea română pentru a-și legitima aspirațiile la independență, cu toate că acuză națiunea română de incapacitatea de a ființa decât în „context individualist”.

Adepții comunitarismului europeanist susțin că la români „patriotismul” este expresia exacerbării „specificului național”, adică a trăsăturilor de caracter sau profilului psihologic al națiunii române, individualizate prin limbaj, artă, mituri și obiceiuri. Într-adevăr, specificul național constituie un complex de determinante etno-spirituale, o sinteză a calității culturii și o expresie a patrimoniului său cultural, prin care se menține

capacitatea națiunii române de a se raporta la „etnicul fondator” prin succesiune de generații.

Ideologii confundă adesea „specificul național românesc” - premisa și consecința patriotismului românesc (cu așa-numitul „principiu național”) care generează „doctrina” pe baza căreia statul național unitar român se manifestă în practica vieții socio-politice. Aceștia nu țin seama că numai națiunea română este unitatea socială „care își ajunge sieși”, fiind capabilă să-și creeze o lume proprie de valori, să-și stabilească un scop în sine și să-și afle mijloacele de înfăptuire, adică forța de organizare și propășire în propria sa alcătuire.

„Specificul național”, ca suport al „patriotismului”, este identificat cu „firea neamului românesc”, fiind, într-adevăr, generatorul virtuților care mențin filonul matricilor etno-spirituale ancestrale pe care nici o forță mecanică - de tipul feudelor sau imperiilor -, nu le poate distruge. Prin specificul său, națiunea română participă la toate experiențele culturale și de civilizație ale omenirii, aducând în aceste experiențe așa-numitul „coeficient etnic”. „Specificul național” este consecința capacității de afirmare a zestrei genetice proprii națiunii române.

„Specificul național” – generatorul și consecința „patriotismului” – nu e un „dat” care „se capătă cu vremea” sau un „dar” al ideologiilor sau construcțiilor politice mecanice, nu se împrumută și nici „nu se pierde cu vremea”. Acesta se regăsește mai cu seamă în caracterul etno-cultural al națiunii române, fiind identificabil în limbă, în drept, în morală, în literatură, în tradiții și în artele frumoase, însă, nu toate

ramurile culturii naționale poartă semnele patriotismului și specificului național. Istoria scrisă a românilor, demonstrează că națiunea română nu-și pierde „specificul” nici chiar în condițiile în care este agresată și supusă prin violență timp îndelungat sau dominată de politicianism, pături superpuse și demagogie.

*

De-a lungul mileniilor, de câte ori s-a născut o nouă națiune, undeva prin apropiere s-au ivit semnele construirii, de către forțe neclar definite, a unui imperiu care a râvnit la resursele existențiale ale acesteia. Construirea patriei și amenajarea socială a spațiului existențial al acesteia au presupus și impus eforturi care au depășit închipuirile omenești, iar uneori au necesitat mari sacrificii. De aceea, oamenii conștienți de rostul patriei au muncit neconținut și au luptat cu forțele răului pentru protejarea și apărarea ei, animați de dragostea de patrie. În ochii semenilor, aceștia au devenit patrioți, apoi după trecerea în neființă -, simboluri și repere de patriotism.

Acest sentiment profund, care a înnobilat sufletul generațiilor de români în succesiunea lor istorică, a fost radiografiat de către romancierul Mihail Diaconescu în romanul istoric *Sacrificiul*. Personajele colective ale romanului, de la neamuri, cancelarii și guverne, până la ambasade și armate sunt descrise prin raportare la esența *patriei* din care se revendică, precum și la identitatea națiunii din care provin. Printre „tenebrele” Imperiului austro-ungar, autorul distinge chipuri, spirite și suflete pătrunse de un patriotism care n-avea nevoie să fie

strigat nici în Viena, nici în Budapesta, nici în Praga - cele trei simboluri imperiale.

Patriotismul românilor aflați sub opresiunea austro-ungară era trăit, dovedit și exprimat prin faptele care au condus la înlăturarea „tenebrelor” și ieșirea la lumină a celui ai vechi neam al Europei, dar și cel mai năpăstuit de robie multiseclară. Romanul *Sacrificiul* confirmă că patriotismul unui neam ținut în întunericul unui imperiu generează energii atât de puternice, încât nici o forță imperială nu este capabilă să-i reziste.

From Disenchantment to Re-Enchantment in Theoretical Physics

Prof. Univ. Dr. Doru Tsaganea

The Concepts of Enchantment and Disenchantment

The concept of enchantment is defined in the *Webster Dictionary* as:

- “a feeling of being attracted by something interesting, pretty, etc.” or “the state of being enchanted;”
- “a quality that attracts and holds your attention by being interesting, pretty, etc.,” and, for some people surprisingly, as
- “a magic spell.”

In the common language enchantment is associated with charm, attraction, delight, fascination and allure. But also – although with low or very low frequency – with magic. In psychology, enchantment is regarded as a feeling or psychological state.

Its antonym, the concept of disenchantment is defined as a state of being “no longer happy or satisfied with something.”

In social sciences, disenchantment has a particular meaning. The term was borrowed by Max Weber from Friedrich Schiller and introduced in sociology in order to designate the dominance

of rationalism, science and organization over myth and belief in the society of the nineteen and early twenty centuries.

Complementary, the term re-enchantment was later defined in the context of explaining without appealing to super-natural forces various phenomena and observations that have been apparently contradicting the classical, formal logic. Subsequently, I will try in this brief paper to offer an “enchanted view” of the evolution of theoretical physics and cosmogony by using the correlated concepts of disenchantment and re-enchantment.

The Time of Enchantment: Kepler and Newton

Johannes Kepler was born in 1571 and died in 1630, twelve years before Newton’s birth. He was a contemporary of Galileo Galilei, and lived in the time of the increasing tension between Catholics and Protestants that would lead to the Thirty Years War. Although he was highly respected as an astronomer, mathematician and astrologist and was an advisor to the Austrian Emperor Rudolph II, he was forced by religious and political adversities to move to several German, Bohemian and Austrian cities.

He remains in the history of science as one of the greatest astronomers and mathematicians of all times, and for the moderns as – essentially - the man who discovered the laws of planetary motion. But for himself and for many great minds of the seventeenth century he was more than this. He was also

a great theologian and an important astrologist in a time in which astrology was regarded as a true science.

The sixteenth century was the century of Reformation and Counter Reformation, and the seventeenth was that of the Religious Wars in which about eight million people died. For the Europeans of that time the religious beliefs were extremely important, and Kepler was the man who – in their minds - was able to understand and rigorously describe God's great design for creating the universe.

The powerful logic of this design as well as its extraordinary mathematical coherence were undoubted proofs of God's infinite power and wisdom. Subsequently the man who had been able to reveal this was not only a remarkable scientist. He was a blessed person whom God had allowed to understand an important element of His plan of creation.

Therefore, from the perspective of the seventeenth century the formulation of the laws of planetary motion was not only an important achievement in the areas of astronomy, physics and mathematics but also in the field of theology. It was an impressive religious revelation and a rewarding mystical experience as the titles of his major works suggest – *Mysterium Cosmographicum* (The Sacred Mystery of the Cosmos), *Astronomia Nova* (New Astronomy) or *Harmonices Mundi* (Harmony of the World).

As a complex scientific and religious achievement, Kepler's work constituted a source of joy and hope not only for himself

but also for his contemporaries and his followers. It created a spiritual environment of creative excitement and enchantment – with its dual meaning of true satisfaction and magic – that would lead to the creation of the new, and in fact the real physics by Newton.

Newton's *Philosophiae Naturalis Principia Mathematica* (The Mathematical Principles of Natural Philosophy) was published in 1687, and since then it became one of the basic books of human civilization. It has been for physics what Aristotle's *Organon* has been for logic, Kant's *Critique of Pure Reason* for metaphysics and Darwin's *On the Origin of Species* for biology. That means a book that by the richness of new ideas and the logical power of reasoning would be not only the most influential and celebrated book of its time. But – even more important – it would be impossible to be surpassed in the future. Something comparable to what are in the arts the sculptures of Michelangelo, Beethoven's IX Symphony or the plays of Shakespeare.

The scientific ideas presented in this book were completely new at that time, and impossible to be denied or disproved, but its spirit has been that of the sixteenth and seventeenth centuries. The word “physics” used by Aristotle as title of his volume dealing with similar topics was not included in the title of Newton's masterpiece. And it is highly probable that this was not accidental. It was caused by the fact that for Newton, like for Kepler, his field of study was not the simple motion of material objects but the grand design of the universe

embodied in the laws of material objects' motion. His three laws of dynamics as well as his law of universal gravitation were basic philosophical principles expressed in mathematical terms and not only calculation formulas. Subsequently, Newton's physics would be a cause of supreme enchantment as it is a description of the great design of the material universe impossible to be surpassed. But at the same time would open the door for disenchantment.

The Time of Disenchantment

The creation of Newtonian physics associated with the parallel development of differential and integral calculus as well as the discovery of the laws of planetary motion by Kepler had an extraordinary beneficial influence on the development of most scientific fields for the next two hundred years. They lead to truly remarkable achievements in physics, astronomy and chemistry and they powerfully influenced the methods of research and thinking in other sciences. Not only the biologists of the eighteenth and nineteen centuries tried to attain in their fields of research results comparable by their clarity and rigor with those of the Newtonian mechanics, but also the social scientists. Adam Smith, Lavoisier, Darwin or Marx were interested in different areas of studies, and they had different or even adversarial philosophical, religious and political beliefs. But they had also something in common – the belief that the correctness of their method of study and the

validity of their scientific results should be at least comparable if not equal with what had been achieved in classical mechanics.

This positivist approach leading to a high scientific ethics had – as I observed before – extremely rich and beneficial consequences. But, it also caused a gradually increasing disenchantment. The tendency to generalize the manner of thinking used in mechanics was gradually diminishing the element of mystery associated with the scientific research. The probability of surprise was continuously decreasing. The discovery of the method of calculation of the yield of a steam engine has obviously been theoretically significant and has had huge economic implications. But what has it been in comparison with the discovery of God’s mathematical design of the universe! Probably very little or even nothing!

However regardless of how powerful and influential the scientific knowledge might be in a specific historical period, it is finite because the human beings are finite. But the universe is infinite, and therefore the disappearance of mystery can be only apparent and temporary. After a period of apparent vanishing, it emerges again and causes exciting and passionate research generating new enchantment or re-enchantment as it happened in theoretical physics in the second half of the nineteenth century and the first half of the twentieth.

The Time of Re-Enchantment – from Maxwell Equations to Today Physics

The concept of disenchantment as it was developed by Max Weber, as well as the associated concepts of enchantment and re-enchantment include among their futures not only satisfaction or dissatisfaction, attraction or apathy, interest or indifference but also a degree of mystery. Without mystery there is not enchantment. There is only satisfaction or delightfulness.

As I pointed out before, during the eighteenth century and the first half of the nineteenth century the feeling that the research in theoretical physics has a more or less mysterious characteristic was gradually diminishing, and was consequently entailing a state of disenchantment (with the Weberian meaning). But in the second half of the nineteenth century and in the following one the impression of mystery reemerged and re-enchantment was step by step replacing disenchantment. This process was caused by a number of historical achievements, among those the most important being:

the formulations of the equations of the electro-magnetic field by James Clark Maxwell (1862-1863, 1865);

the development of thermodynamics and statistical mechanics by Rudolf Clausius (1865), Josiah Willard Gibbs (1875 – 1878), and Ludwig Boltzmann (1876 – 1890);

the Michelson Morley experiment (1887);

the derivation of the transformation relations by Hendrik Lorenz (1892 – 1904);

the discovery of radioactivity and the development of the theory of radioactivity by Marie and Pierre Curie (1898 – 1902);

the creation of quantum mechanics by Planck (1900) and its development by Heisenberg (1925, 1927) and Schrodinger (1926, 1947)

the development by Einstein of the theories of special relativity (1906) and general relativity (1915);

the creation of the atom model by Niels Bohr (1913):

the discovery of nuclear fission by Otto Hahn (1838)

the creation of the atomic bomb (1945).

These scientific achievements were extraordinary by themselves but they were also remarkable because they have apparently contradicted not only the classical physics but also the principles of formal logic.

Maxwell explained that magnetism and electricity - two phenomena that had been regarded as strange and mysterious since the ancient times – were associated in a common field and conceived the equations that describe it. The creators of statistical mechanics successfully applied statistical methods in an area that had been regarded as the most representative domain of natural and logical determinism, and not of probability. Michelson and Morley observed that the speed of

light is constant regardless of the system of reference, a phenomenon in absolute contradiction with the Newtonian physics, classical logic and common sense.

On the basis of Michelson Morley experiment, Lorentz formulated the equations describing the modification of space and time, and Einstein developed his theory of special relativity asserting a point of view in contradiction with the perception of the whole mankind – that the space and time are interconnected and not independent.

Similarly, absolutely non-intuitive and apparently contradictory principles were included in the theory of general relativity and in quantum mechanics. Einstein associated the mass with energy, suggesting the possibility of the transformation of mass in energy, and tried to explain the light as being simultaneously wave and particle. Marie and Pierre Curie observed that in the case of radioactive elements the mass is transforming itself in energy through radiation, something believed to be impossible until then. Even more non-intuitively, the creators of quantum mechanics asserted that the energy is generated and transmitted in quants leading to the conclusion that the energy is not a continuous variable but a discrete one.

Finally like in the old mysterious tales with wizards and witches, Otto Hahn discovered the nuclear fission – the source of overwhelming energy – and the atomic bomb – the weapon of absolute destruction – was created. The mystery reemerged and the fascination generated by the study of the infinite small

universe and of the infinite big one has pushed the theoretical physics to new remarkable achievements.

REFERENCES:

Beiser, Arthur, *Concepts of Modern Physics*, 4th edition, McGraw-Hill College, New York, Boston, 1987.

Bennet, Jane, *The Enchantment of Modern Life: Attachment, Crossings, and Ethics*, Princeton University Press, Princeton, N.J., 2001.

Gamow, George, *The Great Physicists from Galileo to Einstein*, Dover Publications, New York, 1988.

Jenkins, Richard, “Disenchantment, Enchantment and Re-Enchantment,” in *Max Weber Studies*, Vol. 1, Issue 1, 2000, pp. 11 – 32,

Krane, Kenneth S., *Modern Physics*, 3rd edition, John Wiley and Sons, Wiley Global Education, New York, 2012.

Weber, Max, *The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism*, Routledge, Routledge Classics, New York, 2001.

Omilii, Predici și Retorica Creștină

Prof. Univ. Dr. Aurel M. Cazacu

Orice scenariu liturgic se prezintă auditoriului (credincios sau aflat doar „în trecere”, ca turist sau curios) sub un triplu repertoriu: ritualic, muzical și omilitic. Ultimul moment îl supunem atenției în acest capitol.

Omilii și omiletică

Termenul „omilie” provine din limba elină (verbul *ómileĩs* și substantivele *ómilía* și *ómilos*) cu înțelesul inițial de adunare, reuniune, legătură, sau cu acela de conversație, dialog, convorbire, discuție în grup sau cu mulțimea. Cu timpul, termenul „omilie” dobândește un sens aparte, de învățătură, povățuire, îndemn, iar ulterior primește o semnificație precisă – situație de comunicare în Biserică, element indispensabil al Liturghiei, vector de transmitere, interpretare și aprofundare a cuvântului revelat.

Deși nu se identifică cu oratoria laică, profană, omilia devine o predică de succes numai prin împletirea talentului carismatic al predicatorului cu procesul laborios de documentare, meditație, esențializare, sistematizare și comunicare clară a mesajului revelat. Așadar omilia nu urmărește succesul

personal al predicatorului (ca în cazul oratoriei profane), ci succesul de a-L predica pe Dumnezeu.

Domeniul teoretic de analiză al omiliilor îl constituie „omiletica”. Asemănător retoricii, știință și artă a elaborării unui discurs persuasiv (mai degrabă *technê*, măiestrie la greci sau *ars bene dicendi* de către latini și, mai târziu, *ars pulchre dicendi*), omiletica¹ este îndrumarul teoretic și metodologic al omiliilor.

Scurt istoric

Unele surse istorice susțin că pentru biserica creștină cea mai veche omilie ar fi „A doua Epistolă către Corinteni”, scrisă în prima jumătate a secolului al II-lea d. Hr. de către Sf. Clement Romanul.² Alte istorii și studii ale bisericii creștine îl consideră pe Origen drept părintele omiliei și adevăratul întemeietor al studiului științific al Sfintelor Scripturi. Potrivit contemporanilor săi, Origen (185 - 254 d. Hr.) a interpretat aproape toată Sfânta Scriptură (Vechiul și Noul Testament) în peste 1000 de omilii³, comentarii și scolii.⁴ Însă apogeul omiliei a fost atins de inegalabilul Sf. Ioan Gură de Aur.

¹ Pr. Vasile Gordon (coord.), *Omiletica*, Editura Basilica, București, 2015, pp. 20-24.

² John M. Court, Kathleen M. Court, *Un dicționar al Bibliei* (trad. din engleză), Editura Lider, București, 2010, pp. 126-128.

³ *Vide* Origen, *Scrieri alese*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, Partea I, 1981 - *Din lucrările exegetice la Vechiul Testament*, pp. 41-450 și Partea a II-a, 1982 - *Exegeze la Noul Testament* (cu subtitlul *Comentarii și Omilii la Evanghelii*), pp. 7-192.

⁴ Scolii = adnotări gramaticale sau critice la un text clasic, biblic.

Termenul de „omilie” îl regăsim în Sfânta Scriptură prin intermediul limbii eline, iar creștinismul a preluat utilizarea lui de la Templul iudaic; termenul de „predică” a fost popularizat de Lactanțiu (240 – 320 d. Hr.), fiind preluat din retorica greco-romană. În spațiul românesc s-a împământenit termenul „predică” datorită latinității limbii noastre.

Termenul de „omiletică”⁵ s-a răspândit începând cu sfârșitul secolului al XVIII-lea, după ce a fost consacrat în secolul al XVII-lea de teologii luterani S. Goebel, în *Methodologia homiletica* (1672), J. G. Baier, în *Compendium theologiae homileticae* (1677) și J. Leyser, în *Cursus homileticus* (1701).

La noi, prima carte de omiletică în românește este *Teologia pastorală cea pentru preoți de legea ortodoxă răsăriteană*, o traducere din limba rusă a unei lucrări a ierarhilor Gheorghe Koniski și Partenie Sopkovski. Prima ediție a fost tipărită la Buda, în 1817, a doua, la Sibiu, în 1857. Însă un tratat modern al acestei discipline, riguros construită și cu puternice influențe austriece, este *Omiletica Bisericii dreptcredincioase răsăritene* (Cernăuți, 1875, 784 pagini), conceput de către eruditul preot Vasile Mitrofanovici (1831-1888).

În secolul XX omiletica a fost predată la București și Sibiu de peste zece personalități. Printre aceștia se numără Constantin Galeriu, la București și Dumitru Belu⁶, la Sibiu. Ultimul s-a

⁵ Pr. Vasile Gordon (coord.), *Omiletica*, Editura Basilica, București, 2015, pp. 24-27.

⁶ Pr. Dumitru Belu, *Curs de Omiletică. Momente din istoria predicii. Teoria predicii*, Editura Andreiana, Sibiu, 2012.

remarcat printr-un *Curs de omiletică* pentru studenții Facultății de Teologie Ortodoxă „Sfântul Andrei Șaguna” din Sibiu, practic actual și astăzi, deși are o vechime de peste 50 de ani. Lucrarea Pr. Dumitru Belu, publicată în 2012 cu titlul *Curs de omiletică. Momente din istoria predicii. Teoria predicii*, este varianta unui manuscris original redactat de autor în perioada 1965-1966, cu adaosuri în 1974. Manuscrisul este păstrat în Biblioteca Mitropoliei Ardealului sub titlul „Din domeniul omileticii (istoria)”. În zilele noastre o lucrare de referință este tratatul de *Omiletică*⁷, având ca autori pe Vasile Gordon (coordonator), Adrian Ivan și Nicușor Beldiman de la Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul” din București, precum și o lucrare cu conținut aplicativ intitulată *Vademecum omiletic. 100 de schițe pentru predici*⁸, realizat de Preot Vasile Gordon.

Omiletica și retorica profană

Nu este nici o noutate faptul că predica creștină a ființat și s-a dezvoltat din vechea oratorie. Chiar Părinții Bisericii au practicat, la un moment dat, oratoria profană sau au făcut studii de retorică. Ne referim la Tertulian, Sf. Ciprian, Lactanțiu, Sf. Vasile cel Mare, Sf. Grigorie de Nyssa, Sf. Grigorie

⁷ Pr. Vasile Gordon (coord.), Pr. Adrian Ivan, Pr. Nicușor Beldiman, *Omiletica*, Editura Basilica, București, 2015.

⁸ Preot Vasile Gordon, *Vademecum omiletic. 100 de schițe pentru predici – la toate duminicile și sărbătorile anului, cu un adaos de 12 pareneze*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2015.

Teologul și Sf. Ioan Gură de Aur ș.a., care au studiat printre multe alte discipline și retorica profană (retorica greacă și romană), iar mulți dintre ei au fost retori sau avocați până în momentul când s-au dedicat întru-totul misiunii creștine.

Astfel, Tertulian, studiind retorica, a practicat mult timp avocatura; Sf. Ciprian a fost retor în Cartagina; Lactanțiu a studiat retorica cu Arnobiu, devenind el însuși profesor de retorică în Nicomidia, iar mai târziu l-a avut elev pe Crispus, fiul cel mare al Sf. Împărat Constantin cel Mare; Sf. Vasile cel Mare a studiat retorica sub îndrumarea lui Libaniu, Proheresiu și Himeriu, apoi a practicat-o cu succes, îndemnându-i pe tinerii creștini din vremea lui să nu disprețuiască scrierile profane; Sf. Grigorie de Nyssa a studiat retorica cu Libaniu; Sf. Grigorie Teologul a studiat retorica timp de 8-9 ani cu Himeriu și Proheresiu; Sf. Ioan Gură de Aur s-a pregătit cu retorul Libaniu și filosoful Andragatiu.

Însuși sistemul de învățământ antic, menținut în linii mari și în evul mediu, impunea și dobândirea de cunoștințe de retorică. Prima parte a educației intelectuale la greci era constituită din învățătura gramaticii, retoricii și dialecticii. În evul mediu ele formează așa-numitul *trivium*. Aritmetica, geometria, muzica și astronomia erau obiectele de studiu din faza a doua, superioară a educației intelectuale la greci. În evul mediu aceste discipline formau *quadrivium*. Când se vor alcătui manuale și tratate de retorică creștină, regulile de alcătuire a discursurilor profane vor fi invocate cu regularitate drept

modele. Există însă cel puțin câteva aspecte fundamentale care diferențiază omiletica de retorica profană:

(a) dacă retorica are drept țel câștigarea proceselor în tribunale sau susținerea unor discursuri convingătoare și frumoase, rostite cel mai adesea în for sau în piețele publice, omiletica este o retorică a elocvenței sacre, unde cuvântul, ca *logos*, este centrul preocupărilor;

(b) în timp ce retorica se preocupă de măiestria rostirii cuvântului profan în scopul convingerii, persuadării sau chiar a manipulării auditoriului, omiletica preia cuvântul revelat și-l rostește „altfel”, îl transformă în mesager cu rol de bună-vestire;

(c) dacă în retorică verosimilitatea (*eikos*), plauzibilitatea și probabilitatea devin de cele mai multe ori un substitut al adevărului (*alethes*) și al certitudinii logice, pentru omiletică modul imperativ de transmitere și comunicare specific este „mărturisirea” adevărului divin;

(d) dacă retorica se fundamentează pe arta rostirii cuvântului, pe inteligența utilizării diverselor tehnici de argumentare și a succesiunii logice a argumentelor (*akolouthía*), omiletica se află în slujba cuvântului revelat, deși utilizează cam aceleași instrumente.

Genurile predicii creștine

Majoritatea manualelor și studiilor de omiletică nu s-au pus de acord cu privire la gruparea pe genuri a cuvântărilor bisericești rostite în context liturgic. Unii autori utilizează pentru grupare trei criterii: după formă (omilia și predica tematică); după conținut (predicile: dogmatice, morale, apologetice, liturgice, sociale, istorice, catehetice); după scop (panegiricul⁹, pareneza¹⁰ și necrologul). Alți autori clasifică cuvântările bisericești în cinci genuri: omilia (exegetică și tematică); predica propriu-zisă, numită și sintetică (predicile: dogmatice, morale, apologetice, liturgice, sociale, istorice, catehetice); parenezele (panegiricul și necrologul); conferințele religioase; cuvântări bisericești ocazionale (la instalarea preotului în parohie, la sfințirea bisericii, la botez, la cununie, la diferite alte slujbe și manifestări publice).

Unele manuale evidențiază patru genuri de cuvântări bisericești: omilia; predica propriu-zisă (numită și sintetică sau tematică); panegiricul; pareneza; și, uneori, ca supliment, pastoralele chiriarhale.¹¹ Alte manuale și studii le reduc la trei:

⁹ Panegiricul = cuvântare de laudă la praznicile împărătești, la sărbătorile Maicii Domnului și ale sfinților.

¹⁰ Pareneza = cuvântare bisericească scurtă care se rostește la momente liturgice speciale, fie de bucurie (botez, cununie, sfințirea Bisericii, instalarea preotului în parohie ș.a.), fie de întristare (înmormântare, parastase, calamități naturale ș.a.).

¹¹ Pastorale chiriarhale = scrisori festive alcătuite de conducătorul Bisericii cu prilejul Nașterii Domnului și al Sfințelor Paști și trimise în toate parohiile și mănăstirile spre a fi citite în timpul Sfintei Liturghii.

omilia; predica propriu-zisă; pareneza. În sfârșit, există și o variantă cu doar două mari genuri omiletice: omilia (numită și exegetică); predica (numită și tematică sau sintetică) din care fac parte predicile dogmatice, liturgice, morale, pareneza și panegiricul.

Nu există în momentul de față un consens unanim între autorii de studii și manuale cu privire la clasificarea cuvântărilor bisericesti. Studii mai noi de omiletică optează, din rațiuni metodologice și practice, pentru clasificări mai simple. Astfel, dacă criteriul ar fi momentul rostirii predicilor, rămân doar două genuri de cuvântări: omilii și pareneze. În practica obișnuită - pe care și noi am adoptat-o - întâlnim însă două genuri de abordare omiletică: unul exegetic (sau analitic) și altul tematic (sau sintetic).

Omilie exegetică și tematică

Conform tradiției primare, omilia avea rolul de a explica și interpreta textele biblice citite și se rostea după lecturile biblice în prima parte a Sf. Liturghii, numită „Liturghia cuvântului”. Partea a doua a Liturghiei, numită „Liturghia credincioșilor”, a avut cândva o existență autonomă. Astăzi s-a încetățenit deplasarea predicii către finalul Sf. Liturghii, datorită duratei ritualului liturgic sau de cele mai multe ori a credincioșilor care nu ajung la slujbă decât după citirea Evangheliei. Omilia, în această interpretare primară se identifica cu omilia exegetică.

Cu timpul omilia pierde caracterul ei strict exegetic deschizându-se și spre cel tematic. Distincția dintre exegetic și tematic a condus, în mod eronat, la diferențierea între omilie și predică, pe considerentul că omilia explică și interpretează textul biblic verset cu verset, chiar cuvânt cu cuvânt, pe când predica este înclinată spre tematizare¹². În realitate, termenii “omilie” și “predică” îi putem considera în ultimă instanță ca fiind profund afectați de sinonimitate. În concluzie, cele două modalități de abordare (omilie și predică) sunt doar perspective metodologice care fac diferența dintre cele două genuri de omilii, una cu caracter exegetic (sau analitic), alta cu caracter tematic (sau sintetic).

Exegeza biblică urmărește să stabilească sensul unei cărți sfinte, al unui text sau verset, chiar a unui anumit cuvânt, iar interpretarea corectă trebuie să țină seama de câteva reguli, dintre care amintim: traducere corectă, analiză critică textuală, istorică, culturală și literară, consemnarea sensului unor cuvinte date de alți hagiografi.

Există însă abordări diferite practicate de către exegeza creștină răsăriteană și de cea occidentală. Exegeza răsăriteană¹³ urmează mai îndeaproape principiile și regulile de interpretare

¹² Alfred Bertholet, *Dicționarul religiilor* (trad. din limba franceză) Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 1995, p. 316.

¹³ Ioan Mircea, *Dicționar al Noului Testament A-Z*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, ediția din 1984 sau ediția din 1995, p. 164.

statornicite de Sfânta Tradiție și Tradiția Bisericii¹⁴. Sfânta Tradiție este formată din conținutul învățaturii de credință însușit de Sfinții Apostoli direct de la Iisus Hristos și consemnat în Evanghelii și în celelalte scrieri ale Noului Testament, iar Tradiția Bisericii cuprinde tot ceea ce s-a scris și s-a reținut după moartea Apostolilor și a ucenicilor lor – scrierile Părinților apostolici, ale Sfinților Părinți și scriitori bisericești, ale asceților și martirilor, ale teologilor și marilor inspirați (imnologi, liturgiști, canoniști. În cadrul exegezei răsăritene se practică trei modalități de interpretare textuală:

(a) alegorică (interpretare figurată și metaforică a textelor biblice);

(b) literară (interpretare *ad literam* a textelor biblice);

(c) anagogică sau duhovnicească (interpretare în spiritul normelor impuse de tradiție).

În schimb exegeza occidentală¹⁵ utilizează metode mult mai diversificate. Una dintre cele mai des întâlnite combină două metode de interpretare textuală:

(a) metode diacronice (analiza redactării textului, cercetarea procesului de transmitere orală ce a precedat textul scris,

¹⁴ Vide John Anthony McGuckin, *Biserica ortodoxă de răsărit* (trad. din engleză de Mihai Moroiu, consultant științific Ierom. Agapie Corbu), Editura Baroque Books & Arts, 2020.

¹⁵ M. Roustan, *L'Éloquence (Évolution du Genre)*, Troisième édition, Paris, Librairie Paul Delaplane, pp. 5-34; John Barton, *O istorie a Bibliei. Povestea celei mai importante cărți a lumii* (trad. din engleză de Cornelia Dumitru), Editura Humanitas, București, 2021, pp. 513-534.

descrierea formei sintactice și a valorilor sale semantice, identificarea tradițiilor și a influențelor culturale multiple suferite în timpul procesului de compunere ș.a.);

(b) metode sincronice (analiza structurală a textului, reiterarea traseului narativ, studiul dimensiunii retorice, cercetarea textului prin prisma lingvisticii pragmatice ș.a.).

Dacă în concepția mai veche a textelor biblice noțiunile de „exegeză” și „hermeneutică” biblică au fost utilizate ca sinonime, cu timpul ele au exprimat nu numai realități diferite ci chiar discipline diferite. Cercetările actuale au statuat că prin „hermeneutică biblică” se înțelege cadrul teoretic (reguli, principii, metode și tehnici) care permite descoperirea și descifrarea adevăratului sens al unui text sacru, pe când „exegeza biblică” este văzută ca transpunerea în practică a principiilor și regulilor teoretice furnizate de hermeneutică și, în același timp, punct de plecare în alcătuirea și structurarea omiliei exegetice.

Astăzi „omilia exegetică” ocupă un loc tot mai semnificativ în preocupările cercetătorilor și ale predicatorilor. Nu întâmplător o serie de lucrări românești, apărute în ultimii 25 de ani, sunt adevărate îndrumare practice în vederea pregătirii cu minuțiozitate și răbdare a predicii fragmentului evanghelic. Itinerarul creativ al predicii se concretizează într-o serie de etape¹⁶, care, străbătute cu mult har și discernământ, devin adevărate predici de succes:

¹⁶ Eugen Jurca, *Retorică și omiletică. Curs practic*, Editura Gutenberg, București, 2009, pp. 45-112.

(a) lectura atentă a pericopei evanghelice (fragment evanghelic sau paragraf de capitol, cu înțeles de sine stătător);

(b) delimitarea și analiza contextului anterior și posterior pericopei;

(c) analiza locurilor paralele (de pildă, aceleași fragmente la Matei, Marcu, Luca, Ioan);

(d) analiza cuvânt cu cuvânt a pericopei evanghelice și descoperirea reperelor omiletice;

(e) formularea temei (numai în cazul omiliei sau predicii tematice) și structurarea unui plan interpretativ;

(f) documentarea exhaustivă (biblică, din tradiția liturgică a Bisericii, comentarii biblice, lucrări de exegeză biblică, lucrări de specialitate, bibliografie modernă);

(g) aportul personal (rezonanța cuvântului, meditația, rugăciunea);

(h) alcătuirea omiliei propriu-zise (urmărind o logică interpretativă și căutând punctele de întâlnire dintre Biblie și viață);

(i) expunerea liberă a omiliei (eventual cu un plan de idei).

Cealaltă procedură tehnică este „omilia tematică” sau sintetică, care tratează o singură temă, o singură învățătură aleasă din

pericopa zilei¹⁷. În diverse manuale și studii ale bisericii creștine întâlnim următoarele tipuri de omilii tematice:

(a) biblice (au în obiectiv învățături din Sfânta Scriptură, într-un interval de timp bine delimitat pentru a facilita auditoriului familiarizarea cu textele biblice și a le dezvolta gustul pentru lectura biblică privată);

(b) dogmatice (tratează o temă dogmatică din Sfânta Scriptură sau Sfinții Părinți pentru a facilita auditoriului cunoașterea doctrinei);

(c) morale (au drept obiectiv influențarea voinței auditoriului pentru proiectarea virtuților creștine);

(d) liturgice (se ocupă în mod expres de o temă liturgică sau propun explicarea actelor liturgice, *id est* a locurilor, timpurilor și lucrărilor liturgice);

(e) apologetice sau misionare (au în vedere trei obiective: să combată atacurile la adresa credinței, să desfășoare o acțiune preventivă și să afirme ofensiv credința în rândul auditoriului sceptic, agnostic sau ateu);

(f) sociale (decupează situații sociale, economice și culturale cu implicații mai mult sau mai puțin fericite, evenimente deosebite mai vechi sau mai noi din viața Bisericii și auditoriului pentru a le explica, repudia sau sărbători);

¹⁷ Preot Vasile Gordon, *Vademecum omiletic. 100 de schițe pentru predici - la toate duminicile și sărbătorile anului, cu un adaos de 12 paraneze*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2015.

(g) istorice (se referă la momente din viața Bisericii pentru a realiza fie o continuitate între evenimentele prezentate, fie particularizarea unor sărbători cu implicații istorice).

Din multe puncte de vedere omilia tematică se construiește asemănător triadei aristotelice¹⁸, *logos – pathos – ethos* și urmărește aceleași scopuri pe care le urmărea și oratorul antic: de pildă, pentru Quintilianus, pe urmele lui Cicero, „să informeze, să miște și să placă”¹⁹ sau, în varianta latinească, *docere – movere – delectare*. Există totuși un amendament: predicatorul mărturisește un adevăr revelat.

În secolul al XIX-lea studiul retoricii profane intră în declin, fiind chiar eliminată la un moment dat din programele de învățământ. În sfârșit, în anii '60 al secolului al XX-lea retorica a cunoscut un reviriment, în prim plan situându-se lucrarea *Traité de l'argumentation. La nouvelle rhétorique*, elaborată de belgianul Chaïm Perelman²⁰, împreună cu asistenta sa Lucie Olbrechts-Tyteca și *The Uses of Argument* a englezului Stephen E. Toulmin²¹. A urmat apoi o înflorire a școlilor și direcțiilor de cercetare în domeniul retoricii, iar

¹⁸ Vide Aristotel, *Retorica* (ediție bilingvă, traducere, studiu introductiv și index de Maria-Cristina Andrieș, note și comentarii de Ștefan-Sebastian Maței), Editura Univers Enciclopedic Gold, București, 2011.

¹⁹ Quintilian, *Arta oratorică* (trad. din latină de Maria Hetco), Editura Minerva, București, vol. I, 1974, p. 242.

²⁰ Chaïm Perelman et Lucie Olbrechts-Tyteca, *Traité de l'argumentation. La nouvelle rhétorique*, 6e édition, Edition de L' Université de Bruxelles, 2008.

²¹ Stephen E. Toulmin, *The Uses of Argument*, Updated Edition, Cambridge University Press, 2006.

rezultatele lor au fost preluate de filosofie (teoria argumentării), literatură (stilistica), teatrologie (arta declamării) ș.a., dar destul de firav de către omiletică. Așadar, ar trebui să ne așteptăm și la un reviriment al omileticii.

Planul predicii

Cele cinci capitole ale retoricii clasice rămân în continuare reperi trainice și pentru conceperea și practicarea predicii creștine. Realmente, retorica greco-romană oferea predicii o tehnică foarte rafinată a discursului, cu o excelentă aplicabilitate la toate momentele ei. Artă discursului a îmbrăcat, în varianta clasică, forma unui canon, preluat și practicat cu mult succes și de predica creștină (*ars praedicandi*): *inventio, dispositio, elocutio, memoria, pronuntiatio*.

(1) *Inventio* reprezintă cercetarea tuturor mijloacelor de persuasiune referitoare la tema pledoariei: găsirea temei, a faptelor și ideilor aflate în legătură cu tema, materialul bibliografic și în special sursele personale ale predicatorului.

(2) *Dispositio* privește modul cum se organizează un discurs sau text sau, altfel spus, aranjarea ideilor selectate pe un plan anume. Părțile discursului sunt: *exordium, narratio, partitio, confirmatio, reprehensio* și *peroratio*. Dispunerea materiei în discursul omiletic este o adevărată artă a compunerii, întrucât asigură coerența, unitatea și logica argumentării discursului predicatorului.

(2a) *Exordium* este o introducere în pledoarie care trebuie să țină seama de tipul subiectului de tratat. El cuprinde un

punct de plecare în care predicatorul realizează o *captatio benevolentiae* a auditoriului, lămurindu-l asupra problemei în dezbatere, precum și o eventuală insinuare în care se urmărește câștigarea simpatiei ascultătorilor.

(2b) *Narratio* se referă la expunerea, la istorisirea faptelor.

(2c) *Partitio* privește diviziunea materiei unui discurs.

(2d) *Confirmatio* sau *argumentatio* este partea discursului în care se aduc dovezile, probele pentru susținerea pledoariei. Omilia tematică însă nu va trebui să satisfacă toate criteriile și strategiile argumentației retorice, întrucât are un alt specific, o altă destinație, o altă finalitate și chiar un alt auditoriu.

(2e) *Reprehensio* este partea pledoariei care contribuie la slăbirea, respingerea sau destrămarea unui argument contrar.

(2f) *Peroratio* constituie încheierea pledoariei și cuprinde trei părți: recapitularea ideilor principale expuse în diferitele părți ale discursului; utilizarea argumentelor defavorabile sau a expresiilor exprimate vehement împotriva poziției adverse; momentul patetic în care se încearcă provocarea compătimirii auditoriului.

(3) *Elocutio* reprezintă stilizarea sau faza de redactare a unui discurs. Aici trebuie să se insiste asupra stilului, a redactării, a organizării în detaliu a discursului, apelul la figurile de stil, la producerea efectelor de ritm, la alegerea și dispunerea cuvintelor în frază.

(4) *Memoria* se referă la capacitatea de improvizație a predicatorului și chiar la necesitatea de a memora discursul pentru a-l reproduce la momentul oportun. Bineînțeles că memoria este o problemă nu numai pentru predicator, ci și pentru auditoriu (cât va reține auditoriul din cele comunicate de către predicator). În acest scop predicatorul poate utiliza repetiția, descrierea, enumerarea, însă fără a plictisi auditoriul.

(5) *Pronuntiatio* este discursul în act, punerea în valoare a strategiilor acționale: mimica, timbrul vocii, privirea, atitudinea, gesturile, ținuta vestimentară.

Dar la această scurtă incursiune despre părțile constitutive ale predicii trebuie să adăugăm un amendament pentru ambele tipuri de omilii, exegetic și tematic: predicatorul nu este un simplu orator, ci un mărturisitor al adevărului revelat, iar predica nu urmărește succesul personal al predicatorului, ci transmiterea mesajului divin revelat.

Predica creștină și procedeele stilistice

La alcătuirea predicii, oratorul creștin utilizează pentru documentare izvoare cât mai diverse: Sfânta Scriptură (Vechiul și Noul Testament), cărți de predici, manuale, cărți de slujbă, studii sau lucrări de spiritualitate ș.a. Însă unitatea predicii, înlănțuirea în mod logic și accesibil al ideilor va fi dată de amprenta personală a predicatorului. Sunt însă multe situații când respectând cu rigurozitate acest canon compozițional,

auditoriul să nu fie captivat de valoarea cuvintelor rostite și nici să sesizeze adâncimea ideilor exprimate.

În aceste cazuri intervin figurile de stil. Ele sunt cuvinte, propoziții sau fraze ce exprimă în mod plastic o idee sau un sentiment, având darul să trezească interesul pentru discurs, să susțină mai ușor argumentarea, să-l ajute pe ascultător să rețină mai bine cele prezentate și, în cele din urmă, să-l determine să revină și altă dată să audieze o nouă predică. Numărul acestor procedee stilistice este considerabil. Fără să apelăm la clasificări complicate apărute în literatura de specialitate, vom utiliza doar două criterii, figuri de cuvinte și figuri retorice, urmate de o serie de figuri specifice literaturii religioase, cu ilustrații circumscrise strict domeniului de specialitate.²²

(1) Figurile de cuvinte (*tropii*) sunt acei termeni folosiți cu alt înțeles decât cel pe care îl au în mod obișnuit: epitetul, comparația, metafora, metonimia, sinecdoca, alegoria, personificarea, hiperbola, catachreza ș.a.

(1a) Epitetul (gr. *epitheton* = cuvânt adăugat) reprezintă orice fel de determinare adjectivală, substantivală sau adverbială care, spre deosebire de determinanții obișnuiți, aduce un plus de expresivitate.

²² Selecție *apud* Pr. Vasile Gordon (coord.), *Omiletica*, Editura Basilica, 2015, pp. 467-494; Pr. Dumitru Belu, *Curs de Omiletică*, Sibiu, 2012.

„Și, iată, era un om în Ierusalim, cu numele de Simeon și omul acesta era *drept și temător* de Dumnezeu” (Luca, I, 25).

(1b) Comparația (lat. *comparatio* = asemănare) constă în apropierea (în virtutea asemănării dintre ele) a două elemente, dintre care unul îl evocă, îl pune în evidență pe celălalt prin intermediul unui adverb („ca”, „precum”, „cum”).

„Și li s-au arătat, împărțite, *limbi ca de foc*” (Faptele Apostolilor 2, 3).

„Și *precum a fost în zilele lui Noe*, tot așa va fi și în zilele Fiului Omului” (Luca 17, 26).

(1c) Metafora (gr. *metaphora* = transport, transfer) constă în denumirea obiectului (lucru, ființă, acțiune) cu un cuvânt impropriu, și anume cu numele altui obiect asemănător, folosit nu ca sinonim, ci ca imagine care să evoce obiectul asemănat.

„Voi sunteți *sarea pământului...voi sunteți lumina lumii*” (Matei 5, 13-14).

„Iată *Mielul lui Dumnezeu*” (Ioan I, 36).

(1d) Metonimia (gr. *metonymia* = înlocuirea unui nume cu altul) constă în denumirea obiectului cu numele altuia cu care se află într-o relație logică sau de asociere, cum ar fi raportul dintre cauză și efect sau invers.

„Au pe *Moise* și pe *proroci*, să asculte de ei!” (Luca 16, 29 – autorii „Moise” și „proroci”, în loc de operele lor).

„Iar mie să nu-mi fie a mă lăuda decât numai în *crucea Domnului*” (Galateni 6, 14 – crucea ca obiect, în locul crucii ca misiune).

(1e) Sinecdoca (gr. *synekdokhe* = cuprindere la un loc, ceea ce se înțelege la un loc) este o figură de substituție, generată de principiul contiguității materiale, prin care se denumește un obiect cu numele altuia aflat într-un raport de cuprindere organică, cum ar fi partea pentru întreg și invers, specia pentru gen și invers, particularul pentru general și invers.

„În zilele acelea a ieșit poruncă de la Cezarul August să se înscrie *toată lumea*” (Luca 2, 1 – prin „toată lumea” înțelegem Imperiul Roman, așadar generalul în locul particularului).

„Pentru ce ai fugit la *altar*?” (Sf. Ioan Gură de Aur, în „Cuvântarea către Eutropiu” – cuvântul „altar”, în loc de „Biserică”, deci particularul în locul generalului).

(1f) Alegoria (lat. *allegoria* = vorbire figurată sau gr. *allygoria* = altfel de vorbire decât cea obișnuită) constă în folosirea unei metafore sau a unui simbol în expunerea narativă sau plastică a unei idei abstracte. De regulă, procedeul alegoric este folosit de Iisus Hristos în parabolele Sale.

„Și a fost iarăși cuvântul Domnului către mine: „Fiul omului, ce întâietate are lemnul de viță de vie față de oricare alt lemn, și coarda de viță de vie între arborii din pădure? Se ia oare din el vreo bucățică pentru vreun lucru? Se ia oare din el măcar pentru un cui, ca să atârni în el un lucru oarecare? Iată, el se dă focului spre ardere; amândouă capetele lui le

mistuie focul, și mijlocul arde și el, va fi el bun de ceva? Nici când era întreg nu era bun de ceva, cu atât mai mult acum, când l-a mistuit focul; acum când a ars se mai poate face ceva cu el. De aceea, așa zice Domnul Dumnezeu: Precum lemnul de viță de vie dintre arborii pădurii l-a dat focului ca să-l ardă, așa voi da pe locuitorii Ierusalimului. Îmi voi întoarce fața Mea împotriva lor. Dintr-un foc au scăpat, dar focul îi va mistui, și veți ști că Eu sunt Domnul, când Îmi voi întoarce fața împotriva lor. Voi face din țară un pustiu, pentru că ei Mi-au fost necredincioși’, zice Domnul Dumnezeu” (Iezechiel 15, 1-8, „Ierusalimul și lemnul vieții”).

(1g) Personificarea constă în atribuirea unor însușiri omenești unor obiecte neînsuflețite sau abstracte, precum și a unor vietăți necuvântătoare. Când se atinge gradul cel mai înalt ca figură de compoziție (de pildă, fabula, alegoria, epeea), această schemă figurată se numește prosopopee (gr. *prosopos* = chip, față).

„Zic vouă: Dacă vor tăcea aceștia, *pietrele vor striga*” (Luca 19, 40).

„Îndurerată familie, la *glasul de doliu al clopotelor* bisericii noastre, ne-am adunat astăzi pentru a-l conduce pe ultimul drum al acestei vieți pământești, pe cel care a fost...” (Un posibil început de necrolog).

(1h) Hiperbola (gr. *hyperboly* = exces, exagerare, trecere peste măsură) constă în exagerarea expresiei, fie mărin, fie micșorând imaginea obiectului peste limitele sale firești.

„Voi face pe urmașii tăi *mulți ca pulberea pământului*; de va putea cineva număra pulberea pământului, va număra și pe urmașii tăi” (Facerea 13, 16).

„Dar sunt și alte multe lucruri pe care le-a făcut Iisus și care, dacă s-ar fi scris cu de-amănuntul, cred că *lumea aceasta n-ar cuprinde cărțile ce s-ar fi scris*” (Ioan 21, 25).

(1) Catahreza (gr. *katahrysis* = abuz, folosire improprie a unui cuvânt) constă în folosirea unui termen figurat pentru denumirea unui obiect concret sau abstract, din lipsa unui termen propriu.

„Atunci diavolul L-a dus în sfânta cetate și L-a pus pe *aripa templului*” (Matei 4, 5).

(2) Figurile retorice sunt procedee sau mijloace stilistice care nesocotesc topica normală a propoziției sau a frazei, din dorința de a da farmec scrierii sau vorbirii: inversiunea, repetiția, reversiunea, interogația retorică, invocația retorică, antiteza, gradația, eufemismul, corecția (sau epanortoza), preterițiunea, anafora, paralelismul, antilogia, exclamația retorică, apostrofa, litota, chiasmul, ironia.

(2a) Inversiunea (lat. *inversio* = răsturnarea ordinii sau succesiunii) constă în schimbarea topicii obișnuite a cuvintelor în propoziție sau frază.

„Căci către Tine, *mă voi ruga, Doamne; dimineața* vei auzi glasul meu, *dimineața* voi sta înaintea Ta și mă vei vedea” (Psalmul 5, 2-3).

„Și încă departe fiind el, l-a văzut tatăl său și i s-a făcut milă și, alergând, a căzut pe grumazul lui și l-a sărutat” (Luca 15, 20).

(2b) Repetiția (lat. *repetitio*) este un procedeu stilistic prin care se reiau anumite secvențe lingvistice (cuvinte sau grupuri de cuvinte) spre a întări o idee sau o impresie.

„În călătorii adeseori, în *primejdii* de râuri, în *primejdii* de la tâlhari, în *primejdii* de la neamul meu, în *primejdii* de la păgâni, în *primejdii* în cetăți, în *primejdii* în pustiu, în *primejdii* pe mare, în *primejdii* între frații cei mincinoși” (2 Corinteni 11, 26).

(2c) Reversiunea (lat. *reversio*) se aseamănă cu repetiția, dar răstoarnă sensul cuvintelor.

„Sâmbăta a fost făcută pentru om, iar nu omul pentru sâmbătă” (Marcu 2, 27 – un episod când Iisus îi ceartă pe farisei).

„N-ar trebui să întrebi ce poate face Biserica pentru mine, ci ce poți face tu pentru Biserica” (un răspuns al predicatorului dat unui enoriaș).

(2d) Interogația retorică (lat. *interrogatio* = întrebare) constă în adresarea unei întrebări (sau a unei serii de întrebări) unui întreg auditoriu (sau unei singure persoane, care poate fi sau nu de față), nu pentru a solicita un răspuns, ci pentru a transmite indirect o opinie ce trebuie subliniată sau pentru a retrezi atenția ascultătorilor.

„Fiii oamenilor, *până când grei la inimă?* Pentru ce iubiți deșertăciunea și căutați minciuna?” (Psalmul 4, 2).

„Spune-mi, *pentru ce plângi atâta după cel răposat?* Fiindcă era rău? Pentru aceasta se cuvine să dai mulțumire lui Dumnezeu, că au fost curmate răutățile lui. *Fiindcă era și blând?* Dar tocmai pentru aceasta să te bucuri, că a fost răpit grabnic, înainte de a schimba bunătatea cu răutatea” (Sf. Ioan Gură de Aur, „Omilii la Lazăr”, V, 2).

(2e) Invocația retorică (lat. *invocatio* = chemare, rugă, invocare) înseamnă o rugăciune adresată unei muze pentru a-i cere inspirație sau unei divinități pentru implorarea unui ajutor.

„Mântuiește, Doamne, poporul Tău și binecuvântează moștenirea Ta” (extras dintr-un cântec liturgic).

„Părinte ierarhe Nicolae, roagă pe Cuvântul, Hristos-Dumnezeu, să mântuiască sufletele noastre” (încheierea unui panegiric).

(2f) Antiteza (gr. *antithesis* = opoziție) este procedeul care constă în asocierea, în același enunț sau context mai larg, a unor idei, imagini sau noțiuni cu sens contrar, menite să se reliefeze reciproc.

Parabolele: *Bogatul nemilostiv și săracul Lazăr* (Luca 16, 19-31); *Vameșul și fariseul* (Luca 18, 10-14).

(2g) Gradația (gr. *climax* = gradație sau lat. *gradatio* = gradație și *gradus* = treaptă) constă în trecerea treptată,

crescândă sau descrescândă, de la o idee la alta și prin care se urmărește reliefaarea unei idei sau nuanțarea exprimării.

„Iată, sunteți sătui; iată, v-ați îmbogățit!” (1 Corinteni 4, 8).

„Iarăși și iarăși vă vorbesc, căci măcar de nu vor auzi toți, cel puțin vor auzi jumătate; și chiar dacă nu jumătate, a treia parte; iar dacă nu a treia parte, a patra; sau poate zece; de nu zece, cinci; de nu cinci poate măcar unul; și chiar dacă nu va asculta niciunul plata mea este desăvârșită” (Sf. Ioan Gură de Aur, „Către Eutropiu”).

(2h) Eufemismul (gr. *euphymeis* = zicere de bun augur, a vorbi de bine, a binecuvânta) constă în îndulcirea, prin substituire sau perifrază, a expresiei unei idei, pe care respectul față de noi înșine și față de alții ne împiedică, adesea, s-o numim cu adevăratul său nume.

Isus Hristos, osândind parazitismul, purtarea fățarnică și asupritoare a fariseilor, spune: „Că leagă sarcini grele și cu anevoie de purtat și le pun pe umerile oamenilor, iar ei *nici cu degetul nu voiesc să le miște*” (Matei 23, 4 – în loc de: *ei sunt niște ipocriți și leneși*).

„Bărbați atenieni, în toate vă văd că *sunteți foarte evlavioși...*” (Faptele Apostolilor 17, 22 – în loc de: *mai aveți multe de făcut pentru evlavia adevărată*).

(2i) Corecția (lat. *correctio* = îndreptare, corectare) sau eparnotoză (gr. *eparnorthosis* = rectificare) se realizează prin retractarea sau reluarea a ceea ce s-a spus mai înainte, în

aceiași enunț, cu scopul de a se corecta fie o expresie, fie un cuvânt, prin înlocuire, sau prin reconsiderarea importanței sale, chiar până la modificarea sensului.

„Și acestea le zic, nu ca să amărăsc pe cel ce zace, ci voind să pun în siguranță pe cei ce stau de față; nu zgândărind ranele cele urâcioase ale suferindului, ci voind să mențin pe cei nerăniți vreodată în sănătate sigură” (Sf. Ioan Gură de Aur, „Către Eutropiu”).

„Părintele a fost un om al datoriei...Dar, ce zic eu: al datoriei? *A fost un adevărat apostol!*” (în necrologul pentru un preot).

(2j) Preterețiunea (lat. *praetereo,-ire* = a trece pe lângă, a lăsa la o parte) este un procedeu prin care predicatorul declară că lasă la o parte unele argumente, despre care totuși vorbește, pentru ca, prin acest mijloc, să le strecoare cu mai mare siguranță în mintea auditorilor.

„Dacă trebuie să mă laud, nu-mi este de folos, dar voi veni totuși la vedenii și la descoperiri de la Domnul” (2 Corinteni 12, 1), apoi continuă: „Dar fie! Eu nu v-am împovărat. Ci, fiind isteț, v-am prins cu înșelăciune” (2 Corinteni 12, 16); numără apoi toate dovezile sale de apostol: „Dovezile mele de apostol s-au arătat la voi în toată răbdarea, prin semne, prin minuni și prin puteri” (2 Corinteni 12), ca să se apere împotriva apostolilor mincinoși (2 Corinteni 11, 21-30).

(2k) Anafora (gr. *anaphora* = întoarcere, repetare) este un procedeu stilistic care se realizează prin repetarea simetrică a

unui cuvânt sau unui grup de cuvinte la începutul unor fragmente succesive dintr-un enunț sau dintr-un text.

„*Aceasta* este sfârșitul Testamentelor pe care le-a făcut cu noi Dumnezeu. *Aceasta* este arătarea adâncurilor ascunse ale neînțelegerii celor dumnezeiești, *acesta* este scopul care a fost înainte gândit din veci..., *aceasta* este siguranța enipostatică a împăcării dumnezeiești...Să spună deci fiecare mamă: *Binecuvântată* ești tu între femei, cea prin care neamurile credincioșilor cu cunoștință strigă: *Binecuvântat* este cel ce vine întru numele Domnului. *Binecuvântată* ești tu între femei, viața cea tainică de Dumnezeu răsădită. *Binecuvântată* ești tu între femei, pământul lucrat de Dumnezeu care a ținut în pântecele tău ca într-un hambar grâul fără de sămânță” (Sf. Andrei Criteanul, „Panegiric pentru Sfânta Fecioară”).

(2l) Paralelismul constă în reluarea simetrică a aceleiași figuri sintactice.

„De vrea să se însoare nu-și ia femei virtuoasă, ci pe cea mai rea din toate; de vrea să-și cumpere casă, nu cumpără o casă pe măsura unui om liber, ci una să-i aducă cât mai mult venit; de vrea să-și ia o slugă, apoi o ia pe cea mai rea” (Sf. Ioan Gură de Aur, „Omilii la Matei”, LXXX, 3).

(2m) Antilogia (gr. *antilogia* = contradicție, controversă) este procedeul retoric prin care propozițiile folosite par să fie în contradicție, dar în realitate fiecare exprimă un adevăr.

„Ochi aveți și nu vedeți; urechi aveți și nu auziți și nu vă aduceți aminte” (Marcu 8, 18).

„Căci cine va voi să-și scape viața o va pierde; iar cine va pierde viața sa pentru Mine și pentru Evanghelie, acela o va scăpa” (Marcu 8, 35).

(2n) Exclamația retorică (lat. *exclamo,-are* = a striga) este un procedeu prin care se exteriorizează o stare afectivă și exprimată printr-o interjecție, substantiv, propoziție sau frază.

„O, adâncul bogăției și al înțelepciunii și al științei lui Dumnezeu! Cât sunt de necercetate judecățile Lui și cât de nepătrunse căile Lui!” (Romani 11, 33).

(2o) Apostrofa (gr. *apostrophy* = întoarcere către) este procedeul prin care predicatorul își întrerupe, deodată, firul expunerii, pentru ca, stăpânit de un sentiment puternic, să se adreseze direct cuiva, de față sau absent (persoane, ființe, obiecte), cu o întrebare, cu o exclamație ori cu o afirmație sentențioasă.

„Tu cel ce zici: Să nu săvârșești adulter, săvârșești adulter? Tu, care urăști idolii, furi cele sfinte? Tu, care te lauzi cu legea, Îl necinstești pe Dumnezeu, prin călcarea legii?” (Romani 2, 22-23).

(2p) Litota (gr. *lithotys* = simplitate, reținere, micime, micșorare) este procedeul prin care o idee este exprimată în mod indirect sau atenuat, lăsându-se să se înțeleagă, implicit, contrariul.

„Cine a măsurat apele cu pumnul și cine a măsurat pământul cu cotul? Cine a pus pulberea pământului în balanță și cine a cântărit munții și văile cu cântarul?” (Isaia 40, 12).

(2q) Chiasmul (gr. *kiasmos* = încrucișare) constă în reluarea, în ordine inversă, a două cuvinte sau expresii (încrucișare în X).

„Nu înțelegeau că *Fiul lui Dumnezeu* Celui Viu Se va întrupa în trup și *carne* omenească, pentru ca această *carne* s-o transfigureze, s-o spiritualizeze, s-o *îndumnezeiască*” (Pr. Constantin Galeriu).

(2r) Ironia (gr. *eironeia* = ironie) este un procedeu retoric prin care se enunță cel mai adesea o apreciere pozitivă ori chiar o laudă simulată, pentru a se înțelege că este vorba de o persiflare ori chiar de o batjocură sau, uneori, de o apreciere negativă simulată în locul celei pozitive la adresa cuiva.

„Iar la amiază, Ilie a început să râdă de ei și zicea: „Strigați mai tare, căci doar este dumnezeu! Poate stă de vorbă cu cineva, sau se îndeletnicește cu ceva, sau este în călătorie, sau poate doarme; strigați tare ca să se trezească!” (3 Regi 18, 27).

(3) Figuri specifice literaturii religioase: antifora, comunicarea, prolepsa, epanortoza, epimona, etimologia, suplicația, prosopopeea.

(3a) Antifora (gr. *antiphora* = opoziție, comparație, raport, legătură, corelație) este o figură retorică alcătuită din întrebare

și răspuns, ambele realizate de către predicator. Parțial, antifora se aseamănă cu întrebarea retorică.

„Cum vom asemana împărăția lui Dumnezeu, sau în ce pildă o vom închipui? Cu grăunțele de muștar care, când se seamănă în pământ, este mai mic decât toate semințele de pe pământ” (Marcu 4, 30-31).

„Unde este trupul cel foarte dorit al Născătoarei de Dumnezeu? E luat și zboară însoțit de îngeri și de arhangheli și de toate puterile cerești” (Sf. Ioan Damaschin, „Panegiric la Sfânta Fecioară”).

(3b) Comunicarea (lat. *communico*, -are = a comunica) este figura de stil prin care predicatorul se adresează în așa fel ascultătorilor, încât aceștia din urmă să fie mereu asociați în gândire și simțire cu predicatorul.

„Deci ce roadă aveți atunci? Roade de care acum vă e rușine; pentru că sfârșitul acelora este moartea” (Romani 6, 21).

„Cel care poate intra, să intre! Cel care are urechi de auzit, să audă! Ne găsim în afară de cele trupești... Astăzi s-a construit poarta cea spre răsărit prin care Hristos va intra și va ieși și poarta va fi închisă, în care poartă Hristos este ușa oilor; Răsăritul este numele Lui!” (Sf. Ioan Damaschinul, „Panegiric la Sfânta Fecioară”).

„Nu știți voi oare că după cum Dumnezeu a fixat porturile în mări, tot așa a fixat bisericile în orașe, pentru ca, evitând în

ele vârtejul zgomotelor lumești, să ne bucurăm de cea mai mare liniște?” (Sf. Ioan Gură de Aur, „Omilie la Botez”).

(3c) Prolepsa (gr. *prolyphis* = anticipare) este un procedeu compozițional întâlnit în narațiune, care afectează ordinea cronologică a evenimentelor povestite printr-o proiectare intenționată în viitor și prin istorisirea unui episod ulterior firului narativ principal. Cu alte cuvinte, prolepsa folosită de predicator realizează un tip de complicitate cu auditoriul, căruia îi dezvăluie într-un fel de avanpremieră episoade ce urmează a se petrece și a fi narate.

„Îngerii tot să mijlocească, sfinții să se roage, dreptii să se cucere, Maica Domnului să mijlocească pentru ca să ia ticălosul acela de păcătos, dezlegarea păcatelor lui, iar să-l dezlege de păcate, cu puterea lor nu poate niciunul din sfinți. Și pricina este pentru că puterea de a lega și a dezlega nu o au fericii în cer, ci o au preoții, oamenii pe pământ” (Sf. Antim Ivireanul, „Didahii”).

„La ce-ți vei întrebuința bogăția? Ca să te îmbraci cu haină scumpă? Dar îți sunt de ajuns doi coți de pânză ca să îți faci o cămașă, iar o haină pe deasupra îți împlinește toată nevoia de îmbrăcăminte. Îți vei folosi bogăția pentru hrană? Dar îți este de ajuns o pâine ca să îți umpli stomacul!” (Sf. Vasile Cel Mare, „Omilie la cuvântul Evangheliei Sfântului Luca”).

(3d) Epanortoza (gr. *epanorthosis* = rectificare) este figură retorică care se realizează prin retractarea sau reluarea a ceea ce s-a spus mai înainte, în același enunț, cu scopul de a se

corecta fie o expresie, fie un cuvânt, prin înlocuire sau o reconsiderare a importanței sale. Într-o anumită măsură, epanortoza seamănă cu “corecția”, ca figură retorică.

„Dar ce ați ieșit să vedeți? Oare proroc? Da! Zic vouă: și mai mult decât un proroc” (Luca 7, 26).

(3e) Epimona (gr. *epimone* = insistență, întârziere) constă în repetarea insistență a unor idei, fie ascultătorilor, fie adversarilor, spre a-i convinge pe unii sau spre a-i aduce la tăcere pe alții, prin întrebuițarea excesivă a conjuncției coordonatoare (și, sau), făcând impresia unei suplimentări neîntrerupte a ideii.

„Oare nu sunt eu liber? Nu sunt eu apostol? N-am văzut eu pe Iisus, Domnul nostru? Nu sunteți voi lucrul meu întru Domnul? N-avem oare dreptul să mâncăm și să bem?” (1 Corinteni 9, 1-3).

„Până când, în sfârșit, bani? Până când argint? Până când vin servindu-se? Până când lingușiri de servitori? Până când pahare umplute cu vin?” (Sf. Ioan Gură de Aur, „Cuvântarea către Eutropiu”).

(3f) Etimologia (gr. *etymologia* = studiul înțelesului adevărat, *etymos* = adevărat și *logos* = studiu, cercetare, cuvânt) este un procedeu care constă în explicarea sub aspect istoric a sensului și a formei unui cuvânt pentru a-i determina mai bine sensul actual, pentru a-l completa cu noi valențe sau pentru a formula un argument.

„Lubiții mei, știm că în limba greacă cuvântul *om* se traduce prin *anthropos*, ceea ce înseamnă mai exact *ființă răsturnată în sus, ființă care privește în sus*. Vameșul, prin poziția pe care o are în templu, părăsește într-un fel verticalul, căci el nu îndrăznește să se uite spre cer, se vede pe sine nedemn de statutul de om, de ființă rațională. De altfel, chiar și iconografia Bisericii noastre mărturisește în mai multe locuri în duhul de pocăință al vameșului: „Doamne, asemănatu-m-am necuvântătoarelor și ca un necuvântător am ajuns”; sau „Mintea cu totul țărană mi-am făcut”. Dar Dumnezeu îi redă vameșului adevărata identitate, îl readuce pe acesta la statutul de ființă cuvântătoare, la statutul de om” (Pr. Constantin Galeriu, „Cuvânt la Duminica Vameșului și a Fariseului”).

(3g) Suplicația (lat. *supplicatio* = rugăciune publică) este figura retorică prin care predicatorul îi roagă fierbinte pe auditori să-i urmeze întru-totul povățuirile religioase și morale expuse în predica zilei.

„Eu te îndemn, deci, stăruitor în fața lui Dumnezeu și a lui Iisus Hristos, Care va să judece viii și morții, la arătarea Lui și în împărăția Lui. Propovăduiește cuvântul, stăruiește cu timp și fără timp, muștră, ceartă, îndeamnă, cu toată îndelungă-răbdarea și învățătura” (2 Timotei 1, 2).

(3h) Prosopopeea (gr. *prosopopoia* = personificare) este o figură de sens (*trop*) care constă, ca și „personificarea”, cu care, de altfel se înrudește ca mecanism, în transformarea asupra obiectelor, elementelor și entităților concrete sau absente a unor trăsături specific umane. Spre deosebire de

personificare, prosopopeea se extinde în așa măsură încât cuprinde uneori întreg textul în care apare, determinând chiar organizarea, structura textului respectiv. Fabula, alegoria, epopea sunt moduri de concretizare a prosopopeei. În cazul predicii se dă glas, prin intermediul predicatorului, unei persoane (absente sau defuncte), unor obiecte, plante, animale, entități concrete sau abstracte.

„S-au dus odată copacii să-și ungă împărat peste ei și au zis către măslin: Domnește peste noi! Iar măslinul a zis: Lăsa-voi eu oare grăsimea mea cu care se cinstește Dumnezeu și oamenii se mândresc și mă voi duce prin copaci? Atunci copacii au zis către smochin: Vino tu și domnește peste noi! Dar și smochinul a răspuns: Să-mi las eu oare dulceața mea și fructul meu cel bun și să mă duc să cârmuiesc copacii? Apoi au zis copacii către vița de vie: Vino tu de domnește peste noi!...” (Judecătorii 9, 8-12).

„Se întreceau secolele care dintre ele să se laude cu nașterea ta...Veselește-te pentru ea, cerule! Pentru că pe tine imitându-te, ea pe Domnul cel neîncăput în ceruri fără micșorare L-a cuprins în sine. Saltă pentru ea, pământule!...Iată, deci, pământul o laudă, o slăvește, o vestește, fecioarele cele mari, scutecele nașterii, minunile pământului” (Sf. Ioan Damaschin, „Panegiric pentru Fecioara Maria”).

Toate figurile de stil enumerate mai sus îl pot ajuta pe predicator să-și îmbunătățească predicile, cu atât mai mult pentru cei lipsiți de experiență. Prin exercițiu continuu, dar și prin căutarea de noi figuri de stil, se poate ajunge la

îmbunătățirea stilului personal. Însă, figurile de stil nu trebuie utilizate nici abuziv și nici în mod artificial, ci să fie folosite în slujba ideii pe care o subliniază.

După trecerea în revistă a problemelor pe care ni le-am propus să le analizăm, mai rămâne să ne întrebăm care ar fi, în ultimă instanță, importanța omiliei în practica discursului de tip creștin? Ea este confirmată de locul și impactul predicii pe parcursul celor două milenii de creștinism, iar Sf. Ioan Gură de Aur, numit și „Pavel din secolul al IV-lea”, dă mărturie în acest sens:

„În afară de pilda prin faptă, preoții n-au decât un singur mijloc, o singură cale de vindecare: învățătura cu cuvântul, predica. Aceasta e instrumentul, aceasta e hrana, aceasta e cel mai bun aer; Aceasta ține loc de medicament, aceasta ține loc de cauterizare, ține loc de bisturiu. Dacă preotul trebuie să ardă sau să taie, trebuie neapărat să se folosească de predică. Dacă predica nu-i în stare să facă asta, zadarnice sunt toate celelalte. Prin predică ridicăm sufletul deznădăjduit; prin predică smerim sufletul îngânfat; prin predică tăiem ce-i de prisos; prin predică împlinim cele de lipsă; prin predică lucrăm pe toate celelalte câte ne ajută la însănătoșirea sufletului” (Sf. Ioan Gură de Aur, „Despre preoție”).

Nicolae Iorga: „În numele sfintelor principii ale întemeierii sale, marea Republică a Lumii Nouă se simte chemată a da umanității legile ei viitoare”

Prof. univ. Dr. Stoica Lascu

Polihistorului Nicolae Iorga – de la nașterea căruia s-au împlinit, în iunie trecut, 150 de ani¹ – nu i-au fost străine procesele istorice ce au definit „mișcarea” lumilor în diversele epoci, din Antichitate până în vremea sa.

Pentru Titanul Istoriografiei Române², istoria Lumii Contemporane nu începea (cum era acreditat în mediile savante

¹ Despre o apreciere generală asupra manifestațiilor național-culturale și științifice din Țară și Republica Moldova, vezi – „*Statul și instituțiunile sale au lipsit de la «Jubileul Iorghian de 150 ani al Culturii Naționale»*”. Interviu cu Stoica Lascu realizat de Simona Anghel, în „Cuget liber”. On-line [Constanța], 30 decembrie 2021 (<https://www.cugetliber.ro/stiri-cultura-educatie-statul-si-institutiunile-sale-au-lipsit-de-la-jubileul-iorghian-de-150-ani-al-culturii-nationale-446003>); Stoica Lascu, *La Chișinău – Conferința Științifică Internațională „Istoricul Nicolae Iorga. 150 de ani de la naștere”*. Anul Omagial Iorga 150, în „Ziua de Constanța”. On-line, 18 mai 2021 (<https://www.ziuaconstanta.ro/stiri/invitati/anul-omagial-iorga-150-la-chisinau-conferinta-stiintifica-internationala-istoricul-nicolae-iorga-150-de-ani-de-la-nastere-747120.html>). În capitala de pe malul Bâcului, o cunoscută revistă național-culturală a dedicat un întreg număr, în întregime, *Jubileului Iorghian – „Limba Română”*. Revistă de știință și cultură, XXXI, Nr. 3 (263), mai-iunie 2021 [Pe cop. I: *Nicolae IORGA – 150. Ediție specială*] /270 pp./.

² Dan Berindei, *N. Iorga: Titan al istoriografiei*, în „Dosarele istoriei”, VI, nr. 6 (58), 2001, pp. 2-6; Ioan Scurtu, *Nicolae Iorga – personalitate*

și populare din timpul său) cu anul 1789, al debutului Marii Revoluții Franceze, ci cu Revoluția Americană, simbolizată prin *Declarația de Independență* de la 4 iulie 1776, prima sprijinindu-se, în fapt – cum va scrie el în fundamentala lucrare, în 4 volume, din 1928, *Essai de synthèse de l'histoire de l'humanité*³ –, pe cea declanșată în cele 13 colonii britanice nord-americane (IV: *Époque Contemporaine*, de altfel – Chapitre premier: pp. 1-10 –, începe cu *Les nouvelles autonomies américaines*).

S-a arătat în urmă cu o sumă de ani, într-un material documentar cu circulație mai restrânsă⁴, că în multitudinea preocupărilor iorghiene, din perspectiva publicistică, nu puteau lipsi și referirile, apreciate ca atare de către istoricii nord-americani⁵, la America, respectiv Statele Unite⁶ –

marcantă a științei și culturii românești și universale, în „Pro Saeculum”, XIV, 2015, nr. 7-8 (107-108), 15 septembrie-1 decembrie 2015, pp. 162-165.

³ N. Iorga, *Essai de synthèse de l'histoire de l'humanité*, par... Professeur à l'Université de Bucarest. Agréé à la Sorbonne. Membre de l'Académie Roumaine. Correspondant de l'Institut, I-IV, Librairie Universitaire J. Gamber, Éditeur, Paris, 1926-1928 (X+ 390+570+528+490 pp.).

⁴ *Nicolae Iorga și America. Repere publicistice (1915-1939)*, în Constantin Bușe, Constantin Găucan (coord.), *Nicolae Iorga 1871-1940. Studii și documente*, VIII, Editura Universității din București, București, 2009, pp. 353-454.

⁵ Cornelia Bodea, „*The Old Man of Roumania*”. N. Iorga văzut de istoricii americani, în „Memoriile Secției de Științe istorice și Arheologice a Academiei Române”, XXI, 1996, pp. 71-94; vezi și – Nicholas M. Nagy-Talavera, *Omagiul unui istoric american adus lui Nicolae Iorga*, în „Dosarele istoriei”, VI, nr. 6, 2001, pp. 55-57.

⁶ Vezi – Lucian Boia, *Nicolae Iorga și Statele Unite ale Americii*, în „Revista de istorie”, XXIX, nr. 8, 1976, pp. 1153-1173; Gh. Buzatu, *Nicolae Iorga și America*, în „Hierarus”, III, 1980, pp. 13-18 (*Ibidem*, în

„marea republică”, pe care a și vizitat-o în 1930, timp de aproape două luni (27 ianuarie-20 martie)⁷ –, și americani⁸, ori relațiile româno-americane⁹; erau atestări iorghiene excerptate, aproape în totalitate, din „Neamul românesc” (gazeta fondată de N. Iorga în 1906) –, alături de care au fost inserate și câteva din articolele publicate de către

„Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie «A.D. Xenopol» din Iași”, 1981, pp. 451-455); Gheorghe I. Florescu, *N. Iorga și America*, în „Zargidava”, XII, 2013, pp. 137-169.

⁷ Nicolae Dascălu, *Nicolae Iorga Visit to the United States of America*, în „Revue roumaine d’histoire”, XXII, nr. 2, 1983, pp. 115-127; Gelu Neamțu, *Nicolae Iorga și românii din Statele Unite ale Americii (1917-1918)*, în „Studia Universitatis «Babeș-Bolyai». Historia”, XXXV, nr. 2, 1990, pp. 70-77; Petre Țurlea, *Nicolae Iorga și românii americani*, în „Tomis”, IX, nr. 8, 2004, pp. 60-62; Victor Crăciun, *Nicolae Iorga în America și despre America*, în xxx *Permanența lui Nicolae Iorga*. Cu prilejul împlinirii a 65 de ani de la odiosul asasinat – 27 noiembrie 1940 și 135 de ani de la naștere – 5 iunie 1871. Volum omagial coordonat și studiu introductiv de Victor Crăciun și Cezar Dobre, cu un *Cuvânt înainte* de Florin Constantiniu, membru corespondent al Academiei Române (Liga Culturală pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni), f.e., București, 2006, pp. 339-356; Constantin Bușe, *Pe urmele lui N. Iorga în Statele Unite*, în Constantin Bușe, Constantin Găucan (coord.), *Nicolae Iorga 1871-1940. Studii și documente*, III, Editura Universității din București, București, 2007, pp. 59-72; Gheorghe Zbucă, *Lumea americană: o „prețioasă experiență” în viața lui N. Iorga*, în *Ibidem*, pp. 593-601.

⁸ N. Iorga, *America și românii din America*. Note de drum și conferințe, Tipografia „Datina românească”, Vălenii de Munte, 1930 /238 pp./; conferințele susținute pe parcursul călătoriei au fost publicate – vezi *My American lectures*. Collected and arranged by Norman L. Forter. Preface John L. Gerig, „State Printing Office”, Bucharest, 1932 (194 pp. + 16 pl.).

⁹ Oana Panăit, *Contribuția lui Nicolae Iorga la dezvoltarea relațiilor culturale româno-americane în perioada interbelică*, în „Analele Universității Spiru Haret. Istorie”, XV, 2012, pp. 71-82.

marele savant în una din gazetele¹⁰ românilor americani – „America”¹¹.

*

**„...un capitol de etno-istorie indiană ar trebui să se poată
la începutul vieții Statelor Unite”**

În multe dintre lucrările sale, dedicate ansamblului istoriei universale, generale sau tematice, în publicistica istorică, în consemnările zilnice (note, comentarii, necrologuri, portretistică), în conferințe publice și prelegeri universitare, N. Iorga va zăbovi, în funcție de împrejurări, asupra începuturilor și caracteristicilor istoriei statului născut la 4 iulie 1776, a rolului instituțiilor și a personalităților politice și culturale. Cu mult înaintea viziunii dominante în scrierile istorice din vremea sa – ce minimalizau locul băștinașilor (spre a nu mai vorbi de excesele „corectitudinii politice” de azi în re/scrierea istoriei de început a națiunii americane) –,

¹⁰ Vezi și – Gheorghe I. Ioniță, *Probleme de istorie contemporană a României, abordate de Nicolae Iorga în coloanele gazetei „România” din Cleveland (SUA) în anii 1921-1924*, în „Analele Universității din București. Istorie”, XXII, nr. 2, 1973, pp. 95-103.

¹¹ N. Iorga, *Scrisori către românii din America. 1921-1924*, Tipografia ziarului „America”, Cleveland-Ohio, S.U.A., f.a. [1924] /144 pp./ (pe foaia de titlu: 1922-1923; datarea corectă este cea inscripționată pe copertă). Pe verso-ul paginii de titlu, editorul reproduce *scrisoarea-facsimil* a autorului: „*Bunăvoința acelor cari au crezut că pot găsi în mine un informator sincer și fără rezerve pentru lucrurile din depărtata țară de naștere face ca articolele mele de un an de zile – știri, îndrumări și sfaturi – să iasă în cârticica de față.*

Doresc să fie cetite în starea de suflet în care eu însumi le-am scris”.

marele istoric român amendează faptul că istoria S.U.A. se arăta că începe doar de la 1776: „Casele indienilor din sud, foarte curioase, făcute din lut sau din cărămizi uscate la soare, necoapte”, multietajate, au corespondență, sesizează marele nostru învățat, în masivele buildinguri din New York și Chicago, „care când sunt făcute mai bine, adică un rând în retragere față de celălalt, nu fac decât să imite clădirile de argilă ale indienilor. Ce păcat că această civilizație, cu astfel de începuturi, a fost tăiată brusc! Ce n-ar fi ieșit din mâinile indianului!”

Cu un alt prilej, el argumentează în favoarea cunoașterii și scrierii unei istorii în care populațiile locale să fie integrate, cu elementele de civilizație și cultură ale lor, evoluției ca atare a spațiului viitorului stat nord-american (și nu doar din momentul stabilirii primelor colonii europene): „Înainte de apariția europenilor a fost aici o întreagă lume indiană; aceea n-are interes? Istoria aceasta o putem reconstitui până la oarecare punct și, deci, acest capitol nu poate lipsi când vorbești despre istoria Americii... *Bieții indieni au fost expropriați de la orice* (subl. n.): de la pădurea lor, de la stăpânirea râurilor, de la pământul lor, dar nu se cuvine să-i expropriem din domeniul istoriei, fiindcă ei au creat țara, cu drumurile ei, cu un început de agricultură”; și se exprimă fără înconjur: „un capitol de etno-istorie indiană ar trebui să se puie la începutul vieții Statelor Unite”.

*

„...să salutăm nobila figură demnă a lui Washington, care n'a fost un împărat, nici un mare om politic, ci abia un general”

În publicistică, de cele mai multe ori N. Iorga abordează un subiect istoric mai ales din necesitatea de a releva posibile conexiuni sau rădăcini a unor fapte și acte contemporane. Exemplificator este, în acest sens, un articol din februarie 1918, când – urmarea a discursului în Congresul American, la 8 ianuarie 1918, președintelui Woodrow Wilson a făcut public *Programul* său, în *14 Puncte*, privind organizarea postbelică a Lumii – sintetizează motivațiile revoltei împotriva atotputernicei Metropole de la Londra, în fruntea căreia s-a aflat – scrie N. Iorga în *Amintirea lui Washington* (publicat în „Neamul românesc”) – „un om care până la patruzeci de ani nu însemna nimic”; respectiv, George Washington, viitorul prim președinte al Statelor Unite – până atunci, un „boiernaș de țară”, în casa căruia „nici un bancher cu oarecare avere n-ar trăi. Lectura lui? Biblia și câteva cărți. Biblioteca lui? Nu exista” – era descris astfel: „Origine modestă, educație ca pentru acele împrejurări: nici basă clasică, nici limbi străine, nici literatură, nici științe – gramatică și ortografie engleză; ceva matematică. Un rol oarecare în luptele de hotar cu vecinii franceși. Colonel al trupelor neregulate cu care s’au căpătat succese ușoare. Nimic strălucitor la dânsul: nicio făgăduială în graiu, în ochi, în gest. În clipa «declarației de drepturi»» în numele unor teritorii neorganizate, în numele unor oameni cari aveau numai conștiința – dar *deplină* – că sunt oameni, atâta

și în ce privește conducerea. Ca hotărâre în cas de înfrângere, «retragerea în munții Alleghani» – moartea de foame.

Și când americanii văd ce a ieșit din silințele desperate ale acestora supt conducerea *acestuia*, n’au ei dreptul, sută de milioane de neobosiți muncitori pentru cultură în numele libertății, să întindă lumii întregi noua «declarație de drepturi»? (*Cele 14 Puncte* – n.n.)

Și nu ni e îngăduit nouă, și în ceasul când mai puternic urlă triumful organizației germane, să credem că aceste «drepturi» vor birui totuși și să salutăm nobila figură demnă a lui Washington, care n’a fost un împărat, nici un mare om politic, ci abia un general?”

*

„...idealismul liberal e nota dominantă a unui Washington, a unui Jefferson, a unui Abraham Lincoln”

La fel, în anii 1917-1920, mai ales – dar și în perioada interbelică –, aceleași conexiuni, proprii largii viziune iorghiene asupra desfășurărilor proceselor istorice.

Așa, de exemplu, la 15 iulie 1918 scria cu referiri la specificități ale istoriei tânărului – chiar în vremea sa – stat nord-american, ca și asupra unor personalități (cele mai multe referințe făcându-se la Abraham Lincoln): „Așa a fost și *când problema libertății celor apăsați s’a pus înlăuntrul chiar al Republicei*. Trebuie să fie ori ba robi negri în Statele Unite? Dacă poporul american ar fi judecat din punctul de vedere al

acelei economii politice care s'a pus în sama americanilor ca principiu diriguitor, dar care de fapt, asfixiază astăzi pe negrii albi ai unei mari părți din Europa, el ar fi socotit foloasele sclăviei în statele sudice, și ar fi trecut la ordinea zilei. America însă a preferat să-și oprească, ani de zile (referire la Războiul Civil/de Secesiune din 1861-1865 – n.n.), toată munca înăuntru, să piardă piețe câștigate în lume, să distrugă atâția oameni și să piardă atâtea materiale, *numai pentru ca în cuprinsul țerii să nu existe decât ființe libere* (subl.n.). Mai bine să piară țara înseși, credea Lincoln, decât să fie necredincioasă principiului ei de viață, care e și titlul ei de onoare. Și când judeca așa, își atingea scopul, fără ca totuși țara, oricât de nenorocită în anume clipe, să fie cu adevărat amenințată în existența și în dezvoltarea ei”.

Iar cu alte prilejuri, relevând „idealismul liberal care e nota dominantă a unui Washington („Tot ce este în America idealism și virtute vine în rândul întâiu de la dânsul – George Washington”), a unui Jefferson, a unui Abraham Lincoln”, N. Iorga consemnează una din specificitățile benefice ale civilizației statului american, născut la 4 iulie 1776: „Egalitatea deplină; gesturile ceremonioase ale Europei nu sunt cunoscute: oamenii sunt amabili, gata de a îndatori, dar *nu vreau să piardă vremea cu chinezării idioate*. La palatul președintelui Lincoln, nici portar, nici lachei. Ministrul de Externe, cel mai puternic om din Republică, vine în haina de lucru să primească pe un prinț și vorbește cu dânsul tot așa de liber ca și cu altă persoană de samă. Președintele însuși,

marele Abraham Lincoln, un uriaș stângaci, ignorează cele d'întăiu regule de *savoir-vivre* după eticheta noastră, veche de atâtea secole. La subiect, și răpede, căci vremea e scumpă!”

Nicolae Iorga nu are, cum am arătat, o lucrare specială referitoare la istoria Statelor Unite ale Americii, dar evoluția acesteia, civilizația și cultura sa, locul ei în lumea contemporană se regăsesc în diferite volume tematice, în conferințe, note de drum, precum și într-o abundentă producție publicistică.

Oferim „cetitorilor” – cum vorbea și grafia Apostolul de la Văleni –, la a 245-a aniversare a nașterii Statelor Unite, câteva fragmente din articolele publicate de N. Iorga în ziarul său „Neamul românesc”, precum și în gazeta „America” (editată la Cleveland de către românii americani) în anii '20-'30 ai secolului trecut (extrase dintr-un documentarul amintit).

*

Nota Americii

Dincolo de Oceanul cel Mare este o lume nouă, lumea pe care pe basă de dreptate, de libertate a conștiinței, aș întemeiat-o în veacurile trecute pribegii tiraniilor europene.

A crescut pe încetul până a ajuns la proporții imense. Nu e o țară Republica Statelor Unite, ci e o lume. Și ea a pretins totdeauna că e și altfel decât prin momentul descoperirii o lume nouă.

Mult timp nu li recunoșteam americanilor acest drept, noi, europenii. Doar tehnica lor dacă inova. Negustori de petrol, de fier, de bumbac, de untură – atâta vedeam în ei.

Și, de fapt, așa erau. Dar supt această suprafață de zbucium pentru ban, ceva se pregătia, în amestecul raselor și în acumularea bogățiilor. Se pregătia *forma modernă a conștiinței de drept de la care plecaseră odată cele d'intăiū colonisări creatoare* – (decembrie 1915).

*

America

America a vorbit iarăși. A vorbit american: precis, scurt, cu acea siguranță care e nota politiceî sale. Nu poate admite ca Aliatîi să fie loviți prin înecarea femeilor și copiilor, prin pierderea unor bogății care nu pot fi supuse legilor crude ale războiului. Amintindu-și că în cuprinsul ei sunt biserici cu crucea pe turnuri și școli unde se învață că societatea trebuie sprijinită pe morală, ea cere ca luptătorii să nu atace pe aceia aceia care nu sunt luptători și nu pot fi priviți astfel. N'are nimic de adăugat, nimic de retras. Nu e dispusă a intra în negociații. Aduce un principiu și cere ca el să fie admis imediat și respectat totdeauna.

Cu un sentiment de mângâiere, lumea se uită întreagă, afară de pătimașii răsbunării, la acest act care trezește în mințile tuturor idei pe care prea mulți le credeau părăsite în vre-un colț de trecut. Și cugetătorii se vor fi gândit cât poate să

smulgă dezvoltarea firească a lucrurilor și de la actele cele mai egoiste pe care oamenii le săvârșesc.

Acum patru sute de ani setea de bogăție a Europei a luat în stăpânire violent continentul nou descoperit de un visionar. Cea mai cumplită tiranie a distrus în câteva decenii o rasă. Peste ruinele unei străvechi și prețioase civilizații s'a întins munca furioasă a doritorilor de câștig din toată lumea. Noi râdeam de literatura și știința, de filosofia și dreptul Împărăției fierului, petrolului și unturii de porc.

Dar orice muncă omenească dă, pe lângă produsul ei, încă ceva: un product moral – (mai 1916).

*

Vine America?

Sunt oameni care nu pot aștepta. Pentru dânșii, declarația Americii însemna îndeplinirea imediată, impresionantă, decisivă a unor lucruri cum le putem visa numai. Milioanele marii Republici s-ar fi ridicat cu toatele, însuflețite de ura contra tiraniei prusiene și a infamiei criminale a scufundătorilor, pentru ca să se arunce asupra câmpiilor de luptă din Europa, unde Victoria aștepta să-i încunune de la apariția lor chiar. Geniul lui Edison ar fi creat îndată mijloace noi de luptă înaintea cărora tehnica germană, învechită, ar fi trebuit să închine steagul. Și, pe urmă, după ce americanul, marele meșter al lumii, inventatorul veșnic la lucru pentru descoperire, ar fi dat toată măsura puterilor sale, ce ar mai rămâne decât

banchetul biruinței, la care e bine să ne rezervăm fiecare un loc cât mai bun și, dacă se poate, și fără plată?

Cum oare putea să judece altfel acea lume cu gândul ușuratic care aștepta sfârșitul războiului mondial de la apariția dorobanțului pe culmile Carpaților, fără să prevadă prin câte încercări și prin ce grozave suferințe va trebui să trecem până ce vom fi plătit măcar contribuția care ne poate cere în schimb pentru recunoașterea drepturilor noastre ca să se creeze pe temelia lor România așa de mult dorită!

Și, de oare ce America zăbovește, mulți își uită aclamațiile cu care au întovărășit declarația ei de războiu acum vre-o două luni. Și mai că ar fi dispuși să dea dreptate germanilor cari se făceau a da din umeri, cu despreț aproape, la vestea că la dușmani înarmați până 'n dinți și deprinși, prin cea mai costisitoare practică, în cele mai noi metode ale luptelor, se adauge Republica de limbă englesă a tuturor națiilor, cu toate sentimentele și tendințele lor divergente, căreia-i trebuie pentru a se pregăti cât de cât, fie și în tehnica tunurilor, aeroplanelor și submarinelor, atâta timp de, până atunci, se mântuie cu siguranță războiul – (iunie 1917).

*

Misiunea Americii

Soli americani ne-au cercetat, și anume dintre aceia pe cari niciodată nu i-am așteptat să vie la noi, soli în uniformă, cu mâna pe sabie, gata de luptă și arătându-mi că „până la capăt” vor sta împreună cu noi, dând fiecărui popor dreptul său

elementar la libertate, în care acești oameni cred și, în deosebire de alți oameni, cari cred și ei, crezul lor e faptă și fapta lor înseamnă neapărata, neplisita izbândă.

Și, ascultând acele puține cuvinte tari de care vorbim ceva departe, rolul însuși al Americii mi se deslușia încă mai limpede.

De setea, de nevoia libertății nu e străin nici un suflet omenesc, oriunde ar fi și oricum s'ar fi arătat. Și zugrumătorii de la Berlin vorbesc măcar de libertatea de a se întinde, și e un fel de brutală sinceritate în această formă strâmtă și agresivă a liberății lor. Spre libertate s'au înălțat atâtea imnuri nemuritoare, și atâta sânge care și până azi rodește s'a vărsat pentru dânsa. Dar până la crearea și consolidarea Americii n'a fost pe lume o societate politică întemeiată de oameni cari, și la celălalt capăt al lumii, peste apele Oceanului, să caute pământul pentru a-și întemeia Patria pe dânsul, acea Patrie care nu e o cucerire a libertății, nici măcar o fundație a ei, ci libertatea însăși. Da, tot ce se vede acolo, de la această țarină imensă, care fără un asemenea adaos ar fi o pădure, de la aceste orașe care numai printr'o asemenea înrăurire au înlocuit sate de indieni și poieni pustii, până la tot ce a dat, prin acțiunea aceluiași suflet liber, munca voioasă, gândul plin de avânt generoasă simțire, totul e înfățișarea în lucruri trainice și frumoase a ei, a Libertății.

Dar America nu e mai veche decât Libertatea. A răsărit numai pentru a-i da chip ei în mijlocul statelor care aveau alte începuturi și alte tendințe. Tot ce a venit pe urmă, toată

înflorirea aceia fără păreche a muncii omenești, toată acea prosperitate materială, toată acea mulțămire care o întovărășește când se câștigă cu sudorile ostnelilor, toate acestea au răsărit, în chip firesc. Morile fac plăcere și dau roade din care se hrănește omenirea, dar ele n’au înflorit pentru plăcerea numănuii și pentru folosirea numănuia n’au rodit. Misiunea lor e în ele. Trebuie să fie flori pe lume – și sunt. Trebuie să fie libertate în viața oamenilor și, oricâtă marfă s’ar putea face și vinde de pe urma ei, nu pentru marfă au trăit Washington, Franklin și Abraham Lincoln, ci pentru că trebuie să fie în viața oamenilor libertatea – (iunie 1917).

*

America – o „ilusie”?

Cei care vreau să „isprăvească mai răpede”, numai să-și afle huzurul de pe vremuri, într’o patrie oarecare, indiferent de ce viitor ar aștepta-o și de câtă cinste s’ar revărsa asupra ei – și din partea cui ne-ar „grația” – obișnuiesc a vorbi cu mult despreț de ceia ce poate și mai ales de ceia ce vrea, de ceia ce în adevăr are de gând a da causei, care e și acum a noastră, America.

După judecata lor, îndelungile zăbăvi – de atâtea luni, de nouă luni în capăt – ale puternicei Republici ar putea să fie puse alături cu zăbăvile, înfășurate într’o așa de mare taină și capabile de atâtea interpretări, ale Japoniei. Statele Unite ar îndemna neconținut pe alții, li-ar ține discursurile captivante ale celei mai nobile filosofii, ar face să se năzară omenirii un

ideal la care ea nu ar ajunge niciodată, fiindcă nici nu-i e menit să o facă. Ele ar fabrica din rășputeri cu câtă materie primă au, cu câte brațe li stau la îndemână, cu câtă energie se găsește în harnicul suflet american; ele ar pune în circulație în lungul și în largul lumii capitalurile strânse îndelung printr'o imensă activitate econoamă, ar împrumuta pe fiecare cât vrea, cât cere, cât i se pare că i-ar fi nevoia. Dar mai departe de aceste exhortații ale retoricii, de aceste ajutoare ale industriei, de acest sprijin al aurului lor, acești „oameni practici” n'ar voi să meargă.

Idealism îl au d-ajuns cetățenii Americii, de atâtea rase deosebite, de atâtea psihologii particulare, care simt nevoie în adevăr de foarte mult idealism pentru a trăi și a munci împreună, atunci când atâtea realități imediate, atâtea amintiri și atâtea deprinderi îi despart. Munca lor însăși se deosebește, spunea, acum în urmă, unul dintre ei, de munca europeană prin aceea că omul nu se lasă mașinalizat, redus la rolul uneltei neînsuflețite de producție, ci, în fiecare moment, ceva sufletesc, personal sufletesc, avântat sufletesc susține și pe cel din urmă auxiliar al acestei uriașe industrii: gândul că el se poate înălța, că poate cuceri și domina prin însăși puterea, a toate biruitoare, a energiei ce cheltuiește și a inițiativei de care se dovedește capabil. Și ce e oare această credință în rezultatul ultim al oricărei munci cinstite, al oricărei inteligențe active decât, pe de o parte, cel mai frumos crez de idealism, iar, pe de alta, proba celei mai esențiale virtuți de soldat?

Se poate admite deci că America va lăsa să triumfe Germania, care va atrage la dânsa și ce a rămas din bogăția unor țări care nu ar fi deci niciodată în stare a-și plăti datoria față de împrumutătoarea lor cu sume nemai pomenite?

Nu știu în adevăr ce puteri de calcul își atribuie lor înșiși aceia carei cred că pot face așa de grosolane greșeli cei mai isteți calculatori ai lumii!â

Nu! *America e prinsă în războiu cu tot ce are, cu tot ce poate, cu tot ce vrea.* E cea mai sigură garanție a eforturilor pe care le datorează cauzei și pe care și le datorează ei înșii. Iar faptul că nu pornește la lucru ca pentru o aventură fângăduiește tocmai măreția loviturii ce o va da în ceasul discordării, apropiate, a forțelor ce acumulează – (decembrie 1917).

*

Amintirea lui Washington

Radiogramele arată că ziua de naștere a lui Washington, care e o sărbătoare națională americană, a fost celebrată la Paris cu o ceremonie deosebită și că s'a ținut o cuvântare, de d. Pichon, ministru de Externe al Republicei, preamărindu-se fapta de acum aproape o sută cinzeci de ani a celui d'întăiu președinte pe care l-a avut America.

E natural să se dea astăzi această importanță unei zile care altfel ar fi trecut neobservată oriunde aiurea decât în America însăși. Din ce în ce se face mai necesară neîntârziata intervenție a trupelor pe care Statele Unite le pregătesc pentru Înțelegere,

și lumea-și pune întrebarea dacă această intervenție a lor va trece de sarcina unei defensive cu puteri și mijloace mai mari pentru a se pronunța în sfârșit ofensiva biruitoare pe care câți cred totuși în dreptate, măcar pentru că ea este necesitatea permanentă a lucrurilor, pe când nedreptatea nu a fost niciodată altceva decât un accident de trecătoare tulburare a lor, o așteaptă cu o așa de dureroasă nerăbdare. Nu știm câți americani se află până acum pe pământul frances, dar colaborarea lor, deși germanii au și înfățișat în foile ilustrate grupe de prizonieri dintre dâșii, nu a avut până acum vre-o importanță deosebită – în orice caz nu a fost a unei armate dând, cu alcătuirea ei proprie, nota ei deosebită în marele războiu. Se vorbește ceva mai puțin – dar poate că aceasta vine și numai din seceta noastră de informație mai răpede – de acele mari preparative tehnice care ne făceau să sperăm așa de mult și pentru o dată mai apropiată decât primăvara lui 1918, care pentru apuseni începe aproape a se socoti, căci suntem în preajma lui martie: din partea lor, germanii cred că pot vorbi de neajunsuri în această pregătire și de apelul ce s’ar fi făcut și se face de americani încă la Aliații din Europa.

Prin nimic America nu arată că s’ar îndoii de putința îndeplinirii acestei mari misiuni pe care și-a rezervat-o și pentru ducerea la capăt bun a căreia își adună și-și disciplinează toate puterile.

În această siguranță o ține, fără îndoială, și conștiința acelor puteri nesfârșite care zac într’însa și privesc uriașei mișcări pornite de acum un an și în care se strânge toată viața națională,

până atunci prinsă în furia câștigurilor materiale. *Dar o ține însuși exemplul fundațiunii și desvoltării sale, a începuturilor sale așa de nesigure și de modeste și a desvoltării sale superbe, până astăzi, când, în numele sfintelor principii ale întemeierii sale, marea Republică a Lumii Nouă se simte chemată a da umanității legile ei viitoare.*

Și înseși împrejurările faptei lui Washington, cel serbătorit acum la Paris ca un erou liberator, de o potrivă cu altă figură simplă și smerită așa de slabă, dar totuși biruitoare, Ioana d'Arc, vorbesc, nu numai pentru posibilitatea unei asemenea victorii a forței morale, dar pentru *necesitatea* ei, pe care nimic n'o poate împiedeca.

Față de puternica Anglie a veacului al XVIII-lea, care ajunsese a hotărî ea toată politica Europei, de care avea nevoie pentru întinderea economică a fabricilor ei începătoare, față de această mândră Anglie care ținea în puterea sa toată lumea germanică și care va sfida pe Napoleon până-l va pune în genunchi pe el, colosul – câteva provincii depărtate, sărace, necunoscute, fără sprijin, menite, s'ar zice, unei veșnice exploatare a Metropolei, care numai sub acest raport se gândește la dânsule, trimițându-li corăbii cu ceaiu indian și strângători de taxe ilegale. În revolta lor contra acestei veșnice stoarceri fără să cugete măcar acei cari trag profitul la calitatea umană, egală, a celor de la cari el se scoate, cine să cunoască, să prețuiască și să fie gata a sprijini pe acești oameni, amestec de englesi, de pașnici olandesi și de câțiva francesi, cari au pornit o revoltă fără nicio perspectivă pentru calculatorii și

profeții politici ai timpului? Ce se putea aștepta de la această tovrășie pe care un istoric o numește „mixtură ciudată de fugari, de speculatori, de entusiaști, de tâlhari, de aristocrați”, pe cari-i unia doar munca alături? Abia un milion de oameni contra unui mare regat dispunând de un Imperiu colonial nemărgenit și de rezerve bănești infinite!

În frunte, un om care până la patruzeci de ani nu însemna nimic.

Origine modestă, educație ca pentru acele împrejurări: nici basă clasică, nici limbi străine, nici literatură, nici științe – gramatică și ortografie englesă; ceva matematică. Un rol oarecare în luptele de hotar cu vecinii franceși. Colonel al trupelor neregulate cu care s’au căpătat succese ușoare. Nimic strălucitor la dânsul: nicio făgăduială în graiu, în ochi, în gest. În clipa „declarației de drepturi” în numele unor teritorii neorganizate, în numele unor oameni cari aveau numai conștiința – dar *deplină* – că sunt oameni, atâta și în ce privește conducerea. Ca hotărâre în cas de înfrângere, „retragerea în munții Alleghani” – moartea de foame.

Și când americanii văd ce a ieșit din silințele desperate ale *acestora* supt conducerea *acestui*, n’au ei dreptul, suta de milioane de neobosiți muncitori pentru cultură în numele libertății, să întindă lumii întregi noua „declarație de drepturi”?

Și nu ni e îngăduit nouă, și în ceasul când mai puternic urlă triumful organizației germane, să credem că aceste „drepturi” vor birui totuși și să salutăm nobila figură demnă a lui

Washington, care n'a fost un împărat, nici un mare om politic, ci abia un general? – (februarie 1918).

*

Formarea unui suflet

- Cum s'a ajuns la America de azi-

Am arătat altă dată ce tradiții istorice și militare aduc cetățenii Statelor Unite în această luptă, în care, de la cea d'intăiu încercare, ei s-au dovedit vrednici și de vitejia prietenilor și de metodică îndărătnicie a dușmanului.

Am avut acasă la ei, acum jumătate de veac, un războiu de secesiune. Nordul s'a ridicat împotriva Sudului, în puterea principiului de libertate, care cere ca o ființă omenească să nu fie în robie altă ființă omenească, să nu-l privească astfel ca pe dobitocul său de muncă și de hrană; Sudul s'a pornit, răsbunător, pedepsitor, împotriva Nordului, nu numai pentru că, după concepția oamenilor de acolo, „necesități economice” pretind neapărat ca mii de negri să facă în plantații munca pe care albi se oțeresc și se îngreuează, dar și pentru că principiului de libertate invocat de frații lor dușmani ei credeau că pot să-i opue alt principiu de libertate: al statelor deosebite, care au voie, cu toată legătura din Uniune, să facă acasă la ele, după nevoile și ideile lor, ce voiesc.

Și, astăzi, ce văd urmașii celor de la 1863, încurajați une ori, la plecare de cei din urmă represintanți ai generației care s'a luptat atunci – și nu i pare rău nici acum –, ce văd ei decât

tot un războiu de secesiune, acum al Europei – în care e vorba, iarăși, de dreptul la libertate al fiecărui om, de imposibilitatea morală de a-l sacrifica oricăror considerații economice și, la protivnici, de dreptul fiecărei nații de a-și conduce viața – și contra celor vecine, întâmplător – după necesități pe care alții nu le înțeleg, fiindcă n’au nici aceste necesități, nici însuși temperamentul național din care au pornit?

Egalitatea deplină; gesturile ceremonioase ale Europei nu sunt cunoscute: oamenii sunt amabili, gata de a îndatori, dar *nu vreau să piardă vremea cu chinezării idioate*. La palatul președintelui Lincoln, nici portar, nici lachei. Ministrul de Externe, cel mai puternic om din Republică, vine în haina de lucru să primească pe un prinț și vorbește cu dânsul tot așa de liber ca și cu altă persoană de samă. Președintele însuși, marele Abraham Lincoln, un uriaș stângaci, ignorează cele d’întăiu regule de *savoir-vivre* după eticheta noastră, veche de atâtea secole. La subiect, și răpede, căci vremea e scumpă!

Societatea americană evoluează neconținut în acest sens. Conservatorii *tories* au făcut loc, după Washington, *whigilor*, liberali, burghesi, ai lui Jefferson; aceștia democraților lui Jackson, dar și ei sunt biruiți la ultimele alegeri de republicanii lui Lincoln însuși.

Războiul *nu se simte, dar se poartă* – spre deosebire de alte țeri în care el nu se poartă, dar se simte. Țara muncește bucuroasă, într-o tabără și în alta. *Victoria și înfrângerea nu hotărăsc*: o oaste de învinși, de fugari e primită în triumf, cu flori la Washington. Dar hotărâre e luată. În zădar li se spune

străinilor că Nordul nu vrea să mai audă de chestia sclavilor, „cu totul factice”. Este o decisiune națională, i se va da urmare. Când negustorii vin în delegație la Lincoln să i se spuie că țara se ruinează economicște, el li strânge mâna afectuos, îi întreabă de sănătate și-i conduce însuși până la ușă, pe care o închide. Poate totuși că și zvonurile acelea despre „indiferența” față de principii să fie în oarecare măsură adevărate, dar lucrul de competenie e altul: un lucru s’a început și, ori pe câmpul de luptă, ori în usină, ori la ogor, ori în mine, *el trebuie dus la capăt*. Și el trebuie dus la capăt *de toți, umăr la umăr*, ca și aiurea, unde numai munca solidară a tovarășilor de întreprindere poate duce la succes – (iulie 1918).

*

Concepții americane

Președintele Wilson a pus capăt mai răpede decum se aștepta o lume nerăbdătoare, îndoielii ce apăsa asupra hotărârii sale. În cea mai liniștită desprețuind frasa și fără a spune un cuvânt despre ce înseamnă Statele-Unite în marele conflict, despre aportul hotărâtor al armatelor americane despre biruințele câștigate cu ajutorul lor, el pune, înainte de a oferi aliaților săi o mediație care i se cere, fără întrebări.

Așezate în ordinea lor logică, ele sunt acestea:

În numele cui vorbește noul Cancelariu?

Adecă: în numele unei noi direcții care începe acum în numele statelor noi ale democrației pe care aceasta o reprezintă,

în numele regimului parlamentar a cărui instalare se anunță și în această Germanie așa de mult din trecutul de urme prusiene? Ori în numele al altora: în numele acelor cari au început și purtat războiul, în numele oficialității de până acum, înțeleasă de sus până jos, în numele acelor cari până la săvârșirea reformei electorale prusiene au o influență așa de puternică asupra vieții politice din cel mai important Stat al confederației, în numele cugetătorilor politici care, cu un conte Westarp, nici azi nu voesc să renunțe la un ideal de dominație universală care vine direct de la Imperiu roman de nație germanică și de misiune mondială, fiindcă e „romană”? În numele poporului german în toate clasele lui constituite? Și, bine înțeles, are el puterea trebuitoare pentru a vorbi în numele *tuturora*?

Al doilea, Wilson întreabă prin secretarul său de stat, Lansing, căruia i s’au adresat – și lui – actele de ofertă a păcii din partea germano-austriaco-turcilor, dacă principiile americane, destul de lămurite, sunt acceptate ca basă în sensul acela că ar rămânea numai să se discute amănunțele, sau în alt sens – neacceptabil –, că de la un punct de plecare s’ar putea începe pentru a le reduce ori a le transforma.

Și al treilea, el pune, cu dreptate, întrebarea dacă ar putea să intervie pe lângă aliați în mijlocul răpezii în înaintări a trupelor lor pentru a li da tonul începerii negociațiilor în momentul când armate străine se găsesc și pe teritoriile lor.

Cunoaștem răspunsul Germaniei, pe care-l resumăm mai jos. Dar să ne ocupăm, deocamdată, cu singura notă americană.

În stilul ei ca și în ideile care o conduc, ea e străină de toate întortocherile vechii diplomații europene, căruia i se datoresc atâtea nenorociri. Și ea n'are nimic a face cu enunțările noului regim rusesc bolșevist, în care, alături de idei sănătoase, se întâlnește tot ce pot adăugi la ele, ca postulate imposibile, niște minți total nedisciplinate. Fără a mai vorbi de faptul, foarte însemnat, că într'un sens sau în altul, nici diplomații de școală veche ai Europei „burghese”, nici desființatorii prin împușcare ai „burghesiei” nu oferă garanții pentru declarații pe care le schimbă apoi mersul împrejurărilor.

În nota americană însă e o francheță absolută, o sinceritate care se vedește în fiecare linie și e, pe lângă acest element de strălucitor adevăr sufletesc, și garanția unei mari națiuni, capabilă de a da.

Din câte valuri de emigrație s-a alcătuit această Americă a Statelor Unite, cu toate popoarele pe care le cuprinde în ea și care, când e vorba de rosturile fundamentale, de misiunea supremă, de îndreptățirea morală a noii lor patrii, se simt în chip așa de admirabil o singură ființă în idealul, în hotărârea și în lupta lor!

Dar, cum se întâmplă totdeauna în orice formație normală a unei societăți, cei veniți mai târziu pot aduce energie, istețime, poftă de lucru și dorință de câștig, iubire pentru bunurile materiale ale vieții și mândrie că au fost în stare a le agonisi și sunt gata să le sporească, dar *de la cel d'intâiu, întemeietorii, de la ei singuri vine principiul dominant, care înlătură orice se îngămădește asupra lui, de orice interese, și,*

în momentele când un popor își dă măsura, principiul creator apare și lucrează singur.

Această Americă a fost găsită acum două sute de ani, ca loc de muncă frățească, de către cei mai fanatici credincioși ai ideilor creștine, de către cei mai devotați adevărului lor, de către aceia cari puteau suferi mai puțin tiraniile politice împotriva cugetării libere și încălcările dinastiilor împotriva dreptului etern.

Atâta vreme noua societate s'a ocupat numai de consolidarea, îmbogățirea și împuternicirea ei. S-a putut crede – și am crezut-o mai toți – că atâta vrea să facă și că de atâta e bună pe lume. Dar, când bazele au fost puse așa de adânc pentru o așa de mare putere, capabilă de a schimba rosturile civilizației înseși, ea se ridică azi, ca să amintească și să impuie, cui trebuie, credința pentru care vechii puritani englezi au părăsit țara lor spre a putea mărturisi dincolo de Ocean nezguduita lor credință în superioarele adevăruri morale.

Nimeni n'are dreptul să dispuie de popoare, nimeni n'are dreptul să li răpească pământul – acestea sunt cele două mari lucruri pe care de la începutul războiului le-a spus America și pe care le repetă astăzi așa de hotărât.

Și în declarațiile lui Wilson să nu vadă nimeni un glas străin: e acela al celor mai buni din vechea Europă care se aude din gura puternicilor urmași ai lor – (octombrie 1918).

*

+ ***Theodore Roosevelt***

America suferă a mare pierdere, pe care o împarte cu umanitatea întreagă.

Una din cele mai mari energii pe care le avea lumea s'a stins, și încă o dată conștiința umana se poate întreba de ce se lasă pământului pe așa de scurtă vreme puteri așa de mari.

Om care s'a pus la școala aspră a vieții, el a străbătut-o întreagă fără falsă rușine și fără falsă mândrie, ajungând a fi astfel un om în stare să se măsoare oricând, în orice, cu alt om.

Și, îndată ce s'a creat forța aceasta nebiruită care căta lupta ca să îngenunche pe orice adversar, din fericire ea a fost închinată numai celor mai nobile scopuri.

Aceasta s'a văzut în clipa care a hotărât despre cum vor trăi veacurile viitoare. Dacă America *a mers*, e și pentru că Roosevelt a vrut așa.

Și astăzi, în momentul de biruință, care trebuie să încunjure rămășițele triumfătorului, se amestecă, pare că, toate colorile steagurile stropite cu sângele răscumpărător lor – (decembrie 1918).

*

Mâna darnică a Americii

În acest timp *opera de samaritean*, pe care o reclamă imperios, desperat, neuzita miserie a populației sărace a uității populații de la sate, minată de boli de nu mai încap

cimitirele și nu se mai află preoți, scăpați de molimă, pentru a-i face formele bisericești, *fac străinii*, veniți de foarte departe, cari n’au aici nici mormintele strămoșilor, nici casa părintească, nici avutul lor, nici lăcașurilor culturii lor, nici rude, nici prieteni și pe cari-i atrage o imensă mila de oameni, o sfânta simțire creștină, de care noi, în casa noastră, pentru frații noștri, în vederea viitorului nostru, nu suntem capabili.

Fără nicio plata, din loc în loc, căutând miseria în locul chiar unde tânjește și zace, americanii, americanele, oameni cari-și au rosturi în patria lor se strecoară prin mijlocul anarhiei, ai destrăbălării sociale, al luxului obraznic și al nesuferitului zgomot spre locul de durere unde-i chiamă cea mai nobila datorie pe care și-o poate recunoaște și impune o inimă omenească.

O aclamație imensă ar trebui să se ridice *ca mulțămită pentru această mare Americă miloasă*, care, dacă nu ni dă tot ce se cere ca teritoriu la întrunirile publice, și se cere cu dreptate, dacă nu și cu toata cuviința cerută, ni dă ceva mai prețios și decât atâta: puterea omenească, fără care totul s’ar prăbuși în distrugerea rasei înseși – (iunie 1919).

*

Desfacerea Statelor Unite

La Washington s’a produs acum câteva zile, un fapt extrem de grav. Statele Unite, care de la început fuseseră considerate, în situația lor specială și cu mijloacele extraordinare, fără sfârșit, de care dispun, că factorul care va hotări în marele

războiu, declară, deocamdată, e drept numai în forma unei manifestații de opoziție, că se desfac dintr’o tovărășie, fixată, în adevăr, printr’un act diplomatic, dar în care pretind că nu s’au respectat anume principii conducătoare.

E părerea lui Lodge și a altor membri ai Senatului Americii, lăsați la o parte, ignorați și cari acuma, când se aduce rezultatul dobândit în Europa de președintele Wilson și de oamenii tineri de cari s’a încunjurat, refuză de a primi, nu pentru că prin clausele tratatelor abia încheiate s’ar atinge interese specifice americane, ci pentru ceva care li se pare mai important și mai grav: pentru că nu recunosc în aceste acte de stat *spiritul american*.

Acest spirit s’a format pe încetul din condițiile chiar în care s’a format și s’a dezvoltat Republica Statelor Unite, din idealismul liberal care e nota dominantă a unui Washington, a unui Jefferson, a unui Abraham Lincoln. S’a format din puternicul amestec al oricărei cugetări politice de acolo ca un anume spirit creștin, care e al protestărilor conștiinței individuale, al rezervei opiniei proprii. S’a format din puternica realitate a unei vieți economice în care, peste toate graiurile care se vorbesc, în imensul atelier american este un singur limbajiu: al muncii.

Așa fiind, *americanii rămași americani nu acceptă drepturi istorice, nu țin samă de pacte încheiate fără știința și înaintea de participarea lor, nu admit necesități geografice, hotare naturale, solidarități economice* (subl.n.). Cu multă trudă ajung a înțelege ce poate însemna pentru un popor rămas la

vatra lui, înrădăcinat în brazda lui, strâns în jurul altarelor lui, dreptul național. Plebiscitul li-ar părea singurul mijloc de recunoaștere, de și simțul lor practic li-a aratat în de ajuns valoarea plebiscitelor, a celor spontanee, cât și, mai ales, a celor pregatite și măsluite.

Astfel motive economice vor aduce înapoi America ce fuge din motive politice.

Dar până atunci – și, oricum, vechile iluzii de colaborare strânsă, basate pe o înțelegere a sufletelor, pe unisonul conștiințelor, nu se vor mai întoarce – Europa, lipsită de concursul politic al Americii, care a salvat-o din primejdia germană, are o datorie: *să se organizeze însăși pentru o pace dreaptă și pentru o pace durabilă.*

Dacă diplomații și politicienii nu știu s’o dea, ei bine s’o impuie ceilalți – (decembrie 1919).

*

Fără America...

Delegații americani la Conferința de pace au plecat. Misiva lor de concediu e foarte frumoasă, plina de idei nobile și chiar de pasagii duioase ca formă; ea tinde să arate ca nimic nu s’a schimbat în legăturile, dar mai ales în *sentimentele* de ’nnainte fața de Aliații europeni, ca nicio greutate din present, nicio intrigă de partid în Statele-Unite înseși nu vor putea vre-odată să facă a se uita silințele comune, jertfele confundate în același

avânt devotat și opera mare îndeplinită în folosul popoarelor înlănțuite sau sfâșiate și care, astăzi, pot în sfârșit, să trăiască.

Totuși nu e mai puțin adevărat că, față de puterea adversarilor politice de amestec în Europa, cari domină în Senatul din Washington, ca și față de starea fizica a omului care s'a distrus în lupta pentru concepțiile sale, unele așa de binefacătoare și capabile de a-i păstra numele printre cele mai glorioase ale istoriei universale, puține speranțe sunt ca s'ar putea reveni la ceia ce a fost înnainte de a se ivi chestii ca aceia a Fiumelui, a Dalmației și înnainte ca excesul de muncă să fi zdrobit pe energicul președinte al Republicei Americane.

Și atunci, în chipul cel mai natural se pune întrebarea: *ce se poate fără America?*

Istoria contemporană arată însă în războiul Crimeii, purtat contra unei Rusii unite cu Prusia și asigurate de neutralitatea austriacă, ce au putut face Puterile apusene, chiar în vremea când locul mării Italiei de azi îl avea micul Piemont al lui Cavour.

Aceleași interese, aceleași sisteme militare se vor întări prin aceleași concepții politice.

Și, dacă America le va susține numai atunci când acestea vor fi ale ei, ea însă nu va lipsi totdeauna și, în orice cas, nu se va așeza lângă învinșii din 1918 – (decembrie 1919).

*

America, conștiința lumii întregi

Pe rând, în istoria lumii, deosebite neamuri au cuprins în ele conștiința lumii despre drepturile și datoriile fiecărei țeri și fiecărui neam. Nu totdeauna au fost națiile cele mai mari, ci acelea care au știut să despartă în judecata lor interesele proprii de interesele omenirii și să se gândească în clipele mari numai la acesta din urmă.

Astăzi, după ce ochii oamenilor au privit în alte părți ca să vadă cum se înfățișează fiecare într'o socoteală fără părtinire și fără greș, ei ținesc America, țara în care vă aflați voi, fraților, și căpătați cinstit răsplata ostnelilor voastre cinstite.

De sigur și Statele Unite ale Americii au avut zile când lucrau pentru scopuri care erau numai ale lor, și atunci, în loc ca ele să judece pe alții, au fost judecate ele de alții.

Ieri însă, *împărtășirea americanilor în războiul cel mare a plecat dela cele mai curate motive; pământul nu trebuie să fie al unuia singur care să ție pe ceilalți supt călcâiul sângerat al biruinței sale nedrepte* (subl.n.). Și, la ceasul când nădejdea celor mai tari în credință, începea să se clatine, ***libertatea mondială a fost scăpată de soldatul american*** – ce să zic eu? – de cetățeanul american, fiindcă luptătorul nu era o fabricație a casărmii, ci un om liber înfruntând moartea ca să nu ajungă sclavi alți oameni liberi.

După biruință fiecare a luat ce i s'a căzut. Statele Unite n'au voit nimic, n'au cerut nimic, n'au primit nimic.

Conferința dela Washington e privită astfel de popoarele care, și dacă au învins, sufăr ca și învinșii, cum odată creștinătatea privia soboarele ecumenice din care era să se aleagă voia lui Dumnezeu. Va răsări de acolo un nou Crez? Îl așteptăm – (ianuarie 1922).

*

O vizită americană

După nu știu ce îndemnuri ale ministrului român de Finanțe câțiva trimiși ai capitaliștilor americani se află în țară când scriu aceste rânduri.

E un lucru mai cuminte decât toate întrebările prin scris, toate tăieturile de prin gazete fără cinste și răspundere, toate scotocirile oamenilor cari au numai interes să ne coboare în ochii tuturor.

Așa cum e, cu câte lipsuri îndură, cu câte păcate duce, România câștigă să fie cunoscută. Și e o datorie să n'o osândești până n'ai cercetat-o însuși.

Nu știu pe unde i-or fi ducând agenții ministrului. De sigur că ***pe la bogățiile noastre, care sunt mari și necăutate. Aceasta ca să înțeleagă acei capitaliști că banii puși într'o asemenea țară nu se pierd*** (subl.,n.).

Ar fi păcat însă dacă nu li s'ar înfățișa și altceva.

Aici nu sunt numai mine de aur, puțuri de petrol, zăcăminte de minerale, gaz metan, câmpii rodnice și nesfârșite păduri; *mai sunt și oameni.*

Pe acești oameni trebuie să-i cunoască visitorii. Și anume pe cei mulți și buni, cari n'au adesea nici nume, nici situație, dar țin pe umerii lor tot ce este între hotarele acestei țeri. Din singura lor vedere, americanii se vor putea încredința că, oricum să fie guvernul, *aceasta e o țară de muncă* și, totodată, pe o vreme când atâtea nații nebunesc în fiecare zi, *o țară de înțelepciune*.

Și mai bune garanții pentru o plasare de capital decât asta nu pot să fie – (septembrie 1923).

*

Wilson

A murit omul prin ale cărui idei – intrate în cercul de viziune ale diplomaților la capătul războiului, impuse prin valoarea intervenției americane și menținute ca o energie nesguduită – *trăim noi azi între hotarele Statului național aproape deplin, întemeiat pe voința însăși a marii majorități de locuitori ai lui* (subl.n.)

Și, dacă ideile lui ar fi fost sincer adoptate până la sfârșit, astăzi Societatea Națiunilor n'ar fi prea adese ori redusă a exprima desiderate, ci în legătura ei, primită cu convingere adevărată, s'ar rezolvi toate problemele încă deschise și care vor rămâne probabil tot astfel până la noi vărsări de sânge.

Acel care a isbutit a stabili o așa de binecuvântată realitate și a începe îndeplinirea unui și mai îndrăzneț program, a jucat

un astfel de rol, unic în istoria omenirii, prin două împrejurări care nu pot fi în destul de prețuite.

A vorbit în numele unei țeri, mare cât o lume, care era în deplin acord, măcar în ce privește sfântul principiu al liberării popoarelor prin dreptul lor de autodeterminare, cu șeful său oficial.

A stabili apoi după mulțămirea cui se află în sfatul pe care l'a vrut și a știut de ce-l vrea, și aceia a muncitorului care lucrează la ce și-a ales și știind că ajută la altceva decât câștigul capitalistului adesea anonim, *a pune problema socială ca și cea politică pe bazele conștiinței umane*, aceasta ar încorona opera lui Wilson.

Cine o va face cândva, atâta timp după moartea inițiatorului, nu va uita însă tot ce se cuvine acestuia – (februarie 1924).

*

Desilusie americană?

Între aceia cari contau pe atotputernicia tehnică a Statelor Unite pentru combaterea împreună a hegemoniei germane în Europa și peste Europa s'a produs, după votul Camerei din Washington, un sentiment care seamănă cu o desilusie.

Deci speranțele în aprovizionarea cu muniții măcar de dincolo de Ocean a fost zădarnică. Și, pentru motive de popularitate, președintele american a revenit asupra hotărârilor sale?

Cei care judecă așa nu-și dau samă în de ajuns nici de situația Camerei de acolo față de Senat, nici de rostul unui președinte care e prea ușor pus, ca inițiativă, pe același plan cu al Republicii franceze sau al Confederației elvețiene. Dar mai ales **nu știu ce înseamnă voința poporului american însuși** (subl.n.)

Aceasta apare neprevăzut și spontan. Ea trece peste situațiile legale și chiar peste legăturile de rasă, cum s'a văzut, în Marele Războiu, când germanii americani au fost chemați să lupte contra Germaniei.

În Statele Unite sunt milioane de oameni onești, buni și drepecți, cari judecă *dreptatea* actelor internaționale.

Și-i va avea de sigur cine va lupta de partea acelei dreptăți, în care o parte din Europa declară tare că nu crede – (august 1929).

*

Ce e America

America, spun cărțile scriitorilor europeni superficiali și doritori de efect, e un imens haos de muncă sălbatecă din care ies mărfuri și numai mărfuri, rezultate materiale și numai rezultate materiale.

Așa încât „idealismul” european o poate privi cu dispreț pe Marea Muncitoare.

Adâncă greșală. Ajunge câteva zile, ca să-ți dai seama că e *altceva*.

E întâiu, *orice vrei*: de la idila rurală până la svonul străzii în care casele au șaizeci de rânduri, dar nu le simți, decât când te uiți la ele și, când te uiți, sunt așa de sprijinite, de nu te temi de dânsese. *E orice vrei*, dar *cu un singur sistem*.

Munca perfect calculată, evitând tot ceea ce în societățile noastre e efortare fără rezultat și nemulțumire.

Iar pentru a păstra acest admirabil ritm, se cere o forță morală fără păreche – (februarie 1930).

*

George Washington

- Cuvântare ținută la Radio cu prilejul comemorării lui -

Sunt foarte puține figurile istorice înaintea căroră, fără niciun fel de rezervă, se închină omenirea întregă.

Între aceștia un loc de frunte îl ocupă George Washington.

Trăia într'o vreme când pentru toți eroul era cetățeanul antic, din vechea Helladă și din Roma antică. Figura care trebuia imitată, copiată era culeasă din „Viețile paralele” a lui Plutarh. Și acolo mândria omenească, pornirea spre luptă cu oameni și cu împrejurările, demnitatea față de oricine și oricând, neînfrânata voință se presintau în forma retorică pe care o dăduse dascălul din Cheroneia: oratori cu frasa nobilă pe buză, statui vii încremenite în marmura albă, creatori de iluzii și căutători de efecte.

Mulți au căutat și au reușit să fie așa.

George Washington n'a fost, n'a vrut să fie așa. Orice stăruinți pentru a-l face să iasă în vitrină au căzut, orice rugăciuni pentru a-l aduce să manifeste o ambiție au fost zadarnice. El a rămas simplu față de oricine l-a glorificat și calm față de orice atacuri, care abia îndrăzneau să se îndrepte către dânsul.

A fost un nobil fără prejudecăți, un fermier fără lăcomie, un luptător fără cruzime, un om popular fără demagogie. Prin toate stările el a dus același suflet, neschimbat în puritatea lui absolută.

Viața lui a fost astfel de o unitate desăvârșită. Cum aceiași i-a fost căsuța al cărei prag se trece astăzi cu un sentiment de religios respect de pelerinii din lumea întreagă, aceiași i-a rămas și viața, de o apostolică moderație, de și fără pretenția ascetului de vitrină, aceeași i-a fost ambiția, singura ambiție: de a fi un om bun și deplin între oameni pe cari-i iubia de o potrivă și-i prețuia numai după faptele lor.

El n'a creat o tradiție, ci a lăsat un model. Tradițiile se pot strica prin interesele care vin pe urmă și prin pasiunile care năvălesc asupra lor. Modelele însă rămân, intangibile.

Astăzi, când democrația tinde a devenit standardisată și anonimă, trezirea unei memorii ca a lui George Washington readuce opinia publică spre acele culmi înalte pe care stau, neclintiți de vântul vremilor, eroii.

Tot ce este în America idealism și virtute vine în rândul întâiu de la dânsul.

Tineretului românesc el îi poate fi înfățișat ca icoana cea mai perfectă a omului și a cetățeanului – (martie 1932).

*

Școala americană

Din lecțiunile d-lui prof. N. Iorga la Universitate

Școala americană corespunde nu unui tip luat din străinătate și adoptat servil, fără discernământ, ***ci nevoilor, neconținut cercetate și ținute în samă, ale unei societăți întregi.***

Pentru a înțelege trebuie să se urmărească deci întreaga dezvoltare a acestei societăți.

Grupe de coloniști răzleți sosesc pe țărmul american: unii căutând un refugiu față de amenințările religiei de stat din Anglia, alții folosindu-se de privilegiul teritorial pe care li-l acordase, ca unor nobili de frunte ai săi, regele engles. Sunt deosebiri însemnate între ce găsesc în aceste locuri depărtate unii și alții; dar nu poate fi vorba, la început, de orașe, nici măcar de sate în înțelesul european, și încă mai puțin în cel românesc al nostru. Sunt fermieri risipiți, cu casele și exploatățile lor, pe teritorii foarte întinse. În această fasă nu poate fi vorba de un alt învățământ de cât acela din casă, patriarhal, de la părinți la copii.

De la o vreme se întemeiază târguri, foarte mici și puțin populate până în vremea lui Franklin încă, atunci când pornește războiul de elaborare al acestor colonii englese. În aceste centre modeste, dintre care unele sunt încă de la

începutul secolului al XVII-lea, se întemeiază școli elementare asemenea cu cele din vechea patrie, Anglia, așa numitele „școli de gramatică” (*grammar schools*).

În ele se insistă, natural, foarte mult asupra lucrurilor în legătură cu credința, la care au continuat să țină așa de mult acești pribegi ai puritanismului. Dacă e vorba despre cunoștinți mai înalte, particulari întemeiază așezăminte de un caracter mai înalt, „Academiile” de limbă latină.

Numai după războiul de independență și după stabilisarea politică se gândesc americanii la o reorganizare a învățământului lor și se procedă, în 1821, la întemeierea, în Boston, a unei „Școli Înalte” (*High School*).

Programul e eminentemente practic: „ca să se poată câștiga primele obișnuinți de hărnicie și stăruință, care sunt esențiale pentru a duce la o viitoare viață de virtute ca folos..., potrivite pentru a pune în mișcare puterile vieții, a pregăti tineretul ca să acopere cu folos și demnitate multe din aceste societăți, și publice și private, în care poate fi pus...: o educație care să-l facă potrivit pentru viața activă și să servească drept temelie pentru a se distinge în profesia sa, ori negustorească ori mecanică (industrială)”.

Acesta fiind scopul, se înțelege că în al doilea învățământ, secundar, nu va veni nimic din nemiloasa rigiditate formalistă a așezămintelor corespunzătoare din Europa. ***Ori ce individualitate se poate manifesta, se poate face ori ce încercare, cât de îndrăzneată*** – (mai 1933).

*

America și învățămintele ei

Din lecțiile d-lui prof. N. Iorga la Academia de Comerț

Încă nu s'a integrat în istoria universală lărga parte pe care o au amândouă Americile. Câteva pagini datorite mai ales dorinței editorilor de a prinde cât mai mulți cumpărători, nord-și sud-americani nu pot fi considerate ca începând sincer această operație, așa de necesară pentru a înțelege mersul general și starea actuală comună a națiunilor și statelor.

Americanii ei înșii își ajung. Ei nu simt nevoia de a cunoaște și presinta istoria altor continente, de a face ca lărga lor hartă să se profileze pe un fond universal. Iar europenii, cari de sigur n'au, în de obște, sentimente de ură sau de despreț, nu văd în istoria americană ceia ce le e familiar în patria lor continentală: războaie, tratate de pace, schimbând hotare apărute cu cea mai mare îndărătnicie, până la capăt, generali biruitori, arcuiri de triumf. Suverani având o adevărată biografie, o diplomație neconținut activă. Nu-i atrage, pe de altă parte, nici o desfășurare culturală care să nu samene cu a lor. În adevăr, America-de-Nord, după ce s'a lămurit abia după 1820 – în epoca Revoluție și a lui Napoleon Europa rămânându-le închisă – a căutat a-și însuși civilizația europeană în epoca romantică, și astfel Longfellow va deveni un ucenic al romantismului german, istoric și politic, încercând a crea alături poeme americane de același fel, ca *Song of Iliamatha*. Washington Irving va prinde interes pentru

maurii din Grenada, pentru Mohammed și pentru Columb, dând drum ironiei sale americane numai în vestita „Carte de schițe”: abia dacă Emerson, potrivit idealismului religios, nobil și îndrăzneț al Americii, va da în *Poemele* sale, ca și în „Oameni represintativi” și în „Conducerea vieții”, o notă care e în adevăr locală, „națională”.

De altfel nici economiceste America nu există de cât după congresul din Viena. Atunci numai se desleagă probleme de organizație economică și financiară mult timp lăsate fără soluție, atunci va începe o producție capabilă de a înfrunța și risca totul, atunci America englesă va apărea pe piața lumii întregi pe care mai târziu va încerca s’o domine. Atunci își completează și harta, căpătând pe lângă vechiul sâmbure de pe coasta Oceanului Atlantic: de la Rusia Alaska, de la Mexic California, Noul Mexic, Texas, de la Napoleon I-iu, vasta Louisiana, de la spanioli Florida, toate fără vărsare de sânge, numai la capătul unor atente târguieli bănești.

Și încă această Americă englesă stă în fața unei noi și atât de grele întrebări. De fapt ***între hotarele Confederației nu e o singură țară, ci sunt două***: cea din Nord, de oameni de afaceri și de industriași începători, continuu hrănită de o imigrație în spor, a elementelor lăsate libere de lunga pace europeană, deci influențată de toate tendințele contemporane ale Europei și dominată de aceiași religiozitate biblică pe care am însemnat-o mai sus: cea de Sud, de cultivatori de bumbac, întrebuițând negrii moșteniți de la francesi și spanioli pentru o gospodărie vastă și storcătoare, asupra căreia nu presidează nicio idee și

împotriva căreia nu se ridică nici un ideal. Va trebui lungul, distrugătorul „războiu de secesiune” între aceste două lumi ca să se ajungă la însuflețirea Americii-de-Nord întregi de spiritul de la Boston – (mai 1933).